

40.

VIATA ROMANEASCA

REVISTA A SOCIETĂȚII SCRITORILOR DIN ROMÂNIA

PRIETENIA ROMÂNNO-SOVIETICĂ

de MIRON CONSTANTINESCU

RADU PĂDURE: Moscova Roșie, Moscova Aurie . . .

N. MORARU: Revoluția din Octomvrie și drumurile literaturii

MIHAIL SADOVEANU: Prietinel meu poetul

EUG. JEBELEANU: Noemvrie de foc — MARCEL BRESLAȘU: Cântec pentru luceafărul roșu — NINA CASSIAN: Poem pentru Marea Revoluție (fragmente) — SANDA MOVILĂ: Cântec pentru sora răsăriteană

NAGY ISTVAN: Noi am răzbit . . . — A. G. VAIDA: Sub ruine —

MIHAI FLORESCU: Spiritul Revoluției din Octomvrie în Spania

ALEXEI N. TOLSTOI: Pâinea (Hleb), fragmente — DIN POEZIA SOVIETICĂ: Tălmăciri din Vladimir Maiacovski, Valeriu

Briusov, Alexei Surkov, Mihail Isacovski, Mihail Ruderman, Lev

Cernomorțev, Noneșvili — de Maria Banuș, Radu Boureanu,

Nina Cassian, Victor Tulbure și George Lesnea — PETRU

DUMITRIU: Dușmănie — EUSEBIU CAMILAR: Negura, II

ORIENTĂRI

A. TARASENOV: Literatura sovietică pe calea realismului socialist

TEORIE ȘI CRITICĂ

SILVIAN IOSIFESCU: Câteva aspecte ale operei lui Mihail Șolohov — BARBU CÂMPIŢA: Critica lui «48», II

COMENTARII

AL. PHILIPPIDE: Literatura rusă și sovietică în traducere românească — M. RAICU: Dramaturgia sovietică și teatrul românesc — DUMITRU CHIFA: Activitatea creatoare în cursul vacanței

RECENZII

P. CONSTANTINESCU-IASI: „Prin vechea și noua Moscovă“, de P. V. Sătin
PAUL GEORGESCU: „Tovarăși de drum“, de Vera Panova — SILVIAN IOSIFESCU: „In trecut“, de V. V. Veresșev — VLAICU BĂRNA: „O zi de odihnă“, de Valentin Kataev — J. POPPER: „Floarea de piatră“, de Pavel Bajov.

NOTE

AL. ROSETTI: Pe marginea unui discurs academic — CAMIL PETRESCU: Moment cultural.

EDITURA PENTRU LITERATURA ȘI ARTĂ

VIAȚA ROMÂNEASCĂ

REVISTĂ A SOCIETĂȚII SCRITORILOR DIN ROMÂNIA

COMITETUL DE DIRECȚIE:

*Ion Călugăru — Miron Constantinescu — Géal Gábor
Corin Grosu — N. Moraru — Perpessicius — Camil Petrescu
L. Răutu — Al. Rosetti — Zaharia Stancu — Cicerone
Theodorescu*

★

REDACTOR-ȘEF : *Cicerone Theodorescu*

SECRETAR DE REDACȚIE : *Corin Grosu*

★

ABONAMENT ANUAL

INSTITUȚII	Lei 5.000
SINDICATE, ȘCOLI	„ 3.000
PARTICULARI	„ 1.800
MEMBRI U.S.A.S.Z. MUNCITORI, STUDENȚI, ELEVI, MILITARI	„ 1.500

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA:

EDITURA PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ

BD. ANA IPĂTESCU Nr. 39 — TEL. { REDACȚIA : 2.06.40,
ADMINISTRAȚIA : 2.40.70

BUCUREȘTI

*Rugăm pe colaboratorii noștri să
ne trimită, odată cu manuscrisele,
adresa exactă unde să li se expedieze
onorariul.*

*Manuscrisele primite vor apărea
în ordinea dictată de necesitățile
redacționale.*

*Manuscrisele neapărute nu se
înapoiază.*

*Rugăm stăruitor pe colaboratorii
noștri să ne trimită manuscrise citețe
și corectate.*

MONITORUL OFICIAL
ȘI IMPRIMERIILE STATULUI
IMPRIMERIA NAȚIONALĂ
BUCUREȘTI 1948

PRIETENIA ROMÂNNO-SOVIETICĂ

Niciodată poporul român n'a avut un prieten mai sincer, mai consecvent decât marele popor sovietic. Deaceea, săptămâna prieteniei româno-sovietice nu este decât sinteza unei amicitii care s'a clădit zi de zi, ani de-a-rândul și care nu va mai putea fi niciodată sdruncinată. În trecut, în calea prieteniei româno-sovietice a stat moșierimea și burghezia română. Clasele exploatare ale vechei României, strâns legate cu puterile imperialiste, au format piedeca ticăloasă în calea făuririi prieteniei româno-sovietice. Și poporul nostru, timp îndelungat — 2 decenii și jumătate — n'a reușit să înfrângă pe acest dușman al păcii și prieteniei dintre popoarele român și sovietic. Cu toate luptele curajoase duse de clasa muncitoare a României vechi, de țărănimea săracă, dictatura marelui capital și a moșierimii n'a putut fi sfărâmată. Abia în 1944, când, după marile victorii ale Armatei Sovietice asupra hoardelor cotropitoare naziste și fasciste, după izbânzile dela Moscova, Leningrad, Stalingrad, oștirile liberatoare intraseră pe teritoriul României, dictatura slugilor lui Hitler a fost răsturnată și de atunci, an de an, clasa muncitoare în fruntea tuturor oamenilor muncii, a sfărâmat bucată cu bucată puterea politică și apoi cea economică a marelui burghezii și moșierimii. Acești 4 ani, din toamna lui 1944 și până în toamna lui 1948, au însemnat pentru țara noastră mai mult decât un secol, au însemnat saltul României dela vechea structură burghezo-moșierească, cu o formă de stat monarhică, la noua structură populară democratică, cu o formă de stat republicană. Acest

salt nu a fost cu puțință decât în urma eliberării țării noastre de către Armata Sovietică și prin sprijinul permanent politic, economic și cultural pe care l-am primit și îl primim dela Marea Uniune Sovietică. Când tineretul nostru muncitoresc cântă: « Stalin și poporul Rus, libertatea ne-au adus », nu face decât să exprime simțămintele întregului popor.

În săptămâna prieteniei româno-sovietice, sărbătorim marea schimbare, profunda transformare a țării noastre, împlinită prin ajutorul direct al Uniunii Sovietice și care constituie temelia evoluției noastre spre o societate în care oamenii liberi, necunoscând exploatarea, vor trăi fericiți.

Exprimăm recunoștința noastră pentru aceia care, fiind învingători, au știut să rămână prieteni, fiind puternici, au știut să fie mărinimoși, fiind mari, au știut să trateze în spirit de egalitate pe cei mai mici, aplicând astfel geniala politică leninistă-stalinistă.

Mărturisim grațitudinea noastră pentru sprijinul economic și cultural, acordat cu generozitate și înțelegere. Ceea ce se făurește acum, în greutățile luptei împotriva imperialismului și în bucuriile înfrățirii, este clădit pentru vecie.

Între poporul român și popoarele sovietice, existau tradițiile prieteniei. Dacă acestea nu s'au putut desvolta în trecut, faptul s'a datorat burgheziei și moșierimii române. Dar astăzi, cu fiecare nouă lovitură pe care fostele clase exploatoare din România o primesc, cu fiecare rostogolire spre prăpastie a acestor ciuperci otrăvite, ceea ce era interzis în trecut, crește, înflorește, dă roade minunate.

Care sunt tradițiile prieteniei dintre poporul român și poporul rus? În primul rând, trebuie subliniat că la însăși constituirea poporului nostru, în perioada dintre secolul V și XII, au participat activ popoarele slave, care au conviețuit secole de-a-rândul până s'au contopit, cu vechii daco-romani. Istoria noastră oficială, până de curând a ascuns poporului acest adevăr. Ea a încercat să cultive elemente de discordie, împiedcând să se cunoască această realitate, că poporul nostru este un popor daco-romano-slav.

În toate momentele grele ale istoriei noastre, în timpul invaziilor turcești, în perioada lui Ștefan cel Mare, a lui Ioan

Vodă cel Cumplit, a lui Dimitrie Cantemir, a războiului pentru independență, poporul nostru a apelat la ajutorul marelui popor rus. După cum independența noastră, scuturarea jugului otoman, a fost dobândită cu ajutorul armatelor ruse, la 1877, de asemeni definitivă noastră independență și scuturarea jugului imperialist, au fost cucerite cu sprijinul hotărîtor al Armatei Sovietice în 1944—1945. Pomenind pe scurt despre tradițiile culturale care ne leagă, este de ajuns să subliniem că toată cultura noastră pînă la începutul secolului al XVIII-lea s'a dezvoltat în strînsă legătură cu cultura slavă. Primele cercuri de intelectuali care s'au integrat în lupta poporului, au urmat exemplul vechilor narodnici ruși revoluționari, primele cercuri marxiste în țara noastră s'au format în Moldova, cu ajutorul revoluționarilor ruși emigrați.

Cei mai de seamă scriitori ai noștri și-au desfășurat talentul sub influența directă a marelui literatură ruse din secolul XIX și începutul secolului XX. Revistele « Contemporanul » și « Viața Românească », în care apărea literatura progresistă a vremii, exprimau în paginile lor legătura strînsă cu literatura rusă și cu mișcările progresiste și revoluționare din Rusia.

Acestea sunt doar câteva aspecte ale tradițiilor de prietenie dintre popoarele noastre.

Dar prietenia și legătura noastră adîncă cu popoarele Uniunii Sovietice își trag rădăcinile nu numai din tradiția veche de secole, ci și din realitățile vieții noastre de astăzi. Poporul nostru este adînc interesat în menținerea unei păci sigure și durabile. O astfel de pace care să nu reprezinte o simplă pauză între două războaie, nu poate fi asigurată decât cu sprijinul puternic al Uniunii Sovietice — pilonul luptei pentru păstrarea păcii în lume, cheazășia apărării și păstrării suveranității și independenței naționale a popoarelor, — împotriva tendințelor acaparatoare și provocatoare de războiu ale clicilor imperialiste. Poporul nostru care a reușit să cucerească un regim de democrație populară, datorită eliberării țării noastre de către glorioasa Armată Sovietică și datorită luptei sale grele și stăruitoare, știe că numai prietenia strînsă cu popoarele Uniunii Sovietice, că numai participarea noastră activă în frontul de luptă al democrației și socialismului,

în frontul de luptă anti-imperialist condus de U.R.S.S., ne poate garanta cuceririle noastre, ne poate garanta munca pașnică de transformare a țării noastre într'o țară dezvoltată din punct de vedere industrial, social și cultural.

Dar această prietenie și colaborare cu Uniunea Sovietică, nu ne garantează numai o dezvoltare liberă și fără amestec imperialist, ci ne asigură și un sprijin puternic și temeinic pentru lichidarea înapoierii în industrie și agricultură, ne asigură ajutorul Uniunii Sovietice cu materiile prime și materialele industriale necesare dezvoltării țării noastre, în condiții de respectare a drepturilor și suveranității noastre. Ajutorul și sprijinul pe care ni l-a dat și ni-l dă permanent U.R.S.S. reprezintă pentru noi ajutorul frățesc al țării înainte mergătoare pe calea comunismului, pentru sora mai mică R.P.R., care abia a pornit pe acest drum.

Colaborarea economică româno-sovietică a găsit forme noi, necunoscute încă în viața economică internațională — Sovromurile. Acestea sunt întreprinderi în care fiecare parte, atât cea românească, cât și cea sovietică, vine cu un aport egal, în care conducerea este asigurată la paritate în cea mai prietenească colaborare și al căror scop este dezvoltarea economiei țării noastre. Este pentru prima oară în istorie, când o mare putere înțelege să ajute industrializării noastre și asigurării independenței noastre economice. Țările imperialiste urmăreau totdeauna și urmăresc și astăzi menținerea țărilor mici ca state cu economie înapoiată — hinterland agricol al lor, piață de desfacere pentru mărfurile lor fabricate. Imperialismul, atât anglo-american, cât și cel german și italian, au urmărit în România doar jefuirea bogățiilor naturale (petrol, minereuri) și a celor agricole. Pentru prima dată în istoria noastră, U.R.S.S. — țara socialismului — ne dă efectiv ajutorul său de neprețuit, pentru ca să devenim o țară industrial-agrară înaintată. Sovrompetrol, Sovromlemn, Sovromtransport, TARS, Sovrombanc, ca și Sovromtractor și Sovromchim — născute de curând, sunt tot atâtea pârgii ale industrializării R.P.R. și ale propășirii noastre economice. Acordurile comerciale încheiate în ultimii ani între U.R.S.S. și R.P.R., ne-au asigurat materii prime de cea mai mare însemnătate, minereuri de fier, bumbac, cărbuni, țagle, etc., precum și utilaj industrial. Dacă

industria noastră siderurgică a depășit considerabil nivelul atins în 1938, aceasta se datorește în mare măsură materiilor prime primite din U.R.S.S. Dacă industria noastră textilă lucrează din plin, dacă avem posibilitatea să ne îmbrăcăm, aceasta se datorește bumbacului sovietic revărsat în țara noastră. Este semnificativ faptul că un stat puternic industrializat ca U.R.S.S. acordă unui stat puțin industrializat, materiile prime de care el însuși are atâta nevoie. Numai marea țară a socialismului poate duce o astfel de politică economică de prietenie și colaborare.

Poporul nostru poate astăzi să-și însușească marile valori ale culturii sovietice. Sutele de volume tipărite de « Cartea Rusă » și de alte edituri, au făcut cunoscute masselor largi populare frumusețile literaturii sovietice, măreția filosofiei marxiste-leniniste, îndrăzneala neasemuită bazată pe adevăr și o metodă nouă (dialectica materialistă) a științei sovietice. Atât grandioasa muzică rusă a lui Glinka, Musorgski, Borodin, Balakirev, Rimski-Korsakov, Ceaikovski, cât și muzica sovietică contemporană, însuflețesc și inspiră talentele poporului nostru.

Operele noii culturi sovietice sunt astăzi un bun al întregii lumi progresiste.

La sfârșitul săptămânii acesteia sărbătorim 31 de ani dela marea revoluție socialistă din Octomvrie. Se împlinesc 31 de ani dela înfăptuirea Revoluției care a desființat pe o șesime a globului pământesc exploatarea omului de către om și a asigurat trecerea puterii în mâna clasei muncitoare. O eră nouă s'a deschis în istoria omenirii — era omului eliberat, a omului comunist. Nicio sărbătoare nu poate fi mai scumpă muncitorilor din întreaga lume și tuturor oamenilor progresiști, decât 7 Noemvrie. Nicio sărbătoare nu poate fi mai scumpă muncitorimii și poporului nostru, decât 7 Noemvrie, pentru că atunci s'a făurit puterea eliberatoare, care ne-a dat și nouă, în 1944, libertate și independență. De aceea clasa muncitoare din Republica Populară Română aniversează 7 Noemvrie prin intensificarea luptei sale pentru socialism și pentru pace. Iar gândurile noastre, ale tuturor celor ce muncesc — proletari și cărturari, țărani muncitori, — merg spre acela care poartă astăzi mai departe și tot mai sus mărețul steag al lui Marx, Engels și Lenin, către acela care, construind

comunismul în Uniunea Sovietelor, conduce — în fruntea Partidului Bolșevic — lupta omenirii pentru pace și împotriva imperialismului, către Iosif Visarionovici Stalin, acela care, de curând, a spus că toate manevrele agresive ale imperialiștilor, nu pot sfârși decât printr'un eșec rușinos:

«Sunt încă prea vii. în memoria popoarelor grozăviile războiului recent și sunt prea mari forțele sociale care sunt pentru pace, pentru ca elevii lui Churchill întru agresiune, să le poată înfrânge și să îndrepte lucrurile spre un nou războiu».

Asemenea cuvinte dau încredere și nădejde întregii omeniri muncitoare.

MIRON CONSTANTINESCU

MOSCOVA ROȘIE, MOSCOVA AURIE...

*Au trecut ani, mulți ani
din vara aceea năpraznică, grea,
când în luna secerișului roșu
năvălit-au hoardele nimicirii și ale jafului
spre inima țării oamenilor slobozi și drepti —*

U. R. S. S.

*Au trecut ani, mulți ani
din iarna aceea cumplită,
când în Noemvrie — luna furtunilor,
s'au năpustit diviziunile de tancuri ale lui Guderian,
haite de fiare setoase de sânge,
spre inima țării care construia fericirea
libertatea, iubirea,
spre Moscova.*

*În fabricile Europei, lângă mașini,
pe câmpiile și podișurile Asiei,
în deșerturile și pădurile Africei,
în minele și uzinele Americii,
sufletele noastre se strângeau dureros
pentru suferințele Moscovei,
și nădejdea creștea neîncetat
ca flacăra soarelui peste munți în zori
pentru victoria Moscovei.*

*Azi ne întorcem privirile pline de dragoste
spre Moscova roșie, spre Moscova aurie
și spunem:*

*Vor trece secole și milenii,
dar gloria ta va străluci tot mai puternic,*

gloria orașului care a nimicit fiarele,
 gloria orașului care a eliberat omenirea,
 gloria orașului marelui Stalin,
 capitală a comunismului —
 Moscova.

Cît a creșcut fortăreața lui Juri Dolgoruki
 în oceanul năvălirilor tătărești!
 Cum s'au sfărâmat sub zidurile Kremlinului
 atacurile armatelor de pradă din Apus și Răsărit!
 Cum a biruit răscoala lui Minin și Pojarski
 îngâmfarea prostească a panilor polonezi!
 Cum s'a scufundat în marea incendiului tău
 corabia trufașă a lui Napoleon Bonaparte!

Oraș al lui Juri Dolgoruki, cetate întărită,
 sunt opt veacuri dela nașterea ta,
 dar lumina-ți nu se va stinge niciodată,
 va străluci tot mai puternică, mai vie,
 — în privirile însetate ale asupriților,
 în zâmbetele bucuroase ale eliberaților,
 peste prăbușirea cumplită a dușmanilor și trădătorilor.

În gândirea ta
 trăește gândirea lui Marx și a lui Engels,
 în inima ta
 pulsează nădejdea omenirii,
 voința ta
 este voința marelui Lenin,
 lupta ta — lupta lui Stalin,
 călăuzește popoarele,
 făurește pacea lumii.

De pe toate pământurile, din toate meleagurile,
 ne întoarcem privirile spre tine
 și-ți spunem: slavă ție, Moscovă,
 biruitoare a fascismului,
 slavă!

Și negrul rob, din America și Africa
 te salută,
 și sărmanul paria hindus strivit de cai englezești
 te salută,

decât acela care veghează liniștit
 între blocurile masive de marmoră,
 în Piața Roșie,
 în Mausoleu.

Spre el zboară gândul
 muncitorului grevist din Franța, Italia,
 al țăranului truditor din Andaluzia,
 al minerului american
 al luptătorului indian —
 și el îi inspiră pe toți.

Astăzi stelele roșii înscriu numele lui pe ceruri
 și vântul îl fâlfâie ca pe un stindard
 pe deasupra oceanelor globului.

Astăzi roadele câmpului colhoznic
 îi cinstesc memoria,
 flori minunate cresc în grădinile Siberiei
 — nouile grădini ale Hesperidelor —
 și grâul urcă pe platoul Pamirului,
 la trei mii de metri înălțime,
 lângă sborul vulturilor.

Astăzi furnalele gigantice vestesc biruința sa,
 baraje uriașe adună apele fluviilor
 pentru turbinele centralelor hidroelectrice ;
 perforatoarele străpung stâncile,
 scoțând la iveală nestematul pământului —

numele lui este săpat pe munți,
 din Altai și Urali până 'n Caucaz și Carpați,
 cât se întinde marea Uniune Sovietică
 stă scris: Vladimir Ilici Lenin.

Când amurgul
 pogoară deasupra orașului
 în valuri concentrice, stacojii
 și stelele aurii — de zi — ale Kremlinului
 își reiau purpura
 devenind rubinii stele de noapte —
 cu bucurie
 urmărim ridicarea ta, Moscova,

« cuminți », bogații satului. El, Costandin, era copil de văduvă și fusese argat, până să-l ia la armată. Cotulbea avea câteva pogoane, și nu se mulțumea, mai lua și « vamă » pe baltă.

Necăjit, se 'ntoarse spre moș Gheorghe și zise:

— Voi sunteți de vină că vă ia vamă. De ce nu duceți peștele la « ponct »? Faceți negustorie de pește la București, ai? De ce nu-l duceți la punctul de frontieră, la cooperativă?

— Il duc oamenii...

— Jumătate-l duc, jumătate trece prin vama lui Vasile. Asta-i tot.

Multe erau de schimbat în satul ăsta. În toată țara o fi așa? Nu știu oamenii ce-i legea, ce e binele obștii. Vasile... Mărul putred.

— Lasă și tu, Costandine, începu iar moș Gheorghe. Bine: oamenii sânt hoți, se lăcomesc și ei la un franc-doi. Ce, tu n'ai cărat grâu la siloz?

— Da, dar eu pe față, m'a plătit Statul un franc chilu.

— Bine, să zicem că ei sânt hoți. Dar voi, Vasile al vostru, — asta cum vine? Partidul vostru e vorba c'a venit să îmbunătățească lumea.

Costandin tresări și se uită negru la om:

— Și dumneata ce crezi? O s'o îmbunătățească?

Moșul se feri de privirea aceea întunecată, dreaptă, strălucitoare. Mormăi:

— Știu eu? Să vedem... O fi și cum zici tu...

Costandin se însenină și zâmbi:

— Eu n'am zis nimic. Te-am întrebat pe dumneata. Ho! Prrr!

Strigă la cai și trase de hățurile de frânghie. Se opriseră lângă un puț cu cumpăna înaltă, inconjurat de porumbiști. Două fetișcane adăpau niște vite. Trăgeau anevoie în jos ciutura, cumpănită de o piatră mare și grea. Costandin le ceru o vadră, și așteptă să termine ele. Stătea până la glesne în noroiul verzui și băltoacele de apă vărsată de vite din jghiabul adăpătoarei. O bivoliță veni să-i miroasă hainele. Costandin se întoarse la ea, o privi și o 'ntrebă:

— Ce vrei, măi? Ai? Ce vrei?

O frecă pe sub fălci, pe gât. Bivolița întinse gâtul. Ii plăcea. Costandin râdea:

— Zi mă: ce vrei? Ai? Zi!

După ce adăpă caii, plecară iar. Șoseaua urca pe coama rotundă a dealului, într'o unduire largă ce ar fi putut să se termine, mlădiată spre boltă, deasupra norilor. În loc de asta, se oprea, retezată de zare, la un sfert doar din înălțimea cerului. Acolo soarele lumina orbitor, cu ape și fășii de raze repezite să străpungă ochii oamenilor și necuvântătoarelor, să străbată văzduhul și deopotrivă roadele pământului. Baie de oțel topit, dogorind împrejuru-i câmpiile, bulgărele de foc alb ardea nemișcat sus pe deal, în vârful șoselei, ca un țel mistuitor și capăt al drumului. Cei doi drumeți îi primeau drept în față puterea atotstăpânitoare, porunca blândă care le pătrundea

*grandioasele tale planuri cincinale
înfăptuindu-se în patru ani:*

parcă

*roșul înflăcărat al tablourilor lui Repin
arde în inima furnalelor,
în cuptoarele oțelărilor,*

parcă

*războaiele mecanice ale țesătorilor
cântă imnul bucuriei și al păcii,
o nouă simfonie a 9-a de Beethoven ;*

parcă

*piruetele Galinei Ulanova
ale minunatei Tihomirova,
ale fragilei Olga Lepeșinscaia
trasează spiralele cuțitului de strung,
când taie oțelului ghiventurile ;*

parcă operele melodioase ale lui Ceaikovski,

*Rimski-Korsakov sau Musorgski
ritmează în uzinele tale
sgomotul vesel al motoarelor,
trepidația miilor de laminoare, frézere, strunguri
ce făuresc belșugul.*

*Cântecele noastre merg spre tine, Moscovă,
cetate clădită din suferințele iobagilor lui Stenka Razin
și din bucuriile oamenilor sovietici.*

*Puternică, veselă, măreață te înalți,
luminând calea omenirii asuprite, trudite.*

*Simțim caldă ta inimă frățească,
ascultăm cuvintele tale înflăcărâte,
pe cari undele văzduhului le poartă departe
pe toate continentele, pe toate mările.*

Te-am cunoscut, Moscovă roșie,

Moscovă aurie,

*și în nopțile întunecate ale iernii,
când viforul spulbera praful de aluminiu al zăpezii
și vârtejurile dansau șuerând prin piața Revoluției, —
ca și în surâzătoarea, înverzita vară,
când Moskva-Rekà își rostogolește alene
mândrele ape între maluri de piatră.*

*Am văzut uriașa gară a metroului
în Piața Maiakovski,*

Zăgaz de flacări,
uragan de oțel,
sfărâma-rom
tâlhăreștile lor socoteli!

Se face ziuă
și peste stelele roșii ale Kremlinului
se aprinde soarele.
De granitul Moscovei
se sdrobesc talazurile dușmane,
sub limpezi ceruri scânteiază,
luminează în lume,
invincibilă —

MOSCOVA,
Moscova roșie, Moscova aurie.

RADU PĂDURE

REVOLUȚIA DIN OCTOMVRIE ȘI DRUMURILE LITERATURII

De trei ani vâlvătaia cumplită a războiului imperialist cuprinsese întregul glob pământesc. De trei ani mamele își plâneau fiii morți în cumplitul măcel, soțiile își chemau în van soții dispăruți și orfanii întindeau în zadar minuțele după părintele dus departe să lupte și să moară pentru o cauză care nu era a lui. Popoare se înfruntau, milioane de ostași gemeau și armate își mutau dispozitivul prin smucituri isterice, fără rost. Se părea că în joc este viitorul omenirii întregi.

De fapt însă sângele curgea șuvoiu, milioane de morți împeștrău câmpurile de bătaie în toate colțurile pământului, se distrugeau orașe și sate, piereau bunuri agonisite în sute de ani, pentru că marile trusturi și conerne imperialiste își smulgeau unele altora piețele de desfacere și izvoarele de materii prime. Era războiul imperialist, — războiul fabricanților și al bancherilor, războiul sătuilor; piereau însă cei mulți și flămânzi, cei oropsiți și îndurerăți. Soțiile și mamele erau cernite, copiii rămăneau orfani, pentru că lumea capitalistă căuta ieșire din criză, prin moarte, distrugeri și crimă. Și deodată, în ropotul asurzitor al mitralierelor, în schelălăitul șenilelor și torentul obuzelor, au răsunat detunături aducătoare de veste nouă, de vreme nouă, de viață.

Erau tunurile de pe crucișătorul « Avrora », vestind oamenilor muncii din lumea întreagă că proletariatul rus se ridică împotriva burgheziei și moșierimii, împotriva imperialismului și, însetat după pace, pământ și libertate, smulge din mâna asupritorilor puterea, pentru a deveni, el singur, făuritorul soartei sale. Sub conducerea Partidului Comunist Bolșevic, clasa muncitoare din Rusia, adunând în jurul ei țărănimea muncitoare, naționalitățile asuprite, toți oamenii cinstiți au pornit asaltul pentru făurirea societății eliberate de exploatarea omului de către om, a societății socialiste. Dar, în acea noapte geroasă de Octomvrie, mărețele fapte ale proletariatului rus vesteau lumii întregi, nu numai eliberarea popoarelor Rusiei, ci și marele adevăr că în istoria omenirii a avut loc o cotitură fundamentală. Răsturnând guvernul moșierilor și al capitaliștilor, clasa muncitoare din Rusia a luat puterea în mâinile ei și, conform sarcinei sale istorice de unică forță revoluționară menită de a trans-

forma societatea, a pășit concret la înfăptuirea statului socialist. Temeliile proprietății private au fost șgduite. Toate bogățiile solului și ale subsolului au devenit bunul celor ce muncesc. Deasupra tinerei Uniuni Sovietice s'a ridicat victorios drapelul roșu al socialismului, consemnând totodată ruperea unei șesimi de glob pământesc din lanțul imperialist. Criza generală a sistemului capitalist se agrava. Au dispărut din mâinile burgheziei imensele bogății ale Rusiei, inepuizabilele surse de materii prime, imensele piețe de desfacere; imperialismul mondial pierdea jandarmul său credincios, — Rusia țaristă. Pe ruinele împărăției țarilor, în lupta dărză condusă de Partidul Comunist Bolșevic, se ridica Puterea Sovietică. Demonstrând justetea teoriei marxiste asupra rolului revoluționar al clasei muncitoare, marea Revoluție socialistă din Octomvrie era totodată, așa cum spunea Josif Visarionovici Stalin, « o cotitură fundamentală în istoria universală a omenirii, dela vechea lume capitalistă — la cea nouă — socialistă ».

Glasul Revoluției din Octomvrie, glasul proletariatului rus, a fost auzit în toate colțurile lumii. Impotriva războiului imperialist, împotriva exploatării capitaliste s'au ridicat muncitorii din diferitele țări. Urișe demonstrații de stradă, lupte de baricadă și răscoale cu armele în mâini au urmat semnalului din zilele tumultoase ale aceluși Octomvrie memorabil. Proletariatul pășea hotărît în lupta sa dărză împotriva războiului imperialist. Revoluția victorioasă a insuflat încredere oamenilor exploatați din toată lumea, încredere în forțele lor, încredere în viitorul lor. Ea le-a demonstrat că nu e veșnic capitalismul, — dar și faptul că el nu moare de la sine. Revoluția din Octomvrie a mobilizat clasa muncitoare din toate țările, sub steagul partidelor comuniste, pe drumul deschis al luptei pentru putere, pentru socialism.

Revoluția socialistă a fost o revoluție constructivă, creatoare, prin aceea că dărâmând vechiul aparat de stat descompus, izgonind dela putere pumnul de exploatatori ea a lichidat totodată orice fel de asuprire, fie ea de clasă, fie națională, fie asuprirea femeii. S'a făurit un stat nou, instrument în mâna majorității poporului, cu ascuțișul îndreptat împotriva cioburilor claselor exploatoare dela orașe și dela sate. În vreme ce munca în lumea capitalistă era o povară cumplită, pentru că ea însemna huzur pentru cei puțini și imense poveri pentru cei mulți, marea Revoluție din Octomvrie transforma munca în cauza măreată a întregului popor, în faptă de eroism și abnegație obștească, în datorie de onoare a cetățenilor liberi ai unei țări libere. Într'un mod ne-mai-văzut până atunci în istorie, Revoluția socialistă a descătușat forțele creatoare ale omului, deschizându-i totodată orizonturile nebănuite ale ridicării prin muncă constructivă și conștientă a nivelului economic și cultural de viață.

În 1847, Marx și Engels scriau în manifestul comunist: « O stafie umblă prin Europa — stafia comunismului ». De astădată nu mai era vorba de stafii, ci de materializarea visurilor proletariatului. În fața burgheziei îngrozite, în fața reacțiunii mondiale, apărea tânăra Putere Sovietică, primul Stat socialist, prototipul viitoarei organizări a lumii întregi. I. V. Stalin spunea:

« Sdruncinând imperialismul, Revoluția din Octomvrie a făurit totodată sub chipul celei dintâi dictaturi proletare, o bază viguroasă și fățișă a mișcării revoluționare mondiale, pe care aceasta din urmă nu o avusese încă niciodată până astăzi, și pe care ea poate acum să se sprijine. Ea a creat acel centru viguros și deschis al mișcării revoluționare mondiale pe care aceasta nu-l avusese încă niciodată până astăzi și în jurul căruia ea poate acum să se concentreze, organizând frontul unic revoluționar al proletarilor și al popoarelor asuprite din toate țările împotriva imperialismului ».

Ochii tuturor muncitorilor din lume erau ațintiți spre farul luminos, spre centrul luptei revoluționare, spre Moscova. Experiența clasei muncitoare din Rusia devenea școala oricărui revoluționar în calea lui de servire a popoului său. Bătându-și joc de tânăra republică socialistă, Lloyd George spunea că Puterea Sovietică nu se va putea menține nici două luni și jumătate. El reprezenta nu atât convingerile cât speranța capitalului financiar înfricoșat. Dar, cum de altfel arată întreaga istorie, burghezia nu așteaptă ca lucrurile să se întâmple « oricum ». Reacțiunea imperialistă s'a unit pentru a înnăbuși Puterea Sovietică. Capitalismul mondial a pornit la organizarea, sprijinirea și aprovizionarea cu arme, muniții, hrană și bani nenumărați a bandelor albe. Denikin, Colceak, Petliura, Mahno, Iudenici, Vranghel și atâția alții trebuiau să strângă armate contrarevoluționare. Ei trebuiau să căsăpească pe militanții Partidului Comunist Bolșevic, ei trebuiau să înnăbușe avântul revoluționar al maselor populare, ei trebuiau să nimicească tânăra Armată Roșie născută în focul revoluției socialiste. Iar în sprijinul lor veneau nenumăratele armate intervenționiste. Imperialiștii francezi înarmau contrarevoluția poloneză, trimiteau ofițeri și arme pe frontul de Vest al Rusiei; ei comandau unitățile românești care invadau teritoriul sovietic. Imperialiștii englezi comandau armatele care înaintau din spre Sud-Est, în Caucaz, pe Marea Caspică. Acolo mirosea a petrol. Acolo erau Bacu, Batum și Mozdok. Spioni, diversioniști, ofițeri de stat major comandau hoarde nenumărate, a căror menire era înaintarea spre inima Republicii Sovietice. Imperialiștii americani debarcau unități blindate la Arhanghelsk, iar în Siberia poposeau furnicările oștirilor imperialismului japonez. Din spre Vest înainta linia armatelor prusace, iar în Marea Neagră pătrundea flota militară franceză. Astfel, în timp ce bandele albe se sprijineau pe ofițerii vechei armate țariste, își întâreau rândurile cu fiii fabricanților, bancherilor și chiaburilor — mașinăria imperialismului mondial trimitea muncitori și țărani îmbrăcați în haine militare să ucidă în fașă tânăru! Stat socialist.

Dar bandele albe au fost nimicite una după alta. Armatele lui Colceak s'au destrămat în fața voinței de fier a gărzilor roșii. Denikin a capitulat în fața înaintării vertiginoase a muncitorilor revoluționari. La Țarițin, hoardele nemțești sprijinite de hatmanii contrarevoluționari au fost distruse de oamenii muncii, comandați de Stalin și Vorosilov. Iudenici fugea rușinos din fața armatei roșii, din fața Leningradului, iar armatele lui Vranghel comandate

de experții englezi erau aruncate în mare, în Crimeea. Tânăra Armată Roșie, desculță și flămândă, lipsită de arme, a învins. Era o armată de tip nou, formată din muncitori și țărani animați de ideile înalte ale comunismului. Ea a învins pentru că o conducea în luptă, spre victorie, marele Partid al lui Lenin și Stalin. Lupta acestei armate încălzea inimile muncitorilor din toată lumea. Ei înțelegeau că sunt mânați într'o cauză nedreaptă. Sub conducerea lui André Marty, marinarii francezi se revoltau cerând încetarea luptei împotriva Uniunii Sovietice și întoarcerea în țară. În Germania Karl Liebknecht și Roza Luxemburg ridicau proletariatul împotriva clasei stăpânitoare și a slugilor ei «socialiste» — Ebert, Noske, Scheideman, etc. În ciuda urletelor reacțiunii mondiale, Uniunea Sovietică se întărea și farul luminos al socialismului trimitea snopuri de raze în toate colțurile lumii. În pofida dușmanilor, spre bucuria și fericirea oamenilor muncii din toată lumea, Uniunea Sovietică nu numai că a rezistat în războiul civil, în timpul intervenției imperialiste și a blocadei economice, ci s'a întărit continuu, s'a dezvoltat permanent făurind avea visurile proletarilor de pretutindeni. Uniunea Sovietică a devenit întruchiparea concretă a ideilor socialismului științific, leagănul societății comuniste de mâine. Acest lucru a fost posibil datorită faptului că proletariatul rus a fost condus în luptă de genialii luptători și gânditori Lenin și Stalin, care au mânuit cu iscusință arma puternică a proletariatului revoluționar — învățătura marxistă, aplicând-o și dezvoltând-o în împrejurările concrete ale epocii războaielor imperialiste și revoluțiilor proletare.

Cumplită au fost ruinile lăsate de războiul imperialist și de războiul civil pe imensele întinderi ale Uniunii Sovietice. Uzine devastate, câmpuri ne-arate, utilajul distrus — iată sumbrul tablou pe care îl înfățișa Rusia. Coșurile fabricilor se înălțau fără viață spre ceruri, sirenele anuțiseră de mult. Fier vechiu peste tot. De nicăieri ajutor. Dar voința oamenilor muncii a învins foamea cumplită. Animați, organizați, conduși de Partidul Comunist Bolșevic, muncitorii au dat viață uzinelor; țărănimea săracă a făcut eforturi imense pentru a da pâine orașelor. Popoarele Uniunii Sovietice desbinate altădată și asmuțite unele contra altora de politica șovină a țărilor — s'au unit într'un crez comun: făurirea socialismului. Treptat, adâncile răni ale războiului au fost lecuite. În iarna geroasă a lui 1921, în cabinetul de lucru a lui Vladimir Ilici Lenin, s'a născut planul electrificării Uniunii Sovietice. Pântecul umflat al bancherilor din City și Wall-street s'a sguduit de râs la auzul acestui plan «fantezist». Dar popoarele sovietice au știut că nu există piedici și greutăți pe care bolșevicii să nu le învingă. Din acest plan genial s'au născut mai târziu planurile de cinci ani ale lui Stalin. Din acel efort al popoarelor Uniunii Sovietice, la capătul lui, patria socialismului și-a schimbat cu totul înfățișarea. Dintr'o țară agrară înapoiată, Uniunea Sovietică a devenit cea mai puternică țară industrială din Europa, înarmată cu o tehnică înaltă, cunoscând tempouri de dezvoltare ne mai văzute în istorie. Sub conducerea Partidului Comunist Bolșevic, Uniunea

Sovietică a parcurs în puțini ani drumul care a cerut altor țări secole, datorită faptului că mijloacele de producție aparțineau colectivității, datorită muncii conștiente, pline de elan, a cetățenilor sovietici. În locul anarhiei în producție, caracteristică economiei capitaliste, a apărut economia socialistă, planificată. Și în timp ce țările burgheze erau sguđuite de crize economice ciclice, grefate pe criza generală a sistemului capitalist, în timp ce de fiecare dată clasele exploatatoare căutau ieșirea din aceste crize prin războiu și prin aruncarea greutăților pe spinarea maselor muncitoare, — Uniunea Sovietică se desvolta neconținut, ridicând într'un ritm amețitor, productivitatea muncii și odată cu ea bună starea poporului. Drumul popoarelor Uniunii Sovietice era luminat de mărețele idei ale lui Lenin și Stalin: din victorie în victorie, pe drumul greu al construirii socialismului, le conducea marele Partid Comunist Bolșevic.

Milioane de gospodării pitice, mizere, lipsite de unelte cât de cât potrivite muncii — iată ce reprezenta agricultura sovietică în primele zile după revoluție. Țărani săraci, chinuiți de foame, desbrăcați, analfabeți — iată cine avea de dat pâine unui popor de 180 milioane. Dar voința de fier a partidului, geniala aplicare în viață a învățaturii leniniste asupra alianței — sub conducerea proletariatului — între clasa muncitoare și țărănimea muncitoare, pe drumul construirii socialismului, a permis transformarea acestui ocean de gospodării individuale mizere într'o uriașă forță a economiei agrare planificate, bazată pe sistemul colhoznic. Inarmat cu o tehnică înaintată, țăranul sovietic nu mai are nimic asemănător cu vechiul proprietar al câtorva prăjini de pământ. Țăranul colhoznic este aliatul conștient al muncitorului, făurind împreună o viață nouă, îmbelșugată, de înalt nivel cultural. Greu a fost drumul colectivizării. El a însemnat lupta ascuțită împotriva dușmanului de clasă, împotriva reprezentantului burgheziei la țară. Mulți muncitori și țărani săraci, mulți activiști de partid au căzut în această luptă. Dar colhozul a învins. Nenumărate tractoare și combainuri brăzdează astăzi câmpiile fertile ale Uniunii Sovietice. Nenumărați eroi ai muncii se ridică din toate colțurile, din toate satele, din toate colhozurile. Victoria sistemului colhoznic a fost posibilă datorită aplicării în viață a ideilor lui Lenin și Stalin, datorită luptei necruțătoare împotriva dușmanului, datorită faptului că Partidul Comunist Bolșevic a îndrumat cu mână sigură milioanele de oameni ai muncii din Uniunea Sovietică.

A dispărut proletariatul de altădată. Proletarul de tip vechiu era omul căruia nu-i aparținea nimic, decât brațele de muncă. Muncitorul sovietic este stăpân în țara lui, făuritor conștient al socialismului. A dispărut țăranul de altădată, individualist. Țăranul sovietic, țăranul colhoznic, este omul colectivității, muncind pentru patria lui socialistă, neprecupețindu-și forțele pentru dezvoltarea agriculturii. Muncitorimea și țărănimea sovietică sunt două clase aliate în marea cauză a construirii socialismului, în drumul spre comunism. Munca lor e plină de conținut, plină de sens adânc. Este munca organizată

care cere stăpânirea dibace a tehnicei, cunoștințe multilaterale, efortul mintal înzecind dexteritatea brațelor. Granița de nepătruns, abisul care exista între munca manuală și munca intelectuală în lumea capitalistă, dispare treptat. Fiecare muncitor, fiecare țaran urmează calea indicată de Lenin: « Învățați, învățați, învățați ! ». Intr'adevăr, oamenii muncii din lumea sovietică își însușesc cunoștințele necesare pentru stăpânirea tehnicei, pentru desvoltarea ei. De aici și elanul creator, generatorul uriașei mișcări stahanoviste, deschizând drumurile spre acea vreme în care « fiecare va primi după trebuință și va munci după capacitate ». În aceste împrejurări a crescut noua intelectualitate sovietică, carne din carnea și sânge din sângele muncitorimii și țărănimii. Este intelectualitatea de tip nou, copilul socialismului, intelectualitatea crescută în lupta revoluționară, intelectualitatea care n'are nimic mai scump decât servirea patriei și a poporului. În Uniunea Sovietică a apărut astfel un om nou. Acolo s'au realizat cuvintele lui Maxim Gorki: « Omul — cât de mândru sună acest cuvânt ! ». Omul este lucrul cel mai de preț din U.R.S.S. El e în centrul preocupărilor de zi de zi a partidului, a guvernului. Socialismul nu este un sunet gol, nici o noțiune abstractă. Făurit concret, el nu constituie o simplă năzuință teoretică ci o nevoie vitală a oamenilor. Socialismul s'a făurit de către oameni și pentru oameni. Iar omul sovietic, produs al marelui Revoluții socialiste din Octomvrie, este cetățeanul care judecă lumea și faptele din pozițiile înaintate ale socialismului. Cetățean animat de profundă dragoste pentru libertate, el este dușmanul neîmpăcat al oricărei exploatări. Revoluția socialistă a deschis tainele cele mai profunde ale minții și ale sufletului omenesc și a demonstrat ce talente, aptitudini și înalte calități se ascund în sufletul maselor largi populare. Patriot înflăcărat, activ, plin de inițiativă, de umanitate și obișnuit a privi critic atât viața cât și activitatea sa — cetățeanul sovietic este tipul omului nou, socialist. El a crescut așa, odată cu revoluția, odată cu țara socialismului. Așa l-a educat Partidul Comunist Bolșevic, partidul lui Lenin și Stalin. Iată de ce omul sovietic este înzestrat cu strălucite calități sufletești, temeiul comportării lui în viață. Și ca urmare a noiei întocmiri sociale în Uniunea Sovietică a apărut o nouă morală oglindind nouile relații dintre oameni, relații bazate pe principiile libertății, muncii creatoare și adevăratei dragoste pentru semen.

Rusia țaristă era o țară înapoiată din punct de vedere cultural. Școli puține, puține biblioteci, un mare număr de analfabeți. Era politica regimului țarist, politica burgheziei și a moșierimii rusești, de a ține în întunec masele populare pentru a le putea exploata mai ușor. Oamenii de știință și de artă erau prizonieri altădată, iar operele lor ținute departe de aceia pentru care erau create. Marea Revoluție socialistă din Octomvrie a fărâmat cătușele și odată cu aceasta a deschis larg porțile spre cultură poporului muncitor. Făurirea socialismului presupunea însușirea tuturor cunoștințelor, a tuturor bunurilor făurite de civilizația umană timp de două mii de ani. Dar Lenin spunea:

« Marx a prelucrat în mod critic tot ce a fost creat de societatea omenească, nelăsând să scape atenției sale niciun punct. El a prelucrat, a supus criticii, a verificat prin mișcarea muncitorească tot ce a fost creat de gândirea omenească și a tras concluziile pe care nu le puteau trage oamenii îngrădiți de limite burgheze, sau legați de prejudecățile burgheze ».

În consecință, regimul sovietic a știut să utilizeze tot ce era pozitiv în știința, tehnica și arta din alte vremuri. El a știut să facă din acest material pozitiv prelucrat, un bun al poporului. Lenin a dovedit că socialismul nu poate fi construit decât în măsura în care revoluția socială este însoțită de revoluția culturală. Lenin a învățat că Uniunea Sovietică trebuie să fie țara oamenilor luminați, a oamenilor stăpâni ai științei și ai tehnicii. Prin munca perseverentă a Partidului, care îndrumază această mare bătălie pentru cultură, analfabetismul a fost completamente lichidat în Uniunea Sovietică. Treptat, țara a fost acoperită de o rețea deasă de școli de toate gradele, biblioteci, case de cultură, instituții de artă, edituri care lansează cărți într'un tiraj ne mai văzut în lume. În Uniunea Sovietică orișicine, indiferent de vârstă, învață. Odată cu creșterea bunei stări materiale au crescut și posibilitățile de a pune știința și arta la dispoziția maselor largi populare. Revoluția socialistă din Octomvrie, descătușând poporul, deschizându-i larg porțile spre cultură, a arătat setea ne mai pomenită a maselor pentru învățătură, pentru artă. Ea a dovedit în aceeași vreme ce puteri creatoare sălășluiesc în sânul poporului. Și odată cu dezvoltarea culturală fără precedent atinsă în Uniunea Sovietică, a apărut și s'a dezvoltat o cultură nouă, în forme naționale și cu un conținut socialist.

Ridicând cultura socialistă la un nivel deosebit, oamenii de artă ai Uniunii Sovietice au făurit și o artă nouă, pătrunsă de spirit de Partid, artă în serviciul marelui cauze a clasei muncitoare, artă pătrunsă de ideile umanismului și ale internaționalismului muncitoresc. În timp ce, oglindind procesul de putrefacție a lumii capitaliste, arta burgheză se descompune ea însăși și propovăduiește tot ce este anti-uman, anti-științific, patologic și șovin — arta sovietică este expresia ideologiei comuniste, artă care preamărește pe om, cântă munca liberă și creatoare, artă care privește curajos înainte.

În Uniunea Sovietică a apărut și s'a dezvoltat realismul socialist, nouă concepție și nouă metodă superioară în artă. « Atitudinea critică față de trecut și față de ceea ce moare, afirmarea activă a realității socialiste și perspectiva revoluționară — iată contopite într'un tot cele trei laturi ale artei socialiste care alcătuiesc caracterele ei fundamentale ».

Arta sovietică este o artă militantă, luptătoare. Ea este arma oamenilor muncii în bătălia lor pentru socialism. Arta sovietică face educația cetățenilor în spiritul luptei neîmpăcate împotriva dușmanului de clasă, împotriva imperialismului, împotriva rămășițelor capitaliste în mentalitatea oamenilor. Arta sovietică cheamă pe muncitori și colhoznici să construiască, în elan ne-mai-întâlnit, lumea nouă socialistă. Arta sovietică face educația omului în spiritul

solidarității internaționale cu oamenii muncii de pretutindeni în luptă pentru libertate, împotriva exploatării. Participând activ la construirea socialismului, oglindind bătăliile cele mari pentru viitorul luminos al poporului, arta sovietică a consacrat pe veci tipul luptătorilor pentru socialism și al conducătorilor acestei lupte — bolșevicii. Infățișând oamenii sovietici în muncă, în luptă, în restrîște ca și în] bucurie, artiștii sovietici, fii ai poporului, sunt cu adevărat «ingineri ai sufletului omenesc». Ei îl ajută pe cetățeanul sovietic să-și împlinească cu cinste sarcina de constructor al unei vieți noi, ei îl ajută astăzi, la 31 ani dela Revoluție, să meargă victorios spre comunism. Artiștii sovietici își împlinesc cu cinste marile sarcini, pentru că drumul lor e luminat de mărețele idei ale lui Lenin și Stalin, pentru că munca lor este îndrumată de Partidul Comunist Bolșevic. Iată de ce în Uniunea Sovietică apar opere de artă pline de un conținut măreț, animate de ideile cele mai înaintate. Iată de ce operele artiștilor sovietici, realizând unitatea perfectă între conținut și formă, ating culmi ne mai întălnite în istoria artei universale. Teatrul, literatura, cinematografia, plastica sovietică se află în primele rânduri ale luptei împotriva ideologiei burgheze, împotriva artei decadente. Știința sovietică, legată adânc de întregul proces de dezvoltare al țării socialismului victorios, aduce noi cuceriri în domeniul multilateral științific. Acestea toate sunt posibile datorită profundeii legături care există între oamenii științei și ai artei și masele populare. S'a atins această înălțime datorită marelui ajutor acordat de Partidul Comunist Bolșevic, care socoate că problemele de știință și artă sunt «parte integrantă a cauzei generale proletare». Grijă cea mai mare pentru omul de știință și artă, pentru opera sa, este caracteristică poziției genialilor conducători, Lenin și Stalin. Problemele de știință și artă, în lumina intereselor construirii socialismului și a mersului înainte al Uniunii Sovietice, au constituit și constituie obiectul cercetărilor atente și adânci ale Comitetului Central al Partidului Comunist Bolșevic. Indrumarea Partidului este primită cu adâncă recunoștință de oamenii științei și ai artei, cărora le deschide orizonturi nebănuite. *Cultura sovietică constituie o treaptă înaintată, nouă, a culturii mondiale, treaptă superioară, calitativ deosebită față de ceea ce a fost, — cultură care reflectă cotitura fundamentală din istoria omenirii pe care a realizat-o Revoluția socialistă din Octomvrie.* Cultura sovietică este cultură socialistă, cultura viitorului, a întregii omeniri.

Trosnind din încheieturi, lumea capitalistă urăște de moarte Uniunea Sovietică. Este lumea celor puțini care asupresc masele mari ale poporului. Este lumea acelora care nutresc năzuința supunerii lumii întregi intereselor capitalului monopolist. Capitalismul în putrefacție a generat fascismul și acesta a deslănțuit cu sprijinul forțelor imperialiste din toată lumea, cruciada împotriva mișcării muncitorești și apoi criminalul războiu împotriva Uniunii Sovietice. Armatele hitleriste au îngenunchiat Europa întreagă. Forțele militare ale țărilor capitaliste n'au fost în stare a opri nici patru, cinci săptămâni

năvala blindatelor hitleriste. Teroarea cumplită, lagărele de exterminare, ruini și sânge... Sânge mult, nevinovat, iată ce a adus fascismul. Crescut de calculele bussines-men-ilor, molohul hitlerist înghițea rând pe rând sate, orașe, țări. Și numai Uniunea Sovietică, numai minunații ei fii, numai eroica armată sovietică, au știut să-i frângă șira spinării. De zidul patriotismului sovietic, de devotamentul nemărginit al oamenilor muncii pentru Patria socialistă, de conștiința mărețului rol pe care-l au de îndeplinit în lume cetățenii sovietici, s'au fărâmat tankurile, avioanele, hoardele fasciste atacatoare. Armatele lui Hitler au fost izgonite de pe teritoriul sovietic. Ele au fost fugărite până în inima Germaniei și la Berlin s'a înălțat victorios Steagul Roșu al armatelor desrobitoare sovietice. Dar ostașul sovietic nu numai că și-a apărat Patria; el a apărat civilizația și cultura lumii împotriva forțelor întunericului, împotriva canibalismului modern imperialist. În drumul ei victorios, armata sovietică a eliberat popoare și țări și asigurându-le suveranitatea și independența națională a permis popoarelor să-și croiască drum nou în viață, izgonindu-i pe moșieri și pe burghezi, pășind pe drumul socialismului. Minunatele fapte de arme ale ostașilor sovietici, eroismul soldaților și al ofițerilor, își au originea în superioritatea morală a omului sovietic. *Victoria a demonstrat categoria superioritate a sistemului sovietic față de cel capitalist, superioritate pe plan politic, economic, științific.* Rolul desrobitor al armatei sovietice își are origini în însuși conținutul regimului sovietic bazat pe ideea leninistă a internaționalismului proletar. Geniul militar, comportarea eroică, patriotismul comandanților și al ostașilor sovietici, victoriile înscrise, au fost posibile datorită faptului că armata și ostașul sovietic s'au născut în focul Revoluției din Octomvrie și drumul lor este luminat de ideile lui Lenin și Stalin, de Partidul Comunist Bolșevic.

După 31 de ani, mai falnică strălucește Țara Socialismului victorios. Fiecare zi este un pas nou înainte pe toate tărâmurile. În vreme ce mizeria bântuie în țările capitaliste, în vreme ce exploatarea maselor muncitoare crește continuu, în vreme ce oamenii Wall-Street-ului amenință cu războiul și-l pregătesc cu febrilitate, cu toate că profundele răni al celui de al doilea măcel mondial sunt încă departe de a fi fost lecuite — Țara Socialismului a pășit hotărît să construiască faza superioară, faza comunistă. Cu toate că distrugerile cauzate de hoardele fasciste n'au fost nicăieri atât de îngrozitoare ca pe teritoriul sovietic, elanul creator al maselor conduse de Partidul Comunist Bolșevic în frunte cu marele Stalin înfăptuește cu succes primul plan de cinci ani de după războiu și îl supra-împlinește. În producția industrială, la însămânțări, în planul colectărilor, în realizare de economii, tempo-urile constructive sunt ne-mai-întâlnite. În primele luni ale anului 1948 producția industrială a depășit cu 14% producția din 1940, iar în agricultură nivelul întrece pe cel mai bun dinaintea războiului. Uriașul plan de combatere a secetei prin împăduriri masive arată posibilitățile grandioase ale U.R.S.S., dovedesc înaltul său nivel tehnic și cultural, de neatins

sub capitalism. Pe plan ideologic, în cursul acestui ultim an s'au realizat noi pași în dezvoltarea științei și artelor. În vreme ce diplomații dolarului torpilează pacea și atâță la un nou războiu, purtătorii de cuvânt ai Uniunii Sovietice, demască pe dușmanii păcii, pe matadorii bombeii atomice și ținându-i la stâlpul infamiei, cheamă pe toți oamenii iubitori de libertate, dușmani ai războiului, să se unească în lupta împotriva imperialismului cotropitor.

În lumea împărțită în două tabere — tabăra războiului și asupririi în frunte cu Statele-Unite și tabăra păcii, democrației și a progresului, în frunte cu Uniunea Sovietică — forțele păcii cresc, balanța înclină spre lagărul anti-imperialist. Tot mai puternic este frontul unic socialist în frunte cu Uniunea Sovietică. Succesele Țării Socialismului victorios, experiența ei, constituie un bun al oamenilor muncii din toată lumea. Fiecare succes al ei înseamnă o lovitură dată imperialismului. Fiecare succes al ei, înseamnă o încurajare a popoarelor în lupta lor pentru libertate, pentru independența națională. Tabăra democrației și a păcii se consolidează prin succesele democrațiilor populare care au pornit consecvent pe drumul socialismului. În lume crește lupta popoarelor din colonii împotriva asupririi imperialiste. Popoarele din Franța, Italia, Grecia, Spania luptă hotărît împotriva guvernelor reacționare în solda mării finanțe americane. Tot mai luminos strălucește Uniunea Sovietică, tot mai mult se unesc în jurul ei popoarele doritoare de o viață mai bună. Și în lupta deschisă între cele două tabere tot mai sigure și mai numeroase sunt succesele frontului anti-imperialist în ciuda urletelor isterice de peste Ocean.

Marea Revoluție socialistă din Octomvrie, din vâlvătaia căreia s'a născut Uniunea Sovietică, generatoarea fâuririi primului stat socialist în lume, luminează astăzi drumul și al altor țări, și al țării noastre. În lupta grea împotriva resturilor claselor exploatoare dela orașe și sate, în efortul constructiv al maselor pentru ridicarea cantitativă și calitativă a producției, în organizarea aparatului de stat și a întregii vieți pe noi temelii se pun bazele României socialiste. Mari sunt transformările structurale ale țării. Ele cer științei și artei românești să devină cu adevărat populare, un bun al maselor. Succese există și pe acest front unde oamenii de cultură, în zdrobitoarea lor majoritate, s'au încadrat în frontul ideologic anti-imperialist.

*

Marea Revoluție socialistă din Octomvrie a schimbat cu desăvârșire fața vechei Rusii. Satul și orașul sovietic arată cu totul altfel. Proprietatea colectivă asupra mijloacelor de producție a deschis posibilități omenești nebănuite. Ritmul dezvoltării este trepidant. Prin efortul întregului popor sovietic sub conducerea Partidului Comunist Bolșevic, crește nemărginit forța economică și politică a țării socialismului. Temelia acesteia este unitatea de granit a popoarelor sovietice constructoare ale comunismului. Încă în 1936 Uniunea

Sovietică era prima țară din Europa din punctul de vedere al producției industriale, globale. Producția de cărbuni, de pildă, a Rusiei vechi era în 1913 de 29 milioane tone. Regimul sovietic, munca liberă și entuziastă a clasei muncitoare a făcut ca producția de cărbuni, să se urce în 1938 la 143 milioane tone. Care dintre țările capitaliste ar putea visa măcar o asemenea dezvoltare? După Revoluție s'au ridicat uriașe uzini cum sunt acelea dela Magnitogorsk, Stalino sau uriașul Dneprostroi. Energia electrică utilizată în Uniunea Sovietică în 1936 a întrecut de 40 de ori aceea a Rusiei țariste. Trei sute de orașe noi cu zeci și sute de mii de locuitori au luat ființă după Revoluție în Uniunea Sovietică.

Aceste transformări profunde erau urmate de o vastă revoluție culturală. Iată unele cifre elocvente: în 1939 s'au editat în Uniunea Sovietică cărți în proporție de 4,1 exemplare pe cap de locuitor, față de 0,7 în Rusia țaristă. Totuși în această perioadă de timp populația Uniunii sovietice a crescut cu mai multe milioane. Înainte de Revoluție cu greu se tipăreau cărți în limbile naționalităților conlocuitoare. Marea Revoluție socialistă din Octombrie a adus rezolvarea completă a problemei naționale și a deschis perspective nemărginite dezvoltării culturale a tuturor popoarelor sovietice.

Dacă până în 1917 aproape că nu se făceau traduceri din clasicii ruși, necum tipărire a operelor originale ale scriitorilor naționalităților conlocuitoare, după Revoluție lucrările cele mai bune se tipăresc în o sută de limbi și nu există popor care să nu-și aibă cultura sa, literatura sa; astfel, cultura sovietică se dezvoltă în forme naționale cu un fond socialist.

Setea de cultură este enormă. Ea se desprinde din însuși faptul că numărul ziarelor a crescut dela 859 la 9.000. Și când te gândești la tirajul de milioane de exemplare al ziarelor «Pravda» sau «Isvestia»! Altădată existau 1.400 cinematografe; acuma sunt 30.000 cinematografe cu sală. Numărul teatrelor mari s'a ridicat dela mai puțin de o sută la 700. Instituțiile de învățământ superior numără multe sute de mii de studenți. Este interesant să urmărim felul în care se dezvoltă cultura în republicile naționale. Kazachstanul de pildă, în care pe vremuri populația era complet analfabetă s'a dezvoltat în așa fel după Revoluție, încât în 1933 avea 1.780 școli, 795 teatre, 140 biblioteci, 238 ziare. Poporul iakut nu avea o scriere a lui. În 1930 iakuții aveau 8 ziare în limbă maternă, 99 biblioteci, iar în 1937 au editat 76 cărți în limba iakută.

La începutul războiului pentru apărarea Patriei, Uniunea scriitorilor sovietici număra 3500 membri. Dintre ei 1500 erau ruși, ceilalți aparțineau altor naționalități: 300 ucrainieni, 170 georgieni, 100 azerbaigieni, 100 armeni, 70 uzbeki, 46 tătari, etc.

Planurile de cinci ani, creșterea bunei stări, grija permanentă pentru ridicarea nivelului de traiu al maselor populare au adus Uniunea Sovietică la o dezvoltare excepțională a culturii. Cultura sovietică este infinit superioară culturii burgheze: ea este legată organic de sistemul social cel mai înaintat din lume; ea este expresia veritabilei democrații, a celei socialiste;

ea este îndrumată de experiența vie a statului sovietic, și, în sfârșit, ea este îndrumată în spiritul ideilor lui Marx, Engels, Lenin și Stalin, de Partidul Comunist Bolșevic.

În timp ce cultura sovietică, fruct al Mării Revoluții socialiste, oglindește experiența maselor populare, se inspiră din elanurile lor și, ghidată de ideile cele mai avansate, le luminează drumul spre comunism conform intereselor întregului popor — cultura burgheză urmărind anumite țeluri, fiind expresia unor anume interese, oglindește astăzi marasmul regimului capitalist. Fiind în slujba intereselor minorității capitaliste exploatoare, ea are un caracter antipopular, antirealist, antiuman. Tabăra imperialistă vrea un războiu nou. Acesta îi este necesar pentru zăgăzuirea luptei clasei muncitoare pentru drepturile ei, pentru frânarea mișcării național-eliberatoare din colonii. Războiul îi este necesar, pentru că trusturile și concernele imperialiste vor să-și păstreze câștigurile prin exploatarea și însângerearea oamenilor. Literatura în slujba acestor forțe este literatura dușmană omenirii. Iar în țările capitaliste s'au găsit oameni « de cultură » care și-au vândut conștiința, talentul și cunoștințele militând în scris și prin viu graiu întru apărarea țărilor mărturisite și ascunse ale imperialismului cotropitor. Planul Marshall, un nou diktat pentru stăpânirea lumii, își are oglindirea în ofensiva literară, « artistică » a Statelor Unite. Tone de ziare și cărți sunt transportate în toate colțurile lumii cu vapoarele și avionul pentru a otrăvi sufletele, pentru a demoraliza masele. Ziarele într'un tiraj de milioane de exemplare, posturi de radio pe toate lungimile de undă, nenumărate filme « artistice », cărți la kilogram — toate, pătrunse de spiritul desconsiderării omului și societății, propovăduesc « superioritatea » Americii și a rasei americane. În ziarul *Liberty* sunt publicate nuvele cu recomandarea că citirea lor « ține 7 minute și 40 secunde » iar schițele cer « numai 3 minute și 55 secunde ». Calitatea unor asemenea produse este clară. Romanele scriitorilor americani oglindesc întru totul interesele imperialiste. Astfel Robert Pine plasează acțiunea romanului său « David și Ana » în Indonezia și interesant este că eroul principal declară: « Lumea este în marș, toate națiunile și-au întins cortul. Dar nimic nu va schimba faptul că în curând în lume va rămâne o singură națiune ». Scriitorul reacționar Bergson declara într'o carte a lui: « Izolaționismul ar însemna decăderea economiei noastre, a bisericii și a națiunii. Este necesar ca negustorii, misionarii și crucișătoarele să meargă mână în mână ». Iar Walter Lippman sublinia de curând: « Noi am ales Turcia și Grecia, nu pentru că ele ar fi modele de democrație, ci pentru că ele constituie porți strategice ». Este limpede că asemenea literați și publiciști nu se depărtează cu mult de ideile supernazistului Rosenberg și de practicile agitației lui Goebbels.

Ar fi greșit să se creadă că în Statele Unite nu se ridică vocea scriitorilor și a oamenilor de artă progresiști împotriva imperialismului cotropitor. Astfel este prea bine cunoscută activitatea antiimperialistă a lui Howard Fast, prigonit și arestat pe baza dispozițiilor « comitetului pentru cercetarea activi-

tății antiamericane ». Sunt isgoniți din redacțiile ziarelor și dela posturile de radio ziaristii și publiciștii de valoare cum este Steel, Hilmoor, Walsh, Jakobs, Hodar, etc. Din cinematografia americană sunt concediați artiștii de valoare pentru concepțiile lor democratice, iar Charles Chaplin, prigonit. Și toate acestea se fac chipurile pentru apărarea Americii, când în fond nu este vorba decât de apărarea trusturilor și a concernelor hrăpărețe.

Bomba atomică a devenit sprietoearea oamenilor naivi. Agitând îngrozitoarele ei efecte, stăpânii tuturor mijloacelor de propagandă și influențare a opiniei publice caută să semene frica, demoralizarea printre oameni. Iată de ce ziarele și revistele americane sunt pline de reportajii fantastice, iar scriitorii « produc » în serie romane apocaliptice. Tonele de cerneală și vagoanele de hârtie utilizate astfel se pot rezuma într'o singură și lapidară frază a lui Mister Martin, guvernatorul statului Pennsylvania, mare adept al doctrinei Truman — care a declarat: « Statele Unite ale Americii trebuie să meargă înainte, cu bomba atomică într'o mână și cu semnul crucii în cealaltă ! ». Niciun dubiu. Ce deosebire există între această afirmație oficială și nu mai puțin mărginitele declarații ale liderilor hitleriști? De altfel, unora dintre delegații americani la ședințele ONU-ului, li se întâmplă câteodată să recunoască cinic adevărul. Astfel, într'una din ședințele subcomisiei, delegatul american Mackensie a declarat: « Lupta împotriva fascismului nu mai este astăzi la modă ». Evident, pentru bussines-men-ii din City lupta împotriva fascismului constitua pe vremuri, nu atât o modă cât o afacere rentabilă. Astăzi rențează sprijinirea fasciștilor împotriva acelor care luptă contra imperialismului, contra exploatării, contra rasismului.

În Statele Unite există astăzi o literatură de mare tiraj care speculează ignoranța oamenilor și caută să cultive neîncrederea în ziua de mâine. Șantajul este una din metodele cele mai utilizate în practica Statelor Unite și literatura americană practică și ea șantajarea în masă a oamenilor. Ea incită instinctele zoologice ale oamenilor, abundă în pornografia cea mai rușinoasă, urmărind provocarea silei omului față de oameni. Asemenea literatură, cu un tiraj de multe milioane de exemplare, constituie desigur, în aceeași vreme, și o bună sursă de câștig. Între scriitorii americani, slujitori cunoscuți ai imperialismului, este romancierul Henri Miller, care și-a dat el însuși epitetul de « anarhist pan-sexual ». Una dintre cărțile lui — « Tropicul Racului » — începe cu un cuvânt-înainte în care autorul își recomandă astfel lucrarea: « Aceasta este un scuipat în fața artei, o lovitură... dată omului, soartei, timpului, frumuseții, dragostei ». Și totuși Miller are obrăznicia de a declara, în continuare, că romanul său constituie « o nouă biblie din care lumea întregă va găsi resurse morale de-a-lungul noului mileniu ». Presa americană i-a făcut firește o reclamă excepțională, dându-l ca exemplu pentru toți scriitorii. « Teoriile » lui Miller au fost luate de criticii de artă americani și transformate în precepte și dogme. Astfel Henry Seidel-Kenby semna, sub titlul « Peirea virginei de fier », următoarele: « Sexualitatea, pizma, gelozia,

avaritia și frica trebuie să ocupe locul lor legal în paginile literaturii. Cu cât scriitorii vor cunoaște mai mult psihiatria și psihanaliza, cu atât mai mult ei vor crea un tip nou de roman. Pentru scriitorii noștri, Freud și Yung și discipolii lor au fost într'adevăr un dar ceresc».

Un alt scriitor american O'Neill — cunoscut dramaturg — își construiește piesele pe aceeași linie ideologică. Ultima sa lucrare: «Vine vânzătorul de ghiată», are aceeași temă batjocoritoare față de om. Iată ce spune autorul: «Materialul din care ar trebui formată o societate ideal liberă, sunt oamenii ! Dar cum poți ridica un templu de marmoră dintr'un amestec de noroiu și excremente ? ».

Această ofensivă anti-umană influențează chiar și pe unii scriitori progresiști. Astfel, ultimul roman al lui Steinbeck, «Autobuzul rătăcit» este plin de elemente pornografice; iar un scriitor de mari resurse, cum este Caldwell, într'un roman înfățișând îngrozitoarea situație din Statele Unite, nu poate să-și descrie eroii decât ca fiind profund viciați, întreaga carte fiind de scene pornografice.

În ciuda acestor realități, înfruntând ororile imperialiste și ideologia lor, se ridică și în Statele Unite oameni cinstiți. Democrați, ca Upton Sinclair continuă a munci pe tărâm literar. Sinclair Lewis demască morala convențională ipocrită a burgheziei americane și lovește în teoriile rasiste (care au putut merge până la aberațiile lui Teodor Bilbao, fascistul care propunea mutarea a 13 milioane de negri americani în pădurile tropicale ale Africii), și tot astfel și scriitorul progresist Arthur Miller, în romanul său «Scamatoria» sau în piesa de teatru «Toți fiii mei». Romanele scriitoarelor Lilian Smith și Laura Hobson își îndreaptă tăișul împotriva rasismului. Noui și noi oameni cinstiți își ridică glasul împotriva politicii imperialiste, împotriva exportului ideologic provenind din mocirla dolarului, chiar în Statele Unite. Este adevărat că împotriva lor se îndreaptă întregul aparat de stat represiv american, că li se refuză până și pâinea de toate zilele și că temnițele cuprind în întunericul lor pe cei mai buni și mai curajoși dintre luptători. Oricât ar fi de sălbatecă, represiunea nu poate împiedeca, chiar în inima imperialismului, în Statele Unite, creșterea continuă a numărului oamenilor cărora le este dragă libertatea și democrația adevărată. Și acolo se ridică conștiințe artistice scriitoricești, care dorind pacea și o viață mai bună, înțeleg că nu este altă cale de urmat decât drumul luptei hotărâte împotriva imperialismului, împotriva ațățătorilor la războiu, împotriva exploatatorilor. Le este clar că singura cale pentru asigurarea păcii, pentru statornicirea unor relații frățești între popoare, pentru făurirea vieții mai bune maselor populare, este calea Uniunii Sovietice, calea socialismului. Iată de ce și scriitorii progresiști americani își găsesc un model în literatura sovietică — cea mai înaintată, cea mai generoasă din lume.

Scriitorul american Eugen Cayden scrie: «Citind cărțile sovietice simți că în fața ta se deschide un nou viitor omenirii, că se deschid ușile într'o lume nouă și într'o nouă istorie».

Literatura sovietică s'a născut, a crescut și a învins odată cu Țara Socialismului, cu Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste. Scriitorul este luptător, întocmai cum opera lui este armă de luptă. El este fiul poporului, a ieșit din rândurile acestuia, trăind viața lui, năzuințele, grijile și bucuriile lui. Scriitorul sovietic luptă pe toate fronturile construcției socialismului și comunismului cu arma scrisului. Opera sa reflectă realitatea nouă, socialistă. Ea surprinde trăsăturile esențiale ale luptei împotriva a tot ce e vechiu, studiază, confirmă și promovează cald tot ce este nou și sortit dezvoltării, tot ce este mlădiță, ducând la dezvoltarea arborelui uriaș al comunismului. Literatura sovietică, adânc principială, inspirată și călăuzită de ideile lui Lenin și Stalin nu băjbâie neputincioasă în complexul relațiilor sociale, ci înarmată puternic, cunoscând legile de dezvoltare, înarmează pe om la lupta pentru făurirea zilei de mâine. Astfel, rolul literaturii sovietice este profund educativ iar lucrările cele mai bune ale scriitorilor pe cari I. V. Stalin i-a și denumit « ingineri ai sufletului omenesc », constituie adevărate călăuze în viață.

Literatura sovietică oglindește realitatea societății socialiste și astfel ea se inspiră din temeliile unei structuri infinit superioare celei burgheze, atât din punct de vedere economic, cât și politic și cultural. Participând activ la lupta împotriva imperialismului, împotriva războiului, ea demască pe toți cei ce se pun în slujba capitalismului, își vând conștiința, propovăduesc teroarea, misticismul, rasismul și ura între oameni și între popoare. Ea luptă cu putere împotriva curentelor decadente, urmând curajos și perseverent calea indicată de Lenin:

« Libertatea scriitorului, a pictorului, a actorului burghez este doar o dependență camuflată sau care se camuflează fățarnic, față de sacul cu bani, față de corupție, de întreținere. Și noi socialiștii, demascăm această fățarnicie, smulgem firmele false, nu militând pentru o literatură și o artă în afară de partid... dar pentru a opune literaturii fățarnic libere, -- în realitate legată de burghezie, o literatură într'adevăr liberă, legată în mod *deschis* de proletariat ».

Pe acest drum, literatura sovietică demască și combate apolitismul fățarnic, liberalismul fad și perfid, pretinsul estetism care are în fond scopul de a abate atât pe creatorul de artă cât și masele cărora el se adresează, dela ceea ce este esențial în societate: lupta de clasă sub diferitele ei aspecte.

Scriitorul sovietic este plin de simțul răspunderii față de popor și față de cauza socialismului. De aceea el nu-și privește munca și opera cu indiferență sau ca un mijloc de afirmare strict personală. Conceperea și realizarea unei lucrări, el le consideră drept o sarcină grea care-i cere încordarea tuturor facultăților sale, confruntarea gândurilor și a experienței lui cu practica de muncă și luptă a poporului său. El știe că poemul sau romanul său va fi citit și judecat de milioane de oameni care vor căuta în opera lui răspuns problemelor puse de viață, vor căuta îndreptar pentru conduita lor în efortul comun de construcție. De aceea în literatura sovietică metoda criticii și a auto-

criticii a devenit o trăsătură fundamentală care permite scriitorului să-și ridice permanent calificarea și să realizeze opere din ce în ce mai bune. Pe acest drum, îl ajută mult pe de o parte participarea masivă a milioaneilor de oameni la discutarea cărților lui, iar pe de altă parte critica literară sovietică, care a nimicuit vechile metode neștiințifice și studiază fenomenul literar în lumina concepției materialist-dialectice. Ultimii ani au arătat cât de exigentă este opinia publică față de scriitor. Interesante au fost desbaterile largi în jurul romanului lui Alexandru Fadeev, « Tânăra gardă », în jurul romanelor tinerei scriitoare Vera Panova, « Tovarăși de drum » și « Krujiliha », sau a romanului lui Iliya Ehrenburg, « Furtuna ». Semnificativă a fost participarea în scris a cetățenilor sovietici de diferite categorii (literați, muncitori, ingineri, învățători, tehnicieni, mineri, colhoznici, etc.) și din diferite regiuni. Această critică exigentă îi face pe scriitorii sovietici să fie necruțatori față de ei înșiși și să caute permanent a realiza opere din ce în ce mai bune. Orice scriitor sovietic își pune ca țel să oglindească o anumită problemă din realitatea luptei pentru comunism, să contribuie la rezolvarea constructivă, înaintată, a unei probleme. Legătura cu viața, cu masele, îl face pe scriitorul sovietic să folosească limba simplă și totodată bogată, imaginea firească și diversă căutând printr-o formă artistică, mai bună, să servească conținutul operei sale. El face efortul de a da conținutului ideologic al operei sale o formă perfectă și, în măsura în care înfățișează realități noi caută să le îmbrace în forme variate, mereu superioare, corespunzătoare conținutului ideologic înaintat.

Evident, literatura sovietică a trecut prin mai multe faze în dezvoltarea ei. Ea a urmat de fapt fazele dezvoltării istorice a Uniunii Sovietice însăși. Lupta ascuțită de clasă împotriva dușmanilor din interior și din afară, lupta împotriva greutăților și a piedecilor, lupta pentru făurirea unei economii socialiste, transformarea omului și nimicirea resturilor mentalității capitaliste, trece ca firul roșu prin literatura sovietică, dela nașterea ei. Pentru socialism, pentru comunism au luptat și s'au jertfit generații întregi de revoluționari. Ei au făcut-o din dragoste pentru om și pentru viitorul lui. Marea Revoluție socialistă din Octomvrie a descătușat popoare și oameni, a dat câmp larg forțelor creatoare, făcând toate acestea pentru oameni. În slujba omului organizat, în slujba societății omenești de tip nou se găsește scriitorul sovietic. Este firesc ca ideile și problemele operei sale să izvorască din marile încleștări, din lupta forțelor progresiste împotriva celor reacționare. Și este firesc ca în țara socialismului victorios, erou în opera literară să fie poporul, munca, omul nou.

Vorbind la primul Congres al scriitorilor sovietici, Gorki spunea:

« Eroul principal al cărților noastre trebuie să devină munca, adică omul format de procesele muncii... Trebuie să ne învățăm a privi munca drept o creație... Individualitatea socialistă, după cum reiese din exemplul eroilor noștri, ai muncii, care sunt floarea masei muncitorești, individualitatea socialistă — zic — se poate dezvolta numai în condițiunile muncii colective ».

Iar Marea Revoluție din Octomvrie descătușând poporul, l-a chemat în masă la construcție. Făurirea socialismului ar fi fost imposibilă fără masiva mobilizare a întregului popor în jurul clasei muncitoare, sub conducerea Partidului Comunist Bolșevic. În Octomvrie 1935 I. V. Stalin spunea:

«Destinele popoarelor și ale Statelor se hotărăsc acum nu numai de conducători ci în primul rând și în deosebi de masele muncitorești. Muncitorii și țăranii care fără sgomot și pompă construiesc fabrici și uzine, mine și căi ferate, colhozuri și sovhozuri, hrănesc și îmbracă lumea întreagă — iată care sunt adevărații eroi creatori ai vieții noi».

Aceste mase constituiesc eroul romanelor, al poemelor și al dramelor sovietice. Ele sunt eroul făuritor al socialismului. Și din ele se desprind tipurile caracteristice care sintetizează trăsăturile deosebite ale omului nou, ale omului lumii socialiste. Din această masă a ieșit un Ceapaev, de aici s'a ridicat un Kujuh (Serafimovici, «Torentul de fer»), aici s'a născut și a crescut Pavel Korceaghin («Așa s'a călit oțelul»), de aici a pornit Bunciuk («Donu liniștit»), etc. Și tot de aici s'au ridicat apoi eroii războiului pentru apărarea Patriei, imortalizați în chipurile lui Oleg Koșevoi, a Zoiei Kosmodenianskaia, a lui Saburov, cât și a acelor care, întorși de pe front, construiesc comunismul, — cum sunt Serghei Tutarinov, Voropaiev sau Vasili Tiorkin. Oamenii aceștia sunt oameni sovietici. Ei reprezintă trăsăturile esențiale ale cetățeanului lumii socialiste. Literatura sovietică oglindește cu fidelitate tot ce este nou și înaintat în Țara Socialismului. Prin conținutul și formele ei, cu toate că nu are decât 31 de ani de existență, literatura sovietică este fără de seamăn în lume, constituind în aceeași vreme o culme a dezvoltării de până azi a literaturii universale.

Iată de ce A. A. Jdanov spunea:

«Literatura noastră este cea mai tânără literatură din lume. În același timp ea este literatura cea mai avansată ca idei, cea mai progresistă, cea mai revoluționară. N'a mai existat și nici nu va exista o altă literatură care să pună la baza tematicii operelor sale viața clasei muncitoare, a țăranimii și lupta lor pentru socialism. Nicăeri, în nicio țară din lume, literatura nu apără egalitatea oamenilor muncii indiferent de naționalitate, sau egalitatea femeilor. O literatură avansată din punct de vedere ideologic ca literatura noastră, progresistă și revoluționară ca structură, poate fi și a devenit o realitate numai la noi, trup din trupul și os din osul construirii noastre socialiste».

Sub conducerea Partidului Comunist Bolșevic, clasa muncitoare din Rusia, în alianță cu țăranimea muncitoare și cu naționalitățile asuprite, înfăptuind izgonirea dela putere a moșierilor și a capitaliștilor, a pășit la construirea socialismului. Revoluția a trezit poporul, a chemat masele la acțiune, a descătușat energii nebănuite și forțe creatoare imense. Dar drumul Revoluției nu a fost nici ușor, nici simplu. Luând puterea în mâinile sale, clasa muncitoare avea de luptat împotriva burgheziei dela orașe și sate, ajutată de im-

perialismul mondial, burghezie care nicio clipă nu pierde speranța în eventualitatea unei reveniri la putere. Lupta de clasă se ascutea continuu. Pe frontul războiului civil, pe frontul de luptă împotriva intervenționiștilor și apoi pe frontul reconstrucției, masele populare în frunte cu clasa muncitoare făureau cu mâinile lor lumea nouă. Literatura sovietică din această fază și-a pus ca obiectiv descrierea Mării Revoluții și a rolului maselor, a felului în care s'au trezit masele și în mod conștient au pornit la făurirea Istoriei. În aceste împrejurări, literatura sovietică a înfățișat profunda schimbare în mentalitatea maselor, schimbare isvorită din noua poziție a oamenilor muncii în cadrul dictaturii proletarietului instaurată în urma Revoluției victorioase. În mod conștient masele au trecut la construirea viitorului lor, a acelor mulți și altădată asupriți. Ele constituiesc eroul marilor opere din acea vreme. Iată de pildă romanul lui Fedor Gladkov: «Cimentul». Sub conducerea comuniștilor, muncitorii dintr'o uzină refac utilajul și pornesc uzina în același timp în care luptă împotriva bandelor albe. Iată-l pe Kujuh conducând masa încă puțin organizată, la lupta de eliberare («Torentul de fer»). Iată-l pe Furmanov, descriind în «Ceapaev», «Șapte zile», «Răscoala», ridicarea maselor, lupta lor sub conducerea comuniștilor care înfrâng dușmanul de clasă și totodată elementele anarhice mic-burgheze. Șolohov în «Donul liniștit», Alexei Tolstoi în «Calvarul», Panferov în «Bruski» au arătat victoria Revoluției și felul în care omul cinstit trebuie să se hotărască de o parte sau de alta a baricadei. În această vreme literatura sovietică înfățișează Partidul Comunist Bolșevic, forța conducătoare, motorul luptei clasei muncitoare și a întregului popor. În literatură apare tipul bolșevicului, revoluționar devotat fără margini cauzei proletarietului, conducător de oțel și totodată profund uman. În aceeași vreme literatura acestor tipuri înfățișează uriașa muncă de ridicare în spiritul învățăturii marxist-leniniste a oamenilor. Pe această linie se situează operele lui Lebedinski, Lavreniev, Seifulina, Vsevolod Ivanov, Fedin. În fruntea lor stau Fadeev, Formanov și Șolohov.

Dar Revoluția a învins. Rezistența înarmată a dușmanului a fost înfrântă. Blocada a fost ruptă. Economia nimicită de războiu refăcută. Incepe marea epocă a construcției, începe perioada planurilor de cinci ani. Și aici lupta se dă împotriva sectorului privat, împotriva cioburilor claselor exploatoare, împotriva mentalității străine de clasă, pentru făurirea unei puternici industrii grele, pentru realizarea sistemului colhoznic, pentru schimbarea în masă a nivelului de trai material și cultural, pentru o nouă viață și un om nou. Se construiește socialismul. Il construiesc oamenii și în plină bătălie pentru socialism se formează și omul nou. Razele mării Revoluții socialiste din Octomvrie luminează drumul construirii socialismului, și ele indică uriașa forță transformatoare realizatoare a noului fel de viață, socialistă. Acestea și constituiesc temele principale ale literaturii sovietice în perioada planurilor cincinale. În această vreme noțiunea de muncă capătă un înțeles nou. Poziția conștientă a omului sovietic care privește munca ca o datorie de onoare, care nu înțelege viața

fără muncă constructivă în folosul obștei, constituie o trăsătură fundamentală a moralei sovietice și totodată o calitate de bază a cetățeanului sovietic. Valoarea omului este judecată pe temeiul atitudinii sale față de muncă și în funcție de ea calitățile sau defectele lui. Literatura sovietică înfățișează munca constructivă ca o trăsătură fundamentală a realității socialiste și totodată ea face educația oamenilor demonstrându-le sensul și conținutul vieții lor în munca creatoare care ridică condiția umană la nivelul omului făuritor de istorie.

Astfel apar opere ca « Soti » a lui Leonid Leonov, « Timp, înainte ! » de Valentin Kataev, « Pământ deștelenit » de Șolohov, « Energia » de Gladkov, « Hidrocentrala » de Marietta Șaghinian, « Marea bandă rulantă » de Ilin, « Poemul pedagogic » de Malâșkin, etc. În ele este înfățișat efortul oamenilor muncii construind uzinele, transformând regiunile, prefăcând prin munca lor conștientă deșertul în câmpie fertilă. Victoria sistemului colhoznic se oglindește în numeroase romane de calitate, precum « Țara Muravia » a lui Tvardovski. Vorbind anul trecut la aniversarea a 30 de ani dela Revoluția socialistă din Octomvrie, Molotov spunea :

« Chipul spiritual al actualilor oameni sovietici se desprinde întâi de toate din atitudinea lor conștientă față de muncă, socotită ca o cauză de importanță obștească și ca o datorie sfântă față de statul sovietic ».

Literatura sovietică înfățișează oamenii din patria socialismului tocmai în efortul lor constructiv.

Și efortul aduce victoria. Această victorie constituie bucuria oamenilor sovietici. Iată de ce Vladimir Maiakovski o cântă în poemul « E bine ! ». Iar lupta o conduc mai departe comuniștii, organizatori pe frontul construcției. De neșters apar tipurile bolșevicilor devotați fără margine cauzei clasei muncitoare. Ei nu cunosc odihnă, ei nu cunosc liniștea. Pretutindeni, în operele lor, scriitorii sovietici înfățișează transformarea omului, apariția în masă a omului nou, eliberarea lui din tradițiile trecutului. Literatura sovietică din această vreme arată uriașele transformări pe frontul construcției socialismului și totodată în atitudinea și mentalitatea omului. Pentru această vreme este caracteristic tipul luptătorului născut în vremurile Revoluției, cum este Pavel Korceaghin. Puterea literaturii sovietice din perioada planurilor cincinale constă în felul minunat în care luptă împotriva a tot ce e învechit, împotriva mentalității de altă dată, împotriva piedicilor puse în cale de anumite iluzii și apucături străine efortului constructiv. Literatura sovietică luptă împotriva individualismului și demonstrează viguros moartea inevitabilă a tot ce rămâne legat de el. Din acest punct de vedere este caracteristic de pildă, romanul « Singurătate » a lui Niculae Virta, condamnându-l fără apel pe chiabur. Totodată literatura acestei perioade confirmă victoriile structurii socialiste, victorii dobândite prin luptă grea.

Și au venit anii grei ai războiului. A venit asaltul hoardelor blindate fasciste împotriva Țării Socialismului. În această vreme scriitorii sovietici pun

mâna pe arme și activ se înrolează în rândurile apărătorilor Patriei. Opt sute de scriitori sovietici au plecat pe front. Sângele lor a curs amestecându-se cu sângele celorlalți fii ai Patriei Socialiste. 140 de scriitori au căzut pe câmpul de luptă și dintre ei talente de talia lui Evghenie Petrov, Arcadie Gaidar, etc. A căzut eroic Iurii Krâmov, autorul romanului «Petrolierul Derbent». Fiu al clasei muncitoare din Uniunea Sovietică și copilul Marei Revoluții din Octomvrie, Krâmov a crescut în plina construcție a țării lui, el s'a ridicat ca inginer odată cu apariția gigantilor ca «Magnitogorsk» și «Dneporghes». El a muncit și a crescut odată cu oamenii din jurul lui. El a făcut parte dintre acei care s'au avântat în iureșul mișcării stahanoviste și a construit în ritmuri amețitoare realitatea nouă luptând împotriva elementelor învechite. El a văzut cum pe temeiul tehnicii noi avansate, mânuite de concepția progresistă a muncii colective bazată pe proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție, s'au format oameni noi. Și aceste lucruri Iurii Krâmov a simțit că trebuie să le spună concetățenilor săi. De aceea a scris. Din prima clipă a războiului scriitorul a luat arma în mână. El a căzut în regiunea Poltava și abia în 1943 un colhoznic a adus ultima sa scrisoare, schițată pe semne câteva ore înainte de moarte, când cădea eroic, străpuns de șapte lovituri de baionetă. În această scrisoare Iurii Krâmov își afirma neșăr-murita încredere în victorie și mândria sa pentru faptul că fusese primit membru în Partidul Comunist Bolșevic.

În aceste zile de război, în zile de efort crâncen și de adâncă durere pentru pământul scump batjocorit de hoardele cotropitoare, scriitorii sovietici au transformat pana în armă ucigătoare lovind cu putere în dușman, demascându-i intențiile, înfierând practicile lor canibalice. Poemele, nuvelele și romanele lui Isacovski, Tihonov, Surcov, Antokoloski, Simonov, Vasilii Grosmann, Sobolev, Gorbatov, Leonov, Vanda Vasilevska, Vera Imber, etc., ca și piesele de teatru cum este «Invazia» lui Leonov, «Pentru cei de pe mare» a lui Lavreniew — chiamă la luptă, cultivă ura neîmpăcată împotriva dușmanului, convingerea nestrămutată în victorie, dragostea pentru Patria socialistă, hotărârea de a înfrânge definitiv fascismul și, în spiritul internaționalismului proletar, de a elibera popoarele cotropite.

Poemele, nuvelele, schițele și romanele, ca și piesele de teatru în această vreme sunt scrise cu sângele fierbinte al patrioților sovietici, al poporului întreg, în numele cărora cuvântau cei peste 3.500 de scriitori sovietici. Și mărețul efort al poporului întreg se oglindea în publicistică, scriitorii transformându-se în corespondenți permanenți ai ziarelor centrale, trimițând de pe front articole, reportaje, bucăți literare. Activitatea publicistică a lui Ehrenburg, Boris Polevoi, Simonov, Gorbatov, Leonov, Sobolev, Kojevnicov și a altora constituie de fapt un capitol intrat în istoria literaturii sovietice și a literaturii universale.

Războiul pentru apărarea Patriei a generat în aceeași vreme o serie întreagă de opere literare care constituie și o nouă etapă în literatura sovietică,

ele fiind legate de problemele puse de pacea dobândită cu atâta efort și care pune sarcina refacerii țării și a construirii comunismului. Din război s'au născut lucrări ca «Oameni cu conștiința curată» a lui Verșigora, «Tânăra Gardă» a lui Fadeev, «Fericirea» de Pavlenko, «Mesteacănul alb» de Bubenov, «Steaua» de Kazachievici, «Vasili Tiorkin» de Tvardovski, «Cavalerul Stelei de Aur» de Babaievski, «Drapelul deasupra sovietului sătesc» de Nedoganov, «Furtuna» de Ehrenburg, «Tovarăși de drum» de Vera Panova, «Purtătorii de steag» de Arcadie Gonciag, «In tranșeele Stalingradului» de Nekrassov, «Luminile» de Ana Karavaeva, «Poveste despre un om adevărat» de Boris Polevoi, etc.

Ceea ce este caracteristic pentru literatura sovietică din ultimii ani este demonstrarea concretă, verificată în experiența vieții a superiorității regimului sovietic, a superiorității omului sovietic, a întregii colectivități sovietice, față de lumea capitalistă. Cetățeanul Țării Socialismului, este arătat ca membru al acestui uriaș colectiv care făurește din succes în succes realitatea nouă socialistă, care pune temelie comunismului. Literatura sovietică actuală este purtătoarea ideilor înaintate ale socialismului și ea demonstrează pe bază de fapte izvorâte din viața oamenilor, din gândurile, munca și înfăptuirile lor, consolidarea și mersul înainte al Patriei Socialiste. Literatura sovietică actuală ne înfățișează oamenii Uniunii Sovietice făcuți dintr'o bucată, formați în condițiile raporturilor bazate pe temelii socialiste. Eroii literaturii sovietice nu sunt solitari. Ei înfățișează omul obișnuit sovietic și totodată neobișnuit pentru restul lumii. Sunt oameni animați de marele țeluri ale construcției obștești, sunt oameni care se simt stăpâni în țara lor, făuritori de viață, creatori de valori morale și materiale noi, luptători pentru o așezare socială cum n'a mai fost. Evident, oamenii aceștia sunt de o măreție și frumusețe suflătoare incomparabilă. Scriitorul sovietic îi înfățișează astăzi pe aceia care ieri au ținut arma în mână, au sângerat luptând — așternându-se la muncă încordată și constructivă.

Literatura sovietică înfățișează pe oameni în muncă și luptă. Munca conștientă a oamenilor sovietici nu este altceva decât frontul luptei pentru comunism. Iată de ce eroii nuvelor, poemelor și romanelor sovietice privesc munca drept un mijloc de a făuri o viață nouă. Războiul a lăsat o urmă adâncă în gândirea cetățenilor sovietici. Ei au luptat în tranșee, în tankuri și avioane, pentru ca, izgonind pe cotropitori, să asigure construcția socialismului. Intorși de pe front, în urma victoriilor obținute, aceiași oameni își încordează toate puterile lor pentru lecuirea rănilor produse de războiu și munca lor, animată de elan și încredere nestrămutată, oglindește gândirea plină de perspectiva a ceea ce va deveni Patria lor. Astfel Serghei Tutarinov din «Cavalerul Stelei de Aur» se cufundă în munca constructivă a colhozului și raionului natal; dar Serghei a crescut, el a devenit om de stat prin însăși felul lui de a gândi în mare problemele satului său. Ostașul Vasili Tiorkin din poemul cu același nume a lui Tvardovski gândește la fel în drumul său spre casă. Oamenii

aceștia sunt plini de răspundere pentru toate. Ei nu socotesc că sfera preocupărilor lor o constituie câmpul îngust al muncii și sarcinii imediate. Privind sarcina în cadrul marilor probleme ale Patriei lor ei se simt răspunzători pentru toate și de aceea socotesc că tot ce se petrece în țară îi privește deopotrivă. Asta înseamnă că literatura sovietică ne înfățișează actualmente tipul oamenilor crescuți în societatea socialistă dezvoltată. Acești oameni simt solidaritatea comună și îndatoririle reciproce pe drumul țelurilor comune. Sunt oamenii sovietici de astăzi și, fie că sunt membri de partid, fie că sunt bolșevici fără de partid, trăsătura aceasta a simțului de răspundere este un fenomen de masă.

Scriitorul sovietic are încredere în om și în capacitățile lui. Ii sunt dragi eroii, îi sunt dragi în toate momentele vieții luptei lor. Este destul să ne gândim la romanul scriitoarei Vera Panova «Tovarăși de drum» ca să ne dăm seama cât de atent studiază omul de litere pe eroii săi, dragostea adâncă ce le-o poartă. În adevăr, literatura sovietică e pătrunsă de un umanism cald și totodată nou. Scriitorul sovietic nu iubește oamenii pur și simplu. Ei îi sunt dragi pentru înaltele lor calități, pentru morala lor înaintată, pentru felul în care merg în viață luptând cu hotărîre împotriva acelor piedeci obiective și subiective pe care le întâlnesc în drumul lor spre comunism. Lupta împotriva a tot ce e învechit, efortul de a descoperi orice mlădiță nouă care permite saltul înainte în istorie constituie trăsătura caracteristică a literaturii sovietice. Dacă luăm spre exemplu, romanul «Fericirea» a lui Pavlenko, ne dăm seama perfect cât de just reușește scriitorul a indica oamenilor drumul cel mai drept spre victorie. Fericirea eroului constă nu numai din simțământul folosului pe care îl aduce societății, ci în faptul că el reușește să ajute oamenilor să aleagă metodele cele mai bune, adică metodele noi, pentru a dobândi victoria. Literatura sovietică nu ne înfățișează eroii izolați. Dimpotrivă, ea caută să studieze pe oameni în procesul relațiilor între ei. Înfățișându-ne realist viața, gândurile și faptele eroilor întemeiate pe condițiile socialiste ale societății, literatura sovietică se ocupă în aceeași vreme de procesul creșterii omului, de felul în care se dezvoltă și învinge morala nouă, socialistă. Literatura sovietică demonstrează felul în care realitatea socialistă a educat oameni de tip nou. Și ca dovadă este destul să ne gândim la eroul principal al romanului «Steaua» de Kazakievici, apărut de curând în românește. Autorul ajută cititorilor să înțeleagă felul în care cresc oamenii, înving piedecile, se oțelesc în luptă eroică. Literatura sovietică înfățișându-ne însă acest mare proces al creșterii omului ajută astfel nu numai să cunoști viața ci se transformă într'o puternică armă de educare a maselor.

Dacă pe vremuri literatura sovietică oglindea lupta ascuțită de clasă și înfățișa victoria forțelor socialismului împotriva capitalismului, oglinzind astfel lupta între vechi și nou, astăzi în măsura în care lupta între vechi și nou se desfășoară nu în formele luptei claselor antagonice ci în forma criticii și auto-criticii care constituie forța motrică reală a dezvoltării în Uniunea

Sovietică, literatura reflectă această stare nouă. În trecut literatura sovietică indica pe dușmanii deschiși ai regimului sovietic, reprezentanții claselor isgonite dela putere și oamenii legați de interesele lor. Furmanov, Gladkov apoi Ostrovski au arătat în operele lor cu precizie cine sunt dușmanii socialismului. În romanele lui Solohov și Alexei Tolstoi se înfățișează păturile dușmane dar și cele șovăitoare demonstrându-se adevărul că mijloc nu există și că trebuie să te alături forțelor revoluționare, altfel istoria te mătură. Oglinzind însă astăzi realitatea nouă sovietică, împrejurările când practic s'a schimbat însăși caracterul esențial al contradicțiilor, contribuția literaturii sovietice pentru promovarea și dezvoltarea elementelor noi se întemeiază pe principiul criticii și autocriticii. Măreața armă a criticii și autocriticii, arma Partidului Comunist Bolșevic a devenit «o nouă formă a mișcării, un nou tip al dezvoltării, o nouă lege dialectică». (A. A. Idanov).

Scriitorul sovietic studiază atent realitatea și sesizează toate lipsurile, defectele, slăbiciunile personale ale oamenilor și generale în viață și în muncă. Cu ajutorul talentului său, înfățișându-ne mărețul proces al bătăliei pentru comunism, el mobilizează masele în lupta împotriva acestor lipsuri. Evident, capacitatea de a studia și privi științific realitatea și a lupta revoluționar pentru mersul înainte al societății îi dă scriitorului sovietic mânuirea perfectă a marxismului-leninismului, orientarea sa în spiritul partinic bolșevic. Scriitorul sovietic combate lipsurile curajos de pe pozițiile principiale ale luptei pentru comunism. El înfierează rămășițele trecutului și contribuie masiv pentru stăruirea lor. Un exemplu caracteristic din acest punct de vedere îl constituie piesa «Pâinea noastră cea de toate zilele» a lui Nicolae Virta. Cu un curaj deosebit scriitorul demască anchilozarea, mulțumirea de sine, birocrațismul care duc chiar pe unii oameni cinstiți la pierderea simțului realității și a intuiției transformărilor revoluționare în curs. În această bătălie literatura sovietică înfățișează ceea ce e vechiu nu abstract, ci în forme concrete, arătând cu degetul formele variate pe care le îmbracă, fie aceste apucături dăunătoare în comportarea oamenilor, fie în metodele folosite în muncă, etc. Puterea critică a literaturii sovietice este înzecită prin faptul că indicând greșelile și lipsurile ea înfățișează în aceeași vreme totul ce este nou și pozitiv pornind dela teza confirmării realităților noi, socialiste. Vechiu, în trecut, însemna dușmanul de clasă, ostil conștient și înverșunat socialismului. Așa ni-l înfățișează Alexei Tolstoi, Șolohov, Furmanov. Astăzi însă omul nu este *vechiu* prin aceea că aparține unei clase exploatare (asemenea clase nu mai există în Uniunea Sovietică) ci prin atitudinea neconstructivă, lipsită de avânt creator în procesul muncii. Literatura sovietică este literatură de luptă pentru mers curajos înainte. Literatura aceasta este strâns legată de viață, ea înfățișează adevărul în viață și astfel este plină de realism puternic. Literatura sovietică învață oamenii să lupte pentru ridicarea societății pe o treaptă superioară, ea aprinde în ei tendința impetuoasă de a merge mereu înainte pe calea progresului.

Reflectând noua realitate socialistă, acea în cadrul căreia relațiile între oameni sunt libere de cătușele impuse de sistemele exploatării, literatura sovietică are marele avantaj de a înfățișa oameni noi legați între ei de relații bazate pe încredere mutuală, muncă constructivă comună. Omul sovietic nu mai este viciat de povara sistemului capitalist; el a crescut în condiții noi dezvoltându-se liber, demn. Acest om este obiectul cercetărilor scriitorului și totodată erou al operelor lui.

Fără îndoială literatura sovietică înfățișează pe oamenii sovietici în viață, în muncă, în luptă. Această luptă este condusă de Partidul Comunist Bolșevic. Reflectând realitatea sovietică scriitorul înfățișează pe comunistul erou, tipul de conducător în lupta milioanelor de oameni pentru comunism. Cauza partidului este cauza poporului întreg. Sarcina comunistului este de a fi exemplu în lupta poporului pentru înfăptuirea marelui țel, de a fi model de modestie, eroism, abnegație, energie, elan și încredere în cauza proletariatului. Asemenea oameni sunt înfățișați de scriitorii sovietici cum este Boris Polevoi (Povestea unui om adevărat), Verșigora (Oameni cu conștiința curată), Gonțear (Purtătorii de steag) etc. Dar în genere este greu de presupus o lucrare din viața sovietică în care să lipsească tipul comunistului. Aceasta se explică prin simplul fapt că a înfățișa realitatea Țării Socialismului fără comuniști ar fi însemnat a falsifica adevărul vieții. Comuniștii, uniți în marile Partid Bolșevic făuritorul Revoluției socialiste din Octomvrie, constituie — așa cum spune articolul 126 din Constituția stalinistă — « sâmburele conducător al tuturor organizațiilor celor ce muncesc, atât ale celor sociale, cât și ale celor de stat ».

Scriitorii sovietici nu idealizează însă pe acești luptători. Ei îi înfățișează așa cum sunt, în plină bătălie, în muncă grea, în efortul deosebit. Viața lor este munca și lupta. Dar această viață este plină de conținut și activitatea lor este animată de mărețele idei ale lui Marx, Engels, Lenin și Stalin. Viața lor este simplă și totodată înălțătoare prin conținutul ei revoluționar. Oamenii aceștia sunt strâns legați de popor și își verifică faptele zi de zi așa cum îi învață Partidul scrutând autocritic drumul parcurs. Aceștia sunt oamenii devotați fără margini cauzei poporului și întreaga fericire o găsesc în munca lor creatoare, în slujba patriei, poporului, umanității. Pe acești oameni de tip nou, literatura sovietică știe să-i înfățișeze transformându-i pe ei și faptele lor în exemplu viu, model de urmat pentru orice om cinstit căruia îi este drag viitorul omenirii. Literatura sovietică ne înfățișează succesele construcției ca rezultatul unei lupte crâncene și meritul ei este de a fi demonstrat veridic că victoria este de partea oamenilor care prin lupta lor deschid larg calea viitorului.

Razele marei Revoluții socialiste din Octomvrie luminează drumul literaturii sovietice. Tradițiile luptei revoluționare, practica ei cotidiană trece ca firul roșu prin operele scriitorilor întocmai cum trece prin viață. Literații sovietici scriu simplu, cuvântul lor merge la inimă. Trăsătura caracteristică

a literaturii sovietice este lupta neconținută pentru claritate. Ideile limpezi, conținutul lor măreț, plin de adevărul vieții nu are nevoie de dichisuri speciale, de căutări vane pentru formă transformată în țel. Nuvelele, piesele de teatru, poemele și romanele sovietice curg asemenea unui larg șuvoiu care nu cunoaște nici hotar, nici rame fixe. Tocmai de aceea literatura sovietică e atât de variată nu numai prin temele ei dar și în formele folosite. Când te gândești la stilul realist al lui Iliya Ehrenburg în marele său roman « Furtuna », când citești « Fericirea » lui Pavlenko sau « Mestecănul alb » al lui Bubenov ești cucerit de suflul epic grandios, de bogăția imaginilor, de varietatea limbii. Paginile se scurg, rămâi fermecat de felul simplu în care sunt înfățișate problemele cele mai mari, complicate, atât ale societății cât și a indivizilor. Departe de a fi simplificat forma utilizată și răpit scriitorului caracteristicile specifice lui, literatura sovietică oglindind mărețele ridicări ale poporului pe drumul deschis de Marea Revoluție din Octomvrie, permite și cere implicit desvoltarea creatoare a talentului fiecăruia în parte și este generatoarea spiritului înnoitor în creația artistică.

Marea Revoluție Socialistă din Octomvrie a rupt lanțul imperialist și a deschis o eră nouă în istoria omenirii. Din această Revoluție a ieșit Uniunea Sovietică, primul Stat socialist, prototipul viitoarei organizări a lumii. Literatura sovietică, luptătoare pentru comunism, îndrumează în spiritul mărețelor idei ale lui Lenin și Stalin oamenii din toată lumea, în lupta lor împotriva exploatării, împotriva războiului, împotriva imperialismului, pentru acele zile fericite când în toate colțurile lumii omul descătusat din robia socială și națională va deveni făuritorul liber și conștient al viitorului său prin munca neobosită, creatoare.

*

Răsunetul Revoluției din Octomvrie în toată lumea a fost enorm. Capitalismul pârîie din încheieturi. Drumuri noi s'au deschis maselor populare, exploatare, însângerate. Invățătura lui Marx asupra necesității transformării revoluționare a societății și a posibilității victoriei clasei muncitoare și-a găsit confirmarea în apariția primului stat socialist. Far al oamenilor muncii din toată lumea, Uniunea Sovietică prin lupta poporului condus de Partidul Comunist Bolșevic și experiența construcției socialismului arată că: « ...drumul Uniunii Sovietice este drumul general al oricărei țări dela capitalism la socialism, în epoca imperialismului, a revoluțiilor proletare și a dictaturii proletariatului » (Ana Pauker).

Popoarele s'au trezit și lupta se ascute. Experiența Uniunii Sovietice constituie un izvor nesecat la care se adapă toți acei care înțeleg că pacea se obține prin luptă și bună starea se cucerește lichidând clasele exploatare și sistemul capitalist. I. V. Stalin spunea:

« În prezent masele muncitorești din întreaga lume nu mai pot fi privite ca o « mulțime oarbă », ce rătăcește în negură și este lipsită de perspective,

deoarece revoluția din Octomvrie a creat pentru ele un far, care le luminează calea deschizându-le perspective vaste. Dacă înainte n'a existat un for mondial public, de unde s'ar fi putut demonstra și formula năzuințele și speranțele claselor asuprite, în prezent un asemenea for există, fiind personificat de prima revoluție proletară. Nu încapе îndoială, că nimicirea acestui for ar scufunda pentru mult timp viața socială și politică a «țărilor avansate» în besna unei deșănțate și negre reacțiuni. Nu se poate nega, că până și simplul fapt al existenței «statului bolșevic» pune frâu forțelor negre ale reacțiunii, ușurând lupta dusă de clasele asuprite pentru eliberarea lor».

Și masele se ridică. Partidele comuniste din lume îndrumază lupta lor împotriva asupririi imperialiste. Devine clar că viitorul este al forțelor păcii, al forțelor progresului. Voința maselor de «oameni simpli» se impune prin luptă. Exemplul construcției socialismului, victoriile pe toate fronturile ale regimului socialist, realizările excepționale ale culturii și artei sovietice, superioritatea omului sovietic însuflețește și încurajează lupta popoarelor pentru libertate, pentru pace, pentru socialism. Uniunea Sovietică, munca creatoare și lupta fără preget a cetățenilor ei, a avut și are o influență deosebită asupra gândirii și orientării scriitorilor și artiștilor cinstiți, progresiști, din lume. Ea însăși a constituit sursa de inspirație a unor scriitori de talie universală ca Romain Rolland, Henry Barbusse, Louis Aragon, Martin Andersen-Nexø, Ernst Toller, Ștefan Zweig, Bernard Shaw, Teodor Dreiser, John Priestley, Ann Segers, etc. Revoluția din Octomvrie și exemplul literaturii sovietice le-a arătat calea cauzei comune cu masele largi, cu poporul. Revoluția din Octomvrie a împărțit clar lumea în două tabere: cea a oamenilor muncii doritori de a desființa regimul exploatării și cea a exploataților cramponându-se de menținerea pozițiilor. Oamenii progresiști puteau fi verificați prin poziția lor față de Revoluția socialistă, ei erau partizanii ei. Ceilalți însă, dușmanii ei cei mai înverșunați și prin aceasta apărători ai imperialismului asupritor. Revoluția din Octomvrie a indicat scriitorilor locul lor de creatori în rândurile luptătorilor pentru pace și libertate, sarcina participării cu arma scrisului lor în bătălia pentru transformarea revoluționară a lumii capitaliste în lumea socialistă. Iată de ce Herbert Wells spunea cu mulți ani în urmă:

«Eu consider Revoluția din Octomvrie drept unul din cele mai mari evenimente din Istorie. Ea a schimbat radical ideologia întregii lumi; toate romanele, piesele și studiile istorice, toate lucrările de publicistică apărute ulterior au fost scrise sub înrăurirea ei. Influența ei este mult mai profundă și largă decât influența primei revoluții franceze».

Aceste cuvinte erau spuse de un gânditor nemarxist. Ele constituie o apreciere prețioasă din partea unuia dintre intelectualii cărora revoluția franceză le părea culme a luptei liberatoare. Dar această revoluție n'a însemnat, în ultima socoteală, decât înlocuirea unui grup de exploatați prin un altul, în timp ce Marea Revoluție socialistă din Octomvrie a lichidat epoca domniei

proprietății private și a deschis pe acea a socialismului dușman oricărui fel de exploatare.

Literatura sovietică, copilul Revoluției din Octomvrie, a arătat lumii întregi realitățile noi, socialiste și oameni de tip nou. Ea a stimulat interesul pentru socialism și a făcut pe oameni să caute prin mijlocul artei să cunoască această realitate în ciuda terorii deslănțuite de către clasa stăpânitoare în fiecare țară în parte.

Literatura sovietică a arătat scriitorilor din lumea întreagă rostul și menirea adevăratului literat. Lovind cu putere în teza «artei pentru artă», combătând formalismul și ridicându-se hotărît împotriva întregii arte decadente, prin conținutul său ideologic înalt, prin țelurile sale generoase, prin avântul ei de luptă și muncă creatoare, literatura sovietică a trasat drumul de urmat tuturor scriitorilor progresiști din lume. Iată de ce Congresul scriitorilor sovietici din 1934 având o importanță colosală interioară prin precizarea drumului de urmat a literaturii sovietice și definirea realismului socialist ca nouă concepție superioară și nouă metodă în artă — a avut în aceeași vreme o uriașă însemnătate internațională. Și nu întâmplător a fost faptul că un an mai târziu s'a întrunit Congresul internațional al scriitorilor luptând pentru pace și contra fascismului.

Literatura sovietică a arătat scriitorilor progresiști din lumea întreagă cum trebuie să lupti pentru patria și poporul tău, iar exemplul scriitorilor sovietici din vremea războiului pentru apărarea Patriei a ghidat și îndreptat pașii fiecărui scriitor din lume care își însușește marea cauză a poporului.

De altfel, Revoluția din Octomvrie a constituit și sursa de inspirație a unor scriitori cum este Upton Sinclair punându-și amprenta asupra celor mai bune din operele lui. Revoluția din Octomvrie a făcut pe Andersen-Nexö să-și revizuiască creația și s'o îndrepte puternic pe făgașul revoluționar. Illyes Bela a zugrăvit Revoluția în «Arde Tisa», iar Ann Segers a cântat-o în «Calea peste Februarie».

Literatura sovietică ajută și în zilele noastre mai mult ca oricând scriitorilor progresiști din lumea întreagă să se lege adânc de viața și lupta maselor populare, să aleagă ce este mai important, esențial în viață și să pună opera lor în slujba omului. Dar mai mult ca orice servește de îndreptar scriitorilor progresiști din toată lumea felul în care literatul sovietic a însușit concepția marxist-leninistă asupra lumii și lupta pentru viitorul omenirii din pozițiile înaintate, revoluționare ale clasei muncitoare. În lumina Revoluției din Octombrie și a experienței scriitorilor sovietici literații progresiști din toată lumea se conving că locul lor este alături de clasa muncitoare și datoria lor este a se integra în marea țară ridicare socială în cadrul căreia proletariatul își exercită rolul istoric de gromar al capitalismului.

Împotriva individualismului mic-burghez, împotriva liberalismului putred, împotriva capitalismului activ și hrăpăreț, se ridică cuvântul literaților sovietici în frunte cu Maxim Gorki.

Marea Revoluție din Octomvrie a arătat ce lucruri mărețe este capabil a înfăptui omul. Impotriva pesimismului artei decadente, Revoluția din Octomvrie și literatura sovietică a indicat scriitorilor lumii întregi calea încrederii în om, în dreptatea cauzei sale drumul greu dar fertil al luptei pentru o viață mai bună. De aci și optimismul generator de opere mari cu adevărat artistice. Mergând pe această cale a scris Romain Rolland « L'âme enchantée », Upton Sinclair « Non Passaran », Hemihgway « Coloana a cincea », etc. Iată de ce cuvintele lui Heinrich Mann:

« Uniunea Sovietică este cea mai măreață întruchipare a unei idei în decursul ultimilor 150 de ani. Este neîndoielnic că această idee se va realiza și în viitor. Socialismul a învins în cea mai mare țară a continentului și și-a păstrat forța vitală. Prin aceasta a fost soluționată chestiunea viitorului... De fapt, Europa progresistă își concepe viitorul, dacă ea vrea în genere să aibe vreun viitor, numai ca un viitor socialist », se întregesc perfect cu cuvintele lui Roger Garaudy:

« Scriitorul este nu numai un martor, ci și un luptător. În opera sa locul central îl ocupă cunoașterea omului. Niciun scriitor nu-și poate zice comunist dacă el nu percepe noua imagine a omului și eroului pe care de mii de ori l-am văzut murind și trăind în anii de luptă și jertfire de sine... ».

Exemplul scriitorilor sovietici este călăuză în lupta pentru pace a scriitorilor progresiști din lumea întreagă. La congresul intelectualilor pentru pace dela Wroclaw a răsunat cuvântul sincer, cald și categoric al delegației sovietice prin A. A. Fadeev, Ehrenburg, Leonov și Zaslavski. El a fost urmat de sutele de participanți care leagă ideea păcii de lupta hotărâtă împotriva imperialismului. Lupta aceasta este lupta maselor populare de pe întregul glob pământesc și ea constituie totodată un imens rezervor al inspirației artistice. Numai de aci se poate naște marea operă literară care să rămâie veacuri de-a-rândul.

Marea Revoluție socialistă din Octomvrie a deschis drum nou omenirii. Lumina ei strălucitoare călăuzește pașii și lupta milioanelor de oameni de pretutindeni. Ea călăuzește totodată viitorul artei în general și al literaturii îndeosebi, care și-a găsit modele strălucite în proeminentele opere făurite în spiritul realismului socialist. Pe acest drum de luptă pentru comunism își ghidează pașii scriitorii progresiști din lumea întreagă. Și urmându-l fără șovăire ei pot avea garanția realizării unor opere de mare respirație și colosală valoare.

*

Puternic a fost răsunetul Marei Revoluții socialiste din Octomvrie în România. Clasa muncitoare condusă de Partidul Comunist desfășura bătălia împotriva aruncării greutăților ieșirii din războiul imperialist pe spinarea poporului. Monstruasa coalțiție burghezo-moșierească își dădea arama pe față

din nou înecând în sânge eforturile spre libertate ale oamenilor muncii dela orașe și sate. Regele, camarilla, fabricanții, moșierii, afaceriștii de toate apele s'au aruncat hrăpăreți să stoarcă orașul și satul, iar în teritoriile cotropite au introdus un regim colonial. Mii de luptători revoluționari erau aruncați în temnițe, mulți au pierit împușcați fără judecată. Dar fiecare pas adăuga experiențe noi și lupta împotriva asupririi se ascutea. Un zid de nepătruns a fost ridicat artificial de clasele exploatoare la granița de răsărit. Magnații aurului și petrolului, făcând cauză comună cu imperialismul mondial, tremurau în fața lumii noi care prindea cheag pe a șasea parte a globului pământesc. Nu era voie să spui un cuvânt bun despre Uniunea Sovietică. Cuvântul bolșevic ajunsese cuvânt de ocară. Preoții nu scăpau slujbele religioase fără predici anti-comuniste, căci așa erau ordinele « de mai sus ». Invățătorii erau calificați pentru înaintare numai pe baza statelor de serviciu reacționar și anti-sovietic.

Traducerile din literatura sovietică, ba chiar din literatura rusă clasică erau interzise. Ziarele turnau otravă și etalau povești infernale cu privire la realitățile sovietice. Toate acestea doar cu un singur scop: să zăpăcească oamenii ca nu cumva ei să urmeze drumul deschis de Marea Revoluție socialistă, drumul luminat de ideile lui Lenin și Stalin, drumul Partidului Comunist Bolșevic.

Dar în ciuda terorii, în ciuda campaniei veninoase, în ciuda propagandei deșănțate anti-sovietice, trecând peste opreliști extraordinare, oamenii cinstiți din România au aflat adevărul despre Uniunea Sovietică. Partidul Comunist Român aduce în scris și prin viu graiu cuvântul luminos al adevărului. Ostașii care au luptat alături de soldații revoluționari ruși au adus în satele lor, în uzinele din care au plecat suflul mărețului Octomvrie. Poate de aceea cu miile ei au fost trimiși în regimente disciplinate. Aceasta n'a împiedicat însă formarea comitetelor muncitorești în fabrici, marile demonstrații de masă, organizarea grevei generale, ridicarea mișcării revoluționare a naționalităților oprimate. Drumuri noi s'au deschis omenirii. În țara noastră, sub influența Revoluției din Octomvrie a crescut valul revoluționar. Și de atunci Uniunea Sovietică, succesele ei, au constituit și pentru muncitorimea noastră și avantgarda ei, farul călăuzitor în lupta împotriva exploatării.

Revoluția din Octomvrie a avut o influență însemnată și asupra unei părți din intelectualii români, asupra unora dintre scriitorii. Iar literatura sovietică care a pătruns cu greu în țară, mai mult pe calea traducerilor în limba franceză, a servit drept îndreptar unei serii întregi de literați.

În clipele tumultuoase, revoluționare, poetul clasei muncitoare din România — A. Toma — scria:

Bat toba revoltei, sun goarna de-alarmă!
Bărbați și femei, toți mâna pe armă.
Azi pravili și stavili și lanțuri se sfarmă.

Miner, lasă-ți iadul și vin' de te bate.
Ieși rob al uzinei, sari frate din sate,
Azi știți mânuși mitralii, granate...

... In pas de asalt urcați baricade,
Cad zece, cad sute, cascade, cascade.
Credința dă aripi, ideea nu cade.

Nălțați, zori pe cer. stindardele roșii!
Sub flacăra lor strălucesc zdrențăroșii
Și'nghiață pălind stăpânii, fricoșii.

Cuțitul și pâinea și cruntul topor
Al legii — să-l smulgem cu mâinile lor.
Dreptate, lumină, belșug tuturor.

Iubire și pace vom face să fie
Și-un singur popor din neamuri o mle
Legat printr'un lanț înflorit: — bucurie!

În ciuda cenzurii și satrapiei organizate savant, apar primele traduceri din literatura sovietică îngrijite mai cu seamă de organizațiile sindicale. În colecția « Lectura » apar câteva nuvele sovietice de Gladkov și Fedin. La fel în bibliotecile « Dimineața » și « Cultura ». Se traduc primele nuvele mai mari ale lui Lavreniev. Apare « Cimentul » lui Gladkov. Pătrund poemele lui Maiakovski, Blok, Demian Bednii. Poeti români traduc din Essenin, Briusov și Maiakovski. Apar încercări originale, timide, de înfățișare realistă a satului și vieții cumplite a țaranului român. Astfel, Ștefan Rodeanu scrie « Neghina », iar Vladimir Corbasca « Tanalica ». În aceste romane revolta împotriva asupririi este legată de ideea clară a luptei prin unire. Puternicul vânt răscolitor din Răsărit influențează și scriitorii care în fond sunt ostili mișcării revoluționare. Cezar Petrescu este obligat a ataca problemele puse de viață, el nu poate trece peste prezența și lupta clasei muncitoare, chit că deformează lucrurile în modul dictat de interesele clasei stăpânitoare (Calea Victoriei). Acelaș lucru se petrece cu Sergiu Dan (Surorile Veniamin), cu G. Vlădescu (Moartea fratelui meu). Dar ridicările în luptă se oglindesc în sumbrul roman al lui Eugen Todie — « Hărdăul lui Satan », ca și în « Fecior de slugă » a lui N. D. Cocea. Tineretul se simte atras de Uniunea Sovietică, de literatura ei. Așa zisa mișcare de « avant-gardă » se destramă repede și unii dintre poeți se alătură mișcării revoluționare. În revistele « Bluze albastre », « Veac nou », etc., apar primele lucrări cu caracter luptător, revoluționar. Alexandru Sahia scrie și tipărește nuvelele lui pentru ca apoi, plecând în Uniunea Sovietică, să scrie la întoarcere « URSS azi ».

Teroarea este însă cumplită. Până și gândul că a fi cenzurat. Revistele progresiste sunt închise iar încercarea de a tipări traducerea romanului « Cum s'a călit oțelul » aspru pedepsită.

Și totuși, în aceste grele împrejurări, literații români cei mai avansați căutau să cunoască literatura sovietică. Iar în anii grei ai războiului nedrept

a răsturnat glasul poezilor A. Toma, M. Breslașu, Miron Radu Paraschivescu, etc., fără puțință însă de a tipări poemele lor. Acestea au văzut lumina tiparului abia după 23 August 1944 când Armata Sovietică victorioasă, urmărind hoardele naziste în retragere a eliberat România și a deschis poporului nostru drumul nou spre viitorul său.

Țara noastră cunoaște procesul unor adânci transformări structurale. Lupta ascuțită împotriva moșierimii și burghezimii, împotriva elementelor exploatare dela orașe și sate s'a desfășurat și se desfășoară sub conducerea Partidului de avant-gardă a clasei muncitoare. La patru ani dela eliberare, mari sunt succesele dobândite de poporul român în frunte cu clasa muncitoare condusă de Partidul Muncitoresc Român. Marea Revoluție socialistă din Octomvrie care a născut Uniunea Sovietică — Țara Socialismului — și Armata ei a făcut posibilă seria de victorii înregistrate de poporul muncitor din țara noastră. La 1 Octomvrie 1948 Gheorghe Gheorghiu-Dej, secretarul general al Partidului Muncitoresc Român scria în « Pentru pace trainică, pentru democrație populară ! » următoarele:

« Pentru țara noastră socialismul nu mai este astăzi un țel îndepărtat. Sarcina construirii socialismului este la ordinea de zi. Partidul nostru îndreaptă toate eforturile și toată energia oamenilor muncii spre reorganizarea pe baze socialiste a economiei țării, spre făurirea unei vieți noi. Marea experiență a Uniunii Sovietice ne ajută să rezolvăm problemele cele mai complexe, de importanță primordială pentru reușita construirii socialismului. Această experiență ne ajută să evităm greșelile și să scurtăm drumul care duce la această țintă ».

Asemenea tuturor oamenilor muncii conduși de Partidul Muncitoresc Român, scriitorii noștri, în marea lor majoritate, caută să învețe din experiența Uniunii Sovietice, a literaturii sovietice. Intelectualii din Republica Populară Română au avut și au posibilități deosebite pentru cunoașterea realităților Țării Socialismului. Le stau la îndemână cărți, reviste, date de tot felul și mai cu seamă ei au avut și au puțința de a cunoaște omul sovietic, omul nou, omul lumii socialiste. Aceasta a dus la puternice schimbări în felul de a gândi al multora dintre intelectuali. Ei s'au apropiat de popor și de cauza lui. Și ajutați mereu de munca lămuritoare desfășurată de Partidul Muncitoresc Român, de nenumărate expuneri luminoase a conducătorilor Partidului, de presa cu adevărat democrată, în frunte cu « Scânteia » — ei trăiesc un adânc proces de reconsiderare a trecutului și închegare a unei puternice legături, vii și active, cu marea luptă de zi de zi a clasei muncitoare din Republica Populară Română, pentru socialism. Prizonieri altădată a culturii burgheze occidentale, mai cu seamă a celei franceze, intelectualii noștri își dau seama cât de cumplită a fost izolarea artificială a culturii noastre de inepuizabile izvoare ale culturii socialiste. De curând, sintetizând parcă gândurile intelectualilor români, Mihail Sadoveanu spunea:

« In literatura apuseană scriitori îndrăsneți și creatori, ageri ca Anatole France sau Ibsen, ca Român Rolland, Upton Sinclair sau Jack London,

au creat eroi prevestitori ai scufundării lumii burgheze, dar acești scriitori și alții n'au avut condițiile prielnice ale descătușării depline. Revoluția din Octomvrie 1917 singură a putut rupe barajul. Sub conducerea unor bărbați fără pereche în istorie, Lenin și Stalin, locul eminent, valoarea și rolul scriitorului de talent s'au statornicit în condițiile cele mai prielnice. Astfel literatura se încadrează în progresul social, astfel literatura devine o forță socială și politică: scriitorul e un oștean în lupta de clasă ».

Acest mare adevăr devine astăzi bun al scriitorilor români tineri și în vârstă, el ne deschide drumul unei munci creatoare în slujba poporului. Cunoașterea Uniunii Sovietice, cunoașterea literaturii ei, ajută pe scriitorul român să-și găsească locul în marea luptă ce se desfășoară astăzi în țara noastră și pretutindeni pentru socialism, împotriva imperialismului.

Este interesant de arătat cum cunoașterea Uniunii Sovietice influențează gândirea unor intelectuali care se orientau după principiile filosofiei idealiste. D. George Călinescu, a cărui originalitate e bine cunoscută, scria, acum un an:

« Apropierea de Uniunea Sovietică... va avea întâi de toate rostul de a redeștepta în noi tumulturile geografiei noastre, de a ne vindeca de placiditatea intelectului. Cultura actuală sovietică poate fi mai potrivită condițiilor noastre decât cea occidentală, cu priză îndeosebi asupra micului intelectual burghez, amator de idei în miniatură tip Sartre și de o filosofie de apartament ».

Cunoașterea literaturii sovietice a ghidat pașii tinerilor noștri scriitori pe drumul cel just. Și aceștia, prizonieri în cea mai mare parte ai decadentismului occidental, au avut și mai au de luptat împotriva balastului din trecut. Acum un an, Nina Cassian scria:

« Preceptele estetice din Apus făceau ravagii într'un anume grup de poeți printre care mărturisesc că mă aflam în mod anonim ». Și în continuare, după ce arată cum a cunoscut poezia sovietică și ce a învățat dela Maiakovski, Bloch, Tihonov, Simonov și Vera Imber — ea continuă:

« Poezia sovietică nu fuge de realitate. Asta am simțit-o la fiecare lectură nouă. Și pentru adâncă ei umanitate am voit să știu ceva și despre cei care o scriu. Și am auzit despre unii că sunt deputați, pe alții i-am văzut fotografiați cu uniforma militară — am aflat deci că sunt cetățeni.

Dacă la început curiozitatea și surprinderea m'au făcut să mă apropiu de poezia lor astăzi, structuralicește deosebită, cred că-i receptez mult mai adânc. Ceea ce spun ei acolo, frăgezește timpanele cele mai îmbătrânite, populează ecranul cu priveliști copleșitoare — iar meșteșugul lor poate întineri meșteșugul nostru, redându-i forța și spontaneitatea, acolo unde încheieturile poartă invizibile cătușe ».

Sub înrăurirea literaturii sovietice scriitorii noștri reușesc să găsească mai ușor drumul către lupta maselor populare. Ei pășesc tot mai apăsător pe calca de a deveni luptători angajați în marea bătălie pentru socialism. Exemplul scriitorilor sovietici animă pe vârstnici și tineri decopotrivă.

Dar Marea Revoluție din Octomvrie, Țara Socialismului victorios, Armata sovietică eliberatoare și omul nou sovietic constituie izvorul nesecat de inspirație pentru scriitorii români. Nu este numai vorba de frumoase traduceri din Maiakovski (Cicerone Theodorescu) din Bloch (Radu Boureanu), etc., ci de poeme originale în care se cântă Revoluția socialistă, Uniunea Sovietică, Armata sovietică și genialii conducători ai popoarelor sovietice, a oamenilor muncii din toată lumea, Lenin și Stalin.

In poemul « Piața Roșie » Victor Eftimiu scrie:

Dela fereastra mea, Kremlinul. Ger și cer senin
Și'n scânteierea lor, mauzoleul lui Lenin
Și Piața Roșie: dramatice, tumultoase amintiri,
Prigoane, răsvrătiri și pregătiri
Trec pagini peste pagini. File rupte
Din calca omenirii. Suferințe, lupte,
Acceași luptă re'ncepută ca o veșnică minune
In slava unei lumi mai drepte și mai bune...

Și iată poetul evocând filele revoluției:

Măreață zi, Octomvrie miriadar,
Ai tras o dără nouă, piatră de hotar
In mersul clătinat al unei lumi năuce
Și drumul tău e drumul care duce
Spre marele liman de pace și de fericire,
Iubirea tuturor, universala înfrățire!...

Și apoi puternica încheiere:

Fii binecuvântată, zi a tuturor!
Măreața zi dintr'un Octomvrie mântuitor,
Binevenită fii și preamărită'n fiecare an
Tu ce-ai făcut din sclav un om și-un suveran!
Să stai de veghe veșnic, să ne-aduci aminte
Neclătinatele, eternele învățăminte,
Dreptatea și iubirea tu aprinde-le mereu,
Altar al focului furat din cer de Prometeu!

Și dacă neamurile și-au pierdut conducătorul,
Făclia care luminează viitorul
O duc urmașii hărăziți de el
Și'n fruntea lor, e omul de oțel
Năvalnic suflet, cuget cristalin,
Stalin!

Iată pe Marcel Breslașu închinând Armatei Roșii următoarele rânduri:

In Făurar, în luna asta pusă sub semnul
metalelor topite și călite 'n vâltoare,
te-au făurit Lenin și Stalin și ți-au dat îndemnul
să fii — ca și oțelul — în veci strălucitoare,
dar ca și el, mlădioasă și puternică,
Armată Roșie, armată sovietică.

...Și dacă mâine cămătarii lumii și zarafii
or să stârnească iar nemții divizii de staffii
sau or să 'ncerce să-și împingă popoarele
să-și cernească steagurile, să 'ntunece soarele

noi știm că valul lor tulbure o să se spargă iarăși,
 Armata Roșie, de meterezul dărzeniei tale
 și că tot mai mulți vor fi aceia, prieteni și tovarăși
 care vor măsura veșnicia în planuri cincinale ».

Glasului poetului consacrat i s'au asociat zeci de poeți tineri, printre care Victor Tulbure consemna Prietenia româno-sovietică pecetluită în lupta comună prin sângele vărsat. Aceiași Armate Roșii, Tulbure îi închina următoarele versuri:

« Din vâlvătăi în vâlvătăi,
 umerii noștri lângă umerii tăi.
 Din patruzeci patru în patruzeci cinci,
 prin tristele puste, pe asprele stânci,
 Tranșeele: albe, nescrise balade,
 Cartea lui Pușkin într'un sac cu grenade.
 Cânta un flăcău, în câte-un răgaz,
 despre colhoznicii din Caucaz.

Și apoi:

« Ții minte seara-aceea cu zăpezi,
 când ai căzut rănit în Tatra Mare?
 Doi ochi adânci cu stepe și livezi
 s'au aplecat pe-a rănilor vâlvoare.

Tu ai căzut rănit într'un atac
 și te-a pansat sergentul roșu Olga.
 Simțeau cum albe liniști se desfac
 și 'n părul ei cum unduește Volga ».

Lui Lenin îi închina acum un an poetul Alexandru Jar poemul « Lenin în Octomvrie », răspunzând parcă poemului lui Emil Dorian « Lenin ». Revoluția o cântau și o cântă mereu tinerii poeți români care au înțeles uriașul drum în Istorie pe care l-a deschis; ei o cântă dându-și seama că ea deschide viitor nebănuit Patriei lor proprii și tinereții lor. 7 Noemvrie al fiecărui an e nou prilej pentru verificarea drumului parcurs și nouă mobilizare a forțelor pentru luptele care sunt de dat. 7 Noemvrie e soarele care încălzește inimile oamenilor muncii din lume și înspăimântă pe dușmanii cauzei socialismului. Iată de ce în zilele acestea de Noemvrie 1948, în condițiile ascuțirii luptei frontului anti-imperialist în frunte cu Uniunea Sovietică împotriva taberei imperialiste, poetul Eugen Jebeleanu își încheie poemul închinat Mării Ani-versări, cu următoarele rânduri:

« Dar zgudul toate-ale lor membre
 Uriaș când vii, 7 Noembre,
 Tu, care faci și 'n moarta frunză
 U'n foc de sânge să pătrunză

Și suni din trâmbița 'nsorită
 Cu glasul tău de dinamită.
 Cu flăcările roșii 'n mers,
 Fulgeri întregul Univers.
 Fântânile jucând în soare
 Le schimbi în flăcări arzătoare.
 Cum tremură lilieci toți

Sub streșinele lor de hoți
 Auzi-i sguduți în zare
 De viscoalele proletare.
 Nu dărdăe doar pentru-o zi.
 Ci pentru tot ce va mai fi.
 Dela un colț la altu-al lumii,
 Tremură păsările clumii.
 Aș vrea și nu pot să îngaim,
 Tremură în somn bolind de spaime
 Cine sfarmă 'n zări cătușe?
 Noembre stă, de foc, în ușel*.

În adevăr, Noemvrie bate în ușa globului pământesc. Marca Revoluție socialistă din Octomvrie a deschis era nouă în istoria lumii. Popoarele sărbătorească a 31-a aniversare a Revoluției socialiste în muncă și luptă. Ochii lor sunt ațintiți spre Patria socialistă, prototipul viitoareii organizări a lumii întregi. În Uniunea Sovietică s'a trecut la construirea temeliiilor comunismului. În lupta aprigă împotriva dușmanilor, pășind pe drumul construirii socialismului, poporul nostru învață din nesecata experiență a Uniunii Sovietice și Partidului Comunist Bolșevic. Ce menire mai măreață pot avea scriitorii români decât aceea ca urmând exemplul poezilor și prozatorilor sovietici să se încadreze organic în această luptă? Și ce sarcină mai nobile pot avea ei decât aceea de a oglindi eforturile creatoare ale clasei noastre muncitoare care sub conducerea Partidului dobândește zi de zi succese mai mari? Legați de viață, de popor, luptând împotriva rămășițelor stărilor vechi și mentalității străine elanului constructiv, combătând cu strășnicie dușmanii mersului nostru înainte, confirmând viu și activ tot ce e nou în realitatea noastră, sesi-zând mlădițele de viață nouă care apar astăzi constituind mugurii vieții ferice de mâine, privind cu încredere viitorul și participând activ la realizarea lui revoluționară, scriitorii noștri vor ști să transforme cu adevărat arta lor în arme de luptă pentru România socialistă. Și odată cu aceasta ei vor găsi calea făuririi unei literaturi demne de un popor care a fărâmat cătușele exploatareii și merge hotărât pe drumul luminat de Marea Revoluție socialistă din Octomvrie.

N. MORARU

PRIETINUL MEU POETUL

Săptămâna trecută, am stat de vorbă în câteva seri cu bătrânul poet, prietinel meu, despre evenimentele din Octomvrie 1917.

Jucăm şah și discutăm. Când discuția se animează, dăm la o parte cu palma regii și reginele și rămânem singuri.

Prietinel meu nu e un dialectician marxist. Arma breslei e, adeseori, intuiția.

— Știu că poezia te interesează prea puțin, mi-a zis el zâmbind, totuși asupra subiectului nostru are drept și poezia.

— Te ascult, am declarat eu punând mâna pe regele negru.

— Prefer să lăsăm morții în pace, a râs bătrânul poet.

S'a oprit o clipă și ochii i s'au umbrit.

— Iți aduci aminte, m'a întrebat el, de Casian de la Crasivaia-Meci din Istorisirile de vânătoare ale lui Turgheniev?

— Imi aduc aminte, am răspuns.

— Te rog, nu mă mai întrerupe. Acel Casianușca, bătrânel mărunt cu înfățișare stranie, urmărește pe vânător ca să-l mustre că ucide viețuitoarele câmpiilor și pădurilor. În calitatea lui de moralist și filosof rustic, Casian vorbește și de acele drumuri lungi către orizonturile nesfârșite în căutarea oamenilor buni și a dreptății. Casianușca a vizitat orașe mari, munți și stepe. Pretutindeni a găsit oameni primitivi, dar nu s'a oprit nicăieri, căci nicăieri încă nu aflase ceea ce căuta sufletul său.

Oameni drepti și pacea, a urmat prietinel meu, caută de asemenea mulți dintre eroii lui Gorki și ai altor scriitori ruși, eroi umili, săraci și necărturari, robi ai vieții, râvnind de fapt către libertate. « Mila păcii » ar fi cuvintele care să exprime cu totul vag această pipăire și neostoită neliniște a sufletului slav.

Iți mai aduci de sigur aminte de Ilia din Murom, bohatîr din legenda populară, care doarme într'un codru fără margini și nu se arată noroadelor decât la un veac ori două, când iese ca să facă dreptate pe pământ. Face rânduială cu violență, cutremurând lumea cu isprăvile sale, apoi se întoarce iarăși în pustia singurătății, în codrii merei, unde se afundă iar în somn, după care se trezește în alt veac ca să răspundă chemării sufletului popular.

Strămoșii lui Casian de la Crasivaia-Meci au umblat în vremurile vechi nu numai cătră Răsărit și Miază-noapte, ci și cătră Apus și Miază-zi. Au umblat cu blândețe, cercetând oamenii străini și trăind cu ei în pace. Uneori s'au oprit mai mult, lăsând urme vădite de trecerea lor; alteori au poposit puțin. Au dat nume munților și fluviilor, au învățat pe străini plugăria, s'au mișcat domol până ce-au ajuns la marea caldă dela sud. Astfel Slavii de demult au trăit lângă străbunii noștri din Dacia. N'au distrus, n'au răpit și n'au vărsat sânge, cum obișnuiau a face hoardele călărețe, care trăiau din sabie. Blândeța lor o mărturisesc cuvintele rămase dela dânșii în limba noastră: drag, prieten și iubire. Și alte vorbe mărturisesc de sălășluirea cu pace a acestor oameni cu ochi albaștri. Și înșiși ochii albaștri mai stau mărturie, dela apa Moldovei la câmpiile Orăzii, unde copiii păzesc mioarele și caii pe lunci și imașuri, stând sara la focuri, întocmai ca băieții lui Turgheniev din lunca Biejei.

Iar Ilia Murometș, cel cu dreptățile, nu s'a desmințit veac după veac, căci el era o întrupare a nădejzilor de eliberare ale norodului rus.

Când s'a învârtejit asupra poporului rusesc invazia crâncenă a lui Batii-han, a fost atâta măcel, a curs atâta sânge, s'a aprins atâta pojar pe pământul Răsăritului, cum nu mai văzuseră ochii muritorilor înainte vreme. Au văzut mai târziu strănepoții lui Ilia la cutropirea oștilor lui Napoleon și apoi, cu asupra de măsură, la cutropirea mai înfricoșată a armiiilor lui Hitler.

Invazia mongolă a fost înlăturată, oștile lui Napoleon au fost izgonite, fiara fascistă detunată.

În veacul nostru, strănepoții au dărâmat cu mare sunet împărăția nedreptății. Revoluția din Octomvrie 1917 a deschis lumii evul nou al justiției sociale.

Dragul meu, neliniștea întru căutarea însetată a dreptății și păcii — acesta e caracterul de căpitanie al poporului rus. Trăind în regiuni aspre și agonisindu-și bunurile vieții prin muncă îndârjită, suferind izbiturile hoardelor mai adânc și mai îndelung decât toate celelalte neamuri ale Europei, disciplinându-se în durere și nădăjduind învierșunat eliberarea definitivă, râvnind la frăția și la pacea tuturor pământurilor, poporului rus i-a fost hărăzit de propria sa dezvoltare istorică să înlătore, prin marea revoluție proletară, privilegiile acaparatorilor, să puie numai munca la temelie lumii nouă, să aducă alinarea suferinții celor mulți.

Se spunea acum cincizeci de ani între intelectualii dela noi și de aiurea că, în Răsărit, stă închisă o taină, că poporul rus va regenera lumea.

— Crezi în profetii?

— N'a fost o profetie, a replicat bătrânul meu prietin, poctul. Pomul și-a dat roada. Din nicio altă parte a lumii nu puteau ieși călăuzii care au ieșit acolo, care au îndrumat revoluția din Octomvrie pe singura cale justă, care au condus și conduc Uniunea. Dela revoluție, mersul înainte al popoarelor eliberate e ca vijelia de primăvară a stolurilor migratorii.

— Observ cu plăcere, am zis eu, că ai rostit primul vers al poemei dimitale.

— Intr'adevăr... a șoptit bătrânul poet, prietinel meu. I s'au luminat ochii ca de o nouă tinereță și a scandat domol silabele sonore:

Ca vijeliile de primăvară — ale stolurilor migratorii...

A amestecat în cutia lor veche piesele de șah. I-am înțeles dorința și l-am lăsat singur.

MIHAIL SADOVEANU

NOEMVRIE DE FOC

*Se tem de flăcările roșii
Lilieii 'n fracuri, pântecoșii!*

*Și cucuvăile 'n zorzoane
De flăcările milioane
Se-ascund, cu aripi de cenușe,
Pe după bolți, pe după ușe,
Pe după stâlpii lor sonori,
Sub turnurile până 'n nori,
Pe după casele săgeți,
Lângă Oceanul cu ereți,
Pe unde valurile 'n danturi
Scrâșnesc sunând greoiu din lanțuri
Și unde în adânc se zbate
Un continent de mâini legate.*

*Se-ascund, bătănd din aripi ude
Lilieii grași cu-ale lor rude.*

*Sburdând oricând împărătește,
Ziua de azi îi îngrozește.
Ciorile mari cu pliscuri grele
O simt și fug de ea și ele.
Funebrelor fracuri de smoală
Li-e iarna anotimp de gală.
Pe munții palizi de schelete,
Vârtejuri fulguie confete,
Fulgi sclipitori ca un tezaur,
Fulgi zimțuiți și deși, de aur,
Strânși în movile, duși în beciu
De codrul negru de lilieci.*

De-i primăvară, toamnă, vară,
 Ei chițăie mereu și cară.
 Și-și urcă bolțile lucioase
 Pe temelii gemând de oase.

Dar zgudui toate-ale lor membre
 Uriaș când vii, 7 Noembre,
 Tu, care faci și 'n moarta frunză
 Un foc de sânge să pătrunză
 Și suni din trâmbiță 'nsorită
 Cu glasul tău de dinamită.
 Cu flăcările roșii 'n mers,
 Fulgeri întregul Univers.
 Le schimbi în flăcări arzătoare
 Fântânile jucând în soare.

Cum tremură liliicii toți
 Sub streșinile lor de hoți!
 Auzi-i zguduiți în zare
 De viscocele proletare!

Nu dărdăie doar pentru-o zi,
 Ci pentru tot ce va mai fi.
 Dela în colț la altu-al lumii,
 Tremură păsările ciумii.

Ar vrea și nu pot să îngaiame,
 Tremură 'n somn. bolind de spaimă.

Cine sfărâmă 'n zări cătușe?
 Noembre stă, de foc, în ușe!

EUGEN JEBELEANU

CÂNTEC PENTRU LUCEAFĂRUL ROȘU

*Nu numai fanfarele
cari se umflă și dau în clocot
— când a!ama topitelor trâmbiți
picură 'n flaute — ;
nu numai legămatele stoluri
care leagă clopot de clopot
știi să te laude !*

*Nu numai pocnitoarele care plesnesc
țâșnindu-și vesela horbotă
(galbene, albe, roșii sfredele 'n lună) ;
nu numai uraganul de murmure
peste piețele 'n forfotă
știi să te spună !*

*Și nu numai Vorbele Mari
care cresc și-și înfoaie
la strunga sărbătorească
puvoiul de lavă,
nu numai Vorbele Mari
răbufnind ca din sparte cimpoaie,
știi să-ți adune,
știi să-ți aducă
prinosul de slavă !*

*...Și eu am deslegat limbile de foc
ale clopotelor ;
și eu am plutit pe bulboaca fanfarelor*

ca paiul ;
 și eu m'am cățărat pe ulucile vorbelor,
 la răscrucile anilor
 să-ți preamăresc alaiul...
 cu tot talazul uralelor
 rostogolit peste pagini,
 cu tot pojarul stindardelor
 podidind în imagini...

Așa mi-era inima, așa mi-era graiul,
 așa mi-era gândul!
 Și-așa ți-am cântat și cu Primăvara,
 toamne de-a-rândul.

Dar ASTĂZI, tocmai astăzi,
 astăzi anume,
 când potrivnicii tăi uneltesc
 în fiecă umbră din lume,
 când norii își strâng în oborul minciunii
 cîrezile grele,
 când cei care ȘTIU că seamănă vânt
 VOR să culeagă furtună,
 astăzi, cu dinadins vreau să te cânt
 pe cea mai fragedă strună,
 cu cel mai bălai arcuș al vorbelor mele . . .

.
 Nu ruginește spada sub lacrima unei clipe de duiosie.

Și dacă preajma se 'ntunecă în ochiul poetului bătrân,
 cu ochiul vostru, copii de astăzi,
 oameni de mâine,
 slobodă seminție,
 văd lumea în care nimeni n'o să mai fie
 nici rob, nici stăpân!

Cu cel mai bălai arcuș al vorbelor mele,
 pe cea mai fragedă strună vreau să te cânt,
 nu pe tine, șoim străjuind din înalte și dârze inele,
 ci pe tine, pașnic hulub, vestind
 PĂMÂNT
 iobagilor (și poezilor rătăciți prin stele!)

Peste potopul de sânge te-ai înălțat

— Ararat —

despicând în două apele, zările...

Aprig și aspru ți-e chipul întors spre trecut!

*Dar pentru cei care ți-au urcat,
pentru cei care-ți încep, dibuind, cărările,
se 'nvolbură priveștiștea tot mai largă
a vecacului abia început!*

*Luceafărul Roșu s'a ivit să-ți vestească amurgul
ție lume veche (și Lume « Nouă ») care trebuie să mori!
Dar pentru asupriții de pretutindeni își arcuște crugul
prin păcelele nopții,
din tărâm în tărâm,
Luceafărul Roșu,
vestitor al noilor zori!*

*...Știm că iar sunt tocmeli
între Marte, vâtaful bătațiilor,
Mercur, starostele zarafilor
și Vulcan, pârdaľnicul faur...
și că 'n retortele lor răsucite
(și cât de străvezii!)
alhimistiți împărățiilor
vor să prefacă iarăși
sângele oamenilor în aur!*

*Știm că pentru marea pâlălaie de trebuință
cruntului vis pe care-l desmiardă,
argați și stăpâni se 'ntrec în silință
s'adune tot ce se-aprinde,
tot ce poate să ardă:*

*lucrează de zor lipitorile sondelor
și sug, și sug,
bate securea,
bate
în inima junglei neumbrate
și-abate
pădurea,
stânjeni de rug!
...și la gura puțurilor, cărbunele-și varsă
fierea acră din rânza pământului
stoarsă și 'ntoarsă!*

Dar mai știm că dacă s'ar încumeta
 guralivii să-și treacă
 arma zăngănită la șold
 în mâna nemernică
 — dacă nesocotitul Marte
 nu va asculta
 înțeleptul imbold
 al cumpătatei Minerve... —
 ura noastră e mai fierbinte,
 mai mistuitoare, mai puternică
 decât toate incendiile lor
 pregătite 'n cutii de conserve!

Nu! Călătoriile nu se numără
 după înșelătoare,
 după trecătoare victorii,
 după furtunile învinse
 pentru că nu te-au învins!
 Cei care vâslesc în dâra strălucitoare
 a « Aurorii »,
 le numără după limanurile atinse,
 după cele care au mai rămas de atins!

De-aceea vreau să te cânt, peste 'ncordarea de-acum,
 peste 'nceștarea care mai poate să vină,
 Luceafăr Roșu, deschizător de drum,
 pentru tot ce răvnește către lumină!

*

Pentru diminețile oamenilor
 care-și încep munca și cântecul de-odată,
 pentru datoria 'mplinită și inima 'mpăcată,
 (pentru viața 'mplinită și moartea 'mpăcată)
 pentru zilele oamenilor, îmbelșugate și cuprinse,
 pentru serile oamenilor în cercul blajin al lămpii aprinse,
 pentru nopțile oamenilor, pentru visele lor fără spaime...

pentru puiul de om care buchisește lumea și 'ncepe s'o 'ngaima,
 pentru unchiașul pe prispă, care-și frunzărește trecutul
 (unei povești i-a uitat sfârșitul, alteia începutul...)
 pentru îndrăgostiții care descoperă
 taine știute de când lumea și pământul,

*pentru școlarul în vacanță, care descoperă vântul
și-și înalță în mijlocul lui, ca un chiot, zmeul...*

(grijuliu numai să nu răstoarne curcubeul)

*pentru mama cu pruncul la sân, pentru tatăl cu plodul de mână
pentru plimbările lor de duminică, tichuite 'ntreaga săptămână,
pentru ceasurile de freamăt peste-o carte deschisă,
pentru ceasurile de vis, peste-o pagină niciodată scrisă...*

*pentru plugarul care primește ploaia în palmele 'ntinse,
în palmele lui crăpate ca pământul, și ca și el, încinse,
pentru veghea meșterului tânăr pe care-l cotropește dimineața
cu gândul la un șurub, la o pârghie, care scurtează munca
(și lungește viața)*

*pentru culorile picturilor și florile poezilor,
pentru fluturii dansatoarelor și pasărilor cântăreților,
pentru tot ce trăește și vrea să trăiască,
pentru deșertul de ieri, care mâine o să rodească,
pentru nimicurile dragi și minunile umile,
pentru șiragul molcom depănat al zilnicelor zile,*

*astăzi, da, tocmai astăzi, astăzi anume
când potrivnicii tăi uneltesc în fiecare umbră din lume,
așa vreau să te cânt, pe cea mai fragedă strună,
cu cel mai bălai arcuș al vorbelor mele,
Luceafăr Roșu, pavăza-a noastră 'n furtună,
călăuză spre larg și reaxim în ceasul cumpenei grele...*

Luceafăr Roșu, stea între steme, soare 'ntre stele!

MARCEL BRESLAȘU

POEM PENTRU MAREA REVOLUȚIE

(Fragmente)

I

INAINTE DE SEMNAL

*An viu, nouă sute și șaptesprezece!
Frige ca jarul toamna ta rece.*

*Lăncile ploii lungite 'n asfalt
Impung Petrogradul și-l fac mai înalt.*

*Satul tresaltă sub cușme de clopot,
Dangățul crește în inimă-clocot!*

*Sus, în guvern, ce cap urechiat!
Fulnic sbir jalnic, « Kerenski 'mpărat ».*

*Fotoliul îi mângâie tihna cu plușuri
Oglinda-l înfașă în zece albușuri.*

*Pe front, zac soldații 'n tranșee cu apă.
Ii satură foamea. Noroiul i-adapă.*

*Ehei, nouă sute și șaptesprezece!
Cum frige, cum ustură toamna ta rece.*

*Guvernul îngroapă reformele 'n praf
Și 'naltă în rang « provizoriul » jaf.*

*Țăranii așteaptă pământul: nu-l capătă.
Suduiе unii. Nădejdea o leapădă.*

*Se strâng la conace, cu pumnul cât teascul.
In flacăra roșie, pârâie vreascul. . .*

*Sfârâie 'n lături bârne și țigle.
Pe front, crapă cerul în iureș de sticle.*

*Războiul continuă fără folos.
«Frate, cuțitul ne-ajunge la os.*

*Trag iarna în nări. . . Ia zi, nu cumva
Și 'n anul acesta în groapă vom sta?»*

*Orașul. . . la scrâșnetul celui sărac,
Cu fălci încleștate, mașinile tac.*

*Fac grevă, cu ochii aprinși, muncitorii.
Uzina așteaptă semnalul Aurorii.*

*An viu, nouă sute și șaptesprezece!
Cum scapără arșița 'n toamna ta rece.*

*Și tremură sbirii, avuții, mai marii,
Cu pumnii la gură, cu ochii, tâlharii,*

*Fugiți sub umflătele, negre pleoape —
Simțind Revoluția tot mai aproape. . .*

II

COSAȘUL CONSTANTIN
PETROVICI IVANOV

*Julie zăcea cu baionetele 'mplântate.
In Petrograd foiau primejdii. . .
Agenții cercetau cu lupa semnele nădejdi —
Când Vladimir Ilici trecu în ilegalitate.*

*Aproape de gara Razliv, un șopron,
In pod, fânul des. O masă. O scară.
Soarele intra îngust, ca prin oblon,
Și aprindea un bec albastru 'n călimară.*

*De-acolo porneau mai apoi, cuvintele roșii. . .
Dar prinseră a șușoti în jur curioșii. . .
Și-așa, apăru într'o luncă, lângă-un lac mărghiaș,
Constantin Petrovici Ivanov, cosaș.*

*Era un loc uitat aproape,
Cu flori nepieptănate și fără pălării,
Vara-și uda culorile în ape
Și le svânta pe obosite bălării. . .*

*O tufă mare, netunsă de-un leat,
Ascundea tufa galbenă-a focului și ceaiul din ibric.
Constantin Petrovici scria articole pentru Petrograd —
Și foșnea frunza — ca pagina pusă în plic.*

*Câteodată, când seara putea să se 'ncumete
Și topea malul cu celălalt mal,*

*Se auzea bătaia vâslelor umede . . .
Soseau reprezentanții Comitetului Central.*

*Acolo, în liniștea plantelor, se 'mplinea
Viitorul vuet al oamenilor. Neîntreruptă,
Voința lui Lenin conducea
Partidul bolșevic în luptă.*

III

DESCHIDEREA PREPARLAMENTULUI

*Ședință solemnă. La dreapta și 'n centru — cadeții.
Cu ciocurile 'ntoarse și cu ghiarele
Veneau să « desbată soarta revoluției », ereții,
Și, îmblânitele, fiarele.*

*Moșierii, chiaburii, proprietarii de case
Cu nările cât botul buzunarelor,
Târau degete albe și grase
Pe toate potecile dosarelor.*

*Comercianților din Moscova și Petrograd,
Țintind, la stânga, băncile cu bolșevici,
Li se urca fierbințeala cu câte un grad.
Și, printre ei, roiau menșevicii pieziși.*

*Kerenski deschide ședința. Dreapta și centrul aplaudă.
Kerenski vorbește. Plânge. « Nimeni nu m'ascultă . . . »
Și iar plânge. « Bolșevicii sunt stăpâni pe armată . . . ». Nu se mai laudă.
Bate cu pumnul. Face gimnastică. Se irită. Asudă.*

*Se așează. Următorul, cuvântul îl ia,
Din partea socialiștilor-revoluționari,
Bunicuța Breșco-Breșcovscaia.
Și plânge și ea. « Neliniștile-s tot mai mari . . . »*

*Discursuri. Tobe. Trompete. Pompă
Funebră. Stoluri de ciori, cârâieli.
Cuvântul e răget. Nasul e trompă.
Și timpul se desumflă 'n plictiseli.*

*Bolșevicii. Cer multă vreme cuvântul. Il primesc.
Declarația țâșni înaltă 'n sală!
Turbează deputații burgheji, se 'nghiontesc,
Auzind despre « guvernul de trădare națională ».*

*Și 'ncep să țipe: « Ia-l dela tribună! Jos! »
Cadeții se reped cu pumnii strânși, urlând.
Băncile rămân goale ca niște păstăi cu miezul scos.
Și vâjâie ocări cu spume în cuvânt.*

*Și bolșevicii părăsiră sala, dând citire
Intregii declarații. Se-auzea
« Drum bun... » strigând, în urma lor, un scos din fire.
Dar ei, profetic: « Ne vom revedea! ».*

NINA CASSIAN

CÂNTEC PENTRU SORA RĂSĂRITEANĂ

*Pe înghețatele și încremenitele întinderi ale nordului,
gravă, în blana albă, ca o mică ursoaică,
în cabina ta, semnalizând ca o stea,
studiezi curenții mărilor arctice,
tai drum neted vapoarelor și simfonia banchizelor străvechi
surd se rostogolește în receptoarele de ebonită,
prinse ca două bucle la urechi...*

*În grădinile cu bobul de strugure transparent, auriu,
printre colonadele, pe care se 'mpletesc iedere,
în verzile grădini ale Crimeii, unde vânturile sunt lebede,
cerul pur e răsturnat în valurile calde
și marea în cer parc' ar vrea să se scalde,
te joci în soare cu copiii
și 'n ochii tăi calzi, și blânzi,
strălucește tot sufletul, toată dragostea Rusiei...*

*Veselă, ți-ai tras bine peste frunte
șapca, în care tremură o floare cu miros de primăvară,
și sprintenă ca un băiat, pe tractor,
adânc întorci brazdele, pentru grâu și secară...*

*Pustiетоarea « Stepă a foamei »
ai desțelenit-o și-ai preschimbato 'n lan,
cu spicul greu și mustăcios, cu bobul gros,
de-a devenit stepa belșugului, dintre Balcaș și Aral.
Te văd prin nesfârșitele valuri ale grăurilor,
care curg și se leagănă asemenea râurilor
și nu știi unde se isprăvește părul tău balai
și unde începe culoarea adevăratului pai...*

*Dar cozile, deodată, atât de negre sunt că par albastre!
 Și ochii răsători suie ușor spre tâmples.
 In panere de trestie împletite, ca și cozile tale,
 culegi din nouile hesperide ole lui Miciurin,
 uriașele piersici mustoase, perele galbene, grase
 și vocea ta se 'nalță, ce clară rândunică,
 peste toate grădinile, până 'n Asia-Mică . . .*

*In policlinicile vaste, luminoase,
 în care pașii, șoptele-s de păslă,
 ajuți mamelor să aducă pruncii pe lume,
 le dăruiești întâiul surăs al maternității,
 și suferința se preschimbă în voioșie . . .*

*Ce uriașe e locomotiva pe care o pornești
 dinspre îndepărtatul răsărit al ținutului corean,
 pe lângă făptura ta atât de subțirică, de mărunță,
 în care doar sufletul, în ochi și mâini, cuvântă,
 pe când cu farurile-i de-arzător mărgean
 străfulgeră către Apusul european . . .*

.

*Soră a mea mai mare, răsăriteană,
 pe unde calci rămâne surăs și lumină,
 pașii tăi fac cercuri de culoare și soare.*

*In orbitele lor strălucitoare
 alerg cu pașii mei tumultuoși să te-ajung.
 Cu tine alături vreau să pătrund
 vasta grădină — a lumii viitoare
 cu brațele 'ncărcate ducând recolta nouă,
 și cu obrazii bucuroși de rouă.*

SANDA MOVILĂ

NOI AM RĂZBIT...

Doftana, 7 Noemvrie 1935)

Eram «recrut» de câteva săptămâni la Doftana. M'au zăvorât singur-singurel într'o celulă, în colțul din dreapta al etajului de sus. Nu prea vedeam cum aş putea sărbători ziua de 7 Noemvrie, deşi la plimbarea reglementară, tovarăşul gardian s'a apropiat de mine pe la spate şi mi-a şoptit să fiu gata. Se pregătise o acţiune cu prilejul marei aniversări.

Intors în celulă, am rotit privirea în jurul meu, încercând să văd cum aş putea da un aspect de sărbătoare acestei vizuini înguste, lungă de patru paşi şi lată de doi, al cărei vag caracter de adăpost omenesc era marcat doar de patul de fier fixat în perete, de rogojină, de pătură şi de «tinetă», — cum se numea vasul murdar din ungherul celelei. Nu ştiam exact nici data, nici ziua anunită în care se petreceau aceste lucruri; putea să fie patru sau cinci Noemvrie.

În general, cum să poţi înjgheba o sărbătoare într'un asemenea loc? Nicăiri un cui, nicăiri un vârf de aşchie, cu care să şgării pe perete semnul nostru simbolic.

Să faci reflecţii fără un cuvânt, fără o vorbă? Doar altceva nu făceam: reflectam, gândeam. Asta turbura însă prea puţin direcţia închisorii, guvernul, regimul. Iar noi doream să le provocăm negreşit o frământare. Să-i facem să înţeleagă că nu ne predăm, că nu ne îndobitocim în singurătate şi izolare, că nu ne-am istovit măcinându-ne în vârtelniţa domoală a pietrelor de moară în care ne ţineau aceste zile ucigătoare de nervi. Vream să-i facem să înţeleagă că ne pregătim, în spiritul zilei de 7 Noemvrie, pentru marea noastră revoluţie.

Ce să punem la cale, închişi între patru pereţi, izolaţi unii de alţii şi expuşi permanent spionajului paznicilor, care circulau tăcuţi, în ghetele lor cu talpă de cauciuc?

Ne spionau neîntrerupt. Se auzea ţăcănitul vizetei când la una, când la alta din uşile celulelor, deschise intempestiv, sau se năpusteau câte doi-trei inşi în celule şi ne percheziţionau până la piele. Ne sfâşiau cusăturile hainei, iar dacă observau o bucată de talpă desprinsă de rama ghetei, înfingeau bri-ceagul în crăpătură, să vadă ce am ascuns.

În preajma lui 7 Noemvrie, s'au sălbătăcit cu totul. Știau din experiență: deținuții comuniști nu lăsau să treacă nicio aniversare fără a o face memorabilă direcțiunii și guvernului. Au sporit deci perchezițiile intempestive. Gardienii repetau rânjind cu ură: — O să vedem cine răzbește cu răbdarea...

Noi răspundeam prin fapte. Fără cuvinte provocatoare. Clădirea cu ecouri profunde a închisorii se umplea de sgomot infernal. Țevile caloriferului, care trecea prin celule (spre a le încălzi), începeau să răsună de semnalizări Morse. Răsunau și pereții destul de subțiri. Iar seara se desfășurau prin ferestre sforile purtătoare și aducătoare de mistere, legănându-se spre mâinile întinse ale vecinilor din celule.

Așa am primit și eu un pachetel dela tovarășul care-și făcea robia dedesubt. Nu era mai mare ca o foiță de țigare îndoită. În realitate asta a și fost. Un pachet de foițe scrise des, cu creion chimic, imitând literele de tipar.

A trebuit să aștept dimineața ca să le pot ceti. Nu aveam lampă. Textul scris pe foițele de țigară era închinat Marei Revoluții socialiste din Octomvrie. Niciodată nu mi-am dat seama ca atunci, ce forță imensă se găsește la spatele nostru, cu toate că nu mi-a fost ușor să descifrez textul românesc. Pe atunci, în toamna lui 1935, nu cunoșteam limba românească nici pe jumătate cât o cunosc azi. Apoi trebuia să mă și grăbesc să isprăvesc lectura până la ora plimbării, ca s'o pot preda tovarășului gardian, care la rândul lui avea s'o transmită prin spărturile de lângă conducta caloriferului, celorlalți, pe întregul șir al celulelor.

Așa a trecut, din celulă în celulă, mica broșură scrisă pe foiță de țigare, vestind invincibilitatea ideilor lui 7 Noemvrie. Dar noi nu ne-am mulțumit cu atâta. În acea zi de neuitat, am organizat o manifestație. Unul dintre deținuți a dat semnalul la ora indicată pe foița de țigare, strigând. O sută cincizeci de comuniști au preluat strigătul, încât răsuna întreaga închisoare, de se auzea până la Câmpina, până la guvern, până în adâncuri, la milioanele de oameni subjugăți. Gardienii au năvălit peste noi în celule, înnebuniți, cu bastoanele de cauciuc.

Totuși noi am fost cei care am răzbit cu răbdarea...

De atunci, Doftana, cu faima ei de cruzime necruțătoare, s'a prăbușit. A căzut în pulbere și regimul de asuprire care a ridicat această închisoare rigidă pe muche de stâncă. Am măturat și guvernele și regii lui cu călăii lor cu tot, — toate acestea cu sprijinul Puterii Sovietice, călită în focul lui 7 Noemvrie.

NAGY ISTVAN

SUB RUINE

Două bătaii în ușa îl făcură să sară din pat, în întunerecul celulei. Cineva îl chema. Cu greu, desluși în căscătura vizetei capul unui gardian. Automat întrebă:

— Ce s'a întâmplat?.

— Ai un chibrit?, replică temnicerul drept răspuns.

Inciudat, luă chibriturile dela locul lor, se apropie de vizetă și le întinse solicitatorului. Acesta scoase un băț din cutie, îl trase pe catran și aprinse țigara. Pentru o fracțiune de timp celula fu luminată, în contrast cu întunerecul de dincolo de gratii.

Când primi chibriturile înapoi, întrebă pe temnicer:

— Cât e ceasul, — mai e mult până la ziuă?.

Gardianul scoase cu greu *Roskopf*-ul din buzunar și descifră cadranul la lumina țigării.

— Patru fără douăzeci, răspunse el, « mai ai timp să tragi un somn ».

Apoi se îndepărtă, închizând vizeta în urma sa.

Deținutul rămase singur, învăluit în întunec.

Iși puse haina pe umeri. Il izbise frigul. Se plimbă câțiva pași, luat de gânduri, apoi se urcă la geam, prinzându-se cu mâinile de gratii și privi în depărtare.

Intunerecul nu se lăsa pătruns de privirea dintre gratii. Reflectă:

— E frig de-a-binelea, nopțile sunt de acum întunecoase. E natural, suntem în 10 Noemvrie.

Nici nu-și isprăvi bine gândul și o sguduitură îl sgâlțâi de câteva ori. Ca un fulger îi trecu prin minte: cutremur. Sări dela geam în mijlocul celulei, cu gândul de a găsi un loc de apărare. Nu avu timp să caute mult. Sguduiturile se repetară, de astă dată mai puternice. Un sgomot din adâncuri se ridică până la celula sa.

Impins ca de un resort, se repezi la ușa și lovi cu putere în vizetă, care cedă. Iși trecu mâna prin deschizătură și se trase cu totul de-a-lungul ușii.

Ii era peste putință să cuprindă tot ce se petrecea în jurul său. Zidul din față, cu gratii cu tot, cedă și se prăbuși în întunec. Deasupra celulei sale se desprinsă o masă, care trecu în adânc, rupând din pereți. Ceva îl lovi la picior, provocându-i o durere puternică. Zidul în care era fixată ușa se clătina, compătîmind parcă celelalte ziduri, care se prăbușeau. Ușa trosnea din încheieturi, gemându-și neputința de a se putea menține mult timp la locul ei. Iar omul copleșit de gânduri și de avalanșa de întâmplări căuta o ieșire din toată această tragedie.

Ușa, neputincioasă, se aplecă deodată puternic, se dădu repede pe spate, reveni la poziția inițială, apoi își pierdu echilibrul căzând cu sgomot în abis și trăgând după dânsa pe om. În drumul ei dislocă bucăți de ziduri și, când se opri din cădere, îngropă omul. Deasupra ei se adunau ca la o chemare pietre, moloz, bucăți de fier și de lemn.

Mai întâi, omul de sub ușă auzi cum fiecare piatră lovește lemnul — și fiecare lovitură îi biciuia nervii. Apoi loviturile, din subțiri, stridente, deveneau tot mai îngroșate, mai înfundate, ca să se termine cu un sgomot uniform și sinistru.

Când totul se termină, rămase într'o liniște înspăimântătoare, tulburată numai de scurgerea unor fire subțiri de moloz, care în întârziere își căutau locul. Liniștea îl copleși, sgomotul monoton îl obosi. Simțea nevoia să doarmă. Inchise ochii și în curând nu mai simți nimic în jurul său. Își pierdu cunoștința.

*

Când își veni în fire, uitase ce se întâmplase cu el. Se miră că e așa întunec și are gust de pământ în gură. Încercă să se ridice, dar niște dureri groaznice îl ținutau locului. Încercă să tragă un picior, apoi pe celălalt, dar erau amândouă prinse de o greutate. Făcu aceeași încercare cu mâinile: numai cea dreaptă era liberă, fără însă a o putea aduce la piept. Capul îi era culcat pe stânga și apăsător pe tâmpla dreaptă de o altă greutate. Era astfel imobilizat într'o poziție dureroasă, durere sporită de întunecul care nu mai lua sfârșit. Se chină să-și aducă aminte cum ajunsese în situația aceasta. Trecu în revistă ultimele evenimente, oamenii. Începu să vadă imagini. Își aduse aminte.

Era noapte. Gardianul îi ceruse un chibrit ca să-și aprindă țigara.

După aceea, cutremurul. A căzut cu ușă cu tot. E îngropat de viu. Încercă din nou să se miște. Fiecare mișcare era dureroasă. Nu se putea elibera din strânsoarea în care încăpuse. Se sbătu de câteva ori, dar zadarnic. Încercă să țipe după ajutor. Glasul nu suna. Gura i se umplu de nisip. Frica îl cuprinse ca un clește.

Pentru moment îi trecu prin minte un gând dureros. Va muri aci, prins între pietre, înăbușit de moloz. La gândul acesta, totul se revolta într'însul.

Nu voia să moară. Voia să trăiască, să lupte.

Auzi pași deasupra lui. Un gând luminos: salvarea... va trăi...

Dar după câteva minute sgomotul se depărtă. Ceva amarnic i se strecură în inimă. O lacrimă se smucea să țâșnească din ochi.

Iși înfrânse temerile. Se gândi la altceva, cum a ajuns el în situația aceasta.

— Călăii și-au ajuns scopul, le-a reușit crima. Ei au prevăzut-o încă din 22 Octomvrie.

Dar cum a fost posibil? Iși amintește.

... Da, la 22 Octomvrie a fost un cutremur. Era în plină zi. Ce spaimă a tras în ziua aceea. S'a întâmplat ca tocmai în celula lui, plafonul de tablă să cadă în urma deplasării zidurilor temniței... Apoi, comentarii asupra cutremurului... memoriul colectivului deținuților politici antifasciști... Delegația, în frunte cu tov. Gheorghiu-Dej, care cere evacuarea Doftanei... Inspecțiile... Asigurări din partea oamenilor guvernului că temnița mai rezistă 10 ani... Revolta întemnițaților față de acest răspuns cinic...

Iși opri gândurile. Ii amortise un picior și simțea cum parcă îi treceau furnici prin carne. Făcu un efort să-și libereze puțin piciorul, însă o durere tăioasă îi opri orice mișcare. Simțea cum de durere corpul i se acoperă de o sudoare rece. Gustul nesuferit de pământ în gură creștea. Incleștă din fălci ca să nu țipe, dar mișcarea maxilarului făcu să se umfle mușchiul tâmpiei, care, presat de greutate, făcu să se transmită o durere de ac înroșit spre inimă și creier.

Încă un moment de copleșire îl cuprinse. Va muri aci în chinuri, în dureri, imobilizat între pietre. De ce? De ce?

Schiță un nou efort ca să se elibereze. Durerile se accentuau. Hotărî iarăși să renunțe.

Nu se va mai mișca deloc. Iși va continua gândurile, ca să-și alunge durerea. Unde a rămas?... Da, după cutremurul din 22 Octomvrie au trecut câteva zile. În ateliere, tovarășii munceau din zori. Se apropia ziua de 7 Noemvrie și în întâmpinarea acestei zile, tovarășii s'au luat la întrecere. Doară lucrau pentru dânsii, pentru colectiv.

În anul acesta muncitorimea din lumea întreagă întâmpina în condițiuni grele aniversarea Revoluției din Octomvrie.

Fascismul... și iarăși îl prinse durerile. Simți cum lacrimi i se preling din ochi. Tâmpla de sus ardea; parcă ar fi fost friptă cu fierul roșu. O mișcare făcută fără voie făcu să audă cum se preling niște fire de nisip, în apropiere. Nările astupate îl făcură să strănute. În urma acestei nouă mișcări automate, totul se răscolește în jurul său, în dânsul.

Mii de locuri dureroase se ivesc pe corp. Făcu un efort să nu se lase pradă durerilor. Încercă să mâne gândurile mai departe:

... Fascismul... lumini strident colorate îi jucau în fața ochilor, în besna care îl înconjura.

Deasupra lui, ca dintr'o altă lume, auzi din nou pași. Ii aprinse iarăși speranța. Erau oameni. Au venit ajutoare. Se frământă cam o oră cu acest gând, apoi renunță la el, cu toate că auzea lovituri de târnăcoape în apropiere. Iși aduse apoi aminte de ziua de 7 Noemvrie. Gânduri plăcute îl mângâiau. In imaginația sa își zâmbea sie-și.

...De 7 Noemvrie se sculase mai de vreme ca de obicei. Iși făcuse curățenie în celulă și se îmbrăcase cu rufe curate. Cum se luminase mai bine afară, se urcase la geam și privise în depărtare printre gratii. In vale, se vedea șerpuind apa Doftanei, parcă și ea veselă că întâmpină ziua Revoluției Socialiste. Dincolo de apă, șirurile de lemne aduse din munți de oamenii muncii, iar mai încolo instalațiile rafinării din Câmpina...

...Acolo în depărtare e viața muncii, e viața creatoare. Cu un gest spontan scoase brațul printre gratii. Strânse pumnul în semn de salut proletar și îl îndreptă într'acolo, unde se aflau miile de muncitori.

Dintr'o celulă de deasupra lui, răsună o melodie, fluierată de un tovarăș. Era *Internaționala*. La gratiile ferestrelor, apărură unul câte unul, capete emoționate. Se salutau cu dragoste, cu pumnul strâns.

Feste o jumătate de oră se deschiseră celulele ca de obicei și coborîră în curte, la ateliere. Cu cine se întâlnea, schimba felicitări:

— Trăiască Revoluția Socialistă!

— Moarte fascismului!

Ce înălțătoare a fost această zi! Câtă voință de luptă se citea în ochii fiecărui tovarăș!

Pe la orele apropiate prânzului, veni cineva la dânsul și îl luă de o parte. Ii șopti că va veni un tovarăș cu o parolă și îl va lua să prelucreze tezele de 7 Noemvrie. Intr'adevăr, peste o jumătate de oră, veni cel anunțat și spuse parola.....

Acum se chinue să-și amintească parola..... Loviturile care le aude deasupra, parcă îl lovesc în tâmplă... Cât va sta el așa îngropat?

Iși aduce din nou aminte... Azi noapte a fost cutremur... Inainte de a se prăbuși ușa cu dânsul parcă a auzit strigăte de ajutor... Da, erau strigăte de ajutor... Ba, chiar a auzit unul înjurând plin de indignare: «Ticăloșii, vor plăti ei clasei muncitoare pentru crima lor!».

... Da, vor plăti... va veni timpul... oare să fie mulți în situația lui? Ce este cu tov. Dej, cu Chivu, cu Andrei? Dar cu Ilie?

... Da, de 7 Noemvrie a fost condus în celula lui Ilie. Erau strânși laolaltă șapte membri de partid, oameni care au trecut prin focul schinguirilor Siguranței burghezo-moșierești de câteva ori.

Ilie Pintilie făcu câteva cuvinte de introducere. In ochii lui scânteia viața. Cuvinte de dragoste față de țara socialismului se revărsau din inimă. Induioșase până la lacrimi pe toți ceilalți.

Apoi dădu cuvântul tovarășului însărcinat cu referatul. Era Andrei Prot.

Andrei privi un moment gratiile celulei, dornic să cuprindă orizontul. Apoi începu să descrie ofensiva fascistă... dictatura legionară dela noi... capitularea dela Viena... manifestațiile populare dela Brașov... Cluj... Oradea... Războiul... Poziția pentru apărarea păcii a U.R.S.S....

...De sus se aud tot mai tare târnăcoapele... lovesc ca niște bubuituri de tun. Ar vrea să-și întoarcă capul. E amortit cu totul. O amorțeală dureroasă.

O lovitură mai puternică de târnăcop răscolește totul în jurul său. Vrea să strige tovarășilor: « Mai încet tovarăși, trăiesc, fiți cu băgare de seamă! ».

Vrea să trăiască. Lupta împotriva fascismului cere să trăiască și el și toți luptătorii poporului. Nu poate deschide gura ca să le vorbească căci imediat i se umple de pământ sau moloz. Sus lucrează tovarășii la eliberarea lui. O să trăiască! Vrea să trăiască, să vadă lumina izvorând din lupta comuniștilor cu întunericul.

Unde a rămas cu gândurile?... La Ilie Pintilie... la Andrei Prot... Vorbeau de 7 Noemvrie... de făclia care luminează calea muncitorilor din lumea întregă...

Loviturile de târnăcop lovesc tot mai aproape. Undeva, în apropierea ochilor, țâșnește un fir de lumină cât un cap de gămălie. Privește punctul fix care din timp în timp devine puțin întunecat. Apoi începe să se mărească în măsura în care târnăcoapele lovesc mai adânc. Parcă simte cum greutatea se mai ușurează deasupra lui.

Iși aduce aminte... « din scânteie se face flacăra ». Da, din scânteie s'a făcut flacăra eliberării popoarelor din Rusia țaristă, flacăra care își împrăștie lumina pe întregul glob pământesc. Un fragment de versuri revoluționare i se impune:

*« Revoluția se avântă, crește,
coborînd din străzi în străzi ».*

Și sus, deasupra lui, Revoluția se avântă, crește, se apropie...

O lovitură puternică de cazma sgudui totul în jurul său. Scoase un răcnet puternic de durere. Apăsarea, mai ales a tâmplei, era puternică, extrem de chinuitoare. Încă o lovitură, îl făcu să scoată strigătul, primul strigăt:

— Tovarăși, sunt aici!

Deasupra lui auzi freamăt de bucurie. Cineva zise:

— E un tovarăș îngropat aci, fiți cu băgare de seamă! Imediat urmară strigăte:

— Cine este? Răspunde, dacă poți vorbi!

Un fior de emoție îl trecu. E salvat... Vrea să răspundă, dar iarăși nu poate deschide gura, nu poate vorbi. Se smuci de câteva ori din loc, voind să se elibereze mai repede. Erau efortări zadarnice. Trebuia să-și păstreze calmul.

Da, calmul... Se gândi din nou la Revoluția socialistă din Octombrie... Iși aduse aminte cum stătuse azi noapte la gratii... Da, azi e 10 Noemvrie,

trei zile după aniversarea Revoluției. Eliberatoare a popoarelor, Revoluția socialistă va ajuta și la desrobirea lor de sub fascismul cotropitor.

O nouă lovitură, de astădată mai ușoară, făcu să năvălească lumina și aerul în temnița sa. Inchise ochii, ameți, nu mai știa ce se întâmpla. Frânturi de idei jucau în capul lui.

*Revoluția, Revoluția... 7 Noembrie
se avântă, crește, crește, crește...*

și cuvântul crește, luminos.!

Incepu să răsuflă mai liber.

Când deschise ochii, era în brațele unor tovarăși. În jur lumină, atâta lumină cât nu mai văzuse în viața lui. Totul lumina dărâmăturile Doftanei. Printre dărâmături tovarăși, oameni încruntați cu fețele încleite în moloz și ochii plini de viață. Parcă erau luptători din 1917, pe baricade, prinși într'un instantaneu. Apoi s'au strâns în jurul său, respectând tăcerea. Numai de departe de azeau alte cazmale cum răscolesc adâncurile ruinelor.

Primul gest care vru să-l facă era să-și îmbrățișeze salvatorii. Nu avu putere. Se gândi, în timp ce ochii săi se umplură cu lacrimi:

« Dragii mei tovarăși ! Voi sunteți crescuți la școala comunismului ! Scumpii mei comuniști ! ».

Printr'un efort ridică brațul cu palma sdrobită, o strânse pumn și cu lacrimi în ochi își exprimă bucuria către cei care luptau cu ruinele, pentru salvarea oamenilor.

A. G. VAIDA

SPIRITUL REVOLUȚIEI DIN OCTOMVRIE IN SPANIA

Cel mai important rezultat al Marei Revoluții socialiste a fost spargerea frontului imperialist. Smulgându-și țara, o șesime din glob, din ghiarele sistemului capitalist, popoarele Uniunii Sovietice în frunte cu clasa muncitoare și sub îndrumarea Partidului Bolșevic, au întreprins cu succes construirea societății socialiste.

Influența revoluției sovietice în viața internațională este determinantă. Desvoltarea rapidă, neîncetată și fără crize a economiei sovietice, ridicarea constantă a nivelului de viață al muncitorilor din U.R.S.S. au pus de mult în lumină superioritatea sistemului socialist față de sistemul capitalist.

Prin însăși existența ei, prin victoriile ei strălucite în domeniul economic și politic, Uniunea Sovietică este un exemplu și un îndemn.

Spiritul revoluționar a primit astfel un nou impuls, în toate țările lumii.

Dar și reacțiunea mondială își manifestă solidaritatea cu toate mișcărilor contrarevoluționare.

Era firesc lucru că reacțiunea internă — marii moșieri, marii industriași și bancheri, clerul catolic —, cât și reacțiunea internațională, fascismul în plină creștere în Europa, nu puteau privi cu ochi buni triumful Frontului Popular în alegerile spaniole din Februarie 1936. Și deși guvernul Frontului Popular, constituit pe baza acestor alegeri, a întrunit și reprezentanți ai partidelor burgheze republicane, cum și participarea socialiștilor, reacțiunea a văzut în el cel dintâi pas spre un regim democratic real. Reformele realizate îndată după venirea guvernului Frontului Popular la cârma țării, întăreau această credință. Aci trebuie căutată cauza atacului dat de reacțiune, la 17 Iulie 1936, împotriva Republicii Democratice a Spaniei. Și din acel moment, întregul popor spaniol în frunte cu clasa muncitoare — strânsă în jurul Partidului Comunist Spaniol — se ridică într'o luptă uriașă, eroică, pentru apărarea regimului democrat și a independenței naționale amenințată de fascism.

Față de aceste evenimente, puterile europene au reacționat diferit: Germania lui Hitler și Italia lui Mussolini au manifestat fățiș solidarizarea lor

cu lupta rebelilor lui Franco; reacțiunea engleză, americană și franceză au avut o atitudine îndoelincă, la început făgăduind un așa zis sprijin moral republicanilor, ceea ce curând s'a dovedit a fi doar o înșelătorie. Iar Léon Blum, după întâlnirea pe care a avut-o la Londra cu șeful de atunci al conservatorilor, Chamberlain, a lansat mitul politicii de neintervenție, sub pretext că aceasta ar fi singura atitudine menită să salveze pacea. Dar cum era și firesc, așa zisa neintervenție a statelor burgheze din Occident, a contribuit la innăbușirea libertăților din Republica Spaniolă și a semănat sămânța războiului.

Singurul stat, care dela început a înțeles și a sprijinit cu hotărîre lupta eroică a poporului spaniol împotriva reacțiunii și pentru progres și civilizație a fost Țara Socialismului, Uniunea Sovietică. Ne amintim mesajul istoric, trimis de Stalin secretarului general al Partidului Comunist Spaniol: se arăta răspicat, în acest mesaj, că lupta poporului spaniol este lupta întregii omeniri pentru progres. Alături de Spanioli, spunea în mesajul său, generalisimul Stalin, ar trebui să alerge toate forțele progresiste, iubitoare de libertate, din întreaga lume.

Și n'a fost un miracol că oameni neînarmați, adunați prin fabrici, prin ateliere, pe șosele și pe străzile orașelor, au format milițiile populare și au și ținut piept cu îndârjire armatelor marocane, germane și italiene, ce cotropiseră pământul Spaniei.

Partidul Comunist Spaniol a cerut dela început organizarea unei armate care să țină piept dușmanului, dar elemente trădătoare, anarhiști, republicani strecurați în guvernul Frontului Popular s'au opus, făcând astfel jocul reacțiunii interne și internaționale. Dar în pofida tuturor piedicilor și a greutăților, o armată populară ia ființă, având ca principal nucleu acel neuitat Regiment Nr. 5, format din milițiile Partidului Comunist.

Ne amintim și azi de eroicele zile din Octomvrie-Noemvrie, anul 1936, de titanica înceștare a celor care apărau Madridul împotriva armatelor franchiste. Vijelioasa lor hotărîre de luptă, însuflețită de spiritul lui 7 Noemvrie, avântul de care dădeau dovadă, uimitoarea lor rezistență în fața unui inamic mai numeros și mai bine înarmat se explică prin încrederea în Partidul Comunist și prin conștiința ce-o aveau că lupta lor înseamnă lupta pentru progresul și apărarea civilizației întregii omeniri. Apărarea Madridului a fost opera proletariatului organizat în Partidul Comunist Spaniol, iar conducătoarea milițiilor populare care au luptat pe străzile și în casele capitalei, a fost neînfricata Dolores Ibaruri, La Passionaria.

Când un general din tabăra lui Franco anunța cu îngâmfare, la postul de radio Sevilla: « mâine vom lua cafeaua neagră la o cafea din centrul Madridului », La Passionaria răspunde hotărît și convingător: « non passeran » — nu vor trece —; și la glasul ei, milițiile populare din Madrid au știut să-i oprească pe cei ce atacau cu forțe multe și puternice.

În bătălia Madridului, au intrat în foc, pentru prima dată, brigăzile internaționale, simbol al solidarității clasei muncitoare și al înfrățirii în luptă,

a popoarelor din întreaga lume iubitoare de libertate. Sub flamurile roșii ale acestor brigăzi internaționale; alergaseră oameni din toate colțurile lumii și printre ei, se aflau aproape 500 de Români. Aceștia părăsiseră țara în care vântul libertății nu suflase încă și — mânați de dorința de a lupta pentru triumful cauzei poporului spaniol, care era și cauza poporului român, — au străbătut țări cotropite de valul reacțiunii, au cunoscut negrele închisori din Austria și Germania, din Elveția și Franța. Dar nimeni și nimic n'a putut să-i oprească din drumul lor înainte, spre pământul însângerat al Spaniei, unde aveau să se arunce fără șovăială în luptă... Și mulți din ei au căzut acolo, cheazășie a solidarității și prieteniei ce va lega atunci și mai târziu toate popoarele din largă lume, în elanul lor nestăvilat spre lumină și spre progres.

Madridul nu s'a predat niciodată și ar fi ținut mereu sus stindardul luptei, dacă trădarea socialistului de dreapta — Berbero — și a colonelului Cassado n'ar fi deschis calea dușmanului. Spania eroică a rezistat 32 de luni împotriva armatelor lui Franco, sprijinite de forțe fasciste străine, iar vremelnica înfrângere a milițiilor populare nu a însemnat încetarea luptei. Nesdruncinată a rămas credința ca un popor iubitor de libertate trebuie să-și apere această libertate cu arma, împotriva dușmanului din afară sau din interior și să nu lase arma din mână până ce victoria nu e completă și definitiv consolidată.

Lupta popoarelor pentru libertate este strâns legată de existența unor partide comuniste — forțe mobilizatoare și organizatorice. Asta au dovedit-o și întâmplările din Spania. Iar dacă uneori, în această țară, s'au putut constata slăbiciuni, dacă Franco părea uneori a repurta victorii, aceasta s'a datorat întotdeauna faptului că o deplină unitate a forțelor muncitorești n'a existat în Spania, că atât mișcarea anarhistă cât și mulți dintre socialiști au sabotat marea luptă a Partidului Comunist. Nu trebuie să uităm că un socialist a fost acela, care a predat Madridul în mâinile lui Franco. Toate aceste date nu trebuie privite ca întâmplătoare — ele cată a da în vileag legătura ce există între reacțiunea internațională și fascism pe de o parte și între unii socialiști din țările apusului, pe de altă parte.

Dar mai presus de toate, Spania ne arată că lupta împotriva dușmanilor libertății trebuie purtată necruțător, că poporul nu trebuie să ierte pe acei ce l-au împilat în curs de veacuri și milenii și care oricând pot ridica armele, că vigilența trebuie să fie neconținută, astfel ca niciodată laurii unei victorii să nu ascundă tăișul săbiilor dușmanilor...

Lupta clasei muncitoare și a forțelor populare progresiste nu trebuie să înceteze mai înainte ca rădăcina răului să fie stârpită și mai înainte ca izbânda să se fi cimentat deplin. Pilda Spaniei aruncă lumină pe drumul tuturor popoarelor care au sângerat și mai sângerează încă pentru libertate — victoria nu numai se cucerește, dar se și păstrează prin luptă.

Războiul purtat de armatele democratice din Spania ne desvăluie, încă odată, rolul hotărîtor pe care l-a avut Uniunea Socialistă a Republicelor Sovietice în descătușarea popoarelor de sub împilarea fascismului și în lupta

lor spre progres. Este neîndoios că dacă Spania democratică ar fi fost mai aproape de marea țară a Revoluției din Octomvrie, patria socialismului, și ar fi putut primi ajutoare la timpul potrivit, rezistența n'ar fi încetat până la deplina înfrângere a inamicului.

Cu atât mai absurd ne apare faptul că Tito și partidul comunist din Jugoslavia — după încercarea sângeroasă prin care au trecut în timpul războiului — n'a înțeles că singură Uniunea Sovietică îndrumază și e capabilă să sprijine efectiv strădania popoarelor pentru libertate, că Partidul Comunist Bolșevic din Rusia e în fruntea luptei revoluționare a proletarilor din lumea întreagă, împotriva exploatării capitaliste și că nicio democrație populară n'ar putea rezista în fața atacurilor imperialismului internațional, fără ajutorul efectiv și neprecupețit al Țării Socialismului.

*

Prin Spania, au trecut mulți fruntași ai Partidelor Comuniste din țările Europei; în Spania și-au făcut ucenicia mulți dintre aceia care, mai târziu, au luat parte activă la luptele de rezistență din țările bântuite de urgia fascismului; în războiul din Spania s'au călit mulți fruntași de azi ai luptei împotriva imperialismului anglo-american. Și drama Spaniei s'ar cădea să fie bogată în învățăminte pentru luptătorii de pretutindeni; ca atare, o privire retrospectivă a evenimentelor ce-au urmat după înfrângerea regimului democratic spaniol, nu e lipsită de interes.

Franco, adus la putere de forțele internaționale fasciste, devine, cum era și firesc, principalul aliat al lui Hitler și Mussolini, în războiul iscat în 1939. Alimente, fier și petrol, arme produse de industria metalurgică spaniolă vor porni de pe pământul Spaniei ofrandă armatelor naziste. Submarinele germane, ce atacau, în prima parte a războiului, flota anglo-americană, își aveau bazele principale pe coastele Spaniei. Publicând, în anii din urmă, o serie de documente de cel mai viu interes în legătură cu războiul abia încheiat, Uniunea Sovietică a demască, între altele, așa numitul plan *Isabelle Felix*, mărturie a intenției lui Franco de a ataca Gibraltarul și de a intra, cu această acțiune, în război alături de Hitler și Mussolini. Chiar dacă înfrângerea Germanilor la Stalingrad i-a zădărnicit aceste planuri, nu e mai puțin adevărat că faimoasa *Divizie albastră*, trimisă să lupte pe pământ rusesc dovedește cu prisosință complicitatea sa în războiul criminal împotriva Uniunii Sovietice.

Astfel stând lucrurile, nu trebuie să ne uimească nici faptul că spre sfârșitul războiului, când căderea lui Hitler putea fi prevestită, — așa dar prin anii 1943—1944, Spania lui Franco devine centrul diversiuilor politice din Europa. De altfel Franco este acela care, în 1944, cel dintâiu a trâmbițat ideea Blocului Occidental, adoptată mai târziu de Churchill, de Léon Blum, de De Gaulle, de toți socialiștii de dreapta.

Și, oricât de neînțeles ne-ar părea faptul că, după atâția ani dela înfrângerea fascismului din Germania și din Italia, Franco se mai află la cârma

statului și stăpânește prin teroare, — la o cercetare mai adâncă am vedea că în pofida aparențelor, unele împrejurări nu s'au schimbat prea mult. Spania, încălcată, odată cu ascensiunea lui Franco, de forțele fascismului lui Hitler și Mussolini, a trecut, după războiu, în sfera imperialismului anglo-american. Așa dar, poziția Spaniei lui Franco este aceeași, doar stăpânul s'a schimbat.

Dar reacțiunea internațională stă mereu la pândă. În momentul în care, în afara granițelor țării se formează un guvern democrat spaniol, imperialiștii anglo-americani caută să ridice împotriva, ca marionete ale jocului lor politic, pe socialiștii de dreapta, precum Indaleccio Prieto, Trifon Gomez, iar acum în urmă, Dr. Negrin. Agenți ai bancherilor anglo-americani, aceștia caută să inducă poporul în eroare, ascunzându-i adevăratele primejdii ce-l pândesc, scoborînd meritul partizanilor care luptă azi în Spania, trecând sub tăcere victoriile forțelor progresiste din întreaga lume, iar în schimb, trâmbițând făgăduința unui iluzoriu ajutor american. Atitudinea acestora îi așează în rândul trădătorilor clasei muncitoare și a dușmanilor libertății poporului spaniol.

Dar încercarea reacțiunii de a înnăbuși voința și dreptul la viață liberă a oamenilor din Spania, se va dovedi vană: întreg poporul este, astăzi, într'o uriașă încheștare pentru recucerirea acestei libertăți și pentru răsturnarea cârmuirii franchiste. În fruntea acestui iureș, se află Partidul Comunist Spaniol, sunt apoi socialiștii cinstiți, organizațiile sindicale, femeile, tineretul, masele largi... Țărănimea care se împotrivesc la strângerea produselor țărinelor de către oamenii stăpânirii franchiste, minerii din Asturia deveniți eroi ai rezistenței, muncitorii din Levante, Aragon, Toledo, care se găsesc în avangarda luptei de partizani, grevele din Bilbao, Catalonia și Madrid, manifestațiile femeilor, ale intelectualilor progresiști, toate arată că poporul spaniol se află în plin avânt spre nimicirea forțelor întunericului și pentru recucerirea libertăților sale. Flacăra de libertate și descătușare aprinsă de Revoluția din Octomvrie crește peste tot în lume. Ea încălzește și inima poporului spaniol!

Orașele, satele, câmpiile și munții Spaniei ard.

Partizanii au aprins făclia luptei și a trecut-o din mână în mână. Dela Pirineii la Gibraltar și din Mediterana până în fruntariile apusene, Spania este astăzi un foc uriaș, care va mistui rugurile ridicate de Franco, va prefăce în cenușă închisorile, unde zac cei mai aleși fii ai poporului și va șterge de pe fața pământului lagărele tiraniei franchiste.

Lupta poporului spaniol, începută acum doisprezece ani, se desfășură și azi, cu aceeași îndârjire.

De curând, partizanii din Levante și Aragon au lansat un apel prin care se cerea crearea unui consiliu central al rezistenței, care să coordoneze și să conducă forțele populare ridicate împotriva tiraniei franchiste și elaborarea unui program menit să devină stindardul luptei pentru libertate, a tuturor Spaniolilor.

La chemarea partizanilor din Aragon și Levante, La Passionaria a răspuns în numele Partidului Comunist Spaniol: «Partidul Comunist din Spania,

făcându-se ecoul chemării partizanilor va lucra cu tot avântul în interiorul țării și în emigrație pentru a coordona rezistența și va duce în toate țările și toate locurile unde ar exista un grup de prieteni ai Spaniei Republicane și Democrate vocea poporului spaniol, care în curajoasa hotărîre a partizanilor din Levante și Aragon, exprimă voința sa de a continua lupta până la eliberarea patriei noastre de agresiunea franchistă ».

În momentul, în care forțele reacționare imperialiste par mai înverșunate ca oricând și în marea lor îngâmfare, cred a putea nădăjdui într'o victorie, exemplul Spaniei eroice este răspunsul cel mai potrivit, iar cuvintele rostite de La Passionaria aduc un verdict hotărîtor și aspru: « Acei care cred că ridicând obstacole în drumul recăștigării republicii, vor ajunge la un moment în care poporul spaniol disperat și obosit, se va resemna să trăiască îngenunchiat, vor suferi o decepție înaintea deciziunii partizanilor care astăzi se întrunesc în mijlocul Spaniei și în mod hotărît pornesc lupta pentru răsturnarea regimului franchist, pornesc lupta înarmată ».

În fruntea taberii anti-imperialiste stă Uniunea Sovietică, Țara Socialismului și bastion în lupta pentru pace și libertate. Iar sângele popoarelor iubitoare de pace nu va fi curs zadarnic pe toate țărmurile, unde se va ridica o lume nouă. Și dacă Spania a dat, dintre cele dintâi semnalul luptei, Grecia la celălalt capăt al Europei sudice îi va urma cu aceeași strășnicie, ținând piept cu eroism armatelor monarho-fasciste sprijinite de tancuri și avioane americane, iar Italia democrată nu se va lăsa nici ea îngenunchiată de imperialismul reacționar, cuibărit în interiorul țării cu ajutorul bisericii catolice; și tot astfel, în Franța sau în China, în India sau în Indochina, în Vietnam și în Indonezia, pretutindeni popoarele s'au ridicat ca o mare uriașă și sălbatică pentru a se revărsa și a nimici bazele imperialiștilor, smulgând din temelii lumea veche, care a primit în Octomvrie 1917, la Petrograd prima lovitură decisivă.

MIHAI FLORESCU

ALEXEI N. TOLSTOI

PÂINEA

(FRAGMENTE) ¹⁾

Trecuse de orele două noaptea. Ivan Gora stătea de pază la o ușă din Smolnâi. In cursul zilei, oamenii umpluseră de zăpadă coridorul lung. O mică lampă atârnată de tavan licărea. Nicio țipenie de om. Degetele i se lipeau de armă. Când stai santinelă la ușa tovarășului Lenin ai timp și poți să te gândești în voie. S'au apucat să facă o faptă mare: vor să ridice din întunerec o țară uriașă, vor să dea muncitorilor toată puterea, tot pământul, toate fabricile, toate bogățiile! Ziua, în toiul grijilor, printre oameni, era ușor să crezi în toate astea. In orele nopții însă, pe un coridor friguros, te simțea parcă frământat de îndoieli. . . . Drumu-i lung, cine știe dacă-ți ajung puterile și viața. . . .

Capul lui Ivan Gora credea, dar trupul, care tremura într'o scurtă ponosită, era pornit spre îndoieli. Din buzunar, îi mirosea a pâine coaptă, burta își cerea drepturile, dar Ivan Gora nu se putea hotărî să mănânce cât stătea de pază.

Se auzea cineva venind din depărtare, coborînd scara de piatră dela etajul al treilea. In coridor se ivi, nelămurit, un om cu șuba pusă pe umeri; mergea grăbit, cu căciula-i de focă pe capul aplecat, cu mâinile înghețate vârîte în buzunarele pantalonilor. Când omul veni mai aproape, Ivan Gora își destinse buzele într'un zâmbet de ușurare. O singură privire asupra acestui om și toate îndoielile piereau. Intoarse cheia în ușă și întrebă:

— Ați înghețat, Vladimir Ilici, ați venit să vă încălziți nițel?

Cu ochii puțin șășii, Lenin îl privi pieziș, cam rece, apoi cu mai multă căldură; mici sbârcituri i se iviră la tâmple. Apucând clanța ușii, îi spuse:

— Nu s'ar putea găsi un electrician, să repare telefonul?

¹⁾ Din romanul în curs de tipărire la « Cartea Rusă ».

— La ora asta, nu se găsește, Vladimir Ilici. Dați-mi voie să mă uit eu.
— Da, da, uită-te, te rog.

Ivan Gora izbi cu patul armeei în podea și intră după Lenin într'o cameră albă, caldă, foarte înaltă, luminată de o lampă fără abajur, prinsă cu un scripete de tavan. Înainte, când era la Smolnăi un institut de fete nobile, locuise în camera aceasta o dirigintă de clasă, și totul rămăsese la fel, așa cum fusese înainte: într'un colț, un mic și prost bufet din lemn de arin; în celălalt, un dulăpior cu oglindă, lucru de duzină; niște fotolii mici, în fața unei sofale roase, iar în fund, un paravan alb, nu tocmai înalt, după care erau așezate două paturi de fier, pentru Vladimir Ilici și Nadejda Konstantinova. Pe o măsuță de toaletă cu vopseaua sgâriată, era un aparat de telefon. Vladimir Ilici lucra la etajul al treilea și nu venea aici decât ca să doarmă și să se încălzească. În ultimul timp, însă, își petrecea adeseori și nopțile tot sus, stând în fotoliu, la masa-i de lucru.

Ivan Gora își rezemă arma de perete și începu să-și sufle în degete. Stând pe divan, lângă o mescioară rotundă, Vladimir Ilici cerceta niște foi de hârtie scrise. Fără să-și ridice capul, întrebă încet:

— Ei, cum stăm cu telefonul?

— Il dregem îndată. Nu există lucruri cu neputință de făcut.

Vladimir Ilici tăcu o clipă, apoi repetă:

« Nu există lucruri cu neputință de făcut ». Zâmbi, se sculă și întredeschise ușa bufetului. Pe rafturi, două farfurii murdare, două căni și — nicio coajă de pâine uscată. El și cu Nadejda Konstantinova căpătaseră de abia în Februarie o bătrânică, pentru a le îngriji menajul. Până atunci, li se întâmpla să steie toată ziua nemâncăți; ba din lipsă de timp, ba din lipsă de mâncare.

Lenin închise ușa bufetului, dădu din umeri și se întoarse la divan, la foile lui. Ivan Gora clătină din cap: « Vai, vai, conducătorul poporului stă flămând... Păi, cum se poate? ». Scoase din buzunar, încet, felia lui de pâine de seară, o rupse în două, băgă o bucată la loc, se apropie în vârful picioarelor spre masă, puse pâinea pe marginea ei, apoi începu din nou să trebaluiască la aparatul de telefon.

— Mulțumesc, zise Vladimir Ilici pe un ton distrat. Rupea câte o bucățică din pâine, citind mereu.

Ușa ce ducea spre sala de primire și care servise înainte ca spălător pentru fete și unde se mai aflau încă lavoare, se deschise, și un om cu părul negru și drept ca înfățișare intră și se așeză tăcut, alături de Lenin. Iși strânse mâinile pe genunchi. Ii era pe semne frig sub bluza-i neagră și largă. Pleoapele ochilor scânteietori îi erau ușor ridicate, ca la un om care privește atent în depărtare. Umbra mustăților îi acoperea gura.

— Iată punctul de vedere al lui Troțki: să nu se continue războiul și să nu se încheie pacea — nici pace, nici războiu, zise Vladimir Ilici cu o voce înceată, cam stinsă: — Nici pace, nici războiu. Poftim o demonstrație politică pe scară internațională! Iar, între timp, nemții ni se vor înfige în

gât. Nu suntem încă înarmați pentru apărare. . . O demonstrație nu-i un lucru rău, dar trebuie să știi ce jertfești de dragul demonstrației. (Bătu cu creionul peste filele de hârtie). Jertfești revoluția. Iar, în prezent, nu există nimic mai important în lume decât revoluția noastră.

Fruntea i se descreți; umerii obrazilor roșiră de o emoție stăpănită. Repetă:

— În istoria omenirii, n'a fost un eveniment mai mare, mai important. . .

Stalin îl privea în ochi și se părea că fiecare citea gândurile celuilalt. Netezindu-i-se sbârciturile, Lenin răsfoi filele scrise.

— Un al doilea punct de vedere: nu pace, ci războiu revoluționar. Hm! Hm! O spun ai noștri « de stânga » . . .

Se uită șiret la Stalin.

— Cei « de stânga » își agită cu disperare sabia de carton, ca niște burghezi căzuți pradă turbării. Războiu revoluționar! Dar nu peste o lună, ci peste o săptămână armata de țărani, nespus de obosită de războiu, va răsturna, chiar după cele dintâi înfrângeri, guvernul socialist muncitoresc, iar pacea cu nemții n'o mai vom încheia noi, ci un alt guvern, un fel de Radă cu « S.-R. » cernoviști ¹⁾.

Scurt și cu tărie, Stalin dădu din cap, fără să-și ia ochii scânteietori de pe chipul lui Lenin.

— Războiul împotriva nemților! Aceasta intră tocmai în socotelile imperialiștilor. Americanii oferă câte o sută de ruble pentru un soldat al nostru. Da, da, pe cuvântul meu de onoare: nu e o anecdotă. . . Este telegrama lui Kralenko dela Marele Cartier General (ridicându-și sprincenile Vladimir Ilici trase din buzunar niște fâșii de telegraf rupte); câte o sută de ruble pentru un om viu. Cicilov și tot plătea mai scump pentru un suflet de om. (Un zâmbet străbătu umbra de sub mustățile lui Stalin). Noi ne sprijinim nu numai pe proletariat, ci și pe țărani cei mai săraci. . . În actuala stare de lucruri, țărănimea se va lepăda, în mod inevitabil, de acei care vor continua războiul. De bună seamă, pe toți dracii, noi n'am renunțat niciodată la apărare. (Iși privea interlocutorul, cu ochi roșcovani, veseli și inteligenți, senini și vicleni). Dar întrebarea rămâne: cum trebuie să ne apărăm patria socialistă. . .

Alegând una din file, începu să citească: « În momentul de față, la 20 Ianuarie 1918, tratativele de pace dela Brest-Litovsk au lămurit pe deplin că, în sânul guvernului german, a biruit partidul militar care, în esență, a și dat Rusiei un ultimatum. . . Iată cum se prezintă ultimatumul acesta: fie continuarea războiului, fie o pace anexionistă, adică o pace cu condiția să retrocedăm toate teritoriile ocupate de noi, nemții își păstrează toate teritoriile ocupate de ei și ne impun plata unor despăgubiri (deghizate sub formă

¹⁾ Rada, parlament reacționar ucrainian. S. R., Socialiști revoluționari. Cernoviști, adepți ai lui Cernov.

de cheltueli pentru întreținerea prizonierilor) despăgubiri ce s'ar ridica cam la trei miliarde de ruble, eşalonate pe mai mulți ani. In fața guvernului socialist al Rusiei se pune o problemă ce necesită soluționare urgentă: să se accepte această pace anexionistă sau să se ducă imediat un războiu revoluționar? Prin firea lucrurilor, niciun fel de soluții neutre nu sunt cu putință ».

Stalin dădu din nou cu tărie din cap. Vladimir Ilici luă o altă filă:

— « In caz că încheiem pace separată, în momentul de față, atunci scăpăm, în cel mai înalt grad posibil, de amândouă grupele beligerante imperialiste. Folosind dușmănia lor și războiul care le împiedecă să ajungă la o tranșacție împotriva noastră, le folosim, obținând o perioadă oarecare de mână liberă, pentru continuarea și soluționarea problemelor revoluției socialiste ».

Aruncă fila. Ochii îi sclipiră într'o expresie de șireată iscusință:

— Pentru salvarea revoluției, o despăgubire de trei miliarde nu este un preț prea scump.

Stalin răspunse cu jumătate de glas:

— Că proletariatul german va răspunde la demonstrația dela Brest-Litovsk printr'o răscoală imediată este una din presupuneri, tot atât de posibilă ca și orice fantezie. Iar că Statul-major german va răspunde la demonstrația dela Brest-Litovsk, prin deslănțuirea imediată a ofensivei pe tot frontul, asta este un fapt indiscutabil...

— Perfect adevărat... Și încă ceva: dacă încheiem pace, atunci putem face imediat schimbul de prizonieri de războiu și, prin aceasta, vom trimite în Germania o masă enormă de oameni care au văzut revoluția noastră în practică...

Ivan Gora tuși discret.

— Vladimir Ilici, aparatul funcționează...

— Minunat! — Lenin se apropie grăbit de telefon și-l ceru pe Sverdlov. Ieșind pe ușă, Ivan Gora îi auzi glasul vesel:

— ...Așa, va să zică, cei « de stânga » au spart scaune la congres... Și eu am informații că la uzinele Putilov unul dintre cocoșii lor era cât p'aci să fie bătut pentru războiul « revoluționar ». Asta este: muncitorii își dau perfect de bine seama... Iacov Mihailovici, prin urmare, mâine la unu fix, se adună C.C. Da, da... Chestiunea păcii...

Un om în bekeș și cu căciulă de miel se apropie pe coridor de Ivan Gora, tropăind răsunător cu călcăiele pe lespezile de piatră.

— Am fost sus, tovarășe; acolo mi-au spus... Vladimir Ilici a coborât jos, — rosti el grăbit, ridicând spre Gora fața-i puternică, aprinsă de ger, cu nasul scurt și ochi căprui și veseli. — Am nevoie urgentă, numai două vorbe...

Ivan Gora îi luă legitimația de partid și permisul de trecere.

— Zău, nu știu: Vladimir Ilici este ocupat, secretarul doarme, Nadejda Konstantinovna nu s'a întors încă. Descifră cu greu numele de pe legitimație.

— N'au, pe semne, diavolii cărbuni destui la uzină — nu se vede nimic.

— Numele meu este Voroișilov.

— A-a... Ivan Gora zâmbi larg. Am auzit despre d-voastră. Suntem din aceleași locuri. Indată vă anunț...

*

Bolșevicii nu erau numeroși — vreo trei sute de mii. Țelurile lor erau mult departe în fața lor. Pentru prezent, ei făgăduiau pace, pământ și o luptă crâncenă în viitor. Iar pentru viitor, ei desfășurau perspectivele unui belșug aproape fantastic, a unei libertăți aproape de necuprins de către imaginația omului, și aceasta îi atrăgea și îi uluia pe aceia dintre cei o sută cincizeci de milioane de oameni pentru care oricare altă orânduire a lumii ar fi însemnat o veșnică robire, o muncă fără scăpare.

Dar, deocamdată, acest viitor se afla sub amenințarea foametei, a frigului și a celor douăzeci și nouă de divizii germane, care stăteau la hotar, între Marea Neagră și Marea Baltică, așteptând războiul sau pacea.

*

Vladimir Ilici se întoarce la masa lui de lucru. În noapțile-i fără somn, în sunetele sinistre ale melodiei vântului nocturn, printre chemări la telefon, convorbiri pe fir direct, citirea de hârtii, scrisori, stenograme, el își pregătea în gând articolul, în care voia să concentreze entuziasmul revoluționar al tovarășilor de luptă asupra problemelor de construire a patriei socialiste, — după o concepție cu adevărat grandioasă, probleme, neînchipuit de grele, dar realizabile.

El puna în sarcina puterii creatoare a maselor populare, biruința și victoria revoluției și strecura o trăsătură de optimism prin toate nenorocirile, suferințele și încercările. El arăta că revoluția izbutise să cheme la viață un tip puternic de om rus, — plin de voință și de spirit creator. Afirma cu pasiune clarvăzătoare că istoria Rusiei este istoria unui popor mare, că viitorul ei este măreț și de necuprins, pentru acei care vor pricepe și vor voi ca să fie așa. « Să pricepi, să vrei și va fi »: socialismul era pentru el tot atât de real și de apropiat, ca și lumina lămpii lui de lucru, revărsându-se peste foaia de hârtie, pe care îi alerga grăbit condeiul, improșcând stropi de cerneală...

Noaptea, târziu, adormise lângă masă, cu fruntea sprijinită în palmă și proptindu-și cotul pe filele scrise.

*

În dimineața zilei de 22 Februarie, Lenin proclamă patria socialistă în pericol. Muncitorii și țăranii erau chemați s'o apere cu prețul vieții lor. În aceeași zi, sosi răspunsul guvernului german. Răspunzând limpede la for-

mula nelămurită «nici războiu, nici pace», nemții cereau acum evacuarea imediată a Ucrainei întregi, a Letoniei, Estoniei și Finlandei, cu renunțarea pentru vecie la aceste teritorii și, înafară de aceasta, cedarea orașelor Batum și Baku către Turci. Termenul ultimatumului expira după 48 de ore.

În cursul acestor 48 ore, urma să se decidă dacă Rusia trebuie să devină colonie germană, sau să apuce căi independente, neumblate până atunci niciodată, de nimeni.

Toată ziua și toată noaptea, Smolnâi vuia ca un stup de albine, în care ursul și-a vârât laba. «Comuniștii de stânga», «S.-R.» de stânga, «S.-R.-ii» de dreapta și menșevicii alergau prin uzine și fabrici, organizând meetinguri.

Vântul vijelios de apus izbea zăpada în ferestrele cu perdelele trase ale locuințelor, în care cetățenii așteptau cu încordare desfășurarea evenimentelor. Peste o săptămână, se va isprăvi cu bolșevicii. Dar nemții au să vină la Petrograd!... Orice s'ar spune, ar fi cam umilitor să vezi un schutzmann pe Nevski! Patriotismul cetățeanului pârâia din toate încheieturile. În mânia lui, el nu mai cruța pe nimeni, nici pe bolșevici, nici pe Kerenski, nici pe idiotul încăpățânat de Nicolae al doilea.

*

Nimeni nu-l văzuse niciodată pe Vladimir Ilici atât de schimbat: fața-i trasă era parcă bronzată de un foc lăuntric, fruntea îi era brăzdată de sbârcituri, pete roșii apăruseră pe umerii obrazilor. Vorbea cu un desgust mânios, rostind șuierător printre dinții încheștați:

— Nu înțeleg să mai rabd nicio secundă! S'a isprăvit cu frazele! S'a terminat cu jocul! Ies din guvern, ies din Comitetul Central, dacă se va mai continua, o clipă măcar, această politică de fraze revoluționare! Sau pace imediată, sau o sentință de moarte dată puterii sovietice.

Prin forța lui înflăcărată, prin atitudinea sa neclintită, prin logica sa limpede și prin faptul că, în același timp, muncitorii dela toate uzinele Petrogradului începură să strige: «Suntem pentru Lenin! suntem pentru pace!», gonindu-i pe troțkiști la toți dracii și pe cei «de stânga» de pe tribunele lor, el izbuti să biruie opoziția.

În noaptea din spre 24 Februarie, se deslănțui o luptă în Comitetul Executiv Panrus. «Comuniștii de stânga» și «S.R.»-ii se năpusteau ca turbații asupra tribunelor din sala prost luminată a Palatului Tauridei. Ei opuneau logicei lui Lenin tactica «atacului împotriva nervilor», imaginând amețitoare tablouri de răscoale țărănești. Unii dintre «stângiști» săreau de pe bănci și, urlând dramatic, anunțau refuzul lor de a ocupa orice fel de posturi în partid și în administrația sovietică.

Lenin, fără căciulă, cu șuba prost încheiată, cu fața pământie, se sprijini de o coloană imensă și-și întinse brațul, care rămase atârnat deasupra amfiteatrului de posedați:

— Puteți să strigați, să protestați, să vă încleștați de furie pumnii... N'avem nicio altă soluție decât să iscălim aceste condițiuni. Aspra realitate însăși viața adevărată, nu aceea scoasă din cărți, ci alta, așa cum există în toată goliiciunea ei cumplită, s'a ridicat în fața noastră...

Abia în zorii zilei consimțământul pentru brutalele condiții de pace fu votat și Comitetul Executiv Central trimise la Berlin o telegramă în acest sens. Drept răspuns Germaniei ocupară la 24 Februarie Pskovul. Pentru ziua următoare, nu era exclusă ivirea patrulelor călări de recunoaștere la barierele Narvei și ale Moscovei.

*

Din ordinul lui Lenin, sirenele de alarmă răsunară la două ceasuri după pierderea Pskovului. Urlau toate fabricile și uzinele Petrogradului. Muncitorilor, care alergau din toate părțile, li se distribuiau arme și cartușe. Locul de adunare era la Smolnâi.

Toată noaptea, grupulețele de oameni înarmați se scurgeau din toate sectoarele, din toate mahalalele capitalei spre curtea largă a Institutului Smolnâi, în care ardeau focuri, luminând laolaltă chipurile aspre și posomorite ale muncitorilor, hainele lor ponosite, prefăcute în pripă în uniforme militare, cu câte un centiron, o cartușieră, o bandă de mitralieră; luminând mantalele și căciulile găurite ale soldaților de pe front, literele de aur de pe șepcile fără cozoroc ale marinarilor din Flota Baltică, stând mai la o parte de ceilalți, ca și cum această revistă neobișnuită n'ar fi decât una din exercițiile obișnuite, executate în bătaia vântului iute al Revoluției.

Erau și multe femei, cu broboade și încotoșmănite în șaluri și în cojocel. Unele aveau arme. În mulțimea aceasta neagră la vedere sclipeau pe-alocuri nasturi de student. Călăreți, încălecați pe niște mârțoage ciolănoase se despărteau în trap de colonada roșie la lumina rugurilor. Oamenii cărau mitraliere, legături de săbii, arme. Voci răgușite strigau numele uzinelor. Grupulețe de oameni alergau, se înșiruiau, ciocnindu-și sgomotos armele între ei.

— Dre-e-pți! — răcneau unele glasuri. — Alinie-re-e! Care știe să mânuiască arma, un pas înainte!

Căluți păroși trecură din nou, nechezând. Ușile se trânteau mereu sgomotos, sub colonadă. Oameni în uniforme se repezeau afară și dispăreau în mulțimea frământată. Un scaun aurit, adus de cineva, sbură drept în foc, făcând să se ridice sus de tot o mulțime de scântei. Nouri umezi își sfâșiau sdrențele de creștetele desfrunzite ale copacilor, învăluind în ceață frontispiciul triumghiular al clădirii.

Din bezna largului Prospect Suvorovski soseau mereu alte detașamente de muncitori petrogrădeni, ridicați din paturile lor sărăcicioase, din subso-lurile și maghernițele lor, de urletul neconținut al sirenelor...

Pe coridoarele dela Smolnâi, muncitorii se mișcau asemenea unui zid neîntrerupt; unii urcau scările, alții, cu armele și cu ordinele scrise în fugă pe fițuici de hârtie, să grăbeau jos, în gerul nopții, pornind spre gări.

La etajul al treilea, unde se afla cabinetul lui Lenin, comisari ai Poporului, secretari ai comitetelor Partidului, militari, membri ai Comitetului Executiv Central Panrus și ai Sovietului din Petrograd își făceau anevoie drum în această îmbulzeală. Tot aici se puteau vedea, strânși de peretele coridorului, « comuniști de stânga », rătăciți și buimăciți. Ivan Gora auzi, cu urechile lui, pe un meșter bătrân dela uzinele Putilov — om cu ochelari de metal, care, înghesuit lângă o căpetenie a « comuniștilor de stânga », îi vorbea:

— Uită-te și tu, cap de om prost, iată când începe războiul popular! . . .
Vezi, asta e! Te joci?

Vladimir Ilici ședea în cabinetul său. Surescitat, iute, ironic și caustic, el diriguia hotărît furtuna, trimițând în toate părțile mii de bilețele și sute de oameni. Alerga dela telefon la ușă, pentru a chema pe cineva, puneă întrebări, dădea ordine și lămuriri, trezind, prin scurte întrebări și formulări deschise, tăioase, voința oamenilor desorientați în acest vârtej monstruos.

Tot acolo, golind de hârtii și de cărți un locșor la masă, lucra Stalin. De pe front veneau știri îngrozitoare, rușinoase. Armata veche refuză cu desăvârșire orice ascultare. Detașamentul de marinari, în care se pusese atâtea speranțe, părăsi deodată Narva, fără să fi luat contact cu inamicul, și se rostogoli până la Gacina. În clipele de răgaz, rezemându-se cu coatele de teancurile de hârtii de pe masă, Lenin privea țintă în ochii lui Stalin.

— Vom avea timp? Cavaleriștii germani pot să fie chiar mâine dimineață la poarta Narvei.

Stalin îi răspundea cu aceeași voce egală, nu prea tare și calmă, cu care întreținea toate convorbirile:

— Eu cred că vom avea timp. . . S'au distribuit arme și mitraliere în număr de. . . (citi o notiță). Comandamentul german este deja informat despre moralul muncitorilor. . . Spioni sunt destui. . . E prea puțin probabil ca nemții să se hotărască să se vâre în Petrograd, acum, cu forțele neînsemnate. . .

În camera goală de alături, în care era o singură masă cu o hartă de 10 verste într'un țol, lucra statul major. Lenin chemase pe specialiștii militari din Moghiliov, unde ei lichidaseră statul major al fostului Mare Cartier General. Lenin le spuse: « Trupe n'avem, muncitorii Petrogradului trebuie să înlocuiască forța armată ». « Generalii » își prezentară planul: să se trimită imediat în direcția Narvei și a Pskovului grupe de recunoaștere de câte treizeci —patruzeci de oameni, iar, între timp, să se formeze detașamente de luptă de câte cincizeci—o sută de oameni, care să fie trimiși în ajutorul celor dințâiu. Lenin și Stalin aprobară planul. Imediat, chiar în camera aceea în care nu exista decât o masă cu un scăunel, statul major începu formarea grupelor și a detașamentelor și expedierea lor pe front.

Toată noaptea plecau trenuri spre Pskov și Narva. Mulți dintre muncitori țineau arma în mână pentru prima oară în viața lor. Aceste prime detașamente ale Armatei Roșii erau încă neînsemnate, și ca număr, și ca valoare combativă. Dar oamenii aveau dinții încleștați, nervii încordați, mușchii contractați. Trenurile treceau în sbor pe câmpiile înzăpezite, cufundate în bezna nopții. Muncitorii petrogrădeni își dădeau seama că intră în luptă împotriva unui dușman puternic și că dușmanul acesta poartă numele de *imperialism mondial*. . . Această conștiință ridicată, în ceea ce privește imensitatea sarcinei lor, se dovedea a fi o armă și mai cumplită decât tunurile și mitralierele germane.

Nemții sperau să intre fără prea multă bătaie de cap în Petrograd. Nenumărații lor agenți pregăteau un măcel în Petrograd, o explozie internă. Supunându-se unor ordine secrete, mii de prizonieri germani se strângeau acolo, venind din Nord, din Est, din Siberia. Cetățenii Petrogradului discutau în șoaptă între ei, privind grupele de nemți, care forfoteau, fără niciun rost, prin oraș. Dar, într'o noapte neagră pentru ei, în urma ordinului dat de Lenin și de Stalin, Petrogradul fu descongestionat, printr'o singură lovitură, de diversioniștii germani. Explozia nu izbutise.

Când spionii începură să raporteze nemților despre starea de supra-agitație a muncitorilor petrogrădeni, despre mobilizarea generală a muncitorimii și când unitățile înaintate ale Germanilor începură să se izbească de focul trupelor proletare, recent formate, ocuparea Capitalei nordice începu să li se arate drept un lucru nesigur și plin de risc.

*

Acum, când pacea dela Brest fusese semnată, Lenin începu cu toată energia să organizeze forțele de rezistență ale republicii. În locul armatei țariste, care se împrăștiase, pe linia de contact cu nemții, acționau diferite detașamente revoluționare pestrițe, care abia-abia de ascultau de ordinele date de trei comandanți supremi (unul fusese numit de către comisariatul militar, al doilea de către Sovietul « Republicii Federative a Kalugăi », iar al treilea fusese ales pe front, așa cum legiunile romane îl aleseseră pe Cezar). Detașamentele erau alcătuite din muncitorii Petrogradului și Moscovei, din cele mai tinere contingente chemate sub arme, din țăranii de prin partea locului, din partizani, din refugiați, din anumite formații neobișnuite, cum era « Armata specială a lui Remniiov », alcătuită treizeci la sută din bandiți, sau regimentul « Ingerii Morții », recrutat din tot felul de amatori de aventuri de către comandantul lui, Iurko Țibulko. La ivirea unor trenuri cu un asemenea detașament, având un steag negru pe locomotivă, personalul gărilor se salva prin fugă, iar șeful gării se refugia sub vreo platformă sau în altă parte.

Cei trei comandanți supremi fură destituiți. Numeroasele detașamente fură subordonate unui conducător militar și orânduite în două linii de aco-

perire, cea de Nord și cea de Vest, apărând căile ce duc spre Petrograd și Moscova. Detașamentele diforme începeau să se transforme în companii și batalioane, completându-se, cu ajutorul secțiilor militare ale sovietelor locale, cu voluntari angajați, prin înrolare cu garanție reciprocă, cu o soldă de 50 ruble pentru cei fără familie și 150 ruble pe lună pentru familiști. În același chip, se făcea recrutarea cadrelor de comandanți din sânul vechii ofițerimi. Completarea cadrelor era însoțită de mari dificultăți. Se înrolau ca voluntari mulți dintre aceia care n'aveau niciun rost și voiau să mănânce, fără să lupte.

Situația alimentară a trupelor era din cale afară de rea. Sovietele și direcțiile locale nu erau în stare să facă față sub regimul prețurilor fixe, iar cerealele mergeau la speculanți și erau cumpărate de chiaburi. Detașamentele militare rămăneau înfometate. Ajunse la culmea disperării, statele majore ale diviziilor trimiteau prin sate oameni cu sare și cu zahăr, pentru a obține în schimb ceva făină și cartofi. Până și « conducătorul militar al sistemului de acoperire » era silit să meargă cu trenul ca să ofere țăranilor tot felul de boarfe în schimbul făinei și al slăninei.

Caii militari, cu coastele ieșite în afară, pășteau pe răzoarele țărănești. Se simțea lipsa de cisme, de tunuri, de șei, de harnașament.

Toate astea zăceau undeva prin antrepozite, dar cine să le găsească, iar dacă le găsești, începe să curgă o ploaie de hârtoage de înnebunește și dracul...

Și, totuși, cu toată neputința organizațiilor de aprovizionare, cu tot sabotajul lor, cu toate că pentru unii revenirea ofițerilor de carieră apărea absurdă și de neconceput, cu tot desgustul pentru războiul al oamenilor care petrecuseră patru ani în tranșee, în fine, cu toate că satul se cufundase până peste cap în treburile lui, în lupta sărăcimii împotriva chiaburilor, primele contururi ale osaturii Armatei Roșii începuseră să se ivească tot mai pronunțat.

*

În aceeași zi, la vreo două sute de verste, spre Apus de Stanița Nijnecirskaia, în orașelul de stepă Lugansk, cu marginile și cu mahalalele muncitorești, în care erau aceleași case de lut, cu câte trei ferestruici, dar unde nu mai erau grădini întinse, cu clăi de grâu, și unde doar o scroafă umbla alene pe uliță, împreună cu purceii ei, în timp ce vișinii înfloreau pașnic și ciorile țipau deasupra cuiburilor, în acest orașel, la uzinele de mașini Hartmann se ținea o adunare.

Venise atâta lume, încât oamenii ședeau în pervazurile ferestrelor, pe mașini, iar unii își aplecau capetele în jos de pe o macara turnantă. Prezida organizatorul și șeful Gărzii Roșii din Lugansk, Parhomenko, un om robust, cu mustățile pleoștite și cu căciula de oaie lăsată pe ceafă.

La tribună, făcută în pripă din scânduri nedate la rindea și pe care scria cu catran: « Nu vom da Donbassul imperialiștilor! », stătea un om mic de

statură și rumen de emoție. Își lepădă bekeșul; bluza militară îi strângea pieptul vânjos, iar gulerul se înnegrise pe margini, din pricina sudorii.

Vorbea răsunător și impresionant. Ochii veseli se lărgeau în clipele când privea chipurile ascultătorilor, când posomorite, când pline de o hotărîre tragică. Ei își deschid gurile. « Ha-ha-ha ! » — tună sub bolțile afumate, și ochii oratorului se luminează cu o glumă. Mîna lui îndoită taie din nou cu palma un hotar între cele două lumi: a noastră și cealaltă, necruțătoare care înaintază acum cu milioane de baionete împotriva noastră.

— ... Trebuie să pricepem că numai noi înșine hotărîm soarta noastră. Ceasul de groaznică primejdie a sunat. Burghezia rusă a chemat în ajutor pe cea germană. Ei vor să înnece în sânge revoluția proletară. Vor să ne acapareze uzinele și minele, iar pe voi, tovarăși, o să vă țină ferecați cu lanțuri de aceste mașini...

Era ascultat cu atîta încordare, încât se părea că la unele cuvinte auzeau cum scrășnesc dinții oamenilor. Il credeau, îl cunoșteau bine, pe bătrînul luptător clandestin Climent Voroișilov, originar chiar din aceste locuri. În timpul războiului mondial, lucrase la Țarițin, ducând o activitate clandestină pentru înjgheizarea unui grup de bolșevici. Urmărit de poliție, fugise la Petrograd și lucrase acolo în atelierele Surgailo. După revoluția din Februarie, se întorsese la Lugansk, unde scosese un ziar, scrisese articole și fusese ales președinte al Sovdepului ¹⁾. Plecase la Petrograd, ales deputat în Adunarea Constituantă. După Octomvrie, funcționase acolo în postul de comisar pentru ordinea publică. În zilele de ofensivă germană, se întorsese din nou în Donbass, intră membru în Sovietul Comisarilor Poporului ai Republicii Doneț-Krivoi Rog, iar acum ținea ședința cu muncitorii metalurgiști dela Hartmann, originari din locurile sale de baștină.

— ... Suntem datori să opunem, în bazinul Donețului, o împotrivire îndârjită căinilor de nemți. Înainte de toate, tovarăși, ei vă pregătesc o robie sângeroasă. Nemții încercuiesc acum Harkovul. Detașamentele revoluționare roșii sunt puține la număr și împrăștiate. Rada centrală a vîndut Ucraina, ea va vinde și Donbassul.

Cine e gata să-și întindă gâtul la jug? (Voroșilov cuprinse cu privirile chipurile împietrite). Niciunul dintre noi...

O voce de tuciu rosti după el:

— Niciunul dintre noi... I-adevărat!

Mulți se întoarseră într'acolo unde, ascuns de un postament de tuciu, stătea omul cu glasul de tuciu.

Era turnătorul Bokun, acela care ridica cu mâinile lui piesele de patruzeci de puduri, dacă ele nu puteau fi apucate cu macaraua.

— Noroc, Bokun! — strigă Voroșilov. Așa dar, tovarăși, să trecem, după pilda lui, dela vorbe la fapte. Nemții trebuie să găsească în Donbass două

¹⁾ Prescurtat din: « Sovietul Deputaților de Muncitori și de Soldați ». N. tr.

sute de mii de baionete proletare. Luganskul începe. Suntem datori să formăm imediat un detașament de șase-șapte sute de luptători. Vom merge în întâmpinarea intervenționiștilor. Fiecare fabrică, fiecare mină va trimite detașamente în urma noastră. Cei rămași trebuie să pregătească automobile blindate și trenuri blindate. Avem arme, iar, dacă nu ne ajung, o să ni le procurăm în luptă, o sută de proletari însuflețiți de ură de clasă fac cât o brigadă de simbriași imperialiști.

— Scrie: Taras Bokun! — tună din nou vocea de tuciu de după mașină acoperindu-i glasul.

Tușind, cu un glas nu mai puțin profund decât al lui Bokun, președintele Parhomenko îl trecu pe listă și-și mișcă mustățile. Mâini grele începură să se ridice în sus, răspunzând privirii lui.

— Scrie: Solok Matvei...

— Prohvatilov Ivan, scrie...

— Cebreț...

Parhomenko își mișcă din nou mustățile:

— Cum? Ia zi, încă odată.

— Ei, Mikolai Cebreț. ● Ce nu mă cunoști?

— Scrie: Vasilie Krivonos, și un alt Vasilie Krivonos...

Se înscriau după o bună chibzuială, fără grabă. Își făceau loc până la tribună și urmăreau, clipind din ochi, mișcările președintelui care le trecea numele pe o foaie de hârtie. Oftând se înapoiau la loc:

— Va să zică așa...

Unul se înapoie la tovarăși, dând voinicește din cap:

— La războiu, băieți!

Altul se lăuda și glumea cu vorbe fără șir. Alții ședeau ca amețiți, privind drept înainte, cu ochii absenți. Toți pricepeau că nu era glumă; odată început, lucrul trebuia dus la capăt. Erau oameni serioși...

*

Trupele corpului I german înaintau dela Kiev spre Romodan-Poltava, în direcția Sud-Est, învăluind, printr'o adâncă mișcare de încercuire, Harkovul și toată partea de Miază-noapte a Donbassului.

Statul major al comandamentului suprem al armatelor de operațiuni roșii ucrainiene nu putea stabili legături sigure cu numeroasele detașamente împrăștiate pe căile de acces ducând spre Harkov. Detașamentele acționau fiecare după conștiința lui revoluționară, retrăgându-se și adunându-se în locurile, pe care le considerau demne de a fi apărute.

Nu mai existau de loc legături prin telegraf sau prin telefon. Pentru orientare, se cerea vreuna din stațiile mai apropiate și dacă se auzeau din receptor vorbe neînțelese ca un lătrat, atunci se constata că gara este ocupată de nemți.

Nemții împingeau în spre Romodan și, după ce-l ocoliră, roșii, în retragere, începură să se concentreze la Bahmaci și la Konotop, acoperind regiunea

fabricilor de zahăr și a pulberărilor. Spre Bahmaci se retrăgeau detașamentele de muncitori dela arsenalul Kiev, trupele lui Șarov și Remnirov. În aceeași direcție se mișca din Harcov « Primul detașament socialist dela Lugansk »; comandantul lui era ajutorul de sublocotenent Grișin, având ca comisar pe Climent Vorocișilov. Sâmburele detașamentului îl alcătuiau muncitorii dela Hartmann; restul erau lucrători dela alte uzine sau dela căile ferate. Chiar în drum fură nevoiți să curețe rândurile detașamentului de un număr de vreo cincizeci de bandiți.

Toate grupele, coloanele și detașamentele, cu excepția aceleia dela Lugansk, ocupară la Bahmaci un front în formă de potcoavă întoarsă spre Sud-Vest.

Nemții, care aveau numai o vagă noțiune asupra dispozitivului și forțelor Rușilor, se ciocniră pe neașteptate cu ei: locomotiva trenului din eșalonul principal se rostogoli de pe terasament. Trenul fu izbit de o ploaie de gloanțe. Nemții săriră afară din vagoane și îndată ce sosiră toate forțele lor, trecură la ofensivă după toate regulile luptei moderne.

*

Ivan Gora și delegații uzinelor din Petrograd ședeau la o masă lungă, în cabinetul ordonat și tăcut al Sovietului Comisarilor Poporului. Un cârd de cioare moscovite, nespuse de îngrijorate de problema hranei, tot mai anevoioasă, dădeau târcoale deasupra crenelurilor Kremlinului. Mușenia rigidă a cabinetului, sferturile de hârtie de pe postavul vișiniu, jilțurile acoperite cu dril, tic-tacul pendulei — toate acestea plăcură delegaților. Aici puterea sovietelor era tare.

Apăru Vladimir Ilici — cu aceeași haină ponosită de om simplu, al nostru, al tuturor. Intră pe o ușiță lăturalnică și o închise pe loc, întorcând cheia.

Salută scurt. Toți se sculară.

— Stați jos, stați jos, tovarăși! — Se așeză la capătul mesei pe un scaun de stejar cu spătarul mai sus de capul său. Privi în fugă chipurile slabe și pline de sbârцитuri ale muncitorilor. Ochii săi gălbui, cu pupilele cât bobul de meiu, arătară tuturor că el trăsesese toate concluziile. Observă pe Ivan Gora ridicându-și sprânceana. Ivan Gora răspunse printr'un surâs, care îi întinse gura mare dela o ureche până la cealaltă.

Din geanta-i pusă pe genunchi, Lenin scoase o foaie scrisă, și-o așeză în față și-și ridică din nou capul. Avea fața suptă ca după boală.

Delegații îl priveau în tăcere; unii întindeau gâtul peste spatele tovarășilor ca să-l vadă. Foarte mulți îl vedeau pentru întâia oară. Veniseră la el la Kremlin, mânați de nevoi grele. Petrogradul murea de foame; satele nu mai dădeau cereale nici pe bani. Foametea strângea tot mai tare cureaua burților proletare.

— Vorbiți; o să ne gândim ce fel de ieșire să mai găsim, — zise Vladimir Ilici și, ridicându-și din nou sprinceană, îl privi pe Ivan Gora. Nu există pe lume nimic imposibil. . .

Ivan oftă de uimire: « Ia te uită, mă ține minte ! ». Se zăpăci și roși tare, fiindcă nu putea să nu se uite la Vladimir Ilici, să nu-și lărgească obrazul într'un zâmbet, privindu-l.

Un deputat bătrân, cu ochelarii în ramă de metal și care ședea alături de Lenin își strânse mâinile umflate de inaniție și începu:

— Stăm prost tovarășe Lenin. Ne doboară foametea. Ne mai ținem, ne sforțăm înainte, n'o să ne vindem libertatea de proletari. Dar ne omoară grijile. Mai sunt trei luni până la recoltă, și nu mai avem ce mânca. Astă primăvară au început să ne moară copilașii. Păcat, Vladimir Ilici. Muierile șovăie. Mâncarea n'o mai vedem decât în vis.

Un alt deputat, un novgorodean chipeș, spătos și posomorît, cu fruntea-i umbrită de pletele-i negre, adăugă fără să se uite la cineva:

— Cartierele muncitorești ale Petrogradului se vor mai ține două săptămâni, cu condiția să-și primească regulat optimea. După aceea, vom începe să ne prăpădim. La uzine, jumătate sau chiar mai mult dintre lucrătorii din timpul războiului sunt lipsă. Ca să spun drept, nu prea ne pare rău de dânșii. A rămas miezul proletar. Dar are nevoie și el de hrană. . .

Ceilalți deputați povesteau pe îndelete despre ravagiile foametei, despre nevoia de a-i sili pe brutarii particulari să scoată pâinea sută la sută amestecată. « Iese un fel de pâine scârboasă, Vladimir Ilici, de o poți lua cu polonicul, și chiar din porcăria asta ni se dă câte o optime ». . .

Se povesti despre neregulile dela direcțiile de aprovizionare, unde dădea la fiecare pas peste organizatorii camuflați ai înfometării. La uzine, ici-colo, ies la iveală nemulțumiri și se descoperă colportori de știri false. Ai demascatul unul și răsar alți doi.

Detășamentele de colectare sunt trimise fără niciun sistem; în ele se găsesc adeseori colportori de știri care își aduc acasă saci întregi cu tot felul de bunătăți; iar la adunări se vaită că n'au putut face rost de nimic. . .

— Spre pildă, Vladimir Ilici, — rosti Ivan Gora cu voce de bas, după ce tuși și-și dresese glasul, — la noi în uzină era cât pe ce să-l omoare pe secretarul colectivului de partid, pe tovarășul Efimov. Cu greu a scăpat teafăr. Intr'o bună zi, un meeting la atelierul de turnătorie. Ce e? Strigăte, gălăgie. « Efimov dosește la el acasă făină și zahăr ». Oamenii urlă într'una și se pornesc de nu poți să nu-i crezi. Văzând că iese urît de tot, pun mâna pe telefon. Se 'ntâmplă că-l prind pe Efimov acasă. Ii vorbesc încet, să nu mă audă nimeni: « Fugi ! » El mă întreabă: « Cum ? » Eu, din nou: « Fugi ! ». El râde și mă întreabă: « Dar unde vrei să fug ? ». Ii explic din nou: « Cară-te ! ». « Dar cine-i la aparat ? ». Eu sunt, Ivan Gora îi zic, « Vine uzina la tine ». A înțeles. Mi-a răspuns: « La ce bun să se ostenească? Vin eu la dânșii ». Și vine la turnătorie. Intră curajos și privește cu ochi fulgerători. Mi-a po-

vestit mai târziu: « Am intrat cu capul sus, dar mi-a înghețat sângele în vine ». Când l-au zărit oamenii, au început să urle: « Speculantule! Te îmbuibii cu unt! ». El stă cu mâna ridicată în sus și așteaptă să înceteze gălăgia. Apoi le zice liniștit: « Ei? De ce urlați? Na-vă cheile de acasă. Și le aruncă supărat cheile. « Duceți-vă și căutați. Dacă găsiți măcar o bucată de pâine, puteți să mă ucideți. Hai, mișcați-vă, vă aștept aici ». Au plecat vreo doisprezece inși. El stă și fumează. Se 'ntorc flăcăii noștri, cu botul în jos, rușinați că nu-l pot privi drept în ochi ». « Uite ce-am găsit »... și arătară doar o coajă de pâine mucegăită. S'a făcut îndată vesel: « Care va să zică v'ați dat seama că n'am nici făină, nici zahăr. Acum, ia să căutăm noi la acei care fac gură »... Și-l arată pe Vaska Vasiliev, înapoiat de două zile cu detașamentul de colectare și care se tot văieta. Ii spunem lui Vaska: « Hai cu noi, să vedem ce ai acasă! »...

— Și ați găsit ceva la el? — întrebă repede Lenin.

— Cum să nu... Și făină, și slănină, ba mai avea în bucătărie și o capră. Am adus și alimentele și capra, ca să le vadă toți ai noștri. Băieții s'au mâniat rău de tot, mai ales din pricina caprei. « Este o rușine mondială »!

— Așa, așa — zise Lenin, fără să mai fie atent la vorbele povestitorului. Va să zică, tovarăși... Dați-mi voie să iau cuvântul.

— Poftim, răspunseră delegații.

— « Văicăreala nu ajută la nimic. Țara a ajuns în preajma prăpastiei. Ea se sbate în ghiarele foametei... Foametea bate la ușa muncitorului, la ușile sărăcimii... »

Lenin începu să vorbească cu o voce puțin stinsă, pe un ton chiar distrat în aparență. Ședea cu pieptul lipit de masă și-și ținea cu mâinile geanta de pe genunchi. Fără să se miște, deputații îi priveau fața trasă, cu pielea gălbuie. Dela perete se auzea tic-tacul potolit al unui ceas.

— ... Toate încercările de a-ți face rost de pâine numai pentru tine, numai pentru uzina ta, nu fac decât să sporească desorganizarea. Este din cale afară de prost. Și, totuși, în țară există pâine... Parcurse cu ochii cifrele de pe o foiță de hârtie din fața lui. Există destulă pâine pentru toată lumea. Foametea dela noi nu provine din lipsa pâinii, ci pentru că burghezia dă ultima-i bătălie decisivă. Burghezia, bogătașii dela țară, chiaburii, zădărnicesc monopolul cerealelor și prețurilor lor fixe. Ei sprijină tot ce este vătămător puterii muncitorilor, — și cu capul ridicat rosti cu asprime: — tot ce este vătămător puterii muncitorilor, care urmăresc realizarea celui dintâiu principiu al socialismului: « Cine nu muncește, nu mănâncă »...

Făcu o pauză, apoi vorbi mai departe:

— ... Nouă zecimi din populația Rusiei este de acord cu acest adevăr. În el este temelia socialismului, izvorul nesecat al puterii lui, cheazășia nepieritoare a biruinții lui finale.

Impinse scaunul la o parte, puse geanta pe masă și continuă să vorbească, stând în picioare sau făcând, din când în când, câțiva pași lângă masă.

— Zilele acestea, îmi voi permite să apelez în scris la voi, tovarăși din Piter. Piterul nu e Rusia, iar muncitorii din Piter sunt o mică parte din muncitorii Rusiei. Dar ei constituiesc unul dintre cele mai bune, cele mai înaintate, cele mai conștiente, cele mai revoluționare și cele mai tari detașamente ale clasei muncitoare... Tocmai acum, când revoluția noastră a ajuns în mod direct, cu adevărat în practică, la sarcinile înfăptuirii socialismului, tocmai acum, în cazul problemei principale a pâinii, ne apare, mai limpede ca lumina zilei, necesitatea puterii de fier revoluționare, a dictaturii proletariatului...

Iși întări vorbele printr'un gest: întinse mâna către cei ce ședeau în jurul mesei și-și strânse pumnul, ca și cum ar fi strunit hățurile revoluției...

« Cine nu muncește, nu mănâncă », — cum să aplicăm acest principiu în viață? Este limpede ca bună ziua că în primul rând, este necesar monopolul de Stat. În al doilea rând, cea mai riguroasă contingentare a tuturor surplusurilor de cereale și aducerea lor regulată. În al treilea rând, repartizarea justă și dreaptă a pâinii între cetățeni, fără niciun fel de avantaje pentru cei bogați, sub controlul statului proletar...

Făcu o efortare, încercând să descuie încuietoearea genții care se închisese singură. Ațintindu-și ochii se uită la ceas.

— ... Minunat. Voi spuneți: la uzinele Putilov erau patruzeci de mii lucrători. Dar erau, în majoritate, muncitori « provizorii », neproletari, oameni nesiguri și moi. În prezent, au rămas cinsprezece mii. Dar sunt proletari, încercați și oțeliți în luptă... Tocmai o astfel de avant-gardă a revoluției trebuie să facă un apel impunător, trebuie să se ridice în masă... Trebuie să înțeleagă că salvarea țării este în mâinile ei. Trebuie să se organizeze o mare « cruciadă » împotriva acelor care fac speculă cu cerealele, împotriva chiaburilor, a lipitorilor satelor, a desorganizatorilor și șperțarilor...

Deputații nu mai ședeau pe scaune. Îi ridicase prin mișcarea mâinilor lui, și ei făcură cerc în jurul lui Vladimir Ilici, dând din cap, întărindu-i vorbele, susținând de emoție... Ivan Gora stătea drept în fața lui, privindu-l de sus în jos, cu ochii larg deschiși, uitându-se la gura lui aspră, cum asvârlea cuvintele, la spuma tulburării din colțurile buzelor...

— ... Numai ridicarea în masă a muncitorilor de avant-gardă este în stare să salveze țara și revoluția... Se cer zeci de mii de oameni de avant-gardă, proletari căliți... Destul de conștienți, pentru a lămuri totul milioanei de oameni săraci din toate colțurile țării și pentru a se pune în fruntea acestor milioane... Destul de severi pentru a se lepăda de fiecare om care s'ar lăsa « ispitit » — se 'ntâmplă! — de avantajele revoluției și pentru a-l executa fără milă. Destul de tari și devotați revoluției, pentru a îndura toate greutățile « cruciadei ». E un lucru mai greu decât să-ți arăți eroismul timp de câteva zile. Revoluția merge înainte, se dezvoltă și crește. Lupta crește în largime și în adâncime. Distribuirea dreaptă a cerealelor și a combustibilului, sporirea producției lor, contingentarea lor cea mai severă și controlul lor

din partea muncitorimii și prin autoritatea Statului, — iată intrarea cea adevărată și principală în socialism. Aceasta nu mai este o sarcină « revoluționară, de ordin general », ci tocmai o sarcină comunistă . . .

Cu degetul în sus, Vladimir Iliici o repetă și ochii lui căutau parcă un răspuns în ochii ascultătorilor: « E limpede? E limpede, nu? ».

Tot cu degetul cel mare ridicat, Ivan Gora rosti:

— Adevărat. I-o sarcină limpede. Se poate face, Vladimir Iliici.

— O putem face, răspunseră deputații.

— Tovarăși, una din cele mai mari fapte, de neînlăturat, ale loviturii de stat din Octomvrie, ale acțiunii sovietice, este că muncitorul de avant-gardă a intrat în masele poporului, a pornit ca un îndrumător al sărăcimii, ca un conducător al maselor muncitoare dela țară, ca un constructor al Statului. Dar, tovarăși, după ce a deslănțuit revoluția comunistă, clasa muncitoare nu se poate lepăda, printr'o singură lovitură, de toate slăbiciunile și viciile moștenite dela societatea moșierilor și capitaliștilor. Dar clasa muncitoare poate birui, și va birui, în cele din urmă, în mod sigur și inevitabil, lumea veche, viciile și slăbiciunile ei, dacă împotriva dușmanului vor porni detașamente de muncitori tot mai noi, tot mai numeroase, tot mai luminate prin experiență, tot mai călitate prin greutățile luptei . . .

Vladimir Iliici dădu din cap: deci așa e . . . Făcu un pas îndărăt. Degetele mari ale mâinilor lui nimeriră în buzunarele dela vestă. Mici sbârcituri îi alunecară de pe tâmpile și colțurile pleoapelor. Ochii îi scânteiară de umor și bunătațe.

— Iată, așa e . . . rosti el.

Ivan Gora gâfâi de emoție, stăpânindu-se cu greu să nu înșface cu labelle lui pe acest om, să nu-l sărute pe el, prietenul . . .

— Acum, tovarăși, vom schița un plan concret de acțiune . . . Luați loc . . .

*

Contrarevoluția își întinsese larg aripile-i negre deasupra tuturor ținuturilor nemărginite ale Statului sovietic.

Japonezii ocupaseră Vladivostokul, începând astfel cucerirea Siberiei, ce urma să intre chiar până la Urali, în « Marea Japonie ».

Nemții debarcaseră în portul Hanko un corp expediționar, în ajutorul burgheziei finlandeze, care înneca în sânge Finlanda sovietică.

La Kiev, generalul Eichkorn disolvase cu forța Rada centrală, o adunătură de « S.-R. », menșevici, avocați liberali și învățători, care se jucau de-a Sicea Zaporojeană și pusese hatman' a toată Ucraina pe generalul din suita țarului Skoropadski, om serviabil, și, după părerea nemților, om cu creștere aleasă.

La Novocerkask, pe Don sub protecția nemților, se adună « Cercul de mântuire a Donului », la care ofițerimea căzăcească și stanișnicii mai înstăriți aleseseră pe tânărul și vorbărețul general Krasnov, indicat de nemți în postul de hatman al Marei Oști a Donului, iar Krasnov jură, în fața Cercului

că până la toamnă va curăți de roșii ținuturile Donului, împreună cu Țarițanul de pe Volga.

Respingând pretențiile Austriacilor, Germanii au ocupat cu trupele lor toată peninsula Crimeia și au propus liberalilor ruși, oameni cu totul nevătămători care se salvau acolo, să formeze un guvern al Crimeiei.

În acest chip, guvernul imperial german procedase la înfăptuirea reală a planului larg conceput al « Marii Germanii ».

În stepe, la hotarul ținuturilor Donului și al Cubanului, armata de voluntari, zdrobită în Martie de către bolșevici la Ekaterinodar, unde își pierduse organizatorul și conducătorul, pe generalul Kornilov, se transforma sub protecția ospitalieră a hatmanului Krasnov într'o forță de temut. Turcia, Germania și Anglia pătrundeau cu sila sau prin viclenie în Caucaz. Slab încheșată, confederația de republici transcaucaziene se descompusese; toate puterile ostile bolșevicilor o sfâșiaseră într'o serie de republici cu o independență iluzorie: Georgia menșevică, Armenia și Azerbeidjanul, — care fuseseră nevoite să-și caute imediat protectori bogăți.

Cea mai resimțită lovitură, însă, îi fusese dată Statului sovietic, care abia începea să trăiască, în Siberia. Puterea sovietică se ținea acolo printr'o supremă încordare de forțe: Siberia trebuia să hrănească revoluția cu pâinea ei. Moscova biciuia pe comisari cu nesfârșite telegrame: « Pâine, pâine »... Prin apariția lor, detașamentele de colectare, formate din muncitorii veniți din Rusia sau din cei localnici, făceau să se revolte sate străvechi, care păstrau cu sfințenie obiceiurile din timpul sciziunii lui Avacum sau pe sătenii înstăriți care stăpâneau mii de deseatine de pământ și de ape. Bărboasa negustorime siberiană abia își stăpânea furia. Risipită prin orașe, ofițerimea de carieră se aduna fără nicio stânjenire în asociații albe. Goniți din Moscova și din Piter, « S.-R. »-ii, menșevicii, deputații Constituantei se pregăteau să-i rupă Rusiei o bucată uriașă — Siberia.

În ziua de 25 Mai (1918), pe toată întinderea dela Penza până la Iorkutsk, se revoltaseră unitățile din corpul cehoslovac care se scurgeau pe linia ferată simplă în spre Vladivostok.

Trupele cehoslovace erau bine înarmate și reprezentau, în condițiile luptei de clasă îndârjită la maximu, o forță de temut. Trenurile lor, împodobite cu ramuri de brad, se întindeau la mii de verste și atrăseseră atenția acelor care căutau arme pentru răsturnarea Sovietelor.

Consulii puterilor Antantei, deputații Constituantei disolvate prin forță, ofițerii din tot felul de « ligi » ale « mântuirii », « S.-R.-ii », după directivele comitetului lor central, — toți făceau o propagandă furibundă, pentru ca Cehoslovacii să se amestece, în sfârșit, în afacerile rusești.

Din porunca statului-major francez, detașamentele franceze se revoltaseră aproape în același moment în toate stațiile și orașele de-a-lungul Transsiberianei, făcând să izbucnească răscoalele burghezilor, ale gărzilor albe și ale chiaburimii.

Siberia fusese deodată tăiată de restul țării. Aceasta însemna, înainte de toate, că înfometarea va deveni și mai îngrozitoare. Încă o arteră de aprovizionare fusese tăiată. Centrele urbane, cu proletariatul lor, care se hrănea cu câte cincizeci de grame de pâine pe zi, nu mai aveau rezerve decât pentru câteva zile. Contrarevoluția era triumfătoare. Se părea că n'au să treacă decât vreo două, trei săptămâni și populația celor două capitale, părăsindu-și casele și lăsând porțile fabricilor și uzinelor larg căscate, se va împrăștia pe drumuri, murind prin șanțuri, iar Consiliul Comisarilor Poporului va fi silit să ceară în genunchi milă.

*

Raportul de forțe armate era de așa natură, încât se părea că contrarevoluția va birui în mod inevitabil, ca într'o partidă de șah. Nu există minuni. La Moscova se ținuse conferința panrusă a partidului menșevicilor (care mai făcea parte din Comitetul Executiv Central Panrus). Iată cum suna moțiunea lor: Rusia nu poate fi salvată decât prin alianța cu Antanta, având ca lozincă: « înapoi la capitalism ».

« Comuniștii de stânga » duceau o luptă disperată de sciziune, împotriva liniei lui Lenin.

Fermi, în ciuda tuturor, stăteau Lenin, Stalin și Sverdlov, conducând tot partidul bolșevic. Raportul de forțe trebuia schimbat, fără nicio întârziere.

Hoardelor și bandelor contrarevoluției, vaselor de linie japoneze, tunurilor germane și aurului Antantei, nescatelor rezerve de alimente, de haine, de cărbuni, de petrol și de fier, de care dispunea tabăra adversă, Revoluția din Octomvrie le opunea probleme concrete, de o dificultate și însemnătate istorică mondială.

Raportul lui Lenin « Problemele actuale ale puterii sovietice », rezoluția Comitetului Central Executiv Panrus din 20 Mai, apelul Consiliului Comisarilor Poporului și decretul din 11 Iunie, relativ la reorganizarea comitetelor sărăcimii la sate, tunaseră asemenea unor goarne de alamă deasupra orașelor înfometate, deasupra întregii lumi sătești nemărginite, turburate, frământate. Decretele proclamau temeliile de viață ale socialismului. La țară, luau naștere comitetele de săraci. Crearea socialismului, neîncercat, nevăzut de nimeni și niciodată, operă de creație, ce cuprindea totul, dela chestiunile fundamentale ale vieții și până la problemele de planificare ale Consiliului Economiei Naționale, îmbrăcau formele reale ale vieții.

În Moscova înfometată fusese convocat cel dintâiu congres al Sovietelor economiei naționale, la care Lenin desvolta bazele reconstrucției socialiste a țării.

Membrii congresului, care căpătau în pauze câte o felioară de pâine neagră, umedă și plină de tărâțe țepoase, ascultau, discutau și luau hotărâri, cu calmul unor oameni care își dădeau seama de proporțiile greutăților trecătoare comparate cu măreția sarcinii istorice.

De fapt, nu era nimic neobișnuit: prin aceasta, se exprima spiritul creator al Revoluției din Octomvrie; foametea chinuitoare nu împinsese revoluția la pieire, așa cum nădărdiau intervenționiștii și contrarevoluționarii, ci la înjghebarea unor forme de viață economică noi, neîncercate niciodată și de nimeni.

Puterea politică și economică din țară trecuse asupra clasei care conducea, pentru întâia oară în istoria omenirii, întreaga masă de muncitori și de exploatați. Se pusese probleme de cea mai mare greutate și de o importanță capitală: « Trebuie să organizăm, într'un chip cu totul nou, cele mai adânci temelii ale vieții sutelor de milioane de oameni »...

Astfel grăise Lenin la acest congres. Delegații îl ascultau; chipurile supte erau grave, frunțile lor sbârcite. El sorbi câteva picături de apă și, grăbind ușor, își formulă precis ideile, spunând sălii:

« Noi n'avem o experiență prealabilă. Tot ce-am știut, tot ce ne-au arătat în mod exact cei mai buni cunoscători ai societății capitaliste, cele mai eminate minți care prevedeau dezvoltarea ei, este că transformarea trebuie să se producă istoricește, în mod inevitabil, pe o oarecare linie mare, că proprietatea privată asupra mijloacelor de producție este condamnată de istorie, că ea se va năruși, că exploatații vor fi, în mod inevitabil, expropriați... »

« Noi o știam, atunci când am preluat puterea pentru a proceda la reorganizarea socialistă, dar nu puteam cunoaște nici formele transformării, nici ritmul dezvoltării reorganizării concrete. Numai experiența colectivă, numai experiența milioanei de oameni pot da indicații decisive în această privință.

« Chiar în mersul lucrărilor, încercând cutare sau cutare instituție, observându-le în mod experimental, verificându-le prin experiența colectivă comună a muncitorilor, și, mai ales, prin experiența rezultatelor muncii, chiar în mersul muncii, pe loc, și în starea de luptă disperată și în fața împotrivirii furibunde din partea exploataților, noi trebuie să ne clădim edificiul economiei noastre. Se înțelege că, în asemenea condiții, nu există nici cea mai mică urmă de motive pentru pesimism ».

Sovietul Comisarilor Poporului nu cădea în genunchi și nu implora milă. Partidul bolșevic întorcea brusc Revoluția din Octomvrie în întâmpinarea greutăților, în care ea trebuia să-și găsească puterile și spiritul de creație. Greutățile constau și în biruirea foametei, și în ruperea cercului forțelor contrarevoluționare, ce se tot strângeau, și în problema, și mai grandioasă ce se punea în fața clasei muncitoare, aceea de a utiliza tot bagajul de cultură, de știință și de tehnică acumulat de capitalism, folosindu-l pentru nevoile clădirii unei vieți noi.

În loc de pâine, în loc de lemne pentru sobă și de haine groase, necesare acum, imediat, Revoluția oferea comori mondiale; Revoluția cerea proletariului care își asumase greutatea puterii, toată răspunderea dictaturii, să facă eforturi ce păreau supraomenești. Și aceasta, și numai aceasta salvase Revoluția: măreția sarcinilor ei și austeritatea conduitei ei morale.

Trei lozinci fuseseră lansate în aceste timpuri cumplite: întâi, centralizarea aparatului de aprovizionare, cu decretarea prețurilor fixe la cerealele ce urmau să fie luate dela chiaburi printr'o « cruciadă » a detașamentelor de colectare; în al doilea rând, strângerea rândurilor proletariatului, a celor mai largi pături de muncitori, inconștiente încă și oropsite de soartă; în fine, organizarea sărăcimii sătești, a tuturor milioanelor de argați, de săraci și neînstăriți, risipiți prin nenumăratele gospodării dela țară.

*

Vladimir Ilici întoarse comutatorul, stingând mica lampă depe masa-i de lucru (energia electrică trebuia economisită). Iși frecă ochii osteniți. Afară, după fereastra deschisă, fără perdele, mai stăruia albastrul serii liniștite. Ciorile făceau gălăgie, în vârful turnului Kremlinului, înainte de a adormi.

— Chiar acum am primit informații, care, e drept, nu sunt încă verificate, — rosti Stalin.

— La Țarițin, Saratov și Astrahan, Sovietele au desființat monopolul cerealelor și prețurile fixe. . .

— Tâmpiții! — Vladimir Ilici își întinse mâna după creion, dar nu-l luă. — Ascultă, dar, e revoltător!

— Eu nu cred să fie o simplă tâmpenie. . . În ținutul Volgăi-de-jos, colecțiile trec printr'o adevărată debandadă. . . În Caucazul de Nord și în gubernia Stavropol, este și mai prost. Azi, mâine, Krasnov va tăia drumul spre Tihorețkaia și vom pierde și Caucazul și Stavropolul. Nu, așa nu mai merge.

Speriate de ceva, ciorile din turn se ridicară și se așezară la loc.

— Vorbind concret, tovarășe Stalin, ce ai de propus?

Stalin frecă un chibrit de cutie; capul bețișorului sări în jos cu un sfârâit; el scăpără un al doilea chibrit și flacăra mică îi lumină ochii ce clipeau parcă într'un zâmbet, cu pleoapele de jos ușor ridicate.

— Noi subapreciem importanța Țariținului. În ziua de astăzi, Țariținul este postul înaintat de bază al revoluției, spuse el, rostind, ca de obicei, fiecare cuvânt în așa mod, ca și cum s'ar fi uitat atent la el. — Marea linie Tihorețkaia—Țarițin—Povorino—Moscova este singura arteră de aprovizionare ce ne-a mai rămas. A pierde Țariținul înseamnă a lăsa forțele contra-revoluționare de pe Don să se unească cu căpeteniile cazacilor din regiunile Astrahanului și Uralilor. Pierderea Țariținului va da naștere frontului contra-revoluționar dela Don și până la Cehoslovaci. Pierdem Marea Caspică și lăsăm trupele sovietice din Caucazul de Nord într'o stare de neputință.

Vladimir Ilici aprinse lampa. Lumina albă se așternu peste hârtii și cărți, peste mâinile lui mari, acoperite cu firișoare de păr roșcat, căutând grăbit o hârtiuță. Stalin continuă cu glas coborât:

— În prezent, toată atenția noastră trebuie să fie îndreptată asupra Țariținului. El poate fi apărat; acolo sunt treizeci și cinci—patruzeci de mii de

mii de muncitori, iar în regiunea lui se află cele mai bogate rezerve de cereale. Trebuie să se lupte pentru Țarițin.

Vladimir Ilici găsi ceea ce căutase. Iși propti fruntea în palmă și citi în fugă cele scrise pe hârtiuță.

« Cruciada pâinii » trebuie să capete un conducător — rosti el. — E o greșală că lucrul acesta nu s'a făcut mai de mult. Foarte frumos ! Foarte frumos ! Se rezemă de speteaza fotoliului și chipul i se învioră printr'o expresie de viclenie. — Se precizează centrul luptei: Țariținul ! Și iată că tocmai aici vom birui . . .

Stalin zâmbi pe sub mustăți. Privea cu o admirație stăpânită pe acest om, cel mai mare optimist al istoriei, care întrevedea, în cele mai grele clipe de dificultăți, ceva nou, născut chiar de aceste greutăți, și care putea fi luat ca o armă de luptă și de izbândă . . .

La 31 Mai, în « Pravda » dela Moscova s'a publicat textul următoarei delegații:

« Comisarul Poporului Iosif Visarionovici Stalin, membru în Sovietul Comisarilor Poporului, conducător general al aprovizionărilor în Sudul Rusiei cu drepturi extraordinare.

Sovietele Comisarilor locale și regionale, statele-majore și comandanții detașamentelor, organizațiile feroviare și șefii de stații, organizațiile flotei comerciale, fluviale și maritime, organizațiile de poștă, de telegraf și ale aprovizionărilor, toți comisarii sunt obligați să execute dispozițiunile tovarășului Stalin.

Președintele Sovietului Comisarilor Poporului:
V. Ulianov (Lenin) »

DIN POEZIA SOVIETICĂ

VLADIMIR MAIAKOVSCI

CÂNTEC DUPĂ ZECE ANI

(Armatei Roșii)

*In piei de-amirali,
de pani
și de conți
veneau
ticăloșii
din șaispe părți.
Tunuri
franceze,
tancuri engleze.
Mămița
Antanta
pe albi să-i vegheze.
Pământul
nostru
sovietic răspunde:
Explozii,
grenade,
zile arzânde.
Nu dor de război
în luptă ne ține,
noi
apărăm
ogor
și uzine.*

Din sate ieșeau,
 din mină urcau,
 flămânzi,
 zdrențuiți,
 păduchioși, —
 se luptau.
 Sure capele,
 cu stea la mijloc,
 hoardelor albe
 strigară:
 Pe loc!
 L-au frânt
 pe Denikin,
 pe Mahno
 l-au frânt, —
 așa cum
 oricui
 din drum facem vânt.
 A Crâmului creastă
 străpunsă
 troznește.
 Armata Roșie
 în foc
 se căleşte . .
 Cu voi
 contopite
 biruitoare,
 inimi
 din fabrici
 de pe
 ogoare.
 La prima alarmă,
 din casele scunde,
 milioane ieși-vom,
 chemării-om răspunde
 Pământul mișcând,
 păși-vor, puzderie,
 roșii
 divizii
 de infanterie.
 Păstrând
 jurământul,
 cu Budionâi în cap,

*lavă, va curge
cavaleria
 în trap.
Impotriva
 burghezilor
noui blocate,
roșiile
 păsări
din nori s'or abate.
tot mai puternică
 în slăvi
te ridică,
Armată
 Roșie
bolșevică!
(1918)*

Tălmăcire de
MARIA BANUȘ

VALERIU BRIUSOV

OCTOMVRIE 1917

*Sunt luni pe care le-a 'nsemnat destinul
In calendarul veacurilor. Cine
Va șterge de pe lespezile lumii
Romana zi a idelor lui Martie,
Când cea din urmă straje-a libertății
A 'nșipt în piept, tiranului, pumnalul?
Cum să uităm amiaza friguroasă,
Eroii, ropotul de gloanțe, tot ce ține
De 'nnegurata zi a lui Decembrie?
Ca flamuri într'o roșie văpaie,
Peste oceanul Marei Revoluții,
Al Franței 14 Iulie, 10 August!*

*Dar mai presus de orice dată sfântă,
Și decât 905, Decembrie,
Și decât 917, Februar,
Tu strălucești, Octombrie, lumină,
Tu ce prefaci posomorîta toamnă
In primăvară clocotind de sevă,
Și aruncând peste bătrâna viață
Un foc triumfător, o zi deplină,
Adevăratul drum ni-l luminezi.*

• Tălmăcire de
MARIA BANUȘ

VALERIU BRIUSOV

CÂNTEC PENTRU MAREA REVOLUȚIE

*Te slăvesc mulțimile,
Zi de sărbătoare,
Când din adâncimile
Unei lumi barbare, —
Peste baricadele
Vremii 'nsângerate,
S'au pornit noroadele
Către libertate.*

*Au pornit neteafărul
Val ca să-l înfrunte:
Lenin — ca luceafărul,
Stalin — ca un munte,
Negura trecutului
Despicând-o 'n două,
Împotriva cnutului,
Pentru-o soartă nouă.*

*Cu fierbinți răsuflete,
Sub înaltul boltei,
Izbucnea din suflete
Flacăra revoltei.
S'au luat la 'ntrecere
Printre uragane,
Cei ce știu să secere,
Cei dela ciocane.*

Spulberând nătăngele
Oști de pe meleaguri,
Ei, vărsându-și sângele,
Iși făcură steaguri.
Prin tumultul anilor,
Frântă de-a lor mână,
Gloria tiranilor
S'a făcut țărână.

Sub năvala ploilor
Și sub ger, anume,
Fertfele eroilor
Au clădit o lume.
Cu meniri de crainică,
Dârz și viu există,
Ca o stâncă trainică
Lumea socialistă.

Și, veghind cărărilor,
Să nu piară 'n ceață,
Azi, deasupra zărilor,
Pentru-o altă viață,
Infrățind hotarele,
Infruntând oceanul,
Strălucesc ca soarele:
Secerea-Ciocanul.

Tălmăcire de
GEORGE LESNEA

ALEXEI SURKOV

DRUMUL INVIŢĂTORILOR

*Străpunge privind imensitatea câmpiilor,
prinde în scoica auzului foşnetul valului mării,
în viitorul măreţ fără oglindă asemenea,
lîmpede cată calea de treizeci de ani a ţării.*

*Când i-a fost dat, în goana prin secole, omului,
pe prăbuşitele căi înainte să meargă?
Noi, cât'ar creşte un veac am scuturat roadele pomului,
veacuri sunt anii treizeci, nimic nu poate să-i şteargă!*

*Chinuri am înfruntat pentru viaţa care urmează,
trecând prin strămtorile negre cu monştri cu bală şi spume,
dar comunismul din zarea pe care o luminează,
noi ne-am numit fericiţi, văzându-l primii în lume.*

*Numără tu, cronicarule; jertfe, lăpăe, victorii,
cântă, poetule, fapte pe scările lumii urcate,
tot ce striviră strămoşii sub nenăscutele glorii,
noi le-am trecut pe sub curcubeu de realitate.*

*Slab împotriva voinţei noastre rămâne oţelul,
aripile inimii roşii largi s'au deschis,
Să ne 'nfrăţim cu gloria a fost ţelul
ne 'nfricoşaţilor bolşevici în faptă şi vis.*

*Elanuri cât munţii suind, prăbuşindu-ne iară,
ne sta ca o piele turnată largă manta militară,
cu atât mai elastic, mai viu era pasul în ritmul mişcării,
cu cât mai aproape de oameni lumina din semnele zării.*

*Ce glorios trece calea prin vaduri nesdruncinate,
Ce flacără veșnică suie rugul de inimi arzând!
Parola — Vladimir Lenin! din vreme prin vreme va străbate,
— Iosif Stalin! va răspunde ecoul la luptă chemând.*

Tălmăcite de
RADU BOUREANU

PUTEREA CELOR TARI

*Aproape-s încă 'n amintiri. Intregi.
Și roșu 'ncununat cu legende!
In zilele acelea, bolșevici
Deschis-au drum izbânzii, prin torente.*

*Să piară bezna grea și bunul plac
Iar viața să 'nflorească larg, să cânte.
Lenin îi conducea la dârș atac
Pe cei curați, cu inimi neînfrânte.*

*Urmându-l toți, prin ocean vrăjmaș,
Mereu mai tari, mai siguri, spre lumină —
Pe noi ne-a apărat ca un blindaj,
Increderea poporului, deplină.*

*Pășind din trecători în trecători,
Clădind cu sete viața mai frumoasă,
Pătrunde 'n noi ca soarele prin nori,
A Patriei iubire generoasă.*

*Drapelul leninist, înalt în zări,
L-am dus 'nainte, țintei — mai aproape.
Ruina, moartea, paisprezece țări
Din fața noastră s'au retras, prea slabe.*

*Atunci am înălțat spre ceruri, schele.
Mașina depărtarea a trezit.
Cântam de fericire între ele
Cu vocea într'un singur glas unit.*

*Spre noi creșteau grădinile din țară.
Puterea noastră se călea 'n oțel.
Dar soarele pieri în nouri iară,
In anii 'ntunecatului măcel.*

*Urmând pe Stalin prin torent vrăjmaș,
Am despicat noi părții spre lumină
Și iar ne-a apărat ca un blindaj,
Increderea poporului, deplină.*

*A secerat tăișul luptători.
Sânge 'ngroșea zăpada lunecoasă.
Intra în noi, ca soarele prin nori,
A Patriei iubire generoasă.*

*Pe câmpul luptei am trecut, stăpâni.
Eroilor, sirenele le cântă.
Din nou, neobosiți. Unealta 'n mâni
Spre fericirea omului se-avântă.*

*Puterea noastră-i neseecat izvor.
Și-acei ce se 'ngrozesc de-a noastră fală
Răsuflă 'n lume strâmb, otrăvitor,
Și urlă, și omoară, și înșeală.*

*Popoarele ce bezna au gonit
Nu le 'nspăimântă-otrava și minciuna.
Tot ce prin muncă, luptă-am cucerit,
Va fi al nostru-acum și 'ntotdeauna.*

*Pașii ce merg spre fericire-s mari.
Limpede, cântul luptei se ridică.
In fruntea lor sunt bolșevicii tari.
Spre comunism calea o despică!*

Tălmăcire de
NINA CASSIAN

MIHAIL ISACOVSKI

MEȘTERII PĂMÂNTULUI

*Pe stepele unde creștea iarba grasă
și coapsele ape de orz unduind,
meșterii pământului sub fulgere de coasă,
prin uscatele, galbene ape vedeau înnegrind.*

*Din sat au adus între galbene lanuri
un freamăt, un murmur de sărbătoare,
năpraznică poștă de muncă spărgând în elanuri
un strigăt de fericire cuceritoare.*

*Dar parcă deodată, sub pocnetul gândului crud
fugea fericirea plesnită de vitrege bice,
priveau în spre Nord,
priveau în spre Sud,
strivind între palme galbene spice.*

*Voiau să 'ncleșteze victoria 'n brațele negre
cu mult înaintea de treier, sub arșița cruntă —
își aminteau cum pe stepa aceasta pe care aleargă galbene lanuri,
fumega altădată mlaștina căruntă.*

*Vița sălbatecă cu rădăcinile strâmbe, uscate,
sugea pe dâmburi sucuri sălcii,
tăiau adânc palmele negre, crăpate
și căutau să străbată privirile
lânciile verzi ale papurei vii.*

Lâncezitoare jale și moarte
 nu venea în ținutul acesta pierdut,
 o mie de ani au trecut
 mocneau superstițioasele babe de baștină
 erau speriate de dracii din mlaștină.

Dar oamenii,
 satele, dracii 'njurând,
 de nevoi, socoteli, de sumanele rupte uitând
 și sgâlțâiți de frigurile muncii,
 au pornit din cătune femeile și pruncii
 punându-le 'n mâinile negre și goale,
 lopeți, cazmale.

Acolo,
 pe unde trecea numai spaima,
 unde în negre noroaie căruțele până la osii
 se împotmoleau,
 meșterii pământului gonind bănuitele duhuri, fumuri,
 au tras căile muncii pornindu-le faima
 pe albele drumuri.

Muncind, biruind tăcerea pătratelor verste,
 dârji ca o turmă,
 tari ca o ceafă de taur,
 au năvălit cu câmpul crescând în brazdele negre,
 triumfător deschizând în urmă
 oceanul de grâne larg ca un golf de aur.

Zarea lor a deschis arcul poiinelor tinere
 călătorind în zorile largi peste zare
 către tărâmurii de rai!
 căpițele proaspete de fân presărate
 pe stepă, călătoreau mai parfumate
 decât amiroase-al Ceylanului ceai.

În zile de tihnă, când uriașa muncă 'mpietrește
 când tăcerea se 'ntinde departe către dealuri carpatice,
 depănând visul belșugului ca firele ghemului
 sosesc pe întinderea stepei
 creatorii și eroii poemului.

*Și parcă nituiți de marele vis
în foșnetul grav care curge 'n oceanul de orz
privesc cu iubire adâncă grăunțele mari
zăcând în palma aspră întinsă de pumnul deschis.*

*Vântul duce departe crâmpiele graiului,
vorbele simple se sting sub sborul de graur
și pare sub snopul de raze căzând din amurg
că mâinile lor
sunt de aur.*

Tălmăcire de
RADU BOUREANU

MIHAIL RUDERMAN

OAMENII LUI OCTOMVRIE

*In atelierul fabricei mari
privirea tăioasă i-o recunoscui,
fulgere, ani de demult strălucesc
în cerul vânător al ochilor lui.*

*Din amintire chipul iubit
se 'nchiagă — prieten, în lupte tovarăș,
din ceața uitării răsari limpezit,
mitraliorule tânăr alături stai iarăși.*

*Flăcăi, împreună prin leat 20,
în cavalerie-am fost în armată,
din lupte și vremi îmi reamintesc,
am scris despre tine un cântec odată.*

*Sbura pe cuvinte nepotolit-ă
coama de foc cu roibul pământului,
coama de flacăra, coama furtunii
coama de fum, coama vântului.*

*In vadul vieții, pe largul pământ,
câte 'ntâlniri neașteptate,
atâția prieteni doriți întâlneam,
adesea 'n orașe și sate.*

*Savanți, ingineri pentru veacuri clădind,
agronomi pe câmpii nesfârșite,
scriind fericirea pe pagina mare
a Patriei noastre iubite.*

*Peste întinse ogoare, păduri,
prin stepe trezite din moarte,
flacăra fălăitoare ați dus
steagul lui Lenin, departe*

*Cu pumnul de fier în dreptate călit,
acolo, pe-al Balticei mal,
La Moscova și Stalingrad ați lovit
sdrobind al dușmanului val.*

*Sbura între oameni cântecul larg,
de ritmuri eroice plin,
pe arișa lui, soldatul din gardă
intră într'o zi în Berlin.*

*Tânăr răsună pe umeri de ani,
cântecul nostru de luptă vibrând,
sub mâini uriașe sub mâinile muncii,
se văd orașe de aur crescând.*

*Nu pot să bată pe lume furtuni,
negru orcan să-i aplece,
pe cei care drumuri spre veacuri deschid
peste zările moarte vor trece.*

*Acolo, sub steag stalinist fluturând,
pământul e zâmbet de fericire,
auzi în pahare cristalul răsând
când trece Octomvrie în nemurire.*

*Privirea ta arde cu tinere focuri;
ești tânăr voinice mereu
și nu în zadar ai trecut, ci eroic
prin lupte, tovarășul meu.*

Tălmăcire de
RADU BOUREANU

FIICA MARELUI OCTOMVRIE

*Cât eroism în inima ta arde
și câtă vlagă mâna ta ascunde!...
Nopti îndelung plecată pe brancarde,
ai stat de veghe 'n orele profunde.*

*Aceste gânduri, țării dăruite,
nu a putut războiul să le frângă.
In amintirea zilelor cumplite
cad viscoalele vremii peste tâmplă.*

*Azi porți în ochi mai limpede azurul
ce-a biruit și vânturi și furtună.
Feciorii tăi stau ca stejarii 'n jurul
mesteacănului poleit de lună.*

*Iți deslușesc mai luminoasă fața
și inima în piept mi-e tot mai caldă.
Ți-e sufletul frumos ca dimineața
și frumusețea sufletul ți-l scaldă.*

*Viața ta de luptă vreau s'o laud
și laud mâinile de râvnă pline.
Femeile Rusiei de le caut
le regăsesc, tot mai adânc, în tine.*

*Renumele-ți de mamă bolșevică —
pe lungul drum parcurs — nu în zadar e.
Scrutează viitorul fără frică
tu, fiica-a lui Octomvrie cel mare.*

IOSIF NONEȘVILI ȘI A. MEJIROV

SLAVA STEAGURILOR NOASTRE

*De ne-a fost dat s'atingem cu privirea
Al Patriei cer larg, nemărginirea,
Și răsăritul să-l primim cântând —
Să proslăvim aceste măndre steaguri,
Noapte de-Octomvrie aprinsă 'n praguri —
Popoare strânse 'n trainic legământ.*

*De ne-a fost dat ca, din copilărie,
In orice năpustită vijelie,
Să ne 'ncălzească fruntea primăveri —
Tovarâși! Munca s'o slăvim — ființă! —
Părinții ce-au trăit în suferință
Și jertfele eroilor de eri.*

*Slăvite, voi, drapele sdrențuite!
Voi, nume de oșteni, nebiruite,
Voi, care, dârji, porneați la un asalt!
In Araxul cu undele umflate,
Clipeau scânteii de sânge, picurate,
Și azi — scânteia arde mai înalt!*

*In noaptea grea, de stele văduvită,
Sau în amiaza crâncen dogorită,
Asaltul vostru n'a fost în zadar.
Și-acolo unde izbucnit-a sânge,
Larg ocean de bucurii se strânge,
Nespusei fericiri de astăzi — dar!*

*De-ți porți alene pasul prin grădină,
Liliacul — val albastru — te alină,
Simți inima deschisă, ochii treji.
Nu-s flori sărace 'n rând aliniat
Ci mari grădini crescând îmbelșugate
Din luptele strămoșilor viteji.*

*Dar dacă iarăși țepene coloane
Cu pas de fier, vor năvăli, dușmane,
Se va trezi trompeta 'n munții frați —
Și toți strămoșii noștri din morminte
Vor învia, vor merge înainte
Din Caspica și până la Carpați.*

*Și la chemarea celuia din frunte
Hăt, Țara Libertății va răspunde,
Octomvrie va fi din nou stegar!
Și pentru Patrie s'or face stâncă,
Eroii toți cu vrerea lor adâncă! —
Nu, n'au luptat strămoșii în zadar!*

Tălmăcire de
NINA CASSIAN

D U Ş M Ă N I E

— Ce faci acolo, măi? Stai! Care ești?

Se opri, apucă furcoiul care-i căzuse din mână și veni repede către tufele de viță ale căror frunze fremătaseră fără vânt, în după amiază nemișcată, încremenită în dogoarea de August.

Era un om scurt, spătos, cu o pălărie mototolită pe cap ca o ciupercă neagră, sbârcit, cu barba țepoasă amestecată cu mulți peri albi aspri ca de mistreț. Cămașa cenușie, peticită, și pantalonii de pânză îi fluturară; începuse să alege, în vreme ce mișcarea aceea ciudată se depărta prin vie fără să se cunoască ființa care-i dădea naștere, ființă tainică, șopârlă sau hoț de struguri. Omul râse cu mânie, arătându-și dinții galbeni din care unul din față era ieșit ca un colț. Iși trase cu stânga pantalonii în sus să nu se împiedice în lărgimea lor, și icni scurt:

— Hi...

Furca sbură glonț în mijlocul frunzelor de viță agitate de mișcarea ființei necunoscute, ascunse. Un țipăt scurt. Un băiat de vreo cincisprezece ani, cu cămașă albă curată și pieptar negru, răsări de după ciorchini și frunze palmate. Era cu părul lucios, sbârlit, și-i scăpărau ochii de furie. Spre marginea viei altul fugea fără să se mai ascundă, iepurește, nelăsând din mână pălăria plină de struguri. Cel atins de furcă strigă după cellalt:

— Stai, măi, ... tu-ți Dumnezeii tăi! Nu fugi!

Apoi se 'ntoarse către stăpânul viei care găfâia și-și adunase iar unealta de pe jos. Băiatul se strâmbă ca un câine care-și arată colții:

— Ce dai, măi moș Gheorghe? Ce, ești nebun? Dumnezeii și Paștele mătii de nebun!

Omul se uită la el și zise scurt:

— Dă haina jos și ad-o 'ncoa!

— De ce să ți-o dau, măi moș Gheorghe, ai? Ce, pentru două boabe să-mi iei haina?

Mâna lui Moș Gheorghe se făcu ghiară, cafenie, scortoasă, crăpată, plină de pământ și de noduri ca un butuc de vie, pe coada furcii. Cu lemnul luciu cumpănit în pumn, se stăpâni deocamdată.

— Dă haina, că nu-ți trebuia strugurii mei. Mănâncă-i pe-ai lui tat-tu că e bogat. Vă mai trebuie și al săracului, ai? Sparților ! Nu v'ajunge cât aveți voi !

Vorbea cu ură, împrôșcând picături de scuipat, și uitându-se la băiat parcă l-ar fi văzut pe tat-su în locul lui, parcă aceluia, bogatului, i-ar fi vorbit.

— Să nu-l înjuri pe tata, desculțule, auzi ?

Copilul se făcuse palid de ură. Omul scuipă :

— Dă haina !

— Nu ți-o dau !

Și începu să înjure și să blesteme crâncen, îmbătându-se de ciudă și fiere ca de un vin neobișnuit :

— Pleacă de-aici, ghiujule ! Lasă furca, *că te fac de te culci deseară nes-pălat pe ochi.*

Vorbele aceste le spusese cu un înțeles urît, sângeros, care-l mânjise pe față cu verzeala otrăvită a ucigașului. Se scormoni în brău, iute ca o șopârlă, smulse un cuțit lung, pescăresc, cu mânerul de os crestă, și se repezi la moș Gheorghe. Omul îi propti dinții furcii în piept, apoi o ridică și-i dădu cu ei de-a-latul, cu partea lor încovoiată, în cap, odată, încă odată și încă odată. Capul răsuna a os ciocănit. Băiatul se încovoie. Moș Gheorghe îl lovi de câteva ori, palid la față, până băiatul se trânti la pământ gemând de frică.

— Svârle cuțitul.

Băețandrul aruncă departe de el cuțitul. Moș Gheorghe se aplecă sprinten și-l luă de pe jos.

— Acuma piei de-aici. Să nu te mai prind că-ți rup picioarele.

Băiatul se adună de jos, cu cămașa lui frumoasă mânjită de țărână, și plecă încovoiat, pipăindu-și cucuiele. În marginea viei, spre deal, se opri și se întoarse. Moș Gheorghe mormăi :

— Hai, du-te să te pupe tat-tu.

Dar băiatul nu avea cum să-l audă. Stătu acolo în tăcere, cobe sus în capul viei ca și cum ar fi blestemat-o, așa mică, o palmă de loc cât era.

— O deoache, al dracului, mormăi iar moșul, apoi dădu din umeri. Hoțul se depărtă și pieri după deal. Moș Gheorghe își șterse fața cu mâneca și coborî prin vie. În marginea șoselei, se opri, se uită la cuțit, și îl băgă în buzunar. Frumos cuțit. Umblă cu cuțite la ei de copii. Neamul lui Eftimie. Mama voastră de umflați.

Se așeză pe marginea șoselei, cu picioarele în șanț, simțindu-se de-odată obosit și întristat. Ce nevoie avea să-i fure struguri, când și așa erau puțini ? Scuipă în șanț, apoi se ridică, veni până în mijlocul drumului și începu să se uite în josul șoselei. Imprejur era câmpia unduită, cu cline prelungi vârgate de arături și miriști ce se urmau ca dungile pe o scoartă turcească, cafenii și galbene, înecate în lumină. Intr'o boare de căldură care făcea să tremure zarea, se ridica departe de tot silozul înalt de lângă gara Salcia, deasupra brâielor de sălcii și plopi care despărțeau hotarele satelor dim-

prejur. După o coamă rotundă care ascundea dealurile Bulgariei, curgea Dunărea și se întindeau lacuri și bălți. Intr'acolo ducea șoseaua urcând și coborînd printre văioage puțin adânci acoperite cu porumbiști și vii. Un nor galben de praf se târa în urma unei căruțe, ca o uriașă vită ascultătoare cu trupul de fum auriu, părelnic trup de pulbere. Moș Gheorghe privi într'acolo cu mâna streășină la ochi, apoi se așeză iar în șanț și începu să-și învârtească o țigare. Deodată îl trecu un rând de sudoare. Sudoare de oboseală și de ură. Vor să dea cu cuțitul în sărac, când el doar își apără bucățica lui de vie l De copii, scot cuțitul să belească pe săraci ca pe miei, primăvara. Neamul lui Eftimie, — nu i-ar mai răbda pământul. Și el — ce s'apucă să se omoare cu ei, la bătrânețe? Să-l fi lăsat să se ducă în plata Domnului cu struguri cu tot. Să le fie de pomană lor, neamului lui Eftimie, să se îmbogățească, că n'au destul...

Căruța se apropia. Când ajunse în dreptul lui Moș Gheorghe, flăcăul care o mîna spuse lung:

— Hăât.

Caii se opriră. Erau frumoși, innădușiți, oboșiți de arșița după amiezii. Iși frecău capetele între ei și apoi scuturau din gât, necăjiți de muște.

Flăcăul din căruță se uită la Moș Gheorghe cu niște ochi mari negri, nepătrunși, noptatici, care străluceau nefiresc. Era voinic, cu brațe vânoase și mâini mari sgâriate și jupuite. Avea două sbârcituri subțiri pe lângă colțurile gurii. Stătea liniștit și aștepta cu o umbră de zâmbet. Omul din șanț se ridică, apucă furca și veni în tăcere lângă căruță. Intrebă, supărat:

— Fuseși la siloz, zi, fuseși?

Flăcăul zâmbi de-a binelea, arătându-și dinții albi:

— Cam fusei...

Moș Gheorghe tăcea, privind îngândurat în căruța goală, căruță de om sărac, făcută din patru scânduri. Apoi zise:

— Zi, fuseși la siloz, zi...

Fără să-i răspundă, flăcăul îi făcu loc pe paie alături de sine și atinse spinările cailor cu bățul care-i ținea loc de biciu. Norul de praf care-i înconjurase o clipă, innecăcios, rărindu-se ca o ceață, se născu iarăși sub roțile căruței și iarăși începu s'o urmeze ca o dihanie uriașă și credincioasă.

Cu carnea obrazului sguiduită de sdruncinăturile căruței, moș Gheorghe zise într'un târziu:

— Bine i-ați făcut lui Eftimie... Să dea l Bună lege. Să dea, că are de unde, și-i neam de hoți!

Flăcăul nu zicea nimic.

— Auzi măi Costandine ce mi-a zâs fiu-său: « te fac de te culci nespălat pe ochi », adică el pe mine mă face!

Costandin se întoarce la el și-l privi cu ochii aceia mari, negri, nepătrunși. Moșul îi povesti întâmplarea cu băiatul lui Eftimie.

— Mai erea și băiatul lui Vasile Bogatu, ăla din Hotare. Dar pe ăla nu-l cunosc. Țar pe lepra lui Eftimie îl cunosc. Auzi, să mă omoare! Bine i-ați făcut lui Eftimie că i-ați luat atâta de zicea în primărie că se dă cu capul în baltă cu o piatră de gât. Să se dea. Pentru cine munceam noi când cu seceta aia de acum doi ani, a mare? Pentru cine, zi, ai? Pentru cine?

Vorbea printre dinți, cu ură, îl întreba pe Costandin de aproape, ca și cum ar fi vrut să se ia la harță cu el.

— Stai, moș Gheorghe, că nu sânt eu Eftimie.

— Lasă că voi, cu partidul, — dece-l mai lăsați să trăiască? Nu știi ce i-a zis lui Vasile? Al vostru, dela partid, Cotulbea. « Măi, zice, când mi-o veni mie apa la moară, întâi vă spânzur de limbă, și p'ormă vă jupoiu de piele. Pamblici de piele jupoiu de pe voi ». La cârciumă i-a zis, când l-ați taxat voi, comisia. « Șireturi la bocanci, zice, îmi fac din voi! ». Mai ales pe tine zicea că te omoară. « Câinele, zice, pandurul de Costandin, desculțul, pogonarul, zice, de ciudă că n'are el, vrea să ia și dela care are. Imi pică el în mână! ». Măi, să te ferești Costandine, îl știi cum e. Te omoară.

Costandin mână o clipă caii mai repede, și nu răspunse. Apoi îi lăsă mări încet și zise liniștit, cu fața nemișcată, cu un glas moale, închis, nepăsător.

— Las' să mă omoare. Dece să nu mă omoare? Ce, nu era să fie tot satul al lui, când cu seceta? Dacă nu se făcea legea, rămânea cu pogonașele voastre, și voi argați la el. Ce-avea el gâtul gros, i s'a mai îngroșat odată p'atâta.

Nu zâmbea. Dar fusese răutăcios. Omul de lângă el rânji în ariciul cărunt al bărbii și zise:

— Al dracului ești, măi Costandine. Știa el ce zice: al dracului pandur.

Se înseninase. Tânărul gălbejit, cu ochii negri, care ședea lângă el, era cel puțin la fel de țeapăn ca Eftimie. Era bine așa: era nădejde să nu rămână Eftimie stăpân în sat. Copilărește, moșul puse mâna pe un inel de metal alb, pe care Costandin îl purta la degetul mic din dreapta. Era un cap de mort cu două oase. Strigă, ca să acopere sgomotul roților:

— De unde-l-ai?

Costandin strigă și el:

— Dela un neamț mort!

Moșul se gândi o clipă, apoi strigă iar:

— Din războiu? Costandin făcu semn din cap că da, cu mintea într'altă parte. Deodată se întoarse iute spre omul de alături și-l întrebă:

— Vasile ce zicea?

— Care Vasile?

— Cotulbea. Ce zicea? Atunci, la crâșmă cu Eftimie?

Moșul râse fără veselie, arătându-și colțul ca de mistreț și galben.

— Ce să zică? Ii e fin lui Eftimie. Vasile nu zice nimic. Bine și cu ăla și cu voi, chiverniseala lui. Și vameș pe baltă.

Costandin tăcu, întunecat. Vasile fusese moale dela început, împăciuitor, blând pentru nașu-său Eftimie, dar și pentru ceilalți, oamenii « așezați »,

« cuminți », bogații satului. El, Costandin, era copil de văduvă și fusese argat, până să-l ia la armată. Cotulbea avea câteva pogoane, și nu se mulțumea, mai lua și « vamă » pe baltă.

Necăjit, se 'ntoarse spre moș Gheorghe și zise:

— Voi sunteți de vină că vă ia vamă. De ce nu duceți peștele la « punct »? Faceți negustorie de pește la București, ai? De ce nu-l duceți la punctul de frontieră, la cooperativă?

— Il duc oamenii...

— Jumătate-l duc, jumătate trece prin vama lui Vasile. Asta-i tot.

Multe erau de schimbat în satul ăsta. În toată țara o fi așa? Nu știu oamenii ce-i legea, ce e binele obștii. Vasile... Mărul putred.

— Lasă și tu, Costandine, începu iar moș Gheorghe. Bine: oamenii sânt hoți, se lăcomesc și ei la un franc-doi. Ce, tu n'ai cărat grâu la siloz?

— Da, dar eu pe față, m'a plătit Statul un franc chilu.

— Bine, să zicem că ei sânt hoți. Dar voi, Vasile al vostru, — asta cum vine? Partidul vostru e vorba c'a venit să îmbunătățească lumea.

Costandin tresări și se uită negru la om:

— Și dumneata ce crezi? O s'o îmbunătățească?

Moșul se feri de privirea aceea întunecată, dreaptă, strălucitoare. Mormăi:

— Știu eu? Să vedem... O fi și cum zici tu...

Costandin se însenină și zâmbi:

— Eu n'am zis nimic. Te-am întrebat pe dumneata. Ho! Prrr!

Strigă la cai și trase de hățurile de frânghie. Se opriseră lângă un puț cu cumpăna înaltă, înconjurat de porumbiști. Două fetișcane adăpau niște vite. Trăgeau anevoie în jos ciutura, cumpănită de o piatră mare și grea. Costandin le ceru o vadră, și așteptă să termine ele. Stătea până la glesne în noroiul verzui și băltoacele de apă vărsată de vite din jghiabul adăpătoarei. O bivoliță veni să-i miroasă hainele. Costandin se întoarse la ea, o privi și o 'ntrebă:

— Ce vrei, măi? Ai? Ce vrei?

O frecă pe sub fălci, pe gât. Bivolița întinse gâtul. Ii plăcea. Costandin râdea:

— Zi mă: ce vrei? Ai? Zi!

După ce adăpă caii, plecară iar. Șoseaua urca pe coama rotundă a dealului, într'o unduire largă ce ar fi putut să se termine, mlădiată spre boltă, deasupra norilor. În loc de asta, se oprea, retezată de zare, la un sfert doar din înălțimea cerului. Acolo soarele lumina orbitor, cu ape și fășii de raze repezite să străpungă ochii oamenilor și necuvântătoarelor, să străbată văzduhul și deopotrivă roadele pământului. Baie de oțel topit, dogorind împrejur-i câmpiile, bulgărele de foc alb ardea nemișcat sus pe deal, în vârful șoselei, ca un țel mistuitor și capăt al drumului. Cei doi drumeteți îi primeau drept în față puterea atotstăpânitoare, porunca blândă care le pătrundea

pe încetul până în măduva oaselor. În fața mării lumini, plecau ochii. Deodată, sus acolo, mătăhală neagră, un car cu fân astupă isvorul de flăcări încremenite și albe. În vârful zării apropiate, se legăna încet, nedeslușit, înconjurat de slava și văpaia după amiezii, sâmbure negru al unui rod de raze. Se deslușeau furci și forme de oameni, mărunte în spinarea poverii de fân. Îndărătu-i urca sus de tot în văzduhul înalt, un abur auriu roșcat, rotogoale de praf stărnite de multe copite de cai. Căci în clipa când primul car coborî la vale, legănat și scârțâind, lumina fu astupată de al doilea, apoi de al treilea și de al patrulea. Era un șir de care venind încet de pe deal încărcate cu fân și cu oameni osteniți de muncă. În norul înecăcios de pulbere, căruța cu cei doi trecu pe lângă ele și le lăsă în urmă. Moș Gheorghe și Costandin dădeau din cap, zâmbind, sau duceau mâna încet la marginea pălăriei, și oameni cocoțați sus pe fân făceau la fel, cu prietenie, cu mișcări obosite. Apoi caii lui Costandin începură să urce încet, la pas, coasta dealului, trăgând și opintindu-se cu gâturile plecate.

Costandin se întoarse deodată către moș Gheorghe și zise:

— Văzuși, ai? Belșug... Treizeci de vagoane am dat noi la siloz.

Moșul vroi să răspundă ceva, dar închise gura, și rămase cu ochii țintă la o căruță care venea iute la vale, uruind. Era nouă, mare, vopsită verde ca mărul, cu flori și frunze albe și roșii. O trăgeau doi cai la trap, mari, lucioși, grași. Pe bancă, cu biciul în mână, ședea un om voinic, scurt, cu gâtul mai gros decât tâmplele, cu sprâncenele negre, stufoase, îmbinate și cu o muștață subțire tunsă scurt. Fața îi era lată și aspră, numai fălci, cu buzele strânse. Stătea cu un braț cât o șuncă, proptit în șold, parc'ar fi spus: Uitați-vă la mine, eu sunt rege în căruța asta! Îndărătul lui se îngrămădeau câteva femei și doi băiețandri, peste boarfe, traiste și cergi. Se apropie în trapul mare al cailor, privindu-i pe cei doi din vârful căruței lui înalte. Avea o privire rece nestrămutată. Moș Gheorghe ridică încet mâna la pălărie, fără să-și poată deslipi ochii dela el. Omul dădu ușor din cap, uitându-se nepătruns la Costandin, nu la Moș Gheorghe. Costandin părea a fi orb și surd și-și mâna liniștit căluții. Căruța verde trecu ca vântul, lăsă în urmă uruit și un nour de praf gros, apoi sgomotul se stinse, praful se risipi. Moș Gheorghe zise într'un târziu, cercetând fața lui Costandin ca și cum s'ar fi așteptat la ceva și s'ar fi simțit încurcat:

— Eftimie era... își duce surorile îndărăt în Hotare...

Apoi, cu alt glas, mormăi:

— Precista lui de umflat...

Costandin se întoarse cu vioiciune către Moș Gheorghe, ca și cum ar fi vrut să-i arunce o vorbă iute, dar se răsgândi, dădu din cap și tăcu. Ochii îi străluceau neobișnuit. Stingherit moșul își mută șezutul din loc pe brațul de paie din căruță.

Ajunseseră în capul dealului. Soarele se coborîse, roșu, și atârna acuma jos de tot deasupra unei zări depărtate; plutea în aburii câmpiei ca pe o undă

roșiatică de căldură împietrită. În stânga șoselei se deschidea aria largă a satului, aurită de paie risipite, ticsită de stoguri. Lângă niște tufe de oțetar, locomobila stinsă, batoza oprită, stăteau părăsite, mogâldețe negre în focul asfințitului în care se ridica hornul mașinii cu aburi, semn al treeriușului. O căruță întârziată mai încărca paiele de grâu. Pe claie sus, un om părea că plutește și el în zarea roșie. Cu mișcări liniștite, rotunde, înțepa cu furca un maldăr de paie, îl rotea prin aerul serii. De jos din căruță, altul înălța dinții furcii și lua grămada de paie în vârful lor parcă era un joc, ușor, fără grabă, și care avea să dureze multă vreme.

Moș Gheorghe se uita la arie. Zise:

— Au obosit oamenii și ei, dè...

Costandin nu răspunse. Moșul stătu o vreme, apoi se'ntoarse la el. Costandin privea asfințitul, fața îi era luminată și roșie. Ochiul îi sticleau ca de beție grea. Pe fruntea încrețită se înșirau deacurmezișul mătăniei de sudoare, mai ales deasupra sprâncenelor. Pe buza de sus, pe bărbie, printre țepii mărunți de mustață și de barbă, se îmbrobonise sudoare. Soarele scăzu îndărătul unei perdele de aburi liliachii, și fața lui Costandin rămase galbenă-cafenie ca ceara veche. Strângea din mâsele, încăpățânat, de i se umflau în noduri mușchii fălcilor. Dar totuși răul îl birui, dinții începură să-i clănțane, spinarea i se cutremură ca frunza, toată carnea i se sguduia crâncen ca sub un vânt tăios, ca pe un ger mare, de înghețul care îi curgea prin vine odată cu sângele bolnav.

O clipă speriat, Moș Gheorghe înțelesese. Zise:

— Dă-mi mie hăturile, Costandine și culcă-te 'n căruță.

Costandin, clănțănind din dinți, îi dădu hăturile și-și strânse cămașa pe trup. Cuvintele îi ieșeau tocate dintre dinți:

— Iar m'a apucat... Am simțit, când am stat la fântână și mi-a intrat umezeala prin tălpi...

— Oprim în centru, zise Moș Gheorghe, să vedem dacă e acolo agentul, să-ți dea chinină. Bagă-te în paie.

Croi cu bățul spinările cailor — nu-i păsa de pielea lor, nu erau ai lui — și căruța cu bolnavul culcat în paie intră în sat. Se făcuse de-a-binelea seară. Luceafărul sclipea verde, smaragd umed în cerul de miazăzi. Pe ulițele întunecate treceau rar oamenii ca niște umbre. La capătul fiecărei ulițe, se zărea lacul, balta întinsă în care înnotau la fund scufundate în apă chipurile stelelor înserării; era mărginită, departe de tot, de luminile orașului. Și mai departe, dincolo de Dunăre, de zăvoaiele de sălcii ale ostroavelor, licărea portul de pe țărmul Bulgariei. Iar în văzduh, în cerul limpede ca un cristal, la două degete de ochi, sburau bâzâind subțire, intrând în ochi unde-i atrage strălucirea umedă, puzderii, nori, țânțarii cu miile, sutele de mii, cu milioanele, purtând veninul frigurilor.

Vasile Cotulbea își lipi țigarea, scoase amnarul și iasca din buzunărelul din dreapta al minteanului și se luptă o clipă cu ele, până luă iasca foc. Abia își putea vedea mâinile. Se făcuse întuneric. Printre sălciile care mărgineau drumul, se întrezărea totuși, plutind în aer pe lângimea bălții, până în zarea întunecoasă, o lumină ciudată, palidă, o ultimă împânzire de raze rătăcite care fluturau pe deasupra apelor, și aureau tainic fruntea dealurilor ce mărginesc lacul spre răsărit. Prin umbra începutului nopții, drumul prăfos, cretos, lucea blând, alburiu; încolo nu erau decât umbre amestecate într'o molcomă negură nedeslușită. Era un drum ocolit, care ieșea printr'o coastă a satului ca să dea în șosea, departe, printre vii; drum cotit, drum al treburilor neștiute de sat, drum al negoțurilor nelegiuite. Vasile stătea în margine, trăgând din țigare, și simțea cum i se lipește limba uscată de cerul gurii. O clipă se gândi că ar vrea să bea apă, dar simți numaidecât că l-ar desamăgi apa chioară, fără gust, fără putere, zeamă subțire și rece, rachiul broaștelor. Ceva iute, ceva cu tărie și fierbințeală, care cu adevărat să-i topească scuipatul cleios de sub limbă. Drojdie. Se gândi o clipă că dincolo, la două sute de pași, primprejurul curții lui Titu al lui Mialache Târcă, se clatină și duzii din uliță de aburul cumplit, dulce, al cazanului de țuică, și simți că i se încălzește gâtlejul.

După cotitura drumului, cresc pas încet de cai călcând ca 'n puf în pulberea groasă, și sgomot înăbușit de roți scârțâind ușor, hoțește. Vasile, cu gândul la poftele lui, luă aminte abia când căruța se ivise și se apropia. Deodată sgomotul se opri. Vasile luă iute țigara din gură și o ascunse în pumn. « Prost sunt. Stau cu țigarea aprinsă în mijlocul drumului. Acuma tot dracul ăla e, nu mai pot să fugă, sânt prea aproape, i-am prins ». Și se îndreptă spre cei doi oameni care stăteau, umbre nehotărîte, lângă căruța oprită.

Cu glasul răgușit, tăios, răstit, întrebă:

— Care ești, mă?

Una din umbre — nu se putea ști care — răspunse cu o voce tremurătoare de sfială, dar care totuși voia să-și dea curaj:

— Da dumneata cine ești, de 'ntrebi?

Cealaltă umbră șopti, alarmată:

— Taci, măi. Nu te pune cu el, lasă-l în pace.

Vasile se apropie de oameni până le văzu sticlirea ochilor în noapte, până îl putură simți cum duhnește a spirit.

— Te pui cu mine, mă?

— Nu mă pun, nea Vasile. Nu te-am cunoscut.

Glasul omului se înmuiase, se făcuse la fel de blând și alarmat ca șoapta celuilalt. Vasile își arătă dinții, vesel, în întuneric.

— Da acum mă cunoscși, ai?

— Te cunoscui, nea Vasile, cum să nu te cunosc...

— Râzi de mine, măi? Zi, ai: râzi de mine? răcni Vasile deodată jignit, și se apropie până ajunse piept în piept cu omul. Celălalt se dădu îndărăt și exclamă tânguitor:

—Nu râd, nea Vasile, zău dacă râd de dumneata.

—Da 'n căruță ce aveți? întrebă Vasile pe neașteptate.

Urmă o tăcere. Cele două umbre se întoarseră una la alta, apoi la omul pe care-l bănuiau prin întuneric în fața lor. Fără nădejde, una din voci zise într'oaară, ca și cum căruța ar fi fost a unui străin, necunoscut, uitat, pierdut, și ar fi fost gata s'o dăruiască oricui, sau s'o părăsească nepăsător, în marginea drumului.

—Niște struguri...

După altă tăcere, ceva behăi în noapte ca un țap:

—Hehehe... hehehe...

Vasile chicotea. Ii plăcuse gluma.

—Al dracului ești, măi, frate-miu. Struguri, ai? Și-i vinzi la București.

Dè... struguri. Hehehe... hehehe...

Obosită, vocea zise cu plictis din umbră:

—Zău, nea Vasile, dacă nu sânt struguri...

Atunci cealaltă sări, cu arțag neașteptat:

—Da ce, dumneata ce ești să ne 'ntrebi? Ce, ești șăf?

O secundă, Vasile tăcu, uimit. Apoi, cu mânie stăpânită, se apropie de cel care vorbise, răstindu-se la cel dintâiu, apoi la vinovat:

—Cine e ăsta, mă? Cine ești, măi, paștele și închinarea mân' ta, că acum dau cu tine de pământ de crapă inima 'n tine. Ce vrei, mă? Ce vrei?

Și-l scutură de piept.

—Șăfu' e la Oltenița la legiune. Tu ce vrei? Ce, abia așteptați să plece el, și v'ați și apucat de contrabandă? Ia să vedem noi strugurii, să vedem ce fel de struguri mai sunt și ăștia, dedesubt, cu solzi și cu coadă...

Sub degete se simțeau rotunjimile mărunte ale boabelor de struguri, dar sub stratul de struguri era o rogojină și dedesubt, reci și lipicioși, pescuiți în amurg, crapi, șalăi, albitură, plățici, somni grași și moi, cegi cu pielea aspră.

—Aha! Uite strugurii. Hai la post.

Vasile vorbise scurt, hotărît. Prea scurt, prea hotărît. Nu se mișca din loc. Omul care vorbise întâi oftă. Nici el nu se mișca din loc. Se uită prin întuneric la celălalt, care dădu din umeri și întoarse capul.

—Nea Vasile... uite ce e... avem și noi nevoie... mama bolnavă...

—Las' că știu eu de când e bolnavă... Ce, nu mai moare odată? O văzui azi zdravănă pe uliță...

—Nea Vasile... cât să-ți dăm să nu ne duci la post?

—Ia să vedem.

Omul oftă iar și începu să se caute încet pe piept, ca și cum ar fi uitat unde-și ține banii. Vasile se uită în zare la prima hârtie. Nu mai vedea. Bătu amnarul, aprinse o bucată de ziar scoasă din buzunar. Un sutar.

—Mai dă, măi, că nu ajunge.

Omul număra hârtiile.

— Nu mai am, nea Vasile.

— Mai dă, bre, fi-re-ai al...

— N'avem, se jeli contrabandistul. Noi ce câștig mai avem, nene Vasile, zău... Lasă-ne să plecăm...

— Plecați, na.

Le mai trânti câteva înjurături, și încheie:

— Vânzare bună, și să ne vedem cu bine...

Căruța începu să scârțâie, parcă mai tare ca la sosire, mai fățiș, și cei doi oameni pășiră, unul lângă cal, unul în urmă, cu capetele plecate, fără un cuvânt. Vasile nici nu se mai întoarse după ei. O luă la picior, chinuit de arșița crâncenă a gâtlejului ca o vită înțepată de tăuni. Nu-i părea bine. Dar avea să-și ușureze inima cu rachiu, să nu se mai gândească la ce face, să i se pară iar că e bine, că totul e bine...

În drum, intră întâi pe o poartă mare, în curtea largă a lui nașu-său. O casă de zid, cu stâlpi și bolte, fără lumini înăuntru. Una mai mică, cu o tindă largă. Câteva femei și copii stăteau acolo în întuneric, vorbind încet. O lotcă proaspăt smolită se usca cu burta în sus în curte, și între duzi și nuci, pe sârmă, atârna năvodul, cel mai mare din sat. Cineva aprindea o lampă mică, flăcăruie galbenă de petrol.

— Nea Eftimie!

— Cine e? întrebă o voce femeiască.

— Eu sânt, nașă, Vasile.

Femeia puse sticla la lampă, o ridică sus și veni cu ea în mână. Lumina îi cădea pe frunte și pe obrazul drept. Se opri în fața lui Vasile privind-l cercetător. Era o femeie cu umerii obrazilor lați, puternici, negricioasă, cu sprâncenele drepte, fruntea încrețită, ochii ca de cărbune de lemn, fără strălucire, și buzele pungă. Era legată la cap cu o cârpă neagră, petrecută pe după urechi și stătea dreaptă și mândră, cu sânii turțiți atârându-i pe piept și cu lampa ridicată în dreapta. Întrebă aspru:

— Ce vrei?

— Nea Eftimie unde e?

Femeia îl privi o clipă, tăcând, fără prietenie. Pentru nimeni n'avea prietenie. Nici pentru bărbatu-său. Era străină pe lume și supărată veșnic. Zise:

— A fost cu fetele de le-a dus în Hotare. Acum e la crâșmă.

— Bine. Mă duc la crâșmă, zise Vasile și plecă. Avea cu cine să bea. Ieși pe poartă în întuneric. Din mijlocul curții, dreaptă, cu lampa în mână și cu fața tăiată în două de lumina galbenă, muierea lui Eftimie îl urmări lung cu o privire pustie, împietrită, străină. Apoi se întoarse și ea și intră în casă. Când se întoarse, în lumina lămpii, licări o clipită, atârnat de gâtul ei, un pol vechiu de aur.

Pe țărmlul înalt al lacului, mult deasupra păpurișurilor și ierburilor pe jumătate înecate de creșterea apelor sub năvala înceată a Dunării prin pragurile mlăștinoase din miazăzi, se ridica o vilă. În seara aceea era pustie și întunecată în văzduhul năpădit de țânțari cu sborul nemișcat. În crama alăturată munceau oamenii, cărând lăzi de struguri. Lăzile cu șite albe, doldora de soiuri alese, erau ridicate de bărbați cu brațele goale sau goi până la brâu, și încărcate într'un camion. Nevasta vechilului veghea asupra lor, cu brațele groase și roșii încrucișate peste sânii prea mari, înfiptă în pragul pivniței uriașe, adânci, cu multe ganguri zidite în rărunchii dealului, și de unde răsbătea lumina tare, albă, a unei lămpi cu carbid. Femeia, neliniștită, se întorcea mereu spre poarta cea mare dinspre sat, apoi, desamăgită, iar se întorcea către camion și se răstrea, înțepător, cu arțag.

—Nu așa! Nu trânti lada! O spargi, și o plătești!

Omul la care strigase, îndoit din șalele mușchiuloase de greutatea lăzii, ridică spre ea ochii, albi și crânceni, în obrazul ars de soare, negru în umbra serii. Era obosit, mâniat, jignit. Dar muierea cea grasă, neliniștită, își plimba ochii peste treptele largi ale teraselor de vie ce se povârneau lin spre lac. Omul tăcu, se opinti deodată în sus cu lada, parc'ar fi fost un fulg, și-i făcu vânt în camion. Ce să se mai certe cu nebuna? Se îndreptă din mijloc și plescăi cu palma pe umărul cu mușchii noduroși. Iar îl înțepase un țânțar.

Nevasta vechilului tresări și se îndreptă spre poartă. Intraseră trei oameni. Cel din mijloc, cu fața osoasă dar albă și cu ochii verzi sub pălăria dată pe ceafă, umbla cu mâinile în buzunarele unor pantaloni cu genunchii cârpiți. Ceilalți doi nu erau în haine orășenești, dar tineri ca și el, și cu fețe întunecate arse de soarele secerișului și muncilor de vară.

—Vino iute, domnule agent, că te-așteptam ca pe jeratic... De două ceasuri aiurează și tremură... Nu mai poate așa, domnule agent... nu mai putem trăi așa... El nu vrea, dar eu nu mă las, când o mai da pe-aici domnul ministru, eu îi spun: n'avem nevoie de leafă dacă e vorba să ne prăpădim aici. Bărbatu-meu se lăcomește, și uite-l în ce hal e... De injecție i-ai adus? Hai înăuntru...

Agentul zise moale:

—Lasă, cucoană că nu pățește nimic... și vă faceți capitalul...

Ceilalți doi râseră înfundat. Femeia se uită dela unul la altul cu ochi nesiguri, apoi porni repede spre casă. Agentul zise:

—Așteptați-mă aici, tovarăși, că vin iute.

Și intră în casă, în urma femeii, care-l aștepta în prag, întoarsă spre ei.

Cei doi flăcăi, rămași singuri, tăcură multă vreme, uitându-se împrejur. Intr'un târziu, unul întrebă:

—Tu ce crezi, măi Gudică, ai?

—Ce să cred? răspunse Gudică.

—Se mai întoarce domnul ministru?

Gudică răsese. Avea dinții strălucitori de albi, și ochii veseli sub fruntea îngustă și părul scurt, cărlionțat.

— Dă-l în mă-sa. Ce să se mai întoarcă. Ii e frică de sat.

— Da banii pă struguri îi ia. Știi câtă leafă le plătește la ăștia?

Și vorbitorul arătă din cap casa vechilului, lipită de cramă. Înăuntru era lumină și pe perdelele dela ferestre se mișca, uriașă, umbra agentului sanitar. Flăcăul zise iarăși:

— Mult i-am mai lăsat pe ăștia, să facă bani?

— Care ăștia, Mialache? Ministrul?

— El, și care or mai fi. Ce, eu îi știu pe toți?

Gudică se gândi, își împinse pălăria de pe ceafă pe frunte și zise liniștit:

— Las' că nu-i uită partidul.

Celălalt se uită la povârnișurile pe care furnicau tufele de viță ca o turmă nescârșită de ființe ciudate, momâi înfrunzite, și flueră încet, mulțumit. Apoi nedumerit, se 'ntoarse iarăși la Gudică:

— Țsta a fost ministru la liberali, ori la țărăniști?

Gudică dădu din umeri:

— Se cam schimbau ei... știi, dela unii la alții, cam treceau... Dă-l în mă-sa.

Și se întoarse spre casă. Agentul venea către ei. Strivi un țânțar, dându-și singur o palmă pe obraz. Zise:

— L-au apucat rău și pe ăsta... Cu el, face două sute patru cazuri de malarie în sat. Dela țânțarii ăștia se trage.

Cei doi flăcăi se priviră între ei, întunecați, apoi se uitară amândoi în zare. La apus, așternute de-a-lungul câmpiilor și pădurilor cu rădăcini înecate, straturi palide și prelungi de aburi luminau roșii ca un incendiu întins peste țară; ridicându-se în sus, trepte nepipăibile ale cerului, norii străluceau stins a argint. Dar între ochi și ei, ca o pânză rară ce întuneca vederea, roiau țânțarii.

Gudică zise, pe gânduri:

— Am citit că jos, pe baltă, pe la Brăila, ne-au dat Rușii ceva, un praf sau ceva, de se toarnă pe baltă și mor scârbele de țânțari. Și ouăle le mor, sau din ce dracul s'or fi prășind.

Mialache zise:

— Da nu moare și peștele? Că dacă-i vatămă peștelui, noi cu pescuitul, cam nu prea ne e bine. De pește ce scria?

— Nu-mi aduc aminte, zise Gudică. Nu'ș ce scria de pește. Dar caut eu în ziar, că-l mai am. Le păstrez.

Agentul se uită la vila domnului ministru, matahală cu zeci de ferestre, plină de întuneric și de pustiu. Zise:

— Dac' am scăpa de țânțari, ce de mai casă de nașteri s'ar face aici pentru toate satele dimprejur...

Se întoarseră toți trei, încercând să deslușească prin întuneric. Un glas răgușit îl chema din uliță pe agent.

— Cee-i? Ce vrei?

Glasul se încăpățâna. Gudică zise:

— Vezi, că nu'ș ce zice de Costandin. Hai să vedem.

Și o luă înainte, sprinten, urmat de agent și de Mialache.

Costandin se ridică în capul oaselor în căruță, la sosirea lor. Tremura și clănțănă din dinți. Gudică îl apucă de umăr cu o mișcare iute și blândă totodată.

— Ce-i cu tine, Costandine? Las' că nu-i nimica. Mergem la tovarășul agent și ne dă chinină și-ți trece. Hai moș Gheorghe. De mult l-a apucat frigurile? Hai și tu cu noi Mialache, să stăm cu el până i-o trece. Hai, tovarășe.

Și-l luă pe agent de braț, grăbindu-l. Trecură repede pe ulițele întunecoase ale satului. În noapte se bănuiau glasuri potolite și grupuri. Flăcăii stăteau de vorbă, fetele se adunau pe la porți, bătrânii ședeau pe bănci scunde din trei lemne, în fața caselor. Dispensarul era o clădire de zid, nouă. În curte, Gudică îl luă de umeri pe Costandin și-l ajută să se dea jos din căruță. Ii vorbea mereu, liniștitor, blând, cu o dulceață aproape femeiască în glas și în mișcări. Costandin, clănțănind din dinți, încercă să rădă:

— Ce, mă, că doar nu ți-s muiere.

Înăuntru mirosea a formol și a creolină. Agentul aprinse o lampă cu sticla afumată și le lumină calea. Prin ungherele odăilor mari, pustii, străluceau dulapuri de sticlă cu clești, cuțite, foarfeci chirurgicale. Trecură pe lângă masa de operație, simplă, cu vopseaua albă cojită pe alocuri. Pe pereți erau cartoane cu poze ce arătau primejdia sifilisului și a băuturii. În biroul său, agentul îl culcă pe Costandin, pe o canapea îmbrăcată în mușama cafenie, rece la pipăit, și-l acoperi cu câteva pături scoase dintr'un dulap. Bolnavul dărdăia mereu. Gudică puse sfios mâna mare, grea și aspră pe obrazul țepos al lui Costandin, și o trase încet îndărăt. Zise în șoaptă:

— Frige... Are călduri mari...

De sub pături, Costandin gemu sgâlțâit:

— Mi-e frig...

Agentul cotrobăia într'un sertar. Zise:

— Tovarășe Godea, mai scoate de acolo o pătură și pune-o pe el...

Găsi ce căuta: un plic cu chinină. Il dădu bolnavului, cu un pahar cu apă adus din curte.

— Brr... ce frig îmi e, zise Costandin și se înfundă sub pături.

— Zi, mă, ți-e frig, ai? zise Mialache. — Dar acum patru ani, pe toamnă, când am stat toată noaptea în Tisa, cum făceai? Ascultă-l Gudică, auzi cum făcea el în Tisa. Rece era, măi, fir'ar a dracului!

Râdea. Agentul întrebă:

— Ce, și dumneata ai fost pandur?

— Toți trei am fost, zise Gudică. Impreună.

— In noaptea aia l-a rănit pe Gudică, zise Mialache. Arată-i tovarăşului unde te-a rănit, măi.

Gudică se împotrivea:

— Ce, parcă e mare lucru... Câţi n'au fost răniţi în noaptea aia...

— Arată-i, mă, nu face pe prostul. Uite, tovarăşe, uite-aici.

Şi-i trase cămaşa lui Gudică spre umăr. Intre osul umărului şi coaste, în carne, era o groapă în muşchi, înconjurată de sgârci răsucit ciudat.

— Uite câtă-i gaura! Poţi să bagi trei degete în ea.

Agentul se uită apropiind lampa şi flueră de mirare. Gudică se trase îndărăt, smulgându-se din mâna lui Mialache:

— Ia mâna, bă. Nu-mi place să-mi umble cineva la rană.

Şi se încheie. De sub muntele de pături, întretăiată de tremur, se auzi vocea lui Costandin:

— Vorbii de Vasile cu un om...

Se făcu tăcere. Mialache îşi scoase pălăria de paie cu panglică neagră lată, se uită la ea, apoi şi-o puse iar. Intre degetele lui Gudică se ivi un fluer, din care flăcăul începu să doinească subţire, stins, un cântec din războiu:

*Maică nu mă mai boci
Că eu tot m'am cununat
In cimitir la Stalingrad...*

Apoi se întrerupse şi zise:

— Cu Vasile nu e bine... Iar l-am văzut la crăşmă cu naşu-său Eftimie. Şi cu bogătanul ăla din Hotare e prieten...

Mialache zise:

— Cu noi nu mai vrea să dea ochi... Şi când vorbeşte cu mine, tot îi joacă ochii, ba în stânga, ba în dreapta, numai la mine nu se uită... Şi cu Gudică s'a certat...

— De ce s'a certat cu Gudică? întrebă Costandin. Gudică tăie scurt, dând din umeri:

— Taci, mă. Era beat. Şi tu, Costandine, ce vrei, mă? Stai acolo şi vezi să-ţi treacă frigurile.

Şi începu iar să-şi zică din fluier povestea de jale din războiu, când mureau oamenii de ger şi de glonţ şi de schije cu inima sfâşiată de deşertăciunea chinului lor jucat la zaruri de stăpâni nebuni. Mialache se uită pe fereastră, cu ochii înnotând de lacrimi. De pe canapeaua unde Costandin zăcea ca'o grămadă neagră fără formă în întuneric, glasul i se ridică, pentru întâia oară limpede:

— Ne-a mâncat cinstea, şi-a partidului, cinstea, a mâncat-o... Stă şi le ia vamă la contrabandişti pe baltă... Şi cum era înainte!

Mialache mormăi:

— Naşu-său, Eftimie l-a 'nvăţat...

Costandin şopti tânguitor de sub pături:

— Of, oof, uite-l cum a ajuns, of, of, Vasile frate-miu, Vasilică, te-ai dat cu năpârca de Eftimie, te-ai spurcat cu banii lui, Vasilică. . .

Cântecul se făcuse subțire, ată de jale ascuțită, pierdută, departe, departe. Costandin gemu încet și oftă:

— Of, of, of. . .

Mialache zise:

— Eftimie ci-că el la toamnă nu mai ară, nu mai seamănă, că dacă-i ia Statul atâta, mai bine să crape Statul de foame, că ce e Eftimie, să muncească pentru alții. . . Ci-că el se încuie în casă și așteaptă, și așteaptă, și așteaptă. . . De mâncat are. Stă încuiat în casă, și-ascute cuțitul și-i pipăie buza cu degetul, să taie ca briciul, și p'ormă iar îl ascute. . . Așa 'ce. Da eu zic, lasă, că arăm noi la dumneata, și semănăm. « Nu l' » 'ce, « că e al meu pământul și fac cu el ce vreau, și dacă semănați bag vitele în el, sau îi dau foc la vară » 'ce. Lasă, domnule Eftimie, zic, fă-o dumneata p'asta, c'are să fie bine, zic. Verde era ca veninul.

Gudică se opri, se ridică în picioare și puse fluierul în buzunar. Zise:

— Ei, te-a mai lăsat, Costandine?

Costandin se ridică în cot și se uită la el prin întuneric. Întrebă, cu o umbră de îngrijorare:

— Ce vrei, mă?

Gudică zise:

— Mă 'c să-l aduc pe Vasile.

Mialache întrebă cu băgare de seamă:

— Mă, vezi că sânteți certați, mă.

— Ași, zise liniștit Gudică. Ce să fim noi certați. Ce, nu e tovarăș cu noi?

— Mă, e nebun, mă Gudică. Are capul spart și-i mereu cu drojdia 'n nas, mă, zise insistent Mialache.

— Nu, mă, eu nu-l mai rabd așa. Eu mă duc și vin cu el. Noroc. Voi să m'așteptați aici.

Plecă, sprinten, călcând ușor.-Lăsă ușa deschisă în urmă-i.

Agentul, care tăcuse până atunci, se duse și închise ușa ca să nu intre tântarii.

Zise:

— Eu cred că e cam nebun. . .

— Vasile? zise Costandin. — O fi. . .

Tăcură multă vreme, așteptând. Uneori, câte o vorbă se pierdea în întuneric ca o piatră într'un iaz negru cu ape grele. Costandin se ridică în capul oaselor. Ii trecuse năvala răului și prin vine îi șiroia o răcoare proaspătă de grădină umedă. Era treaz și cu mintea limpede. Acum știa că nu ar fi trebuit să-și lase prietenul să plece. Se dădu jos de pe canapea, se uită pe fereastră. O umbră umbla prin curte, urca treptele, se apropia de geam cu pași mărunți, încovoiață. Se uita înăuntru. Agentul deschise fereastra:

— Ce este?

Era o femeie bătrână care se uita cercetător dela unul la altul. Tăcea. Apoi își descleștă cu greu fălcile, întredeschise buzele sbârcite și zise:

— Gudică... al vostru, dela partid, l-au omorît. E lângă gardul lui fiu-meu, în uliță.

Costandin întrebă, răgușit:

— Cine l-a omorît?

Bătrâna se uită la el, strânse buzele pungă, și clipi din ochi. După un minut de cumpănă murmură:

— Nu știu... Era întuneric... N'am văzut...

Și după altă tăcere, închisă în sine, zise:

— Dușmănie...

Eftimie și cu Vasile erau singuri, lângă țoiurile de spirt verde de secară. Le sticleau ochii, aprinși de băutură. Eftimie era roșu în obraz, umflat, cu fălcile late lucind albăstriu, căci se răsese proaspăt la bărbierul din Hotare. Vorbea cu câte un fir alb de scuipat în fiecare colț al gurii subțiri de om rău, și mâna i se deschidea și i se strângea pumn, întinsă pe masă, ca o vietate de carne roșcată cu cinci labe.

— M'ați omorît, măi. Dar și eu vă omor. Nū mai trece multă vreme și-mi încăpeți pe mână, măi...

— Eu nu, nene Eftimie...

— Tu nu, tu ești băiat bun, dar pe ceilalți, mă, pe fiecare pe rând, îi leg de câte un pom, iau cuțitul, și să vezi... Mi-e sete, măi Vasilică, de sângele lor ca de țoiul ăsta de rachiu. Uite-așa l-ași bea...

Bău și făcu:

— Haa...

Apoi șopti iar, puțind a văpaie de alcool, îndesându-și peste masă obrazul în al lui Vasile:

— Cu vârful cuțitului... Întâi le-ași scoate ochii. L-ași ține de mijloc, uite-așa...

Și apucă în palma goală lama îngustă și subțire, de nu ieșeau decât trei degete de oțel din pumnul păros și gras.

— Uite-așa, să nu intre decât puțin. Legați, măi! I-ași face sită, să curgă din o mie de împunsături, numai câte-un firicel, până seacă sângele din ei. Să curgă sângele din ei picătură cu picătură cum a curs grăul meu bob cu bob la siloz.

Se opri brusc. Cu ochii la ușa cârciumei, puse iute cuțitul pe masă și-l acoperi cu palma. Intrase Gudică.

— Bunăseara, Vasile, zise Gudică fără surâs, în mijlocul cârciumii. Il privea drept în ochi. Vasile, încurcat, rușinat că e prins de un tovarăș din biroul celulei la cârciumă cu chiaburul, se supără.

— Ce vrei? întrebă el scurt, morocănos, peste umăr.

— Vino să vorbești cu noi, Vasile.

— Cu care voi, mă?

— Cu... cu noi, Costandin, Mialache, Eugen, Titu, cu toți.

— Acuma, mă? Ziua nu e vreme?

— Ziua e treeriș, căratul grâului la gară, n'avem timp.

— Lăsați-o pe altădată, că acuma nu vin.

— Ba vii, tovarășe Vasile.

Gudică vorbise așezat, potolit, dar cu o neclintire în glas care-l făcu pe Vasile să se învârtă pe scaunul ca un titirez. Eftimie râse gras, obraznic, a batjocură.

Vasile se ridică încet de pe scaun, cu ochii țintă la Gudică.

— Ce, mă?

Iși smulse pălăria din cap și o trânti de pământ. Pe frunte i se umflase o vână. Intr'o parte, un colț de piele roșie, urmă de rană groaznică, pătrundea adânc în părul scurt al capului. Se întunecase de sânge și semnul acela.

— Ce, mă?

Il luă pe Gudică de piept.

— Ce mă iei cu tovarășe? Ce, tu îmi poruncești mie? Ce, îmi spui tu mie ce să fac, un' să mă duc? Aghiazma și grijania mân'ta!

Ca o undă limpede și înghețată de munte, glasul lui Gudică zise, neînfricat:

— Îți spun, că-ți sânt tovarăș și mi-e grijă de tine.

Rămas la masă, cu cotul lângă țoiurile goale, chiaburul râse iarăși mușcător, grohăind de veselie ațățătoare, coclită de răutate.

— Ca pe copii, hehehe! Ca pe mucoși, hehehe!

Vasile începu să urle, scuturându-l de piept pe Gudică:

— Să pleci! Să pleci, că de nu vai de mama ta! N'am treabă cu voi! Să plecați! Să nu vă mai văd!

Eftimie râdea mereu. Se sculase dela masă, și venise cam îndărătul lui Gudică. Acesta se uită peste umăr la fața aprinsă, cu obrajii lucioși, dogoriți de băutură, la ochii aspri ca piatra, la mustața subțire neagră și buzele parcă tăiate cu cuțitul, strămbate de răs peste dinții galbeni de tutun, și zise cu o umbră de părere de rău și de imputare în glas:

— Pentru ăsta te cerți tu cu tovarășii tăi?

— Ce te bagi tu, crucea și paștele și dumnezeii...

Și la fiecde vorbă îl izbea cu pumnul peste ochi, peste nas, peste frunte.

Gudică întinse orbit brațele înainte și încercă să-și ferească fața, dând capul pe spate. Apoi tresări deodată grozav, săltă într'o parte și ieși, împleticindu-se, în întuneric. Pe spinare, cămașa i se lipise de carne, udă de sânge: o pată cât palma. Eftimie, ascuns până atunci îndărătul flăcăului, era cu cuțitul în mână, cu ochii aproape cruciș, cu buzele întredeschise, umede de bale, înțepenite într'un zâmbet vesel, nătâng. Se năpusti și el în noapte. Vasile rămase o clipă trăsnit, apoi alergă după ei. Se desmeticise de spaimă. Incepu să strige, stăpânindu-și glasul:

— Nu da ! Nu da, nea Eftimie ! Nu da !

Prin întuneric, picioarele goale ale lui Gudică lipăiau iute în pulbere: tap-tap-tap-tap-tap . . . Bocancii lui Eftimie bufneau greoiu, înnăbușit, bocăneau isbindu-se de pietre. Deodată primul sgomot încetă, apoi și al doilea. Eftimie se aplecă în noapte asupra unei forme întinse la pământ. Făcea mișcări ciudate prin întuneric, parc'ar fi împachetat ceva, legând sfoara împrejurii. De după un gard văruit care lucea în noapte nedeslușit ca o vedenie, un glas frânt striga lung:

— Săriiți că se taie, săriiți ! Ji înjunghie ca pe miei, săi Ioane cu furca, măi !

Vasile se opri, înghețat. Iși lipi amândouă palmele pe ochi, și plecă îndărăt, orbește, topindu-se în noapte. După el veni, clătînându-se, Eftimie. În drum, ștergea cuțitul pe o basma scoasă din buzunar. Intră în cărciumă cu aceeași față străină. Cărciumarul îl privi holbat, apoi se uită la un scaun răsturnat. Incetul cu încetul, în mutra ciudată, în zâmbetul descreerat, al lui Eftimie, începu să pătrundă o strălucire slabă de trezie. Iși linse buzele și înghiți greu. Zise:

— Cât am de plătit, măi frate-miu ?

Plăti. Cărciumarul se uită la el, apoi la ușe. Eftimie întrebă.

— Ai văzut ceva ? Ai auzit ceva ?

Tâmp, holbat, cărciumarul făcu semn din cap că nu. Eftimie ieși. Mergea clătînându-se, cu genunchii îndoți, crăcănat, cu încheieturile moi, ca o ființă făcută din țărână amestecată cu scuipat, ca o întruchipare plămădită din noroiul lacului, în pragurile mlăștinoase din spre Dunăre.

* * *

Costandin și ceilalți îl găsiră pe Gudică nemișcat, cu fața în jos, cu ochii închiși, cu obrazul îngropat în pulbere. Imprejur, câteva umbre stăteau în picioare, femeii plâneau încet cu mâna la gură. Un felinar în mâna cuiva nu lumina decât trupul de pe pământ și picioarele celor dimprejur. Cineva se uitase la fața lui Gudică și i-o pusese numai cu un obraz la pământ; dar fruntea, nasul, gura, îi erau mânjite cu praf amestecat cu sânge, coaje de noroiu negru cărămiziu.

— Cine-a văzut ? întrebă într'un târziu Costandin, cu glasul înecat. Nimeni nu răspunse.

— Cine-a fost de față ?

Bătrâna zise cu greu:

— Eu, Costandine maică . . . ereum după gard, că mi-a fost lene să mă duc în poiană.

— Cine erea ailalți ?

Bătrâna se codi, se uită la fiu-său. Ion Drăgan era un om așezat, cu sbârcituri timpurii pe fața pământie. O privea neclintit. Bătrâna zise:

— Nu l-am văzut cine erea, că a fugit.

— Unul erea?

— Unul... dar mai erea...

— Cine?

Bătrâna tăcu iarăși. Ion Drăgan zise în silă:

— Mai erea unul...

— De unde știi? Erei și dumneata de față? Ai, nea Ioane? Zi?

— Nu... maică-mea 'ce că l-a auzit pe încă unul cum vorbea...

— Las'o pe ea să vorbească, omule.

— Ce să mai zică, că atâta știe și ea...

— Dar ce vorbeau, zi?

Toată lumea se uita la bătrână. Ii privi în ochi pe sub pleoapele ei vechi, ofilite. Zise:

— N'am înțeles, maică, ce vorbeau... Nu știu.

Mînța. Toți știau că minte, și ea își dădea seama.

— Te juri că n'ai înțeles?

— Mă jur maică, pe sfânta cruce...

— Da pe copiii dumitale te juri?

Femeia se uită la fiu-său. Zise, cu o voce obosită, spartă:

— Da' ce, maică, nu-ți ajunge că mă jur pe cruce?

Mialache șopti:

— Las'o, Costandine, că astă seară nimic nu scoți dela ei...

Costandin oftă greu, apoi se aplecă, împreună cu ceilalți. Ridică trupul celui ucis. Pe drum, auzeau cum pică sângele în țărână, rar.

La dispensar, îl ajută pe agent să spele trupul. Le arată o rană cu buzele de mușchi ciopârțit răsfrante:

— Aici a răsucit cuțitul în carne...

Costandin gemu. Mialache îl trase de-acolo:

— Hai, Costandine. Du-te la mă-sa să-i spui.

— Nu. Du-te tu.

— Da tu un' te 'ci?

— La Vasile.

Mialache îl privi, în cumpănă. Apoi zise:

— Bine.

Ieșiră amândoi. Era noapte adâncă. Indărătul lor, pe masa de operație, rămase întins trupul gol și alb. Cu semne subțiri, curate, vinete, pe unde intrase dușmănia.

*

Nu în noaptea aceea îl găsi Costandin pe Vasile. În noaptea aceea Vasile nu se întorsese acasă. A doua zi dimineața, Costandin veni iarăși împreună cu șeful de post, întors dela Oltenița. Vasile ședea pe o buturugă cu capul

în mâini. Ii privi turbure. Băuse disdedimineată. Nu știa nimic. Nu-l văzuse pe Godea. Fusese la cârciumă cu nașu-său Eftimie, și se întorsese acasă.

— Te-am căutat azi noapte și nu ereai acasă.

— Eram beat. Dormeam, uite acolo, după căpița aia...

Plotonierul se 'ntoarse să plece. Rămas o clipă în urmă, Costandin îl întrebă încet pe Vasile:

— Tu l-ai omorît?

Vasile îl privi în ochi și făcu încet semn din cap că nu. Costandin mai așteptă un cuvânt, dar celălalt își îngroapă iar fruntea în mâini și rămase mut. Urma de schije de pe țeastă îi svăcnea, roșie.

Nici la cârciumar nu aflară nimic. Eftimie și Vasile fuseseră și băuseră. Auzise glasuri vorbind tare, apoi îl găsisse pe Eftimie singur. Altceva nu știa nimic.

La Eftimie, Costandin se ținu îndărăt. Strângea din fălci, își mușca obrajii pe dinăuntru, se stăpânea să nu-i sară în gât păianjenului umflat. Eftimie era pământiu, cu cearcăne negre pe sub ochi, curat, ras proaspăt. Nevastă-sa ședea lângă el și-l privea neclintită, parc'ar fi fost surdă la ce se vorbește.

— Nu l-am văzut pe Godea, zicea Eftimie. Nu știu nimic, decât ce știe și satul. S'or fi certat între ei, dumnealor dela partid.

Și-l privi cu o batjocură înghețată pe Costandin.

— Ce haine aveai aseară? Ia să le vedem.

— Astea de pe mine. Mi-s martori crășmarul și Vasile.

N'avea niciun strop de sânge pe haine. Costandin și șeful de post ieșiră din curte. În tindă, muierea lui Eftimie îi urmări cu ochii. Apoi privirea i se întoarse spre omul ei, ațintindu-l cu globii ochilor negri dar fără strălucire, ca doi cărbuni stinși.

Pe Ion Drăgan îl găsiră șezând în tindă, cu o albie de nuci verzi între genunchi și cu un coș alături. Infigea tăișul cuțitului într'o nucă, o desfăcea din coaja verde tăind-o împrejur odată, și o svârlea curățată în coș. Nevastă-sa îl ajuta, iar bătrâna torcea și se uita la ei. La toate întrebările, bătrâna și fiu-său se împotriveau cu o sfială temătoare, speriată. Nu știau nimic, nu văzuseră, n'auziseră. Nevasta lui Drăgan era o femeie frumoasă, cu două cute însă pe lângă colțurile gurii, cute aspre de viață grea. Ascultă fără un cuvânt. Deodată sări:

— Măi bărbate, de ce nu spui? Ce ți-e frică? Ce-o să-ți faci?

Omul se 'ntoarse încet la ea și o privi:

— Ce să spun, dacă nu știu?

Femeia strânse buzele și tăcu. Costandin și plotonierul ieșiră. Pe drum, jandarmul zise:

— P'asta o bate azi bărbat-su...

Costandin tăcea, încruntat. Trebuia să afle, să dovedească. Dar cum? Jandarmul zise iar:

— De-ar fi pe vremuri, și l-am putea strânge cu ușa cum se făcea înainte... Costandin dădu din umeri:

— De-ar fi pe vremuri, nici nu făceai cercetări... Te puneai dumneata cu Eftimie pe vremuri? Ai? Nu vezi că și-acum tremură satul de el?

Și scupă scârbit. Știau amândoi cine ucisese. Știa tot satul. Dar ce folos, știința fără voință? Le trebuia oamenilor patimă, și să fie liberi de frică. Când colo, ei umblau pe lângă garduri, sau pe mijlocul drumului, fără să se uite unii la alții, vorbeau scurt, numai cât aveau nevoie, și se părăseau. În loc să-i adune, omorul îi răzlețise. În loc să se strângă unii 'ntr'alții, se fereau. În sat toată ziua aceea fu parcă mai multă liniște ca de obicei. Era un sat tăcut, unde nu se întâmpla nimica. Acum tăcerea era și mai adâncă, aerul și mai rar; parcă s'ar fi întâmplat și mai puțin decât de obicei, parcă astfel satul ar fi voit să șteargă orice urmă a vreunei schimbări. Dar degeaba. Schimbarea era otrăvită, și o zi, două, mai multe, suferiră cu toții de ea ca de o boală; pe fiecare îl mușcase de inimă.

Eftimie umbla pe uliță, pe la afacerile lui, întunecat la față; oamenii se uitau adesea în altă parte ca să nu-l vadă. Vasile se închisese în casă și zăcea beat mort toată ziua, ori în odaie ori după căpița de fân. Dar veni la ședință când îi chemă Costandin, secretarul, pe toți membrii de partid, într'o după amiază. Erău vreo zece cu toții. Într'o casă ce ținea de primărie, în camera cea mai largă, văruiată curat, puseseră bănci lungi din trei scânduri. Ședeau acolo, cu mâinile pe genunchi, și așteptau. Vasile venise la urmă, ședea lângă ușa, cu obrazul buhăit de băutură. Ii ieșise o spuzeală pe frunte și ducea mâna mereu către ea.

Costandin ședea la masă, cu Mialache lângă el. Scaunul lui Gudică era de partea cealaltă, gol. Costandin se ridică și le spuse în câteva cuvinte că acela care lipsea plecase în noaptea c morului, să-l aducă pe Vasile dela crășmă. Nu se știa dacă se văzuseră. Gudică fusese găsit dincolo de crășmă. Era o bănuială la mijloc, că Vasile ar fi fost amestecat. Mama lui Drăgan auzise doi oameni: aceștia puteau să fi fost Eftimie și Vasile. Vasile zicea că nu știe nimic, dar bănuiala tot rămânea. Eftimie amănințase de atâtea ori că va face odată o astfel de faptă. Poate că o făcuse în noaptea aceea. Și atunci Vasile ori îi fusese ajutor, ori tăcea ca să nu-l dea în fapt. Ce era de făcut?

Oamenii tăcură multă vreme; se uitau unii la alții, apoi la Vasile care stătea cu capul în pământ. Mecanicul morii se ridică și zise:

— Eu zic să te duci tu, tovarășe, la Oltenița, să-l judece pe Vasile partidul. Să vie de acolo să ne ajute un tovarăș, doi...

Și adăogă, printre dinți:

— Până atunci, îl păzim noi pe ăsta...

Mialache zise:

— Eu zic să puie pe masă cartea de membru.

Ceilalți dădeau din cap: da, s'o puie pe masă.

— Auzi, tovarășe Vasile? zise Costandin.

Vasile o scoase din buzunar, înaintă greoiu, o puse pe masă: un carnet cu scoarțe roșii. Și ieși pe ușe, încet, cu capul în piept.

Oamenii nici nu se 'ntoarseră după el. Tăcerea se 'nchisese asupra lui ca oglinda unei ape, o clipă străpunsă de o piatră ce alunecă la fund. Apoi începură să vorbească despre treburile organizației, și-l aleseră organizatoric pe mecanicul morii, care se așeză pe scaunul rămas gol, scaunul lui Gudică.

Spre seară, Costandin ieși din sat cu căruța, pe drumul care da în șosea. Era liniște, sălciile deveneau cenușii; printre frunzele lor prelungi strălucea încă lacul. Drumul era pustiu și cotit și Costandin mâna încet. La o cotitură, zări un om lângă un trunchiu noduros, chinuit, întortochiat, de salcie scorburoasă. Omul nu se ascundea, dar stătea ferit, așa ca să se poată asvârli în căruță din mers, și în spinarea căruțașului. Costandin trase scurt și cu putere hățurile de frânghie, aruncă bățul din mână și sări din căruță. Se îndreptă spre celălalt, cu mâinile goale. Da. Eftimie era. Gândurile încurcate, chinuitoare, sfredelind în miezul de nepătruns al aceleiași întrebări, și oboseala, mâhnirea, nemulțumirea, îl părăsiră parcă le-ar fi suflat un vânticel venit de pe baltă. Stătu față în față cu chiaburul. Se simțea rece, curat, ușor, ca o apă de munte, ca un vânt de Martie. Eftimie îl privea mestecând din măsele. Fălciile late i se frământau colțuros. Cu greu și le descleștă și zise printre dinți:

— Te duci la Oltenița, ai?

Costandin nu-i răspunse. Tăcea și-l privea cu ochii lui negri, adânci, plini de putere. Eftimie clipi sub privirea aceea străpungătoare și grea. Zise:

— Intoarce-te.

Niciun răspuns. Privirea grea. Ca un ciocan în frunte. Ca o palmă peste obraz. Ca o arsură de biciu. Eftimie încercă să se stăpânească, să-și oprească tulburarea nebună, simțind că peste două clipe nu va mai ști ce face. Mormăi grăbit:

— Nu te duci la Oltenița. Te sui în căruță și te 'ntorci.

Costandin îl privea cu ochi de piatră. Lui Eftimie i se păru că nici măcar nu clipiseră. I se părură mai mari decât niște ochi de om. Strigă, cu glasul spart:

— A, vrei să-l răzbuni pe Godea? Las' că-ți dau eu răzbunare, bolșevicule!

Se pipăi în brâu și trase fără grabă, cuțitul lung și subțire, țipar de oțel albăstriu.

În clipa aceea Costandin își aminti de Gudică, de cum fluerase în înserare un cântec din război, și de fața lui mânjită cu țărână. Să uită la omul din fața lui, îl văzu cu cuțitul în mână. Așa fusese de când se născuse: cu cuțitul în mână la cotitură de drum, în drumul dreptății. Cuțitul lui era câteodată seceta, câteodată Vasile Cotulbea, totdeauna banii cusuți în saltea, îngropați în ziduri, depuși la bancă, atârnați, poli vechi, taleri și mahmudele, de gâtul nevesti-sii, de Paști... Și fața lui Gudică cu gura întredeschisă și buzele pline de pământ... Ii veni să plângă, o căldură și o mâhnire sfâșietoare dela inimă. Dar și o ură crâncenă. Simți că i se umflă tâmplele, că i se întâ-

resc umerii, coarde de durere, că i se sgârcesc mâinile, ghiare, că i se lărgește pieptul gata să urle ca o fiară, și i se schimonosește fața. Nici nu știu că face încet un pas înainte, apoi încă unul. Il văzu pe Eftimie că dă îndărăt un pas, apoi încă unul. Cuțitul răsună pe o piatră, zângănind spart. Apoi, deodată fața lui Eftimie se goli de sânge, ochii și gura i se căscară. Omul se întoarse și o rupse la fugă, cu capul înainte, printre sălcii. Pieri, urmat de bufnitul și treapădul bocancilor grei.

Costandin închise ochii. Bine că plecase, că altfel făcea o prostie... Dădu cu piciorul în cuțit, cu scârbă. Apoi mintea trează îl aplecă asupra cuțitului. Era o dovadă pentru mai târziu. Il puse în buzunar și se urcă în căruță, fără gânduri. Era pe drumul cel bun.

* * *

A doua zi dimineața se întoarse cu un delegat dela județeană partidului. Era un muncitor de vreo patruzeci de ani, cu fața brăzdată, cenușie, și părul cărunt. Era un om care părea moale sau obosit. Dar întreba fără să se ostenească. Voia să afle tot, să știe tot. După ce-i spusese tot ce știa, Costandin îl lăsă să-l descoasă pe Mialache și pe ceilalți, și se duse la Drăgan. Mialache îi zisese:

— Vezi, du-te la Drăgan. I-au tăiat azi noapte via. ☒

Femeia lui Drăgan îi zise că omul ei e în vie și adăogă:

— Măcar acum, o să vorbească!

Și se uită ascuțit la bătrână, la soacră-sa, care torcea.

Costandin ajunsese în vie când soarele începuse să se urce pe cer. Via era risipită pe o coastă, ca o turmă de paparude, printre alte petece, tot mici, ale altor săteni. Celelalte stăteau vii, proaspete, cu frunzișul sbârlit în soare, pătat de albăstreala pietrei vinete, pe alocuri încă umed de rouă. Via lui Drăgan avea o înfățișare ciudată. Tufele erau întregi. N'aveau nimic. Frunzele, ciorchinii, pământul sgrăunțuros și fărâmițat de primprejur, ca și la celelalte. Dar era ceva bolnav în ea, o aplecare, o gălbeneală a frunzelor, ceva moale în codițele fiecăreia; parcă de pe acum răspândea mirosul sălcii unei bălți pline de verdeață putredă.

Drăgan stătea în capul viei. Era pe coastă, și aici izbise soarele întâi. La sosirea lui Costandin se aplecă și-i arătă coardele tăiate dela butuc, zemuind viață întreruptă. Vițele stăteau în aer, legate de araci cu zecile lor de cărcei, cu frunzele întinse în soare, gata să prefacă și să mistuie hrana, cu ciorchinii gata să adune toată dulceața soarelui de vară; dar erau retezate dela pământ și puterea li se scurgea, mustea din coarde ca din vine tăiate. Aici, sus, via începea să se ofilească tare.

Ion Drăgan zise:

— Ia uită-te la ele... Trăiesc, mă. Sânt tăiate, dar încă trăiesc... O să moară pe la amiază... Nu le mai pot scăpa!...

Costandin îl întrebă apăsător:

— Știi cine ți-a făcut-o?

Peste privirea celui alt trecu iute o aripă de umbră. Frica. Zise:

— Nu știu, Costandine... De un' să știu? Cine avea ceva cu mine?

— O fi fr'un semn să taci din gură, să nu zici ce știi, că altfel îți face și ție ca viei, ei?

Omul, înfricoșat, rămase mut. Costandin dădu din umeri și plecă. Pe nesimțite, frunzele viei ucise erau din ce în ce mai triste, mai plecate, mai cenușii, și coardele retezate musteau mai departe sângele dulce al strugurilor care nu aveau să se coacă niciodată.

Omul rămase așa multă vreme. Stătea cu spatele la soare, și umbra lungă până la jumătatea viei, se strânse, se chirci, i se retrase sub tălpi, ofilită și nimicită pe încetul de văpaia albă a amiezii. Stătea și privea dus frunzele palmate cu multe colțuri, mladele palide și ciorchinii neîmpliniți. Uita de sine pe încetul, i se topeau gândurile și i se strecura puterea în sita deasă a țărânei grăunțoase, ca zeama din vinele viței. Credea că și carnea lui se face veștedă, lâncezește și pierde de dinăuntru, și că numai de departe zărit mai seamănă a om, cum părea de departe via neatinsă: dar că amândoi erau doar părere, amăgire și fum, verdeață veștedă cu mirosul sălciiu de eleșteu cu apa groasă și plină de ierburi lungi și putrede.

Când simți dogoarea cumplită că-l apasă pe cap, pe ceafă, între spete, ca o namilă de jărătic care ar fi îngenunchiat pe el să-l zdrobească, Ion Drăgan se așeză la umbra unei tufe de viță și rămase mai departe să se uite cum moare via. Nu mai băga de seamă înaintarea prăpădului, dar îi simțea sfârșeala în el, alături și împreună cu a fiecărui butuc.

Nu întoarse capul când auzi fășăit de tălpi goale pe potecă. Nevastă-sa era. Iși ținea un colț al cărpei din cap, lipit pe gură. Se uită la vie și ea o vreme, apoi se așeză lângă bărbat și zise:

— Las'o, că n'om muri de asta...

Omul mormăi:

— Nu mi-e că-i a mea... A oricui să fi fost, și-a făcut păcat cu ea...

Tăcură. Apoi femeia zise iar, cu necaz:

— Te băgași la stăpân.

Ion Drăgan strânse din fălci și nu zise nimic. Nevastă-sa urmă, cu un fel de batjocură:

— De când cu seceta, două veri îi munciși degeaba și tot nu i-ai plătit...

— Zice el că nu!

— Te-ai plătit și te-ai răsplătit, cât nu făceau sacii lui de porumb nici un să fi fost. Ai ascultat-o pe mă-ta, și te-ai băgat slugă...

Omul zise cu jumătate gură:

— Parcă numai eu...

Femeia zise iute, întărâtată:

— Ce, dacă alții au fost proști, să fii și tu? Dar tu prost ai fost și prost ai rămas.

Ion Drăgan se uită la ea printre ploapele strânse. Ii venea s'o omoare. Ea însă parcă nici nu-și dădea seama ce zisese și privea via cu frunzele mai întunecate decât cele dimprejur. Vie cenușie și moartă. Avea dreptate; dar era muiere slabă. Putere avea el. Se ridică încet de pe jos, și-i zise fără să se 'ntoarcă la ea:

— Hai, scoală, ce stai?

Și o luă înainte. Femeia sări iute în picioare și-l urmă; se uita după el și zâmbea ciudat, cu mulțumire și parcă întinerise, parcă era o drăcoaică de fată.

*

Tovarășul dela județeană partidului bătu în masă cu cartea de membru a lui Vasile:

— Nu. Nu ți-o putem lăsa.

Imprejurul mesei mai ședeau Costandin, Mialache, mecanicul morii și Petrică al lui Dorobanțu. Vasile pusese coatele pe masă și înfipsese mâinile în obraji. Se uita pierdut la cărticica roșie.

— Partidul are să hotărască, tovarășe Vasile, dacă mai poți rămâne în partid sau nu. Eu îți spun cinstit: nu cred. Nu se poate rubedenie și prietenie cu chiaburul, și să fii tovarăș cu noi. Până la urmă ajungi la omor, la furt, la împilare. Dacă închizi ochii, sau măcar gura, cum faci dumneata, gata, ți-ai dat în petec cu el, nu mai ești de-ai noștri. Atâta pot să-ți spun. Imi pare rău că nu ți-au spus mai de mult tovarășii ăștia...

Vasile murmură, cu ochii în gol:

— Mi-au spus...

— Da, dar nu ți-a folosit, zise scurt și rece omul și-i făcu semu lui Costandin. Luându-l la o parte, îi șopti:

— Plec. Atâta era misiunea mea... Eu raportez.

— Nu, tovarășe, stai, că are să ne spuie tot.

Și așezându-se călare pe un capăt de bancă, Costandin întrebă:

— Ce ți-a zis, a din urmă vorbă, ai, Vasile?

Vasile stătea cu pumnii în obraji, ceea ce îi strâmba trăsăturile și-i schimonosea gura. Zise:

— A zis: ce, mă, pentru ăsta să ne certăm noi, tovarășe?

Apoi ridică ochii și-i roti speriat dela Costandin la omul dela oraș și la Mialache. Dădu cu palmele în masă. În obraji îi rămăseseră semne roșii. Strigă cu groază:

— Nu m'am atins nici de un fir de păr din capul lui! I-am strigat lui nea Eftimie: nu da, nene, că-l omori! Eu n'am știut ce vrea!

Apoi își îngropă fața în palme și gemu înfundat:

— Tot un drac e... nu-l mai pot învia...

Și începu să plângă cu hohote, ca o femeie, gemând și clătănând din cap:

— Gudică, ce ți-am făcut, Gudică, păcătosul de mine, ce ți-am făcut...

Costandin simți că-i e greu să-l mai asculte cum se jelește, și ieși afară în soare. Clipi din ochi în lumina orbitoare. Lângă zid, câinele care dormea cu un ochi, clătănind din când în când după vreo muscă, începu să mârâie. Intrase în curte Ion Drăgan, cu nevastă-sa și cu maică-sa.

— Măi, Costandine...

Costandin nu zise nimic. Aștepta.

— Uite, să-ți spuie maică-mea cum a fost. Eftimie a fost.

Și întorcându-se către bătrână, o îndemnă fără blândețe:

— Zi.

Ca și cum ar fi fost străină de ei și ar fi povestit un lucru întâmplat de parte, de mult, bătrâna povesti, cu obrazul ei vechi și sbârcit, nemișcat ca o scoarță de copac. Noră-sa o privea cu ochii îngustați și cu o subțiere în colțul buzelor, mai puțin decât umbra unui surâs. Când bătrâna termină, Ion Drăgan se uită întunecat și întrebător la Costandin. Acesta zise:

— Bine, nea Ioane. Și Vasile, tot așa ne-a zis c'a fost. Acuma, ne ducem să-l ridicăm.

Neîncrezător, Ion Drăgan întrebă:

— Pe Eftimie să-l ridicați?

Costandin dădu din cap în semn că da. Omul stătu o clipă scurtă în cum-păna, apoi se întoarse și plecă repede. Nevastă-sa strigă după el:

— Un'te duci, Ioane?

Și ieși din curtea strâmtă a primăriei. Bătrâna nu se mișcă însă. Murmură, mestecând din gingiile pustii:

— S'au pornit cu dușmănia...

Costandin o împinse înăuntru, și o puse să povestească iarăși tot ce știa. Vasile o privea cu gura căscată. Apoi se apucă iar cu palmele de tâmples și începu să ofteze clătănându-se pe scaun:

— Gudică, frățioare, Gudică...

Ceilalți eșiră afară cu Costandin, se sfătuiră o clipă, apoi eșiră în uliță. Mergeau încet. Din când în când, unul se desprindea și se apropia de gardul vreunei curți, deasupra căruia apărea un cap.

— Un'vă duceți, mă?

— Hai și dumneata, nea Ilie. Ne'cem la Eftimie să-l ridicăm. Il ducem la post.

Omul stătea o clipă atent, apoi întreba:

— L-ați dovedit?

— Adinioarea l-a dat în fapt a lui Drăgan, mă-sa.

— Stai că viu și eu, zicea omul grăbit și dispărea după gard, să caute ceva în fundul curții.

Cel din uliță striga:

— Lasă, nea Ilie, că sântem mulți. Nu-ți trebuie.

Dar totuși omul ieșea pe poartă sbârlit, cu securea în mână:

— Ce știi tu, ce face ăștia la disperare?

Pe măsură ce treceau prin inima satului, prin « centru », ceata se mărea. Uneori, câte un om care cioplea un lemn lângă căruță în curte, venea și-i întreba ce fac, unde se duc. Când îi spuneau, amuțea, îi lăsa să treacă și rămânea în urmă, cu ochii după ei.

— Nu vii, mă nea ăla?

— Viu, da 'stai să termin cu coada asta de topor...

Dar nu venea. În schimb, dintr'un car de fân care scârțâia încet, un om îi strigă:

— Ce e, măi?

— L-am dovedit pe Eftimie. Ne 'cem să ne curățăm de el.

Omul îi dădu bățul din mână copilandrului de lângă sine și sări jos în pulberea drumului, alăturându-li-se:

— Zi, l-ați dovedit? Așa-i că el a fost?

Erau mulți acuma și plutea deasupra lor un freamăt de glasuri. Dar când se apropiară de casele lui Eftimie, vorba conținu. Tăceau, mergeau mai încet, și se strângeau unii într'alții, de-și simțeau umerii. În fața porții se opriră. Costandin ieși înainte, dădu cu piciorul în poartă, intră, și ceata năvăli buluc.

* * *

Era amiază, ceas mort, de zăpușeală care-ți fierbe creerii sub țeastă. În cămașe și ismene, Eftimie stătea după obloane și pândea nemișcarea și tăcerea satului. Și pe el îl stăpânea un fel de moțăială, un fel de sfârșeală, de adormire a minții. Făcea planuri încurcate, să plece din sat, să-și desgroape banii și să fugă cu ei la oraș, să se mute numai în Hotare... Apoi se răs gândea. Cine poate să-i facă vreun rău? Dușmănia, da, este. O simte cum îl înconjoară, cum vine dimprejur, din satul adormit sub arșița de August, cum trece prin pereți. Dar el e tare, și dușmănia e un abur, o amăgire. Ce-i pot face ei? Nimic. Nimeni nu va vorbi, nimeni n'are vreo dovadă. Cine a prins ceva, va tăcea. L-a văzut de altfel și pe șeful de post: moale, nehotărît. Costandin... Asta e. Asta, bolșevicul, și cu golani ceilalți. Ce m'o fi apucat să mă speriu așa de el? Parcă nu mai am nicio putere, de atunci. Parcă mi s'au tăiat picioarele și mâinile. Imi vine numai să dorm. Dar nu se poate dormi, că-ți intră pe gura deschisă dușmănia, ca șerpii care le intră ciobanilor adormiți pe câmp.

Il trecură sudori reci. Se repezi într'un colț al odăii, și scoase o cărămidă din zid. Oftă, ușurat. Cutia de fier era acolo. Se ridică și văzu negru în fața ochilor: n'ar fi trebuit să se aplece cu capul în jos. Și l-a slăbit ce s'a petrecut în ultimele zile. Când se feresc oamenii de tine și întorc capul să nu te vadă, de fiecare dată parcă ți-ar lua putere. Când ești singur de tot, ce folos cutia de fier, ce folos pătulul plin și lotca sau năvodul cel mare cu care pescuiesc flăcăi săraci cu leafă câțiva lei pe zi?

E rău când te oropsește satul. Dar și mai rău e când te dușmănește și-ți intră în curte cu dușmănie. Uite-i cum intră pe poartă... Mulți mai sunt! Perdurul de Costandin, și Mialache cu pălăria de paie, bolșevicii, unul străin, trebuie să fie venit dela oraș, și Gheorghe, ăla de a vrut să-l omoare fiu-meu, și chiar și Drăgan, pe la coadă, cu furca în mână, să-și răsbune pentru vie, și mulți alții — ăstora ce le-oi fi făcut? Or fi de când cu seceta, eu i-am și uitat. Or fi și mai de demult. Ho, haitelor! Ce vreți dela mine? Ho, lupilor! Ce vreți să vă dau? Lăsați-mă că zău n'am făcut nimănui nimic. Ce v'am făcut, oameni buni?

Cercul se strângea împrejurul lui, tot mai mult. Dar înainte de a-l atinge ei cu mâinile, el le simți dușmănia cum îl înghesuie, îl strâmtorează, îl înăbușe. Il goneau din rândul oamenilor, și își pierdea de aceea orice e omenesc. Se trânti pe jos, dând din mâini și din picioare și scoțând țipete ciudate. Se tăvălea, se svârcolea, ca un vierme din aceia mari, groși, grași, albi cu capul negru, care trăiesc în rădăcini putrezite de copaci morți. Oamenilor nu le venea să pună mâna pe el; dar până la sfârșit tot trebuiră să-l ia pe sus, ca să-l ducă.

PETRU DUMITRIU

NEGURA, II

Măgură își tot trăgea casca pe ochi, sub învâlvorările zorilor. După ce se opri și privi lung acoperișurile târgului, se amestecă printre căștile în mers, căzut din umeri și toată întâmplarea i se depăna pe dinaintea ochilor.

Cutreierase ulicioară cu ulicioară, casă cu casă. Călca peste oameni morți la praguri, nimerea în odăi înguste unde zeci de bărbați, prunci și femei stăteau îngrămădiți prin unghere, cu răsufletele oprite, intra prin ogrăzi, prin grădini tăcute care dădeau în câmp; trecea garduri și ciocănea la geamuri stinse.

Nimeri la ușa casei mult căutate, cunoscând-o după bătrânul cu barbă albă care se svârcolea la pod întrebând cu glas cutremurat:

— De ce? De ce?

— Unde-i Hanora?, întrebă Măgură, plecându-se asupra lui.

Bătrânul tăcu îndelung.

— Unde-i?, întrebă iar, apucându-l de haina udă de sânge.

— Câne..., se cutremură bătrânul; și adunându-și puterile se săltă în coate, stupindu-l drept în obraz. Ucigașilor... horcăi, lungindu-se la loc și cutremurându-și picioarele.

« M'a stupit cu sânge »..., își spuse Măgură, după ce-și șterse fața cu dosul mâinii.

În încăperea pustie mieuna o mătă și s'auzea un scâncet de prunc. Porni către încăperile din fund și sări la o parte cu inima înghețată, când atinse cu mâinile un trup greu care se legăna într'o ușă. Auzi undeva în fund, către grădină, niște glasuri încete, speriate și feri la o parte trupul spânzuratului, lovindu-l cu umărul. Deschise o ușă și rămase în prag, uitându-se cum o săteancă bătrână o îmbrobodea pe Hanora cu o basma țărănească, bocind încet.

— Taci, taci... o sfădea un moșneag, tot ridicând un felinar să le lumineze mai bine. Nu te încurca atâta, bre babă... Imbrobodește-o odată... Eu, de-atunci îmbrobodeam zece muieri...

— Să taci... Că te știu eu..., răspuse bătrâna, punând pe umerii fetei un suman. Acum, hai repede, fata mamei, că 'ndată s'or zări zorile... Fă 'nainte, moșnege...

Abia atunci îl văzură în prag pe Măgură. Hanora scoase un țipăt, ca și la începutul nopții, ducându-și mâna la sân.

— Oricine-i fi..., spuse moșneagul către ofițer. Oricine-i fi, să nu te-agăți de fata asta, că ea-i ca și a noastră... Că ce-i dacă-i de alt sânge? Soarele, că-i soare și încălzește deopotrivă...

— Eu îl mânânc cu unghiile..., se mânie bătrâna. Ia 'n să 'ncerce să-i facă ceva...

— Hanora..., bolborosi Măgură, întinzând mâinile.

— Să n'o atingi..., țipă bătrâna.

— Ce vrei?, îl întrebă moșneagul, punând jos felinarul și apucând dela ușă o furcă cu trei coarne. Ia 'n să 'ncerci, domnule ofițir... Aista vi-i războiul sfânt? Să vă bată Cel de Sus... Noi, în tinerețele noastre, dam războiu dușmanului, când ne năvălea glia... Ce v'au făcut pruncii și fetele nevinovate?...

— Moșule..., eu nu-i vreau răul...

— Atunci las-o și du-te. Las-o în seama noastră. Că avem noi grijă de ea. Am venit anume din sat dela Havârna.

— Hanora..., rosti iar Măgură. Trebuie să fugi...

— Auzi, nebunul..., se mânie bătrânul. Ii ceri să rădă poate, boierule? Știi prin ce crâncinătate a trecut? Pe-ai ei i-au omorât cu patul puștilor...

— Eu nu sunt vinovat, oameni buni...

— Și ce-i vinovată fata asta, săraca?, îl întrebă moșneagul. Ți-au stârnit tunurile mintea... Asta așa-i, cum sânt eu moșul Pană din Havârna...

Se așeză în fața fetei, cu furca ridicată, gata să-l izbească. Afară, departe, s'auzeau pași grăbiți și plânsete. Glasuri răstite suduiiau amarnic. Impușcături spintecau noaptea. Cineva izbi ușă din spre uliță și pași hotărâți bocăneau străbătând odăile goale, venind spre dânșii.

— Luați sama... strigă careva din urmă. Este în ușă un spânzurat...

— Un spânzurat?, întrebă un glas mânios.

— Un spânzurat, domnule locotenent. În fund se zărește lumină...

— Vezi cine's..., spuse locotenentul și se miră după aceea cu glas tare:

— ...că mare limbă a scos ista din ușă... Ia 'n vină și taie funia...

— Hai repede..., spuse moșneagul către Hanora și către bătrână, ridicând felinarul. Domnule ofițir, dacă ai în lume vreun Dumnezeu, nu spune soldaților cine-i fata asta...

Deschise ușă de-afară și foșnetul pomilor umplu încăperea odată cu o puternică mireasmă de flori de câmp.

Jandarmii izbiră ușile și toți se văzură înconjuțați între baionete.

— Ce-i?, întrebă moșul Pană, fără a-și pierde cumpătul.

— În numele legii..., strigă un ofițer. Cine sunteți?

— Ofițer român..., rosti Măgură. Aiștia-s părinții mei, — mi-au venit de-acasă din Havârna.

Și spuse către bătrâni:

— Așa cum am vorbit. Duceți-vă repede... Vă apucă miezul nopții. Cu bine... Hanora...

Și-i luă obrazii în palme:

— Cu bine... Cu bine... După războiu... la Havârna...

Și ea abia-și stăpânea hohotul de plâns, răspunzându-i:

— Imi ești un adevărat frate... Cu bine... la Havârna...

— Dumnezeu să te păzească de glonț..., îl blagoslovi bătrâna, și Măgură, cu inima bătându-i la gât, ocoli grămezile de oameni trântiți în mijlocul drumului, și intră în câmpie; luminoase erau zorile; prin ierburile foșnitoare țărâiau găzele; cerul adânc era verde ca o altă câmpie. Răsăritul era copleșit de niște grădini; războiul parcă încetase, ca printr'un farmec; molcome ardeau focurile în bivuacuri; o trișcă suna și-i răspundea de departe un viers de doină, trist ca un plâns.

Se adânci în câmpie și cu cât larma armatelor se stingea, trecutul prindea ființă; se opri sub un arbore și se întinse cu fața la cerul adânc, ca odionioară, în vacanță, în câmpia Răchiților. Abia doi ani trecuse din acel Septembrie când i-a venit ordinul de chemare și parcă se scurseseră, de-atunci, veacuri. Se afla la Iași; în drum spre regiment trecu pe-acasă și maică-sa, preoteasa Raveica, abia găsi pentru el, la plecare, câteva vorbe de blagoslovire; căci la drept grăind, el fusese de mic ca un ghimp în viața părinților. Tot satul știa că se născuse printr'un păcat. Preoteasa Raveica la amurgul tinereței, se îndrăgostise de-un flăcău, voinic, chipeș, unul Mitru; dragostea aceea a fost ca un foc repede. Mitru era cioban — și îmbrobodită până peste ochi, îmbrăcată într'un suman de țărancă — ea părăsea satul pe la potolirea amurgului, mergând grăbită spre stâna lui, să-și vadă mioarele. Măritată prea de tânără cu un om aproape bătrân, se dăru ciobanului aceluia voinic, pe jumătate sălbatic, cu desnădejde. Popa Măgură îi prinse urma — dar tăcu. Stând în cerdac și cetind la para lumânărilor, o aștepta și-o privea lung cum vine îmbujorată sub broboada albă. La o vreme ea nici nu-și mai ascunse, de el, dragostea.

— Cel puțin să fi găsit un om mai de soiu..., i-a spus el odată și ea i-a răspuns, întrebându-l:

— Oare para focului alege?

Singură în încăperea luminată de candelă, privea în târziul nopții spre focul din câmpie al ciobanului. Acolo, în hămăitul dulăilor, Mitru, întins pe o piele de berbec, o aștepta cântând din fluier. Pletos, cu ochii plini ca de un fior de spaimă, o întâmpina între focuri și o cuprindea cu brațele puternice, ducând-o pe sus în coliba de stuh. Dulăii încetau din hămăit și focurile luminau în fața stâniei ca niște focuri de pază.

Către toamnă, Mitru nuri într'o năprază. Intr'o noapte în marginea satului s'a auzit un răcnet. Oamenii săriți din așternuturi, l-au găsit pe cioban într'un pârau, cu gâtul tăiat, pe semne de topor. Mulți spun că prin vecinătate, printr'o ulicioară, ar fi fost zărită umbra popei. Dar, cine poate să jure pentru un flăcău străin, de pripas, cum era Mitru? Trei zile a stat el întins în șanțul acela, așa cum picase sub toporul ucigașului; după aceea l-au îngropat fără lumânare la cap, fără prapuri, în vechile lui cămăși ciobănești; l-au îngropat într'un colț al țintirimului, un colț fără umbră adâncă de cireși și nuci, la un loc cu țigani și sărăcimea.

Și astfel, în scurtă vreme, preoteasa născu un băiat. «Nu-i rodul meu, dar trebuie să-l țin și să-l cresc de ochii lumii» . . ., își spuse popa. Și băiatul, crescu, sub privirile pline de ură ale părinților. Și cu cât traiul îi devenea un iad, preoteasa prindea a-și urî fiul; și-l ura mai avan decât bărbatul său. Ii părea rău că-și sdrobise liniștea căminului, pentru o rătăcire. Uneori, de Rusalii și în sâmbete de pomenire a morților, urca pe deal, la nucii și vișinii cimitirului, parcă ademenită de o umbră. Aprindea lumânări și tămâie în hârburi, la gropile neamurilor. Și când căta cu ochii în spre cotuna morților săraci, parcă i se năzărea între buruiene umbra lui Mitru, așteptând-o cu brațele deschise, cu ochii înfiorați de spaimă. Hămăiau dulăii undeva în dosul unei umbre. Atunci, preoteasa se innegrea la față și-o cuprindea pentru Gheorghe, rodul dragostei cu ciobanul, un puternic simțământ de dragoste.

Cobora cu grabă, ocolind drumul mare; cobora de-a-dreptul prin ulița lui Talecica, sărea pâraul lui Pârpoc și intra în ogradă cu inima bătându-i la gât de dragoste pentru fiul ei. Dar, cum îl vedea, rămânea cu vorbele în gât, cu mâniile în gol, în fața acestei odrasle care-i otrăvise pentru totdeauna liniștea căminului. De supărarea acelei rușini, popa Măgură se topea văzând cu ochii. Gheorghe ajuns în anii liceului, n'avea niciun cuvânt bun pentru acest tată care mereu îi aducea aminte că-i născut din păcat și că-l crește numai de ochii lumii. Abia dacă-i cumpăra cărțile pentru școală; dus între străini, la Iași, băiatul cunoscuse mizeria de pe la cincisprezece ani; stătu în gazdă prin râpile Țicăului, în niște bujdeuci umede în toiul verilor și înghețate iarna. Strâns în paltonașul ros, citea dârdâind de frig, cu degetele înghețate. În studenție, părinții nu-i mai trimiseră nimic. Popa muri, iar preoteasa i-a trimis vorbă: «Ești mare, descurcă-te» . . .

Hei . . . anii aceia de studenție . . . Fiecare zi se însemna printr'o jumătate de borș la cantina «Lauer» și era o întâmplare mare când putea cere chelnerului un borș întreg . . . Indoit de spate, galben la față, urca scările în hotelul «Bejan» de pe Râpa Galbenă, către cămăruța lui, printre zidurile pururea umede. Il înveselea un pic zâmbetul pururi neșters al colegului Divan Ion, care, stând sub plapoma roșie plină de lip, îmbrăcat în palton și încălțat, îl întreba:

— Încă nu m'așteaptă mașina la scară? Ascultă, Măgură: pe cuvântul meu . . . Intr'o zi pe când am să cobor din această hardughie, are să m'aștepte

jos o mașină albastră. O mână albă are să deschidă portiera... și colegul tău, Divan Ion are să urce în mașina plină de parfum femeiesc. În fața unui palat, sus la Copou, mașina are să se oprească... Deodată, o ușă tainică are să se deschidă... și am să urc la braț cu o cucoană falnică niște trepte somptuoase... Holuri... Și holurile vor fi pline de arbori și plante exotice... Pretutindeni, sofale și fotolii...

Intr'o încăpere adâncă, o masă plină cu toate bunătățile de pe lume... Ha-ha-ha... adio jumătate de borș la «Lauer»... Divan Ion nu va mai umbla după aceea, pe jos, în bocancii lui fără tălpi...

— Divan Ion... prinzi a mă enerva...

— Idiotule băiat de popă... Ascultă numai: femeia aceea trebuie să fie mândră, plină ca o grădină... Ce crezi?

— Cred că visezi cai verzi, prietene... Mai bine ai pune mâna pe carte...

— S'o ia dracul de carte... Intr'o zi pe când voiu coborî din hardughia asta...

Zilnic orașul era plin de mișcări studențești. Străzile se umpleau de lume, sub fulguirea înceată a omătului. Pornind dela Râpa galbenă, din Păcurari, grupurile cu bâte și steaguri treceau strigând pe Lăpușneanu și urcau spre Copou, în fața Universității unde tineri aprinși de ură, urcau pe statuia lui Kogălniceanu și țineau lungi discursuri, înfierbântând studențimea flămândă... Vinovați de traiul mizerabil al studenților, de foamea lor, de hainele lor rupte, de camerele reci și ca mormintele, ieșeau totdeauna Evreii. Și, biată masă de manevră în mâna partidelor politice pentru schimbarea guvernelor, studențimea se lăsa la vale către mahalalele evreiești, către ploșnițăriile din Târgul-Cucului, cu ciomegele. Făceau lucrul acesta pentru un borș cald căpătat de pomană la o cantină cuzistă sau legionară și pentru un colț de pat fără saltea la vreun cămin cuzist sau legionar. Lozinca era: «Studentul trebuie să ție cu o mână cartea și cu cealaltă pușca»... Dar erau și de cei care nu se lăsau ademeniți de aburii farfuriei cu borș; strângându-se în mizeria lor ca într'o carapace vâscoasă, studenții aceia învățau cu desnadejde, ținând să se aburce singuri din sărăcie. Pentru asta, erau urîți de ceilalți studenți; li se spunea că's conștiințe vândute, suflete fără iubire de țară; căci niciodată, nu luau parte la ciomăgirea sărăcimii din Târgul-Cucului.

Odată pe când grupurile cu steaguri coborau din spre Universitate râcnind, la deal urca o haraba plină de saci, trasă de un căluț răblăgit mânat de un evreu bătrân, istovit de trudă.

— Iată dușmanul... răcni unul din grup, repezindu-se asupra bătrânului cu buzduganul.

Fapta asta produse o adâncă scârbă; cu capul crăpat, bătrânul fu lăsat pe trotuar până a doua zi. Măgură nu se putu stăpâni și, părând un pitic lângă prietenul său Divan Ion, un flăcău uriaș, cu niște umeri largi, prinse a răcni:

— Ticăloșilor... Ticăloșilor... Credeți că țara merge greu din pricina acestui harabagiu? Sclavi ai farfuriei cu borș...

Unul din grup se repezi la dânsul cu buzduganul și, de n'ar fi fost prietenul Divan, i-ar fi crăpat capul . . .

Și astfel, din ziua aceea, sufletul lui Măgură se despărți pentru totdeauna de generația lui. Se dădu cu patimă cărților, luând examen după examen, fapt care atrase asupra lui ura colegilor. Sta pururi la bibliotecă, lângă o fată mărunțică cu ochii plini de deșteptăciune. Odată, pe când afară se lăsa o noapte dușmănoasă cu viscol, pe săli porni bătaia.

Un grup de vreo cincizeci, îngrămădiseră într'un colț câțiva evrei și câțiva români cu « conștiințele vândute ». In scurt timp, Măgură și Hanora fură smulși din bibliotecă. Atunci, pentru întâia oară în viață, Măgură își încercă pumnii. Ocrotind fata cu trupul lui lovea în toate părțile, în timp ce prietenul Divan Ion, despica mulțimea, înalt, cu umerii lui largi, scoțând un fioros chiot ... Grupul de bătauși se risipi, căci cine se putea pune cu ciobănoiul acela coborât la școală în opinci și în cămăși mirosind a zăr, de-a-dreptul de pe Rarău ?

În sara aceea, Hanora, pășind liniștită între cei doi colegi, ajunse acasă târziu și rămase în mijlocul încăperii, cu gândul la Măgură; la fel acesta, urcând în blestematul hotel « Bejan », simți pentru ea un larg simțământ de ocrotire. Numai Divan, băgându-se sub plapomă încălțat și înfășurat bine în palton, rosti:

— Pe cuvântul meu, Măgură . . . Într'o zi am s'aud jos un claxon nerăbdător . . . Contesa, cu mâini albe, are să-mi deschidă portiera . . . La Copou, un palat cu portal înalt . . . Încăperi adânci, cu sofale și fotolii . . .

Măgură, însă, simți pentru întâia dată nevoia de a fi singur cu gândurile lui, gânduri care-l încercau pentru întâia dată.

Veni o primăvară albastră și Iașul înflori din toți salcâmii și liliicii. Mi-reasma grădinilor și ulicioarelor luată de un lin vânt de sară, plutea pe străzi, ca în așteptarea unei mari vești bune. Ferestrele, deschise spre tuspatru zărilor pământului, ardeau în rubiniul amurgului. Casele și căsuțele ieșeau, albe, din anotimpul viforului; numai hotelul « Bejan », afumat, scorjit, uriaș ca o pușcărie, sta, negru deasupra Râpei-galbene; chiriașii lui ieșeau și intrau tot în paltoane, căci, dintre pereții aceia groși cât niște contraforturi, umezeala și frigul nu ieșea nici în toiul verii. Clădirea aceea era concepută și zidită de un inginer ciudat, închis la chip.

Din zori, Măgură urca la Copou, între tei. Cetea și, împreună cu Hanora, privise de-atâtea ori amurgurile din spre Păcurari. Departe, peste dealuri, se zăreau ca niște pâcle albastre, munții; văzându-i Măgură se gândea la obârșiile lui Divan Ion; și-l chemă, odată, să-i arate depărtările natale.

— Lasă-mă . . . se mânie prietenul. Nu-mi scociori o rană care mă doare . . .

Apoi, schimonosindu-și fața într'un fals zâmbet, adăugă:

— Pe onoarea mea băieți . . . Într'o zi, o portieră are să se deschidă. Niște ochi verzi au să-mi surdă . . . « Care ți-i numele? », am s'o întreb eu pe femeia misterioasă; ea are să-mi răspundă: « Azyadè » . . .

Și astfel, Măgură și Hanora simțiră pentru copilul acela uriaș, cu suflet îndurerat, ceva care trece dincolo de frăție. Curând erau văzuți mereu tustrei, Divan planându-și pe deasupra lor un larg zâmbet. Li se spunea « Trio-Divan » — și acum, înainte de amurguri, păraseau orașul, urcând spre Cetățuia de unde ochii sunt luați de mirajul albastru al munților.

Incepuse războiul. Măgură primi ordin de chemare și « Trio-Divan », se risipi. Hanora trecu granița la Herța, iar Divan Ion se întoarse pe Rarău la stâna părinților.

Abia doi ani trecuseră și războiul acoperise vremea aceea cu amurguri copleșind-o ca sub un munte. Acum Măgură se gândea cum l-a încătușat războiul răpindu-i orice libertate, orice impuls care n'ar fi în litera regulamentelor. Și-i era parcă rușine: « Ce degradare! . . . Sunt ca o biată frunză și mă svârle uraganul unde vrea ». La Mușenița avusese de gând să se împuște; cel puțin să-și ia singur viața cu mâna lui în semn de ultimă libertate . . . Dar viața dintr'însul fusese mai tare; frica, asemenea unei platoșe cu țepi, se așează între el și gloanțe . . . Acum, mergând spre companie, nu vedea în ființa lui nicio zare; doar războiul sur, urît ca un munte de lut . . . Porni prin iarba umedă, către bivuacurile cu focuri stinse. Către Răsărit, prindeau a mărșălui, repede, infanteriile. Majuri somnoroși, înainte de a da trenurilor de luptă comanda de plecare, luau în pumni milițienii, suduindu-i. Câmpia se umplu de armate sure, de cavalerii și artilerii; cercetași călări, stând încremeniți pe zare, scrutau depărtările. Niște goarne sunau a pustie și desnădejde. Și totuși, pe deasupra acelei omeniri în mers, ciocârliile triluiiau în scânteietoare văzduhuri, fluturii sburau printre colorile amețitoare ale florilor.

*

Târgușorul Herței rămăsese în urmă, cu ulițele pline de convoaie de osândiți la moarte. Mijeau zorile și jandarmii se sfădeau suduindu-se peste osândiți. Grăbeau, căci nu trebuia ca să-i prindă soarele; la răsărit, toți acești oameni trebuiau să fie sub pământ; așa suna ordinul colonelului Vartic care nu știa de glumă. Și mitralierele tocău fără întrerupere, după dealul cimitirului și după zidul morii.

Un major de jandarmi țipa în mijlocul uliței, cu un glas spart, suduindu-și superiorii, soldații și lumea întregă . . . Războiul era acesta, că trebuiau să sape gropi pentru câte cincizeci-șaizeci de împușcați, cu lopeți Lineman? Ce grijă aveau cei de pe la divizie și de pe la corpul de armată?

— Cum o să le săpăm gropi cu lopeți Lineman?, întrebă majurul. Ne trebuie hârlețe . . . Eh . . . Maica lui de război . . . Unde-s hârlețele, soldat?

— Mi-i sete . . . , țipă un prunc.

— Cui îi sete?, întrebă majurul? Ai răbdare . . . Indată îți pecetluiesc gura . . . pe de-a-pururea . . . Hai, leat, unde-a intrat dom'locotenent?

— In casa din fața noastră . . . a prins una care voia să fugă . . .

— Marș... și spune-i să vie... Trebuie făcut rost de hârlețe... eu...
 Mai apoi o ușă scârțâi, se ivi o femeie sborșită; în urma ei soldatul spunea repezind-o:

— Hai... hai... Seca-ți-ar noada...

— De ce-ați stat atâta?, întrebă majurul. Nafura măti, leat...

Câteva palme pocniră una după alta și soldatul spunea:

— Nu's vinovat... să trăiți... Am stat... pân'a tot cercat dom' locotenent la noadă... Și n'a putut...

După aceea, locotenentul se ivi în prag și oamenii trântiți în colb își feriră ochii de lumina puternică a lanternei care stăruia mult deasupra lor ca o baltă de soare.

— Înainte... marș..., strigă locotenentul din prag. Hei, plutonier, ai încă una la număr...

Oamenii se urniră din colb și când pruncul țipă din nou că i-i sete, se auzi o suduitură, un hârșăit de țeastă spartă și un răcnet al unei femei.

— Așa..., făcu majurul. Cu lopata Lineman... Hei, leatul cel cu noada... Na-ți lopata și șterge-o de sânge...

Convoiul grăbea către inima târgului, din ce în ce mai repede. Prin cer treceau unul după altul, mânați de-un vânt de sus, pâlcuri de nori roșii.

— Se zărește de ziuă..., rosti un glas — și soldații își duseră brațele spre obraji, să și-i acopere. Osândiții grăbeau, și cei sfârșiți se prăbușeau sub izbiturile lopeților Lineman.

— Colonelul Vartic..., rosti speriat locotenentul, când ofițerul în uniformă neagră, se ivi în pragul pretoratului. Mânați... Mânați..., șueră glasul locotenentului. Ne vede domnul colonel...

Ras proaspăt, cu mustața bine răsucită drept în sus, ca două cornițe, colonelul Vartic zâmbea mirosind o floare de romaniță.

— De ce ai întârziat, locotenente?, întrebă el, și de pe față nu-i mai piera zâmbetul. V'am spus că până în zori toți trebuie să fie la trei metri sub țarnă...

— Am întârziat... să trăiți... am întârziat... Pentrucă... să trăiți...

— Trădare..., strigă Vartic, strivind floarea și aruncând-o. Trădare de țară...

O vâlcă groasă cât degetul îi răsări drept în mijlocul frunții și se 'ncruntă asupra osândiților. Vâlca i se făcu nevăzută și zâmbi iar, grăind cu glas blând, scăzut:

— Locotenente... De-aci înainte avem de împlinit misiuni grele... Oamenii sunt nepregătiți... Ce-ar fi să-i trageți în fața mea o demonstrație?...

— O demonstrație..., bălbâi locotenentul. Cum, domnule colonel? Aha... făcu după o clipită de gândire. Da... da... 'Aici... în fața dumneavoastră... Hei, comandanți de grupe...

— La zid... La zid... Mai repede..., strigau jandarmii și osândiții se prinseră unii de alții, strâns, din ce în ce mai strâns, și ca un vânt cu putere de uragan prinse a le tăia picioarele. Unii își acoperiră fața cu mâinile. Cele

câteva glasuri care strigau amuțiră când locotenentul raportă colonelului cu un glas nefiresc, mai tare ca strigătul:

— Automatele sunt gata...

— Lăsați-i s'aștepte..., spuse cu glas scăzut colonelul, făcând semn locotenentului să-i deie de jos floarea de romaniță.

Și zâmbea într'una, mirosind adânc floarea, în timp ce ochii osândiților îl priveau împietriți...

— Spune femeilor să-și strângă pruncii la sân, să-i alăpteze..., spuse colonelul către locotenent. Ai înțeles? Ce te uiți așa la mine? Să-și alăpteze pruncii...

— Alăptați-vă pruncii..., strigă locotenentul.

Și se 'ntoarse spre colonel, cu gura uscată, și-l privea cu ochii împietriți ca ghița.

— S'aștepte..., spuse încet colonelul și un mitralior oftă, căzând cu fruntea pe benzile de cartușe:

— Doamne...

— Insemnează-l cu două sute de trăgători..., spuse Vartic către locotenent, cu aceeași liniște.

Și soldatul oftă din nou:

— Of... Doamne...

— Gata..., rosti colonelul, făcând un semn cu mâna care ținea floarea și mitraliorii își săltară dela pământ piepturile.

O piatră svârâi prin aer, din spre zidul osândiților. Colonelul feri capul la o parte și piatra îi atinse tâmpla dreaptă, unde-i răsări o urmă de sânge.

— Care?, întrebă el, fără să-și piardă cumpătul. Care-a svârilit cu piatra?

Dintre osândiți se ridică o față cu părul revărsat pe umeri, ferind la o parte trupurile, venind spre colonel și spre gurile mitralierelor, cu pas rar, măsurat:

— Eu am aruncat, căne... Imi pare rău că n'am avut grenadă sau pistol... Curățam pământul de o fiară...

— De-o fiară?, o întrebă Vartic și sprânceana dreaptă i se ridică în sus a mirare...

— De-o fiară, răspuse fata, în timp ce locotenentul striga:

— Taci... taci... taci...

— De-o fiară..., spuse ea încăodată și un glas dintre osândiți îi strigă:

— Liuza... fie-ți milă de noi....

— Tot am să mor... Are să vie și ziua răsplății, cânilor... O să vă îngropați de vii, în pământ, de frica judecății... Impușcați prunci și femei, eroilor...

— Taci..., țipă la ea locotenentul și răcni fără să-și dea seama:

— Foc... Foc... Foc...

Colonelul Vartic, în zadar striga din răspuțeri să se oprească focul; în zadar striga locotenentul, mitralierele mestecau benzile cu o iuțeață înfricoșătoare și la

zidul din fața pretoratului trupurile se frământau ca'ntr'o viermărae. Bărbați se cățarau pe gard de unde se prăbușeau în răcnete peste stârvuri. Femei cu prunci în brațe o luau la fugă din răputeri drept către gurile mitralierelor și deasupra lor norii roșii tot mai tare grăbeau mânați de un uragan de sus.

Gurile muribunzilor vărsau sânge și ochii lor priveau țintă spre colonelul Vartic cum își tot duce la nas din ce în ce mai grăbit, floarea aceea de romaniță. Sprânceana dreaptă îi încremeni, sus, a mirare, urmărind chinurile osândiților. Tresărea de câte ori stârvurile, străbătute de șiraguri nesfârșite de gloanțe, se tot săltau dela pământ; picioare și brațe se desfăceau de trupuri, capete tăiate de gloanțe se dădeau de-adura în șanț.

Și colonelul gândea: «Azi, trebuie să înaintez Diviziei lista de decorații. Oare la ce decorație să-l propun pe locotenent? «Mihai Viteazul»? Prea mare... Trebuie încurajați soldații, în deosebi sergenții... Am să propun trei la «Virtutea Militară»...

Și se vedea și dictând furierului faptele lor de arme: «...pentru devotamentul și abnegația»...

Mai apoi, în zadar striga locotenentul la mitraliori, să oprească focul. Între stârvuri se ridică o singură dată o mână albă; un trup se răsuci scurt cu fața 'n sus.

— Incetarea..., făcu semn colonelul Vartic către locotenent. N'auzi? încetarea...

Și locotenentul în zadar izbea cu cisma în coastele trăgătorilor; cu gurile încheștate, încremeniți lângă automatele cu țevile înroșite, aceștia trăgeau mereu, la nesfârșire.

— Opriți... Incetarea..., răcnea colonelul; și locotenentul apuca trăgătorii de centuri, trăgându-i la o parte în zadar, căci oamenii se asvârleau din nou la pământ trăgând din nou.

«Beția focului»..., gândi Vartic; cu așa flăcăi, cucerim nu Rusia, ci lumea»...

Și înlemni cu romanița la nas, când un trăgător tras de centură de către locotenent, se svârli în picioare cu ochii mari de mânie, cu amândoi pumnii ridicați:

— Ce vrei? De ce nu mă lași?

— Incetarea... N'auzi? Incetarea..., strigă locotenentul, svârlindu-se la o parte, în timp ce soldatul se lăsa din nou la pământ; și cum benzile de cartușe i se isprăviseră, apucă mitraliera cu amândouă brațele, izbucnind într'un hohot de plâns...

— A înnebunit... rosti un încărcător, în timp ce trăgătorul gema printre hohote:

— Benzi... Benzi... Benzi...

Și, desnădăjduit, bătea cu palmele în mitraliera care scotea din țevă un fuioraș albastru de fum.

Când, în sfârșit, focul încetă cu totul, trăgătorul își săltă dela pământ capul, privind lung morții de lângă zid. Se ridică încet, și, fără să audă glasul mândios al colonelului, merse cu pas împleticit de om beat, către șanțul cu stârvuri. Privi lung morții sfărtecați și luă în brațe un prunc. Se întoarse spre pretirat și, fără cuvânt, cu ochii ascuțiți ca tăiușurile sub cască, așeză pruncul la picioarele colonelului.

— Ce faci?, întrebă cu glas speriat.

— Legați-l..., strigă colonelul, lovind stârvul pruncului, cu cisma.

Și în timp ce câțiva soldați se repezeau la trăgător, să-l lege, acesta, liniștit, întinse mâinile, spunând cu glas liniștit:

— Atâta pagubă...

— Ce spune?, întrebă Vartic și vâlca îi crescă din nou în frunte. Duceți-după casă și împușcați-l.

— Atâta pagubă..., răspuse soldatul. Noi suntem feciori de gospodari... Uitați-vă..., arată el în slăvi, unde doi corbi se roteau croncâind.

— Astupați-i gura..., strigă locotenentul privind lung, cu coada ochiului, la cei doi corbi care se așezaseră acum pe gard, deasupra stârvurilor.

Colonelul își pipăi în neștire moalele capului; în timp ce soldatul, cu mâinile legate la spate, spunea:

— Nu v'am spus eu? Vi-i frică... Și are să vă fie mereu frică, pân' la ceasul morții...

— În cinci minute... ordonă colonelul, în cinci minute șanțul să fie astupat... Pe aista, împușcați-l odată!... Ce vă mocoșiți atâta?

Și se furișă, repede, în tinda pretoratului, căci grozav îl supărau puterile unor nori roșii iviți din depărtările zărilor...

Afară, după casă, se auziră trei pocnete de armă și un glas spunea hohotind într'un râs spart:

— Corbii... Corbii...

« Unde dracul am mai auzit eu despre doi corbi? », se întrebă Vartic, proptit în mijlocul încăperii, lângă telefon. Doi corbi... sau, mi se pare, doi cocori... Ia 'n să 'ntreb de locotenent »...

Deschise fereastra și o închise repede la loc; o deschise iar, ascultând sfada jandarmilor.

— Cu lopeți Lineman... Cum dracul? Ce războiu îi aista? Trebuie hârlite...

— Dom locotenent, dacă-i îngropăm aici, are să iasă din ei o duhoare... Are să deie ciuma...

În pomii de după zid croncăneau corbi mulți și scânteia crucea unei biserici.

« Cum dracul nu am văzut până acum biserica? », se întrebă Vartic. « I-am împușcat chiar în pragul bisericii... ».

— Mai iute... Mai iute..., țipa glasul nefiresc de înalt al locotenentului. Ordonăți..., se întoarse el către fereastra pretoratului.

— Vino 'ncoace, locotenente . . .

— Raportați despre hârlite . . . Ne trebuie hârlite. Nu se poate fără hârlite . . ., spunea în urma lui majurul.

— Ascultă, locotenente . . . încep colonelul cu glas liniștit, așezat la masa încărcată cu hârtii. Ai fost tare la istorie?

— La istorie? De ce, domnule colonel?

— Este, în istoria veche mi se pare, o legendă despre doi corbi sau despre doi cocori . . . O ții minte?

— Doi corbi sau doi cocori . . ., băigui locotenentul, așezându-se pe scaun, cu ochii roșii de nesomn, prăbușiți în fundul capului. Doi corbi . . . sau doi cocori . . . De ce, domnule colonel?

Și tresări, amintindu-și legenda din istoria veche.

— Doi corbi . . . sau doi cocori . . . da, da . . . simbolizează fapta care niciodată nu rămâne nepedepsită . . . adică nerăsplătită . . . domnule colonel . . . Era un om sărac, mi se pare un poet . . . unul Ybicus . . . în Grecia veche. L-au ucis într'o pădure hoții . . . El, murind, a strigat către doi corbi . . . sau doi cocori, care treceau pe sus: « Martorii mei » . . . « Martorii lui » . . ., se speriară ucigașii, fugind . . . Și a trecut vremea. După zeci de ani . . . domnule colonel . . . cei doi hoți se aflau la un circ. Deodată, în slavă, s'au arătat doi corbi . . . sau doi cocori . . . « Martorii lui Ybicus », au strigat ucigașii. Iar paznicii luându-i la rost, ei au mărturisit moartea poetului care fusese, vreme de zeci de ani, pentru cetate, o taină . . .

— Va să zică, Ybicus îl chema . . ., rosti colonelul și degetele îi tresăriră ușor.

— Da, domnule colonel . . . Ybicus . . .

Și se priviră lung, cu dușmănie.

— Și . . ., ți-i frică și dumitale?

— Mie, domnule colonel?, eu execut ordinele dumneavoastră . . . De ce să-mi fie frică? Totuși, se poate întâmpla . . . mâne . . . într'o zi . . .

— Cazul d-tale e foarte grav . . . Dar tăvălugul german acoperă toate mormintele . . .

— Vedeți . . ., făcu locotenentul și plesni din limbă: tăvălugul nu poate omori conștiința. Mulți ne înșelăm, crezând că focul conștiinței noastre nu mai este . . . că a murit . . . Aprindem lumânări la biserici și la mormintele părinților. Săvârșim alte fapte și ne amăgim aprinzând alte lumini la biserici și la morminte . . . Și, deodată, ne trezim față 'n față cu noi înși-ne și ne îngrozim . . . Cel ce-a scris istoria cu cei doi corbi . . . sau doi cocori . . ., domnule colonel . . . a fost un adânc cunoscător al firii omenești . . .

— Bine . . ., făcu Vartic. Cum ai zis că te cheamă?

— Cătălin Ion . . ., domnule colonel. Locotenent de jandarmi Cătălin . . .

— Bine . . . acum du-te . . . Pornește oamenii către Noua Sulița . . .

Și glasul colonelului tremura. Tinda se umpluse de purpura zorilor și, când îl privi din tindă, cu dușmănie, locotenentul era tot plin de purpură.

Vartic căuta cu ochii și cu mâna stângă, pe la geam, vrând să tragă în jos o nevăzută perdea, neagră, în fața puterii zorilor.

« Cătălin Ion . . . va să zică . . . Ia'n să-l însemnăm cum i se cuvine . . . Să-l trimitem în linia întâia, la 77 Asalt . . . Vorbește despre conștiință, idiotul . . . Să vedem, nici glonțul n'are să-i ucidă conștiința? » . . . Și adause: « Orice ar fi, urmele trebuie șterse » . . .

II

Cornistul făcea spre regimentul în mers semne desnădăjduite, arătând că el nu-i vinovat că majurul Codău se îmbătase așa de crunt.

— Uită-te bine, măi Toadere . . . ia'n vezi tu ce-i la Răsărit: răsar zorile sau arde lumea?

— Arde lumea . . . Ard'o focul s'o ardă . . ., îi răspunse cornistul, oftând și băgându-și un pumn în goarnă se arătă gata să cânte.

— Să-mi zici liberarea . . . măi Toadere . . . S'o răsuni lung . . . lung . . . să se cutremure până'n rărunchi tot leatul de pe fața pământului . . .

Și cornistul sună odată prelung și soldații în mers avură o tresărire puternică.

— Liberarea, măi . . . Liberarea . . . Auziți liberarea strigă un sergent și 'n tot lungul regimentului glasurile prinseră a striga:

— Liberarea . . . Liberarea . . . Liberarea . . .

« Liberarea », pentru ei, era în urmă, în glia lor, acasă, unde le rămăseseră părinții, nevoile și pruncii. Incotro îi mânau ofițerii aceștia pururi încruntați că parcă le ploua într'una în suflete? Pe ofițeri îi mânau alții, mai mari, cei care dăduseră plocon pământul țării, Nemților.

Și pământii sub căști, soldații grăbeau, grăbeau, hrăniți cu o apă chioară abia încălzită în cazane coclite în care trebuia s'alergi călare după o fasolă . . . Pentru ce se duceau ei să moară de glonțul unor oameni cu care n'aveau nimic de împărțit? Comenzi scurte îi izbeau în gura brandurilor, în focurile tunurilor.

— Să înceteze . . ., strigă care-va către cornist. Auzi? Să înceteze . . .

— Dă-i drumul, Toadere . . ., strigă majurul Codău și ochii lui mici, verzi, rotunzi, de gânsac, se umplură de ceața lacrimilor.

— Eu îs om bătrân, măi, și plâng . . . strigă Codău, către un ofițer care i se oprise în față. Plâng . . . și știu eu de ce plâng . . . Știi câte cruci am făcut eu în registrul de administrație? Dacă nu mă crezi îl chem pe Filipoiu cu registrul . . . Fiecare cruce . . . un mort . . . Și-s o sută douăzeci și trei de cruci . . . Zi-i, măi Toadere . . .

— Majur Codău, încetează . . . Uite un neamț . . . ne facem de răs . . .

— Un neamț? Unde-i, sfântul mâne-sa? . . . Ce caută? Inspecție? Inspec-tează trupa? Să nu bați piciorul, soldat, când îi trece prin fața lui . . . Că ei ne duc dracului, să murim, Precista și Dumnezeoica . . .

— Hai dom' majur . . . îl trase de braț Toader cornistul; lasă . . . mergem după deal, colo, și-ți cânt . . .

— După deal? Eu, bre, află că anume m'am îmbătat ca să pot spune adevărul . . . Zi-mi, aici, Liberarea . . .

Se uită lung la noianul de nori roșii de pe zarea Răsăritului și după ce-și frecă ochii, își aminti că are treabă la infirmeria regimentului, trimis de căpi-tanul Jimborean.

— A-ha . . . făcu el și se trezi deodată. Fugi în front cornist . . . Precista și Dumnezeoica . . . De când te ții de mine?

Trenul regimentar se află în urmă între două dealuri, departe și el grăbi pasul. « Vieru și Boculei. Trebuie să-i aduc neîntârziat la companie » . . . « Oare ce-am spus mai nainte? se întrebă, speriat deodată; n'oiu fi grăit cumva contra nemților? ». Și grăbi mai tare peste câmp, către cele două dealuri. Ocoli zidul morii, spunându-și: « aici s'a făcut moarte de om . . . nu-i bine . . . ».

Câțiva soldați stăteau plecați asupra unui foc mărunț, frigând un hartan de carne: stăteau tăcuți, holbați asupra flăcărilor și nici nu se clintiră când îi acoperi umbra uriașă a majurului. Alți câțiva dormeau duși, cu mâinile desfăcute în lături, cu capetele răsturnate într'o parte asemeni morților. Țerna afânată de pe nesfârșita groapă a osândiților se lăsase la fund, cuprinzându-i. Intre bocancii lor mari, scălâmbi ieșite din țernă, drept în sus, un picior de prunc.

— Dormiți, măi . . . rosti cu mânie majurul. Dormiți pe morți . . .

— Pe morți . . . răspuse un soldat, prin somn.

— Au să vă mănânce câinii . . . mai rosti majurul și abia atunci camenii dela foc se uitară cu niște ochi stinși la câinii stând de o parte, așezați pe pânțele, cu limbile scoase.

— Uite, măi . . . spuse un soldat. Ne pândesc câinii . . .

— Suntem ucigași . . . strigă un adormit. Vai, mamă . . .

— Mie, mâncare nu-mi trebuie, rosti unul dela foc, sculându-se. Am mâncat, toată noaptea, cu mitraliera, carne de om . . .

— De ce, frate? îl întrebă altul. Carnea de om s'o mănânce cănele negru, dom' colonel Vartic . . . El a dat ordin . . .

— Apoi măi Ioane, dac'am început noi războiul ista așa . . . Noi înain-tăm . . . înaintăm . . . și din urmă au să se scoale morții . . . Au să se scoale și-au să ne atace pe la spate . . . au să ne sugrume prin somn . . . Hai-hai . . .

Și altul adăugă:

— Nu numai morții, ci și viii . . . Că semănăm moarte și vrajbă . . . Și vrajba are să crească în urma noastră în niște păduri înfricoșate . . . Las'că de n'are să fie așa . . .

« Ii chinuește cugetul » gândi Codău, ascultându-i și neputându-se smulge locului, spunându-și mai departe: « Ieri încă, oamenii îngropați aici, mișcau, le bătea inima. Pruncul cu piciorușul scos afară, zâmbea la soare și poate prindea fluturi cu pălăria... ».

— Ascultă, leat... se întoarse el spre cei dela foc. Oare i-adevărat că pruncul cela, cu piciorușul scos afară, a tras cu mitraliera în armata română?

— Parcă-i scufundat cu capul în jos, într'o apă, așa ține piciorul... răspunse un soldat, privind lung piciorul alb. Oare cum de-a rămas așa afară? Ia 'n hai, măi Ioane...

Infășcă hârlețul de lângă dânsul și spuse înc'odată:

— Ia 'n hai...

Dădu la o parte picioarele adormiților și săpă adânc, până ce descoperi un trup mărunțel îmbrăcat într'o cămășuică albă, scurtuță, pătată de sânge.

— Ce faci? se repezică la el câțiva, apucându-l de hârleț.

Dar el săpă înainte, până ce în adânc se văzură capete de femei îmbrobodite în șaluri negre, capete de bărbați cu pălăriile trase adânc pe urechi, în uraganul de dinaintea morții. Mai apoi le văzu piepturile și toți țineau pumnii încleștați la piepturi, parcă apărându-se.

Holbați se uitau soldații și unul rosti:

— De i-ar vedea Vartic...

Lungiră pruncul, adânc între celelalte trupuri, și, înainte de a svârli peste el țerna, unul slobozi asupra lui o floare galbenă de păpădie, spunând:

— Ji prea la fața pământului...

Toți își întoarseră bărbiile peste umeri, către câinii care s'apropiaseră mai mult, târîndu-se pe nesimțite.

— Ii prea la fața pământului... spuse înc'odată cel cu floarca.

Și adăugă:

— Este după zid, în ogor, o groapă adâncă de obuz...

Și mâinile lor păroase, late cât căușele, ridicară pruncul, ducându-l în groapa de obuz din spatele zidului.

— Au să-l are, peste ani, plugurile... spuse cel cu floarea și altul îi răspunse cu mânie:

— Ce tot bați din gură, bre? Ia 'n țineți floarca...

— Hai, hai... vorbi mai departe întâiul, fără să-l ia în samă; îndată pornim de-aici și au să se ție după noi câinii... păsările văzduhului. Ce suntem noi: ostași sau gropari? Majorul-cela cu ochii de gânsac îi de vină... Bătu-l-ar Dumnezeu... El a venit și ne-a stârnit...

Și se uitară mult timp în urma lui Codău care se grăbea spre trenul regimentar, gândind: « Faptele acestea se chiamă crime de războiu. Da... Da... așa am învățat, acum câțiva ani? la teorie... Dar oare nu-i însuși războiul o crimă? Tragi și omori oameni... Dar cei din linia întâia nu tot o crimă fac? Atacă oamenii pe pământul lor... și-iucid... și le cuprind glia... Crima-i din partea noastră, nu din partea celor ce-și apără pământul... ».

Privi dealurile Răsăritului și gândi: « Indată sună atacul... alți morți în registrul meu de administrație... Și mor... mor țărani, oamenii sărmani... Cei avuți, i-am învățit eu, pe la partea sedentară »...

Și-i păru rău gândindu-se la Cimpoeșu, la Ionici, la atâția alții care n'au avut niciodată cu ce să-i umple ochii... « Majur Codău, îi vremea... Ți-ai făcut căsuță cu două rânduri pe Strada Mare, la Botoșani; ți-ai măritat fetele și nepoatele, cu zestre din șperț și din hrana trupei... Majur Codău, îi vremea »...

Auzise de mult că oamenii, în războiu, cu mult înainte de a fi păliți de glonț încep a puți; capătă fiebințeală și prind a se înegri la față... Iși mirosi palmele adânc și trase în nări un depărtat miros de flori mucegăite. Părul i se sburli și stătu mult timp în mijlocul câmpului, jurându-se: « Pun martor cerul ista albastru și sfântul soare... Să-mi sară ochii și să mor de schijă dacă n'oiu fi de azi înainte grad cum scrie la carte... Șperț? Să mi se usuce mâinile... Hrana trupei? Că le beau rachiul, le fac un bine că și așa-i prea puțin... ».

Și-și mirosi iar palmele adânc, călcând, din mersul repede, iarba, cu bocancii lui uriași.

La infirmerie, căpitanul-medic tocmai alinia bolnavii, cercetându-i înc'odată, înainte de a-i urca în cele două căruțe cu coviltir de papură. Le smucea dela subțiori termometrele și le privea lung, căutând cu ochii lui negri, leneși, urma mercurului.

— N'ai fierbințeală... strigă către un soldat pământiu la față, sprijinit într'o cărjă. Marș la companie...

— N'am fierbințeală? se miră soldatul. Eu, domnule căpitan, ard... ca focul... ard...

— Marș... îl repezi plutonierul-sanitar, un om înalt, îndoit de spate ca o cobiliță. N'ai fierbințeală — gata... Aici, fierbințeala joacă...

Din spatele căruțelor venea un cântec, un glas răgușit, depărtat, se canonea, legând vorbele și abia urcându-le pe niște sunete înalte, hârâite, sparte.

— Iar hârâie cel ce-o face pe nebunul... spuse căpitanul. Ia 'n vezi, plutonier...

« Cine mă va îngropa ? »

întrebă cântecul, rar, chinuit, încet.

— Eu am să te îngrop, mărlane... îi răspunse plutonierul-sanitar, rânjindu-și dinții ascuțiți, de porc sălbatic, către bolnavii din front.

« Munții când s'or hurduca... »

răspunse cântecul înălțându-se încet, încet, molcom din ce în ce mai molcom ca un plâns de prunc.

Soldatul sprijinit în cârjă își duse mâna la ochi și i se sguduiră umerii. Departe, un tun, bubuia, deschizând pe sub cerul nemărginit niște ecouri largi, de clopote. În cei câțiva arbori, păsările ciripeau, vesele și caii ambulanelor rupeau troscolul, ca dinaintea unui ham înainte de a porni mai departe, la un drum, către prispele părintești. Și glasul lui Boculei nu mai înceta.

— Vai Doamne... făcu un soldat mărunț, cu niște mustăți pleoștite. De ce nu tace?

— Te supără? îl întrebă căpitanul cu un râs rău. Mie-mi cântă, așa, la cap, de patru zile și patru nopți... Ia 'n vezi plutonier...

« *Pe mine cin' m'a jeli?* »

întreba cântecul — și-atunci lângă glasul ostenit al soldatului se alătură un viers molcom de fluier.

« *Frunza, când s'a risipi...* »

răspunse cuvântul cântecului și căpitanul se plesni cu palma peste frunte:

— Înțelegi, plutonier? Așa nu mai merge... De ce nu vine majurul dela compania întâia să-l iee odată?

— Am venit... raportă Codău. Să trăiți! domnule căpitan. Am venit după Boculei și după dom' locotenent Vieru...

Și trăgându-se după căruțe se plecă asupra lui Boculei. Soldatul cu fluierul sări repede la o parte.

— Măi Boculei... Măi băiete, măi... tot făcea majurul privindu-l cum stă lungit cu fața 'n sus, cu ochii pierduți în depărtările fără hotar ale cerului. Măi Boculei... măi băiete, măi... Ce cânti, tu, așa, măi?...

Ochii soldatului îl priviră ca dintr'o ceață.

— Cine ești? îl întrebă el. Și ațintindu-și urechea către un nevăzut câmp de bătălie, prinse din nou a cânta răgușit, înalt, să întreacă niște explozii asurzitoare. Versurile curgeau tremurat, unul după altul, dominând larmele extraordinare din ființa lui

« *Cât de negri-s, Doamne, munții...
toamna, când se duc recruții...
Bate clopotu 'ntr'o dungă...
Ce ești, cătănie, lungă
Ieși măicuță și te roagă,
că mi-a fost viața dragă...
Roagă-te pe la icoane,
și mă scapă de cătane...* »

— Să te scape glonțul... sudui plutonierul-sanitar. Glonțul, măi... Drepti! Marș la companie... Uite-l cum se preface... Se cunoaște că-i vulpe, dascălul de biserică...

Și, smucit de piept, Boculei sări în picioare, uitându-se pe furiș încotro s'o ia la fugă, să se ascundă.

— Nu... strigă el repezind brațele înainte, sprijinindu-se cu spatele de căruță. La atac? Doamne... Auziți-i cum răcnesc în valea aceea...

— Hai la companie... îl chemă Codău. Lasă...

Și simțea că mintea flăcăului îi acoperită de negura nebuniei.

— Domnule căpitan... Eu cred, domnule căpitan, că-i cu mintea sărită... Să-l trimitem înapoi, în țară...

— În țară? se miră căpitanul. De ce? Te rog să nu te amesteci unde nu te pricepi... Știi ce înseamnă a simula? Simulează... De patru zile îi tot iau temperatura... Termometrul nu urcă... și dacă nu urcă termometrul...

— Dacă simulează... va să zică... Domnule doctor... eu... nu mă amestec.

Și s'apropie de Boculei:

— Măi flăcău, măi... Dacă mai faci așa... trebuie să te trimit în judecată... Hai, cumintește-te...

« Am să-l țin la căruță... gândi. Știe cântece... »

— Vasăzică, la companie... spuse către căpitanul-medic.

— Da, la companie...

— Atunci, prea bine... Acum, vă rog, dom'locotenent Vieru...

Intins în căruță, sub coviltir, locotenentul Vieru dormea dus. Brațele lui, încremeniseră în somn, strângând o haină vânăta pătată de sânge. Lângă el, pe foaia de cort, strălucea un ceasornic de aur.

— Toată noaptea a lipsit... șopti un căruțaș, cu mustățile bârligate, la urechea majurului. A lipsit și s'a întors cu mâinile pline de sânge. Ia 'n căuțați-l în sân...

— Ce vorbești, măi? se sperie majurul. În sân? Ce are?

— Are un cuțit lung... A venit cu el în mână, din spre târg... a omorât oameni...

Și căruțașul băgă mâna în sânul locotenentului, scoțând un cuțit cu mănunchiu de os, îndoit la vârf.

— Iată... Când a venit, eu l-am simțit și mi-a spus: « Am hăcuit jidovi... Să taci... ».

— Are temperatură, spuse căpitanul. Când n'o mai avea, îl trimit la companie.

— Bea zeamă de mahorcă... spuse soldatul, la urechea majurului. Că zeama de mahorcă slăbește și dă căldură...

— Ia 'n mai taci... se miră majurul. Ai văzut tu?

— Cu ochii mei, dom' majur... Așa să am parte de prunci!

— Știți că bea zeamă de mahorcă? întrebă majurul spre căpitan.

— Am simțit... răspunse căpitanul, ducându-și degetul arătător la buze, în semn de taină. L-am simțit și-l paște glonțul...

Gândi îndelung și rosti:

— ...ori să-l trimit la companie... De-ar afla colonelul că-l țin...

Și strigă:

— Locotenent Vieru...

Ofițerul sări ars, cu mâinile la spate, ca un hoț prins asupra faptului. Privi haina din fața lui și ceasornicul și, căpătându-și cumpătul, își desfăcu gura într'un rânjet:

— Ei... și ce-i? Toți trebuie căsăpiți!

— Pleacă la companie... îi spuse căpitanul. Ordin de sus...

— La companie? întrebă Vieru și buzele prinseră a-i tremura. De ce? Sunt bolnav...

— Prefăcutul... spuse încet soldatul cu mustăți bârligate. Indată-i ară sticla cu mahorcă...

— Domnule locotenent... îi spuse Codău. Compania a rămas fără ofițeri. Toți au căzut colo la Mușenița... La fel, plutonierul dumneavoastră a murit, tot... Oamenii, câți au rămas, îi comandă sergenții și căprarii... In linia întâia...

— Linia întâia? se holbă Vieru.

Și se strânse mai tare în fundul căruței.

— Acolo... piept la piept cu borșovicii... Domnule locotenent... îi spuse căruțașul. Că vorbiți așa de avan contra lor, parcă-i mâncați cu dinții... Ia 'n să vă văd la fapt...

— Să taci... se strămbă Vieru spre soldat.

— Indată arăt... sticla... răspunse soldatul, făcând cu ochiul spre majurul Codău.

Alb la față, locotenentul Vieru sări din căruță:

— Hai și 'n linia întâia...

Privi lung depărtările, acoperișurile satelor și gura și toată fața i se încrețiră într'o cumplită ură.

— Sfântul lor... sudui către niște mulțimi nevăzute.

Și închipuirea îl purta prin orașe și sate aprinse, cu oameni răcnind cu prinși de flăcări.

— Le-arăt eu... rosti svârlindu-și pumnul spre zări.

Din nou, după atâta vreme, îi răsăriră înaintea ochilor mulțimile bete de ură, trecând pe sub steagurile verzi. El, de pe-o piatră, un singur semn făcea și miile de oameni cădeau în genunchi, jurând credință gărzii... moarte pruncilor, bătrânilor și femeilor. Invăța mulțimile că numai străinii îs de vină că 'n țară merge greu, că străinii sug mana... în timp ce pământeni robesc și mor de foame... Așa spuneau și acele cărțuții tipărite nu cu plumb și cu bale de ură...

— Asta duce la războiu, îi spuse odată un bătrân lucrător. Noi, cei săraci, una suntem, de orice neam am fi... Că tot robim. Bogații, între ei, nu se supără. De fel, de orice sânge ar fi ei. Is înțeleși, toți, ca să ne iee mai cu spor

mana mânilor... Voi cu cămășile voastre verzi, sunteți semănătorii pierzaniei.. V'a vrăjit Adolf Hitler, să înnebuniți țara... să pregătiți calea armatei germane spre Răsărit.

— Câți din mulțimile care cântă azi sub steagurile voastre cred în cele ce le grăiți? Ia 'n să-i luminați asupra adevărului... și vă lasă cât ați bate din palme... întorcând bătele împotriva voastră... Ce are Ion pălmașul cu Haim cârpaciul din mahalaua calicilor? In inima lor deopotrivă se uită chiorăș la ferestrele luminate ale bogaților.

Astfel i-a spus într'o zi în anul '40, un bătrân lucrător cu ziua, în timp ce « camarazii » îl schingiuiau legat la scară.

EUSEBIU CAMILAR

(va urma)

LITERATURA SOVIETICĂ PE CALEA REALISMULUI SOCIALIST

Realismul socialist ca metodă fundamentală a literaturii sovietice a fost formulat de tov. Stalin, iar apoi preconizat la primul congres unional al scriitorilor din anul 1934. La acest congres, în cuvântarea tov. A. A. Jdanov și în referatul lui A. M. Gorki au fost elaborate principiile fundamentale ale realismului socialist.

E necesar să amintim că, în epoca premergătoare circulau printre literații sovietici tot felul de teorii nemarkiste. Astfel, de exemplu, cei din « Asociația rusă a scriitorilor proletari » (RAPP) reclamau cu orice preț « metoda realismului psihologic », pe care l-ar fi descoperit ei, — de fapt luat din arsenalul esteticii idealiste. Partidul a făcut critica acestei metode greșite și a arătat esența sa antimarxistă. Au mai fost și alte încercări, tot atât de greșite și de dăunătoare, de a inventa diferite metode de creație literară. Astfel, cei din « Frontul de stânga al artei » (IEF) au ridicat la rangul de metodă principală în artă « teoria faptului », conform căreia, poeții și scriitorii erau obligați să se țină de o documentare strictă, fără a admite nicio iotă de ficțiune artistică. Se înțelege la ce sărăcire a literaturii sovietice ar fi dus această teorie, dacă i-ar fi isbutit cuiva realizarea ei practică!

Grupul constructiviștilor, prin gura « teoreticianului » său, K. Zelinski i-a chemat pe artiștii sovietici « să se unească » cu cultura burgheză a Europei și a Americii, să calce pe urmele ei.

Viața a arătat că toate aceste lozinci false erau vrăjmașe artei sovietice: ele aduceau cu sine ruperea scriitorilor sovietici de prezentul viu, de viața și lupta poporului sovietic, îi împingeau în mocirla decadentismului, a plocnirii față de cultura burgheză.

Când, în 1932, printr'o decizie specială a Comitetului Central al Partidului Comunist (bolșevic) al Uniunii Sovietice au fost lichidate « Asociația rusă a scriitorilor proletari » și alte grupuri și organizații literare, și a fost creată sub conducerea lui A. M. Gorki și A. S. Șerbakov unica « Uniune a scriitorilor sovietici », rezolvarea problemei fundamentale, a unei metode unice, pentru întreaga literatură sovietică a devenit o necesitate vitală.

O astfel de metodă a fost metoda realismului socialist, formulată de tov. Stalin.

În cuvântarea sa la primul Congres Unional al scriitorilor, tov. A. A. Jdanov spunea:

« Să fii inginerul sufletelor omenești, înseamnă să stai cu ambele picioare în viața reală. Iar la rândul său aceasta înseamnă ruperea cu romantismul de tip vechiu, cu romantismul care a prezentat o viață ireală și cu eroi inexistenți, îndepărtând cititorul de contradicțiile și jugul vieții, ducându-l într'o lume irealizabilă, în lumea utopiilor. Literaturii noastre, care stă cu ambele picioare pe o bază materialistă fermă, nu-i poate fi străin romantismul, dar un romantism de tip nou, un romantism revoluționar. Noi spunem că realismul socialist este metoda fundamentală a literaturii sovietice și a criticii literare, iar aceasta presupune că romantismul revoluționar trebuie să între în creația literară ca o parte integrantă, deoarece toată viața partidului nostru, toată viața clasei muncitoare și toată lupta ei, constă în îmbinarea muncii practice cea mai aspră, cea mai clară, cu eroismul măreț și cu perspectivele grandioase ».

Tezele fundamentale, care caracterizează metoda realismului socialist, au fost dezvoltate de A. M. Gorki în cuvântările sale la Congresul scriitorilor și în nenumărate articole scrise după Congres. Gorki a luat poziție consecventă, împotriva formalismului și a naturalismului, ca fiind niște deformări urâte, dușmane realismului socialist. Gorki a supus decadentismul unei critici sdrobotoare, numind deceniul dominației acestuia (1907—1917) « perioada cea mai rușinoasă din istoria intelectualității ruse ». Prin toate cuvântările lui Gorki, ideea că realismul socialist este singura și unica metodă posibilă a întregii literaturi sovietice, trece ca un fir roșu.

Ce fel de cerințe pune, deci, această metodă? Prin ce se înrudește ea cu metoda creațiilor unor Pușkin, Tolstoi, Cehov, — și prin ce se deosebește de metoda literaturii clasice premergătoare?

Ca primă condiție, realismul socialist pune *veracitatea* în redarea realității. Numai acela e artist, care, plecând dela observația vieții, dela practica luptei sociale, este capabil să creeze o operă realistă cu adevărat artistică. Prin această calitate, literatura sovietică este urmașa și continuatoarea directă a celor mai bune tradiții ale artei clasice ruse, a tradițiilor lui Pușkin, Gogol, Lermontov, Necrasov, Scedrin, Lev Tolstoi, Cehov.

Cu toată înrudirea, care fără îndoială că există între realismul socialist și realismul literaturii clasice din trecut, ele sunt deosebite printr'un șir de trăsături esențiale. Realismului trecutului îi erau inerente o seamă de neajunsuri, legate de acea limitare, care decurgea din poziția de clasă a scriitorilor din trecut. Marii clasici ai trecutului nu au putut reda în mod just, în operele lor, rolul maselor populare în procesul istoric. Eroii tipici ai literaturii din trecut sunt în cea mai mare parte reprezentanți ai claselor dominante sau ai intelectualității. Așa e Eugen Oneghin, creat de Pușkin, Andrei Bolkonski,

Pierre Bezuhov și Anna Karenina în operele lui Lev Tolstoi, eroii lui Cehov: Treplov, Verșinin, — și chiar Rahmetov, înfățișat de Cernișevski în remarcabilul său roman « Ce-i de făcut »?.

Masele populare, principala forță motrică a istoriei, au rămas în literatura realismului clasic în umbră, oarecum în afara procesului social. Diferiți scriitori progresiști din trecut, care au simțit adevărul vieții, au zugrăvit în romanele, poemele și dramele lor pe reprezentanții poporului. Astfel Pușkin a introdus în « Fata Căpitanului » pe Pugacev, Turgheniev a închinat multe din operele sale minunate zugrăvirii țărănimii ruse. Creația democratului revoluționar Necrasov este pătrunsă de o dragoste imensă pentru popor. Dar, cu toată simpatia artiștilor progresiști ruși pentru suferințele poporului înrobite, ei nu au putut înțelege și arăta în mod just *locul adevărat* al maselor în procesul istoric.

Strâns legat de aceasta este și cel de al doilea neajuns esențial al literaturii trecutului. De regulă, scriitorii trecutului au prezentat omul mai ales în cadrul realităților familiale și amoroase. Ei nu au putut prezenta activitatea lui socială în toată amploarea ei. Dacă scriitorii și-au luat ca temă activitatea istorică a omului, *limitarea concepției* i-a dus spre greșeli în zugrăvirea oamenilor și a evenimentelor. Chiar în operele cele mai importante ale literaturii din trecut, caracterul social al activității omului era interpretat de multe ori complet greșit. Astfel, de exemplu, Lev Tolstoi, în romanul « Războiul și pace » l-a arătat pe marele conducător de oști Kutuzov ca pe un om care se lasă în voia întâmplării, care nu putea și nu dorea să se amestece în mersul acțiunii militare. O astfel de concepție a figurii lui Kutuzov este strâns legată de concepția idealistă a lui Tolstoi, de fatalismul său istoric. În alte cazuri, tratând personalitățile istorice, scriitorii au căzut în cealaltă extremă, mărind peste măsură influența personalității asupra desfășurării evenimentelor istorice; în aceasta constă, de exemplu, limitarea tragediilor lui Shakespeare.

Pentru literatura trecutului, *munca a rămas aproape o temă neatinsă*. Totodată, fără a arăta munca oamenilor, care trece prin formele sociale ce se schimbă una pe alta, prezentarea istoriei societății a căpătat un caracter incomplet, neadevărat.

Aceste neajunsuri n'au permis, chiar celor mai mari scriitori ai trecutului, să creeze un tablou adevărat și obiectiv al relațiilor sociale din timpul lor.

Metoda realismului socialist lărgiște extraordinar sfera figurilor artistico-literare. Literatura sovietică a arătat în mod real, în zeci și sute de opere, masele, poporul ca subiect principal al istoriei. Să ne amintim cum sunt înfățișate masele populare și reprezentanții lor cei mai de seamă în operele scriitorilor sovietici: « Ceapaev » de D. Furmanov, « Torentul de fier » de A. Serafimovici, « Bine » de Maiacovski, « Bruski » de F. Panferov, « Pământ deștelenit » și « Donul liniștit » de M. Solohov, « Infrângerea » de A. Fadeev, — și vom înțelege diferența radicală dintre metoda realismului socialist și metoda realismului clasicilor.

Problema corelației dintre masă și erou, literatura realismului socialist o interpretează pornind dela principiile teoriei lui Marx-Engels-Lenin-Stalin. In operele scriitorilor sovietici, personalitatea eroului, nu este despărțită de masse și nu-i este opusă; eroul este expresia cea mai deplină a tendințelor maselor populare, ca și cum ar fi focarul ideilor și al năzuințelor lor istorice. Acest lucru n'a fost și nu putea fi în literatura realismului clasic.

Definind misiunea literaturii sovietice, literatura realismului socialist, Gorki spunea:

« Rolul proceselor de muncă, care au transformat animalul vertical în om și au creat principiile fundamentale ale culturii, nu a fost cercetat niciodată atât de multilateral și de profund cum ar fi meritat-o.

« Noi trebuie să alegem ca erou principal al cărților noastre munca, adică omul organizat de procesele muncii, care la noi este înarmat cu toată puterea tehnicii contemporane, omul care la rândul său face munca mai ușoară, productivă, care o ridică la rangul de artă. Noi trebuie să învățăm să înțelegem munca drept o creație (din referatul la Congresul scriitorilor sovietici, — 15 August 1934).

Scriitorii sovietici, conduși de principiile concepției marxist-leniniste despre lume, studiind cu atenție viața, au creat opere în care munca, activitatea socială a oamenilor este reprezentată în mod just, ca forță determinantă a procesului istoric. In timpul regimului sovietic s'a îmbogățit însăși genul romanului, al povestirii, al dramei, al poemei, ajungând să cuprindă fenomene a căror prezentare ar fi fost peste puterile literaturii vechi societăți. Prezentarea de către V. Kataev a construcției uzinei metalurgice dela Magnitogorsk, în romanul « Vreme, înainte! », prezentarea de către Șolohov a muncii țărănimii colhoznice în « Pământ deștelenit », descrierea Verei Panova în « Krujilika », a lui I. Krîmov în « Derbent », a lui B. Galin în schițele despre Donbas — munca creatoare a inginerilor și muncitorilor sovietici, — aceste exemple vorbesc despre caracterul inovator al literaturii sovietice, care afirmă munca în societatea socialistă ca fiind o creație, o necesitate interioară a omului, arătând rolul educativ al muncii în societatea sovietică.

Plecând dela aceste particularități ale literaturii sovietice, suntem îndreptățiți să spunem că în întregul ei ea este un pas înainte în dezvoltarea artistică a societății. Realismul socialist, care stă la baza ei, este o metodă mult mai desăvârșită decât realismul critic al clasicilor.

Astfel, fără a uita că literatura sovietică este urmașa a tot ce e mai bun ce a fost creat de clasicii realiști, și în primul rând de corifeii artei ruse, noi suntem obligați să subliniem mereu noua treaptă calitativă la care a fost ridicată gândirea poetică prin metoda realismului socialist.

Baza realismului socialist este înțelegerea și redarea veridică de către artist a procesului vieții, în acord cu principiile concepției marxist-leniniste.

Decadenții au tratat esența și misiunile artei în spiritul idealismului subiectiv.

« Lumea încântată de o mișcare de plutire,
Rostogolind grupuri de stele, ca un șarpe,
Va deveni o reflectare vie, ca într'o oglindă,
A eului nostru veșnic, unic »,

a scris M. Voloșin. Esteticianul englez Oscar Wilde a numit arta o minciună. Mult mai înflorit a exprimat acest lucru Boris Pasternac, în cartea sa. El a scris: « Artă se interesează de viață, în trecerea unei raze de forțe prin ea... Indreptată dincolo de realitate, desprinsă de realitatea sensibilă, artă este notarea acestei desprinderi ». Astfel, denaturarea realității, este declarată de Pasternac ca una din particularitățile distinctive ale artei.

Realismul socialist, bazat pe tradițiile realismului clasic, nu pune la baza creației artistice, reprezentările subiective și arbitrare al artistului, ci înțelegerea realității obiective de către acesta. Gradul de artă, al operelor scriitorilor realiști sovietici se determină, înainte de toate, după criteriul: cât de exact și cât de veridic au reprodus în figurile literare mersul procesului vieții.

Ca o condiție indispensabilă, pentru artist realismul socialist pune orientarea de partid a creațiilor sale.

Încă marii democrați revoluționari, Belinski, Nekrasov, Cernișevski, Dobroliubov, Scedrin, au cerut literaturii, un conținut ideologic înalt, un conținut social, slujirea societății, a poporului. Literatura sovietică continuă tradițiile democraților revoluționari.

Principiul spiritului de partid al literaturii, elaborat în mod științific de Lenin și Stalin, subliniază acel rol important și conducător, pe care este chemat să-l realizeze literatura în viața socială. Apartenența de partid a scriitorilor sovietici înseamnă legătura lor indestructibilă cu cauza clasei muncitoare — singura clasă până la sfârșit revoluționară, care se bazează, în munca sa măreață de transformare a lumii, pe fundamentul solid al teoriei științifice a lui Marx-Lenin-Stalin. Apartenența de partid a scriitorilor sovietici înseamnă servirea cauzei construcției comunismului.

În creațiile lor, scriitorii sovietici se conduc după politica partidului bolșevic și a statului sovietic. Aceasta constituie puterea literaturii sovietice, deoarece ea dă scriitorilor posibilitatea de a înțelege mai profund mersul realității, de a o reprezenta în mod just, ea deschide scriitorilor perspectivele unei participări active, prin creația lor, la construcția nouii vieți, inspirată de marele ideal al comunismului.

În strânsă legătură cu aceasta se găsește, rolul educativ al literaturii noastre. Deciziile Comitetului Central al Partidului Comunist (b) al Uniunii Sovietice despre problemele ideologice au ridicat ideea atitudinii bolșevice de partid în artă la o înălțime nouă, subliniind imensul rol educativ al literaturii sovietice. Cele mai bune opere ale ei ajută, în mod activ, la reeducarea maselor largi ale poporului în spiritul comunist, la eliberarea conștiinței muncitorilor

de rămășițele capitaliste. Cea mai importantă misiune a scriitorilor sovietici este propaganda ideii comunismului. În imagini sugestive și luminoase scriitorii sovietici arată superioritatea sistemului socialist față de capitalism, iar în aceasta constă finalitatea lor bolșevică.

*

Caracterul de partid al artei sovietice este condiția veracității sale, a nivelului ei artistic, a influenței ei sociale. Literatura sovietică este puternică prin legătura ei cu ideile comuniste, cu prezentul, cu politica.

Să amintim cuvintele tov. Molotov: « Nu trebuie să socotim că e o întâmplare, că acum cele mai bune opere ale literaturii aparțin condeiului scriitorilor care simt legătura lor ideologică indisolubilă cu comunismul ».

Scriitorii țării noastre, realizând în opera lor principiul apartenenței de partid, ajută partidul să educe pe oamenii sovietici în spiritul patriotismului sovietic, al dragostei pentru poporul și patria socialistă. Prezentând pe eroii timpurilor noastre, ei arată pe înflăcărații patrioți sovietici, care sunt puternici prin înalta lor ideologie, prin conștiința lor socialistă, mândri de apartenența lor la marele popor sovietic, care luptă plin de abnegație pentru realizarea politicii partidului și a statului sovietic.

Metoda realismului socialist este un mijloc minunat al ridicării și al înfloririi artei naționale socialiste a popoarelor URSS, ceea ce reprezintă aportul cel mai de preț, la tezaurul literaturii mondiale.

« Internaționalismul în artă, spune A. A. Jdanov, nu se naște pe baza micșorării și a sărăcirii artei naționale. Dimpotrivă, internaționalismul se naște acolo unde înflorește arta națională. A uita acest adevăr, înseamnă a pierde specificul său, înseamnă a deveni un cosmopolit fără neam... Nu poți fi internaționalist în muzică, ca și în toate celelalte, fără a fi un patriot al țării tale. Dacă la baza internaționalismului stă respectul pentru celelalte popoare, nu poți fi internaționalist, fără a respecta și iubi propriul său popor ». A munci neîncetat pentru înflorirea artei sovietice, pentru educația ideologică a oamenilor sovietici aceasta este datoria patriotică a artiștilor sovietici.

Scriitorii reacționari ai Apusului contemporan ne asigură în fel și chip, că ei sunt străini de politică și servesc numai artei « pure ».

Sub titlul țipător de senzațional « Politica atrage pe scriitori la saltul spre moarte », strâmbându-se și făcând pe bufonul, scriitorul francez Léon-Paul Fargue scrie: « De mult a venit timpul, să cerem despărțirea deplină, divorțul definitiv al artei și al politicii. Să transformăm frăția noastră literară. Să adâncim și mai mult prăpastia, care ne desparte, pentru a ne putea observa ca două forțe diferite » (Le Figaro littéraire din 19 Aprilie 1947).

De sigur că aceasta nu-i mai mult decât o mascare mediocră a unui scrib burghez, care, camuflându-se cu fraze mincinoase despre « deplina autonomie » față de politică, prin propaganda sa a individualismului și a misticii, face de fapt politica stăpânilor săi capitaliști; eliminând conținutul social

din literatură, el transformă literatura într'un mijloc de întunecare a conștiinței maselor și a coruperii lor.

Scriitorii sovietici spun deschis că, în opera lor ei pleacă dela politica regimului sovietic și a partidului bolșevic. În legătură cu politica, ei văd chezașia conținutului ideologic al literaturii, înaltul ei nivel moral, condiția apăsătoare ei de popor.

O trăsătură importantă a realismului socialist, strâns legată de orientarea sa comunistă este principiul revoluționar-romantic, propriu realismului socialist, iscusința de a prezenta eroismul luptei oamenilor sovietici pentru comunism, facultatea de a vedea ziua de mâine pe baza unei cunoașteri adevărate a vieții de astăzi a poporului. Romanticismul nu este opus adevărului vieții, deoarece zugrăvind în figurile romantice, trăsăturile comunismului viitor, scriitorii noștri nu se depărtează de adevărul vieții, ci pătrund în ea mai adânc, o largesc dincolo de limitele zilei de astăzi. Dacă în trecut, chiar pentru cei mai progresiști scriitori, viitorul fericit al poporului era numai un vis, care nu avea la bază o știință exactă, astăzi credința revoluționar-romantică a scriitorului sovietic în ziua de mâine a poporului său, se bazează pe tezele științei celei mai progresiste marxism-leninismul.

Maiakovski a spus:

«Și noi suntem realiști
dar nu la
pășune,
nu cu botul atârnând în jos,
ci în viața nouă care merge înainte,
înmulțită
cu electricitate
și comunism».

Tocmai această previziune a zilei de mâine, bazată pe deducțiile marxist-leniniste, dă celor mai buni scriitori ai noștri, acea forță care n'a existat și nu putea exista, chiar la cei mai talentați artiști ai trecutului presocialist.

În ultimul timp, în presa noastră s'a ivit un șir de păreri ale unor scriitori și ale unor critici care înclină să reducă romanticismul revoluționar la înfrumusețarea realității, la aceea că scriitorul are sarcina să o «înălțe» după cum se exprimă ei. Astfel de idei este expusă de tov. B. Bialik în articolul său «O acțiune eroică cere exprimare eroică».

Trebue să spunem, că o astfel de înțelegere a rolului și locului romanticismului revoluționar este greșită. A. Fadeev a scris just: «Tocmai pentru că noi suntem reprezentanții unei societăți în care năzuințele subiective ale artistului coincid cu mersul obiectiv al evoluției sociale, noi putem găsi în realitate oameni vii, purtători ai noului principiu moral». (Articolul «Sarcinile teoriei și criticii literare» în culegerea «Problemele realismului socialist», p. 12, Moscova, 1948).

Arta sovietică nu are nevoie de o «amăgire înălțătoare». Însăși realitatea dă artei sovietice, un material de o imensă forță romantică. Gastello, Zoia Cosmodemianscaia, Oleg Koșevoi, Alexandru Matrosov — nu sunt toți aceștia romantici inspirați, nu sunt ei oameni ai viitorului comunist, care trăesc de pe acum în mod real în societatea sovietică contemporană? Doar aceste figuri nu sunt inventate de scriitori, ci sunt luate din viața însăși. De aceea și tratarea disprețuitoare a «empirismului», de către B. Bialik, în articolul amintit, este lipsit de temei — ea se revarsă într-o atitudine disprețuitoare față de realitatea noastră sovietică, care abundă de faptele eroice ale oamenilor sovietici.

Naturalismul, cu inerția și cu îngustimea lui, este străin realismului socialist, dar nu «empirismul», nu realitatea însăși.

Elementele realiste și romantice în metoda realismului socialist sunt contopite, a rupe unul de altul și a le opune unul altuia — ar fi o greșală din cele mai grosolane. Cu cât opera artistului sovietic este mai veridică, cu atât ea este mai orientată în mod comunist, ceea ce înseamnă că este și romantică. Scriitorii noștri știu să viseze, pe ei îi inspiră marele ideal al patriei noastre și al întregului popor sovietic — idealul comunismului. Scriitorul credincios metodei realismului socialist, prinde viața în mișcare, în evoluție, în dinamismul ei. El știe să vadă lupta dintre ceea ce este nou, socialist, cu ceea ce este vechiu, rămas dela regimul burghezo-moșieresc. Aceasta-i dă artistului o perspectivă justă. În complexitatea relațiilor de viață, scriitorul sovietic evidențiază ceea ce este nou, comunist, care învinge și în mod inevitabil va învinge, el afirmă dreptatea și superioritatea acestui lucru nou, contribuind prin creația sa, la victoria lui.

Orientarea romantică spre ziua de mâine a scriitorului sovietic se bazează pe înțelegerea profundă a realității de astăzi, în care actele de eroism ale oamenilor sovietici, construiesc drumul spre înălțimile comunismului.

A fi credincios adevărului vieții, a avea o orientare comunistă de partid, conștientă, a servi patria socialistă, a pricepe ziua de mâine a poporului său — iată condițiile esențiale pentru un scriitor care vrea să urmeze în practica sa crearea metoda realismului socialist.

Aceste condiții fundamentale reprezintă esența și conținutul metodei realismului socialist, care unește pe artiștii sovietici cei mai deosebiți prin stilul și maniera lor de creație. Incercarea de a transforma realismul socialist într-o culegere de canoane literare nu poate decât să strice creșterii artei sovietice. Incercările scolastice ale unor critici și cercetători ai literaturii de a transforma metoda realismului socialist într-o «estetică normativă» oarecare dictând scriitorului anumite metode și mijloace literare, determinate odată pentru totdeauna, sunt greșite în însăși baza lor. Metoda realismului socialist este puternică tocmai prin faptul că, fără a-i lega pe scriitori de înșirarea acestor metode, îndreaptă activitatea lor pe drumul care asigură creșterea și înflorirea literaturii noastre.

Nu demult, în paginile revistei « Octomvrie » a avut loc o dispută între criticii B. Bialik, O. Grudțova, T. Motileva și A. Margobria cu privire la problemele realismului socialist și ale teoriei sale. În afară de un șir de teze incontestabile, expuse de participanții la discuție, aceasta a avut din păcate, în multe privințe, un caracter scolastic. Astfel, de exemplu, O. Grudțova și B. Bialik au discutat ce trebuie și ce nu trebuie să reprezinte scriitorul credincios metodei realismului socialist. O. Grudțova a emis teza că artistul sovietic trebuie să arate lupta dintre ceea ce e nou și ceea ce e vechiu în fiecare din personajele sale, iar B. Bialik a susținut că ar fi mai just ca rămășițele capitalismului (de ex. birocratismul) să fie personificate, iar ciocnirea dintre acești eroi în viață, să fie prezentată arătându-se și afirmându-se victoria principiului nou, socialist.

E o dispută, nu asupra metodei realismului socialist, ci, de fapt, o dispută asupra subiectelor și temelor operelor scriitorilor sovietici.

Artistul sovietic este îndreptățit să reprezinte orice coliziune, tipică societății noastre. El poate prezenta omul în care ceea ce e vechiu se luptă cu ceea ce e nou, poate alege ca subiect al operei sale ciocnirea oamenilor înaintați, comuniști, comsomoliști, bolșevici fără partid, cu oamenii străini și dușmani societății noastre. Realismul socialist nu prescrie artistului niciun fel de rețete literare, dându-i libertatea deplină în alegerea mijloacelor și metodelor prezentării artistice. Important e doar ca conflictele să fie prezentate veridic, ca artistul să afirme în opera sa victoria principiului progresist, sovietic, ca în faptele concrete ale vieții noastre de toate zilele el să fie în stare să vadă mlădițele stării noi, să vadă viitorul comunist al poporului său, — acest mare țel pentru care muncesc și luptă cu abnegație oamenii societății sovietice.

Realismul socialist nu decretează norme ale stilului. Dimpotrivă, el dă cea mai largă libertate pentru dezvoltarea celor mai variate orientări ale creației. Se știe că în calomnia lor josnică a literaturii sovietice, criticii burghezi contemporani ai Angliei, Americii, Franței recurg de cele mai multe ori la învinuirea că scriitorii noștri, ar fi « conformiști ». Toți ar scrie după același șablon și de aceea n'ar fi capabili să arate varietatea lumii și a oamenilor care o locuiesc. Mai mult decât orice pe lume, acești domni prețuiesc în artă « individualitatea clar exprimată », înțelegând prin aceasta tot felul de încâlceli formaliste, frânturi din diversii André Gide și Sartre. Sfortările lor ieftine de « individualitate » constau în descrierea putrefierii sufletești a « eroilor », — acești « gentlemen-hoți », cum bine i-a numit Gorki.

Scriitorul reacționar francez François Mauriac, un dușman înverșunat al regimului socialist, minte, spunând că în socialism nu ar fi loc pentru personalitatea omenească, și că romanul, pe care îl definește ca o istorie a personalității omenești, trebuie, cică, în mod inevitabil, să ajungă la decădere și să dispară odată cu aceasta.

Un alt obscurantist obtuz, un scriitor francez care în tot cursul celui de-al doilea războiu mondial a stat în Statele Unite, mâncând pâine

americană, întorcându-se în Franța a împărtășit « ideile » sale despre literatura rusă cititorilor jurnalului « Les nouvelles littéraires ». Aceste « idei » se rezumă la calomniile banale,—că literatura sovietică este condamnată la uniformitate și academism (« Les nouvelles littéraires » din 30 Oct. 1947).

Intr'o mișcătoare unitate de vederi cu acest scriitor se află colegul său, calomniatorul experimentat Germain Bazin, care în cartea sa apărută nu demult « Le Crépuscule des images », se plânge că marxismul ar reduce activitatea artistului « la o sumă de date materiale și economice ».

Tărîndu-se în fața capitalului american, scribii plătiți din Franța de astăzi, sunt gata să constate « scleroza » lor și să recunoască, că literatura americană este cea mai autentică literatură a epocii noastre, mulțumită faptului că « este compiet lipsită de ideologie ». Astfel este, de exemplu, articolul critic din aceleași « Nouvelles littéraires » din Oct. 1947.

E o chestie de gust pentru acești domni să laude literatura cu gangsteri, lipsită de conținut, confecționată în Statele Unite, și s'o considere ca fiind cea mai mare cucerire a culturii. În ceea ce privește afirmația lor că această literatură este lipsită de ideologie, aceasta este o minciună curentă, de care sunt așa de mândri bandiții burghezi ai condeiului. În această literatură, ideologia este vădită, este ideologia fățișă a dolarului, ideologia profitului, pe care lacheii literari ai monopolștilor americani, o exporta acum în mod intens în Europa Apuseană.

Metoda realismului, socialist cere dela artiștii sovietici o prezentare veridică a realității. Misiunea prezentării veridice a vieții, deschide un câmp vast apariției originalității individuale a fiecărui scriitor. Această problemă, scriitorii sovietici o rezolvă fiecare în felul său, corespunzător particularităților talentului său și tehnicei sale artistice.

Unul din minunatele merite ale realismului socialist constă în faptul că el dă cele mai largi posibilități înfloririi celor mai variate maniere și stiluri artistice în creația scriitorilor sovietici.

Acest lucru poate fi ilustrat de un șir de exemple.

Creația lui Vladimir Maiakoski, minunatul poet al revoluției « cel mai bun, cel mai talentat poet al epocii noastre sovietice », cum l-a numit tov. Stalin, corespunde, în epoca de maturitate a evoluției sale, principiilor fundamentale ale realismului socialist. Ea oglindește în mod veridic realitatea, are o orientare socialistă și este pătrunsă de afirmarea revoluționar-romantică a « zilei de mâine » comuniste.

Să ne amintim că în aceiași ani în care V. Maiakovski a creat poemele sale « Vladimir Ilici Lenin » și « Bine », « Versurile despre pașaportul sovietic », « Povestea despre Kuznețstroi și despre oamenii Kuznețcului », A. M. Gorki a scris « Afacerea Artamonov », « Viața lui Klim Samghin », piesa « Egor Bulicev și alții ». Aceste opere sunt închinatc trecutului prerevoluționar: în ele se zugrăvește mai ales viața intelectualității burgheze, a burgheziei, a negustorimii. Despre prezentul socialist nu este vorba în aceste opere ale lui Gorki.

Ele nu seamănă de loc cu operele lui Maiakovski. Și totuși, aceste opere sunt și ele scrise după metoda realismului socialist.

Gorki ura profund capitalismul. În figuri vii, tipice, de o putere necunoscută, el a arătat cum este condamnată burghezia de istorie la o pieire inevitabilă. Creând aceste opere, Gorki s'a sprijinit pe practica de luptă a clasei muncitoare, preocupată de construirea socialismului; de aceea el a putut să arate cu atâta profunzime și veracitate, procesul descompunerii burgheziei, în persoana unor oameni ai lumii vechi ca, de exemplu, negustorul Egor Bulîcev, care recunoaște foarte bine mârșăvia capitalismului, care profesează filosofia: «Nu furi tu, rubla fură» — și care moare cu conștiința că a venit sfârșitul istoric al oamenilor de teapa sa.

Caracterizând în mod just perioada timpurie a evoluției creatoare a lui Gorki drept o perioadă revoluționară-romantică, criticii noștri se opresc cu nedumerire în fața ultimelor opere ale lui Gorki, neștiind sub ce «rubrică» să le așeze, observând că în ele, romantismul spontan al tânărului rebel s'a transformat într'un romantism revoluționar, cu caracter socialist și și-a găsit expresia în figuri artistice luminoase. La Gorki, de exemplu, figura bolșevicului Kutuzov pe care el l-a reliefat în «Viața lui Klim Samghin» este învăluită de romantism. Dar nu numai în aceasta constă romantismul maturului Gorki. În articolul său «Despre realismul socialist» (1933), el scria:

«Noi trăim într'o țară fericită în care ai pe cine iubi și respecta. La noi, dragostea pentru om trebuie să apară — și va apărea — din sentimentul de mirare față de energia sa creatoare, din respectul reciproc al oamenilor față de forța lor nelimitată, de muncă, forță colectivă, care creează formele socialiste ale vieții, din dragostea față de partid, conducătorul poporului muncitor din întreaga țară și învățătorul proletarilor din toate țările».

Această dragoste fierbinte pentru poporul său, pentru partidul comunist, precum și înțelegerea căilor istorice ale societății socialiste, au întipărit creației lui Gorki un caracter activ, care afirmă viața. Zugrăvind moartea lumii vechi, lume bazată pe exploatarea omului de către om, Gorki, cu o extraordinară pasiune și credință, pornind dela concluziile științei leninist-staliniste, a afirmat viitorul luminos al poporului său, care deschide întregii omeniri drumul spre comunism.

Versurile și poemele lui Maiakovski create în timpurile sovietice, au un caracter accentuat publicistic. «Egor Bulîcev și alții» sau «Afacerea Artamonov» sunt opere de alt gen. În ele, ideea autorului este întrupată în evoluția figurilor artistice. Stilul lui Maiakovski diferă de stilul lui Gorki. Dar, pe amândoi scriitorii îi unește metoda comună a redării realității: metoda realismului socialist, care se bazează pe concepția marxist-leninistă.

Mai există și acum oameni naivi care presupun că din moment ce un artist sovietic reprezintă prezentul, el trebuie să se folosească de metoda realismului socialist, dar dacă abordează prezentarea trecutului, această metodă nu este obligatorie. Asemenea părere este greșită. Realismul socialist este o metodă

de prezentare a realității și nu o temă a artistului. Ea reprezintă o armă puternică în mâinile artistului sovietic în prezentarea oricărei perioade istorice și a oricărei țări. A. N. Tolstoi în romanul său « Petru I », sau în povestirea sa dramatică « Ivan cel Groaznic », a zugrăvit întâmplările unor zile de mult trecute. Dar stăpânirea metodei realismului socialist i-a permis lui A. N. Tolstoi, să picteze în operele sale pline de talent, tablourile istoriei poporului rus, în mod just și clar. Tolstoi l-a înfățișat pe Ivan cel Groaznic în toată complexitatea naturii sale, arătând cum s'au oglindit în el contradicțiile istorice ale epocii, subliniind rolul progresist al lui Ivan cel Groaznic în crearea statului național rus și a desvăluit totodată caracterul limitat, de clasă al politicii sale care a servit la stabilirea monarhiei absolute. Tot așa de clar și de profund este înfățișată în romanul lui Tolstoi « Petru I », personalitatea țarului Petru precum și a epocii care i-a dat naștere. Ambele romane au fost opere de inovație, care i-au ajutat pe oamenii sovietici să-și formeze o concepție justă asupra etapelor importante ale istoriei ruse. O astfel de tratare a lui Petru I și Ivan cel Groaznic a fost posibilă în urma înțelegerii profunde, de către scriitor, a concepției leninist-staliniste a procesului istoric, ea a fost fructul aplicării realismului socialist drept metodă de prezentare a realității istorice.

*

Metoda realismului socialist, a înflorit și s'a întărit, în urma victoriei socialismului în țara noastră, sub influența fecundă a concepției dialectic-materialiste.

Fără îndoială că opere atât de însemnate ca « Egor Bulicev și alții » și « Viața lui Klim Samghin » de A. M. Gorki, poemele « Vladimir Ilici Lenin » și « Bine » de Maiakovski, « Ceapaev » de Furmanov, « Infrângerea » de Fadeev, « Pe Donul liniștit » și « Pământul destelenit » de Șolohov, sunt opere scrise după metoda realismului socialist. Aceste opere au fost create în perioada în care în țara noastră se purta încă lupta pentru afirmarea definitivă a socialismului. În anii următori, când socialismul victorios în țara noastră a determinat complet o nouă orientare a evoluției artei sovietice, această metodă s'a afirmat drept unica metodă dominantă a artei sovietice.

E important să subliniem, că realismul socialist este metoda care se întrebunțează cu același succes în toate literaturile naționale ale popoarelor URSS, metodă care favorizează înflorirea acestor literaturi. Realismul socialist, ca metodă unică pentru literaturile tuturor popoarelor URSS, absoarbe bogăția nuanțelor naționale care decurg din specificul național al culturilor acestor popoare. Creațiile naționale prin formă, socialiste prin conținut ale cazahului Djambul, ale daghestanului Suleiman Stalski, ale georgianului Simon Cikovani, ale bielorusului Arcadie Culeșov, ale ucrainenilor Nicola Bajan și Alexandru Korneiciuc și ale multor alți scriitori ai popoarelor URSS, au fecundat

practica literaturii sovietice, introducând în ea caracterele specific naționale, care apar și în particularitățile limbii și în construcția metaforei și în alte metode artistice de exprimare. În literatura sovietică, frăția stalinistă a popoarelor și-a găsit expresia ei proprie. Mulți scriitori ai republicilor naționale au devenit cunoscuți în întreaga Uniune, devenind tot atât de aproape cititorului răs, ca și celorlalți cititori ai altor popoare ale URSS.

Realismul socialist nu este identic cu concepția filosofică marxistă, deși este strâns legat de ea. Realismul socialist este metoda care se bazează pe datele științei marxist-leniniste. Operele create de scriitorii sovietici pe baza metodei realismului socialist, sunt o prezentare deosebită, artistică și expresivă a lumii.

În Marele războiu pentru apărarea patriei, principiile realismului socialist, dela care au plecat în creația lor scriitorii sovietici, le-au dat posibilitatea să reprezinte în mod just evenimentele dramatice ale acelor ani. Trebuie să considerăm ca un merit al scriitorilor sovietici faptul că ei au zugrăvit lupta statului sovietic împotriva agresiunii hitleriste într'o lumină istorică adevărată și în concordanță cu realitatea.

Literatura sovietică a zugrăvit în mod real toate acele întâmplări funeste pe care fascismul sângeros le-a adus popoarelor URSS. Acest lucru este foarte just și exact oglindit și în poemul « Meridianul dela Pulcovo » de V. Inber și în povestea lui V. Grossman « Poporul nemuritor » și în poemul lui P. Antocolski « Fiul » și în poemul lui A. Tvardovski « Vasili Tiorkin » și în piesa lui C. Simonov « Oamenii ruși » și în « Neînfrânții » lui Boris Grobatov și în « Invazia » lui L. Leonov și în « Curcubeul » Wandei Wasiliewska, — precum și în multe alte opere ale prozei, poeziei și dramaturgiei noastre. Dar scriitorii sovietici nu și-au limitat misiunea lor la acest lucru.

Arătând suferințele locuitorilor din Leningrad din timpul blocadei, poeta Olga Bergholz scria în anul 1943:

*Noi trăim acum o viață dublă!
Incercuiți în întunec, în foame, în tristețe
Noi respirăm ziua de mâine, liberă, mândră —
Noi înșine am cucerit această zi.*

(Poemul « Jurnalul din Februarie »)

Acest motiv îl întâlnim în sutele de versuri ale poezilor sovietici, scrise în prima etapă a Marelui războiu pentru apărarea patriei, încă înainte de acea răsturnare care a avut loc în lupta dela Stalingrad, care a schimbat în mod hotărîtor și definitiv, în favoarea URSS, întregul mers al luptei cu fascismul.

Poezia sovietică, prezentând latura dureroasă și tragică din viața poporului, din soarta eroilor, a arătat aceste lucruri dureroase într'o perspectivă justă. Literatura realismului socialist a chemat la victorie și a întrevăzut conturile ei, încă din acele zile în care armata hitleristă era lângă Moscova, lângă Leningrad și se arunca spre Volga. În cele mai teribile zile ale istoriei statului nostru

socialist, literatura noastră a știut să vadă ziua de mâine, ziua Victoriei, a întărit în conștiința milioanelor de oameni credința în victorie. Literatura sovietică a propagat forța și măreția omului sovietic, a chemat la triumful asupra morții, asupra putrezirii, asupra descompunerii.

În zilele luptei dela Stalingrad, poetul ucrainian Leonid Pervomaischi a scris despre țara sa natală, în poezia « In regiunea Poltavei »:

Acolo-i noapte-acum. . . Urma fumegândă a incendiilor.

Văile sărace sunt groaznice în întunec.

Acolo sunt ruinile copilăriei mele

Dar poate că nici ruine nu mai sunt?

Dar fie și ruine — noi tot vom învinge!

Noi le-am jurat credință veșnică

Cu tot ce este mai nobil în om,

Și ne vom întoarce, sau moartea o vom găsi.

(Traducere în limba rusă de M. A. . . .)

Astfel conflictul tragic este rezolvat de către poetul sovietic într'un plan nou, neobișnuit pentru arta veche. În mijlocul durerii și al suferințelor care au fost pricinuite țării noastre de către cotropitorul fascist, poetul afirmă forța și triumful binelui, al luminosului principiu uman, credința în victoria viitoare.

Multe veacuri la rând, religia învăța că suferința purifică sufletul omenesc. Gorki a luptat cu întregul său temperament puternic împotriva acestei concepții, împotriva moralei de sclav pe care o cuprinde. El a afirmat că datoria omului adevărat nu este să se complacă în suferință, ci să tindă să-i izbăvească și pe semenii săi. Gorki a luptat împotriva pesimismului, care s'a cultivat atâtea veacuri în literatura mondială. El a proclamat noua structură a sentimentelor omului - luptător, ale omului - revoluționar. În concepția lui Gorki, tragicul a încetat să mai fie inevitabil, fatal: credința revoluționar-romantică în om, în viitorul său, are la baza sa concepția comunistului, a dialecticianului materialist, pentru care lumea nu se termină la limitele proprii sale personalității, ci se prelungește în viață, în lupta și în creația poporului.

Literatura noastră a continuat și a realizat în mod practic în figurile artistice această idee a lui Gorki.

Marele Război pentru Patrie a popoarelor Uniunii Sovietice, împotriva cotropitorilor fasciști, nu a fost numai o încercare grea și sângeroasă, ci a fost și o mare școală a curajului, a credinței către Patrie, către Partid, către Stalin. Din această școală, oamenii sovietici au ieșit și mai căliți și mai fermi. În timpul războiului, s'au manifestat multilateral și măreț toate acele calități pe care Partidul bolșevic le-a cultivat de ani de zile în poporul sovietic.

Unitatea morală și politică a societății sovietice, care s'a maturizat încă în anii dinainte de războiu, a trecut proba focului în anii războiului și a devenit și mai puternică și mai strânsă.

Toate aceste procese, caracteristice societății noastre, au fost fixate în literatura sovietică. Ceea ce e deosebit de caracteristic e că în ultimii ani, literatura sovietică s'a îmbogățit cu un șir de artiști tineri. Un mare număr de tineri au început a scrie pentru a povesti ceea ce au trăit și suferit.

Cărți ca « Oameni cu conștiința curată », operă scrisă de generalul partizan, erou al Uniunii Sovietice, P. Verșigora, « In tranșeele Stalingradului », roman scris de comandantul Armatei Roșii, participant la lupta dela Stalingrad, Victor Necrasov, însemnările partizanei Tatiana Iogunov « In pădurile Incolenscului », notele radiotelegrafistului naval sovietic I. Kirilenko « Plescăe valurile reci », însemnările conducătorilor organizației ilegale de partid din Crimeia I. Kozlov « In ilegalitate în Crimeia », ca și « Pionerii » colonelului N. Strecișin, — toate aceste opere și multe altele asemănătoare conțin un material autobiografic bogat. Autorii lor au trăit faptele pe care le relatează și împărtășesc cititorilor experiența lor, câștigată în luptele groaznice duse pentru fericirea și independența Patriei sovietice. In aceste cărți se arată în toată măreția ei, figura omului sovietic, extrem de variat prin trăsăturile sale individuale, dar având în același timp calități comune, nobil patriot care nu-și precupește nici sângele, nici viața în lupta pentru libertatea Țării, pentru Patria socialistă.

In ultimii ani au apărut o serie de opere în care autorii, stăpânind în mod larg și liber materialul impresiilor din viață, creează tablouri generalizate, zugrăvesc figuri tipice. Cităm « Furtuna » de Ehrenburg, « Fericirea » de Pavlenko și opere ale scriitorilor mai tineri ca « Steaua » de E. Kazachievici, « Tovarăși de drum » de V. Panova, « Mesteacănul alb » de M. Bubenov, « Noaptea conducătorului de oști » de G. Berezco, « Stegarii » de A. Goncear, « Curganul lui Mamai » de Pavel Șebunin.

Extrem de interesant e și faptul că tinerii scriitori care au intrat în literatură nu se mărginesc la cadrul temei războiului. In anii de după războiu, s'a ivit o serie de opere ale tinerilor scriitori care tratează tema muncii, a creației vieții noi, socialiste. Cartea lui V. Dobrovolski « Trei în mantale cenușii », povestește despre viața studențimii sovietice de astăzi. In romanul « Krujilika », Vera Panova îi prezintă pe oamenii unei mari uzine militare din Urali în timpul trecerii la producția de pace. « Cirezi pe drum » de V. Avdeev este închinat oamenilor dintr'un mare sovhoz pentru creșterea vitelor. Satul colhozian de astăzi servește ca temă romanului lui S. Bataevski « Cavalerul Stelei de Aur » și poemului lui A. Nedogonov « Steagul fâlfâie deasupra sovietului satului ». Mulți eroi ai acestor povestiri și romane, fie că s'au întors ieri din războiu, sau chiar dacă nu au fost participanți nemijlociți, au muncit totuși în mod activ pentru victorie, s'au aflat în dosul frontului la o muncă de producție, de partid sau în comsomol.

Astfel, dacă luăm operele din ultimii ani, trebuie să recunoaștem în mod obiectiv că prin ele literatura sovietică a reușit să răspundă la multe teme foarte importante ale prezentului. Este o literatură a vieții, a luptei. Eroii scriitorilor sovietici nu sunt enigmatici, rupți dela viață, nu sunt intelectuali de cabinet,

care se încurcă în propriile lor contradicții și trăiri sufletești: aceștia sunt oameni ai luptei și ai muncii pașnice, sunt oamenii practicii vii, sunt patrioții sovietici. Pentru Rudnev, comisarul detașamentului lui Kovpah, eroul cărții lui P. Verșigora, pentru tânărul locotenent Travkin din povestirea lui E. Kazachievici « Steaua », pentru bătrânul intelectual doctorul Belov și pentru comsomolista Lena Ogorodnicova din « Tovarăș de drum » de V. Panova, pentru eroii romanului « Krujiliha », pentru colhoznicii ucrainieni de ieri, iar astăzi soldați ai Armatei Sovietice, prezentați de A. Goncear în romanul « Stegarii », pentru tinerii intelectuali sovietici Serghei și Vasili Vlahov, introduși în romanul lui I. Ehrenburg « Furtuna », nu există interese mai presus de servirea poporului lor, a mării lor Patrii.

Dar aceasta nu înseamnă că scriitorii sovietici evită să arate laturile întunecoase ale realității noastre, că ignorează lupta care are loc în societatea sovietică între oamenii cu morala comunistă și între oamenii care se găsesc în lanțurile concepțiilor și dispozițiilor înapoiate, care împiedecă mișcarea noastră înainte. V. Necrasov desvăluie, de exemplu, trăsăturile mic burgheze ale ofițerului Lisagora, care, în condițiile groaznice ale luptei dela Stalingrad, tinde spre comoditatea și bunăstarea mic burgheză. V. Panova l-a arătat just în « Krujiliha » pe Uzdecikin cu mărginirea sa și cu amorul său propriu bolnăvicios, care nu fac decât să strice cauzei comune. N. Stecișin a prezentat pe bețivanul neglijent, maiorul Fastov și pe soldățoiul Efimov. P. Șebunin în « Curganul lui Mamai » l-a arătat pe lașul Batalov, E. Kazachevici în povestirea « Steaua » l-a reliefat pe afaceristul Mamocikin, soldat viteaz, dar un om de o moralitate nestatornică. I. Kozlov, care a închinat multe pagini faptelor eroice ale comuniștilor și ale comsomoliștilor sub ocupația germană, arată și oameni ușuratici, nedisciplinați, care au disprețuit conspirația bolșevică ilegală și prin aceasta au făcut jocul dușmanului. Oamenii, ale căror Tăpte sunt legate într'un fel sau altul cu rămășițele societății capitaliste, sunt aspru condamnați de către scriitorii noștri.

În operele scriitorilor sovietici este arătat pe larg acel lucru nou, frumos și nobil, care s'a dezvoltat în sufletele oamenilor sovietici, care a fost educat în ei de către partid, de regimul sovietic, de întregul sistem al vieții în statul nostru. Figuri ca a locotenentului Trakvin din povestirea lui E. Kazachievici « Steaua » sunt învăluite într'un romantism adevărat, ca și a tânărului ofițer Brianski, inteligent și cercetător, comandant-inovator înfățișat de Goncear, ca și a comsomolistului Victor Cercașin, reliefat de V. Dobrovolski în povestirea « Trei mantale cenușii », ca și a oamenilor eroici ai acțiunii ilegale din Crimeia, arătați de S. Kozlov, ca și a comandantului de armată Riabini — eroul principal al povestirii lui G. Bereczno « Noaptea comandantului », ca și a pionerului erou Taras Gaponenco, arătat de Strecișin. Numărul exemplelor s'ar putea înmulți cu ușurință.

Sunt patrioți sovietici, oameni credincioși până la capăt regimului sovietic, partidului, lui Stalin — oameni care urăsc lașitatea, inertia, burghezia, egois-

mul. Sunt oameni de tip nou, care sunt crescuți de societatea socialistă și care de aceea pot sluji de exemplu. Spiritul inovației este puternic la dânsii, ei înfruntă pericolul cu curaj, conduși de devotamentul profund pentru interesele Patriei.

Literatura noastră a reflectat cu justețe acel lucru nou, caracteristic societății sovietice în etapa actuală a evoluției ei istorice — unitatea moral-politică a poporului sovietic, de care se sfărâmă acele rămășițe ale spiritului de proprietate și de egoism din conștiința diferiților cetățeni ai Uniunii Sovietice, rămași în urmă, împotriva cărora luptă cu îndârjire oamenii sovietici progresiști.

Eroii literaturii sovietice se caracterizează prin lărgimea gândirii lor politice, care le permite să-și înțeleagă munca drept o parte a luptei pentru comunism, dusă de întregul popor. În operele scriitorilor sovietici sunt scoși în evidență, simpli muncitori și colhoznici, studenți, ofițeri, generali și savanți, conducători ai producției: tehnicieni, ingineri, directori de uzine: și aceștia toți, constituiesc colectivul monolit, puternic cimentat al făuritorilor comunismului. Majoritatea covârșitoare a celor mai luminoși și pozitivi eroi ai literaturii sovietice sunt oameni de frunte ai timpului nostru: comuniști, comsomoliști, bolșevici fără partid. Scriitorii zugrăvesc de asemeni reprezentanți ai diferitelor naționalități: găsim aici eroi ruși, și alături de ei, prieteni credincioși în muncă și în luptă, megucrainieni, georgieni, bieloruși, cazahi, evrei, estonieni și reprezentanți ai celorlalte naționalități din cuprinsul statului sovietic. Intruparea strălucită în figuri artistice, a marei prietenii staliniste a popoarelor, constituie un mare merit istoric al scriitorilor sovietici. Descompunerii morale și individualismului animalic, preamărit cu atâta cinism nerușinat de către scriitorii burghezi din Europa Apuseană și din America, scriitorii sovietici le opun marea prietenie a popoarelor, camaraderia socialistă născută pe câmpul de luptă, în întrecerea în muncă, în învățatură și în munca comună.

Oare nu se caracterizează ca un democratism adevărat atitudinea lui Trakvin, eroul nuvelei lui E. Kazachievici « Steaua », față de subordonații săi Anicanov și alții, pe care el îi conduce într'o recunoaștere extrem de primejdioasă în spatele dușmanului? Oare nu este plină de lumina nouilor relații socialiste scena din povestea lui V. Dobrovolski « Trei în mantale cenușii », care arată cum eroul acestei opere renunță la victoria personală într'o competiție sportivă, pentru a-și salva tovarășul? Și prin ce spirit înalt de prietenie socialistă sunt legați eroii « Stegarilor » lui A. Gonciar, atunci când ei susțin atacul armatelor dușmane în castelul maghiar asediat.

Prozatorii sovietici recurg la căi diferite, ei aleg diverse maniere literare pentru a da expresie ideilor lor creatoare. Printre scriitorii tinerei generații, unii sunt mai aproape de maniera narativă a lui Lev Tolstoi, alții de a lui Cehov, alții de a lui Turgheniev sau Gogol. Pe unii îi atrag descrierile rigurose și precis, alții aleg forma jurnalului intim, plină de emoție lirică,

alții înclină spre o construcție romantic înălțată a povestirii. Dar ar fi greșit să credem că tinerii noștri scriitori nu caută căi proprii, că ei repetă doar și dezvoltă procedeele descoperite înainte de către artiștii cuvântului. Nu, întreaga noastră proză tânără, este o căutare de genuri noi, de noi procedee.

Lipsa de înțelegere pentru faptul că scriitorii sovietici au dreptul de a alege diverse căi creatoare pentru realizarea ideilor lor artistice se manifestă încă, din păcate, foarte des în critica noastră literară. Astfel, de exemplu, romanul plin de talent al Verei Panova « Krujiliha », în care scriitoarea zugrăvește veridic viața oamenilor sovietici, i-a adus în presă unele reproșuri nemeritate. O serie de literați au luat față de acest roman o atitudine de critică acută, afirmând că concepția ideologică a romanului este nebuloasă, că rămâne neclarificat pe care dintre eroi îi iubește și pe care îi condamnă Vera Panova. Criticii i-au reproșat Verei Panova că la eroii ei nu există o armonie deplină între interesele lor personale și cele obștești. I. Suboțchi a declarat chiar, în paginile revistei « Lumea nouă » (nr. 2, 1948) că « V. Panova propovăduște ideea pesimistă a caracterului irezolvabil al contradicției dintre personal și social... ».

În realitate, scriitoarea n'a avut firește, această intenție; ea a arătat în mod veridic unele dintre contradicțiile reale, care există în viața societății noastre.

În loc să studieze aceste contradicții, critici ca Suboțchi îi îndeamnă pe scriitorii noștri la o pedagogie primitivă și la o înfrumusețare a realității. Ea a preferat să nu facă pedagogie, ci să arate tendințele dezvoltării sociale. Pentru cititorul atent al romanului Verei Panova, « Krujiliha », este limpede că autoarea este din tot sufletul alături de oamenii societății socialiste, de oamenii muncii creatoare. În același timp, scriitoarea a înfățișat și rămășițele vechilor deprinderi egoiste, care se mai întâlnesc la oamenii sovietici. Dar criticii nu au înțeles toate acestea și au deslănțuit tunetele și fulgerele împotriva V. Panova. Același L. Suboțchi caracteriza metoda V. Panova drept « pasiv-obiectivistă » și « empirică ».

Obiecțiuni asemănătoare a ridicat și criticul Boris Soloviev, împotriva romanului lui Victor Necrasov « În tranșeele Stalingradului ». El l-a învinuit de-a-dreptul pe Necrasov că urmează concepția scriitorului francez Flaubert: « Vom arăta, dar nu vom trage concluzii ».

În realitate, romanul lui Necrasov nu are nimic comun cu formula obiectivistă și lipsită de pasiune a lui Flaubert. Necrasov prezintă figuri ale unor simpli oameni sovietici, în focul luptei dela Stalingrad. El a arătat în mod luminos și pitoresc, cum ofițerii Cherhențev și Farber, soldatul Valega, marinarul Ciumac și mulți alți apărători ai Stalingradului, membri de partid și cetățeni fără de partid, nu au pregetat să-și jertfească sângele și viața pentru a asigura Patriei socialiste victoria asupra dușmanului. V. Necrasov a transpus toate acestea în faptele eroilor săi. Dar aceasta nu l-a mulțumit pe criticul « exigent ». El socotește că viciul romanului constă în faptul că « în fond (??) prezentarea momentului ideologic este lipsit de atitudine, se limitează la

acțiune și nu își găsește o expresie destul de profundă și deplină, nici în textul autorului, nici în exprimările eroilor romanului...» («Lumea nouă», nr. 3, 1948).

A critica scriitorii de pe asemenea poziții naive, înseamnă a le tăgădui dreptul de a-și căuta mijloace de expresie proprii. Scriitorul sovietic poate să folosească *diferite* maniere artistice pentru reprezentarea realității.

*

Realismul socialist nu tolerează deformarea realității. De pe pozițiile realismului socialist, luptăm împotriva a tot ce e urât în arta contemporană. Un exemplu strălucit pentru aceasta îl constituie lupta energică și consecventă pe care a dus-o Gorki împotriva formalismului și a decadentismului.

Pornind dela teoria realismului socialist, Gorki a putut să facă o critică nimicitoare a formalismului și a decadentismului. Când recitești articolele de critică literară ale lui Gorki, vezi că, prin spiritul lor, prin tezele lor filosofice fundamentale, ele sunt apropiate de lupta pe care o duce astăzi partidul bolșevic împreună cu toți artiștii sovietici progresiști, împotriva deformărilor decadentiste și a recidivelor formalismului. Aceste articole ale lui Gorki sunt o armă amenințătoare, îndreptată împotriva divorțului dintre artă și viață, împotriva îndepărtării de adevărul realității.

Formalismul și decadentismul au fost, pentru Gorki, dușmani vechi, el vedea în ele un atentat direct la cele mai bune tradiții ale literaturii clasice ruse, ruptura cu misiunea ideologică a artei ruse, misiune inerentă acestora la sfârșitul secolului XVIII și aproape în tot cursul secolului XIX.

Gorki, care era îndrăgostit de viață, care preamărea Omul, forța și frumusețea lui, era scârbit de acea filosofie a decăderii, de acel flirt cu moartea și cu descompunerea, cu care erau literalmente saturate scrierile majorității decadenților. Cultului lor pentru desnădejde și întunec, pentru lipsa de voință și putreziciune, pentru misticism și idealism filosofic, Gorki îi opunea optimismul său, profunda sa încredere în viață.

Gorki s'a ridicat cu mânie împotriva manifestărilor decadentismului și ale formalismului în literatura sovietică. El a luat poziție cu asprime împotriva manierismului, a inventării fără sens de cuvinte artificiale.

Gorki a de slănit indignarea opiniei publice împotriva deformării frumoasei limbi ruse, și-a bătut joc fără milă de tendințele dăunătoare și de scamatoriile în domeniul stilului.

« Intre mărețele sarcini pentru crearea unei culturi nouă, socialiste — scrie Gorki în articolul « Despre limbă » — ni se pune și sarcina de a organiza limba, de a o purifica de vechiturile parazitare. Tocmai la aceasta se reduce una dintre sarcinile principale ale literaturii noastre sovietice ».

Luptând împotriva formalismului în literatură Gorki a căutat să-i explice natura, să-i desvăluie origina. Bazat pe numeroase fapte din istoria culturii

și a literaturii, Gorki a arătat că istoria ideologiilor exploatare — inclusiv cele religioase — constituie o încercare a claselor dominante de a crea un sistem de idei, ce nu are nimic comun cu munca omului. Aceste idei — remarcă Gorki — au servit claselor stăpânitoare, ajutându-le să intimideze conștiința maselor muncitoare. De aici, Gorki deduce însăși origina formalismului, ca un curent rupt de activitatea de muncă a oamenilor și de aceea, opus acesteia.

« Formalismul ca « manieră » — scria Gorki — ca « procedeu literar » servește cel mai adesea pentru a acoperi golul sau sărăcia sufletului. Un om vrea să vorbească cu oamenii, dar nu are ce spune; și atunci vorbește neconținut, obositor, cu cuvinte multe, deși uneori frumoase și alese cu îndemănare, despre tot ce vede, dar ce nu poate, nu vrea sau se teme să înțeleagă. . . Unii autori se servesc de formalism ca de un mijloc spre a-și îmbrăca gândurile, pentru ca să nu iasă la iveală dintr'odată atitudinea lor urită și dușmănoasă față de realitate, intenția lor de a denatura sensul faptelor și al fenomenelor ».

Drept exemplu de formalism, Gorki citează operele lui Proust, Joyce, Dos Passos, literați burghezi contemporani, care au dus până la absurd parada lor cinică și vană de echilibristică verbală, pretins aleasă, dar de fapt, goală și lipsită de conținut.

Gorki vedea origina formalismului contemporan în filosofia idealistă a lui Platon, care socotea că forma este ideea perfectă a tot ce există. Gorki își bate joc în mod caustic de abstracțiunile platonice și hegeliene, aseamănă just și profund formalismul literar cu formalismul în domeniul dreptului, cu șicana birocratică. Pentru Gorki, formalismul în literatură și formalismul în administrație sau în justiție sunt dușmani tot atât de primejdioși ai principiului vieții, ai principiului uman.

Gorki a depus o muncă uriașă pentru a purifica marea literatură rusă de încurcătura formalistă, de găngăvirile naturaliste și a luptat pentru o limbă curată, limpede, armonioasă. Această luptă a fost dictată de năzuința lui Gorki de a ajuta tânăra literatură sovietică să scape de bolile decadentismului, boli moștenite dela cultura burghezo-nobiliară prerevoluționară.

Lupta lui Gorki pentru puritatea limbii literare ruse, era o parte din lupta sa pentru introducerea realismului socialist ca metodă literară. El socotea decadentismul și formalismul drept excrescențe monstruoase pe corpul minunat al artei. Gorki tindea să readucă literatura la izvoarele ei prime — poporul, folklorul — pentru ca, pe această bază, îmbogățită cu noul conținut al vieții socialiste și cu sistemul ideilor bolșevice, literatura noastră să creeze opere puternice și frumoase.

De multe ori Gorki a atras atenția scriitorilor sovietici asupra tezaurului nesocotit, de înțelepciune și frumusețe poetică pe care-l constituie creația populară. La primul Congres unional al scriitorilor, Gorki l-a auzit pe Așug-ul Sulciman Stalski și a spus în cuvântul său de încheiere:

« Așug-ul Sulciman Stalski a produs asupra mea — și știu că nu numai asupra mea — o impresie sguđuitoare. Am văzut cum, șezând la masa pre-

zidiului, acest moșneag fără știință de carte, dar înțelept, șoptea, compunându-și versurile și cum apoi, ca un Homer al secolului XX, le-a recitat în chip minunat.

« Păstrați cu sfințenie oamenii capabili să creeze asemenea perle de poezie ca cele create de Sulciman. Repet: începutul artei cuvântului este în folklor ».

Lupta dusă cu atâta pasiune și temperament de către Gorki este încă departe de a fi terminată. El a indicat numai direcția pe care trebuie să apuce formarea și perfecționarea metodei literare sovietice și a dat modele strălucite de aplicare a acestei metode.

Astăzi, când istorica decizie despre muzică a Comitetului Central al partidului bolșevic a dat o lovitură zdrobitoare tuturor varietăților formalismului, cuvintele spuse de Gorki acum nouăsprezece ani răsună ca o proorocie:

« De pretutindeni — dela zărâcni, burlași, ciuvași, marieni, etc. — curg șuvoaie de melodii minunate de frumoase pentru muzicienii geniali ai viitorului » (« Cuceririle noastre », nr. 1, 1929).

Din arta noastră nu sunt încă desrădăcinate toate tendințele formaliste. Drept exemplu pentru aceasta, avem muzica lui Muradeli, Șoștacovici, Șebalin, Prokofiev și multe versuri ale lui Șclvinski, Pasternac, Dm. Petrovski.

Formalismul și decadentismul își mai exercită influența asupra tinerilor noștri literați.

Conduși de deciziile C. C. al P. C. (b) al U. S. în problemele literaturii și ale artei, scriitorii sovietici în luptă cu rămășițele decadentismului și ale formalismului și utilizând metoda realismului socialist, vor crea noi opere artistice cu un înalt nivel ideologic, vrednice de marele nostru popor.

A. TARASENCOV

TEORIE ȘI CRITICĂ

CÂTEVA ASPECTE ALE OPEREI LUI MIHAIL ȘOLOHOV

Operele mari au — între altele — însușirea de a lămuri prin simpla lor prezență unele discuții și probleme. Sunt astfel mai mult decât niște simple exemple, devin argumente de neînfrânt — niște argumente măciucă, ce risipesc distincțiile și încălcelile estetizante.

Romanele lui Șolohov constituie astfel de argumente masive. Resping prin ele însele mai toate armele din arsenalul pe care estetica burgheză îl folosește împotriva concepției revoluționare asupra artei. Este deci util să cercetăm câteva din aceste probleme și să vedem cum apar ele la lumina tare a operei lui Șolohov.

O trăsătură esențială izbește dela început în personalitatea lui literară: uluitoarea, aproape unica sa precocitate literară.

Problema aceasta se înfățișează, la prima vedere, ca un surprinzător paradox și pentru estetica burgheză, care alunecă gingaș de-a-lungul problemelor ar putea-o considera ușor ca pe unul dintre multele — de ea afirmate — mistere ale creației artistice. Dar marxismul refuză misterele, aporiile, toate celelalte forme de resemnare sau de fugă în fața cunoașterii și fără a încerca să simplifice sensul social reacționar al renunțărilor la cunoaștere, caută liniile de explicație.

La lumina dialecticei materialiste, problema ar fi pusă cu picioarele pe pământ. Ceea ce interesează în primul rând nu e problema — fără sens — de unde provin darurile excepționale ale cutărui sau cutărui scriitor, ci — în cazul nostru — cum se explică rapida maturizare a lui Șolohov, care sunt izvoarele experienței lui artistice.

Precocitatea literară a lui Șolohov este într'adevăr prodigioasă. E lucru cunoscut — verificat de istoria literară — că romanul e în general rod al maturității artistului. Experiența de viață pe care o pretinde, ordonarea mijloacelor artistice și mai ales puterea de a transmite epic viziunea lui despre lume a autorului — impusă de apartenența lui de clasă — toate acestea fac rare cazurile de romancieri care să fi izbutit dela prima operă. Dimpotrivă,

un Anatole France care și-a dat operele reprezentative abia după patruzeci de ani, nu constituie o excepție în istoria romanului.

Cu atât mai izbitor apare « fenomenul » Șolohov. În 1926, la 21 de ani, după ce publicase vreme de trei ani nuvele în revistele comsomaliste, Mihail Șolohov scoate primul volum din « Pe Donul liniștit ». Avea să lucreze la cele patru volume, vreme de 14 ani. (Datele de apariție ale celorlalte trei sunt respectiv 1929, 1933, 1940).

E firesc ca cei patrusprezece ani de creație să oglindească în operă și transformarea scriitorului, dar rămâne faptul că la 21 de ani, Șolohov a putut să ne dea fluviul epic al cărui curs pornește dela primele fraze din carte, faptul că dela primul volum viața satelor și stanițelor căzăcești se ivește în toată tăria și adâncimea, cu contradicțiile, ciocnirile și cu stratificarea de clasă.

Cheia acestei precocități o poate da numai cercetarea a ceea ce exprimă scriitorul, confruntat cu câteva date ale biografiei. Să le pomenim pe scurt. Născut în 1905, într'un sat căzăcesc, Șolohov a trăit aproape toți cei patruzeci și trei de ani de existență în regiunea Donului. Acolo, în satul lui de baștină, luând parte la treburile și interesele colectivității, locuiește și astăzi academi-cianul Șolohov, ales în două rânduri deputat în Sovietul suprem al U.R.S.S. Acolo, de-a-lungul Donului, a trăit Șolohov anii grei ai războiului civil. Dela 15 la 17 ani a făcut parte din formațiunile revoluționare, care au curățat regiunea căzăcească de bandele albe. Un an mai târziu își începea cariera literară.

Astfel, dacă deplasăm problema și nu privim creația drept un act al individului izolat — precocitatea literară a lui Șolohov capătă o altă înfățișare. Toată opera lui poate fi considerată ca o epopee a cazacilor în revoluție. Și « Povestiri de pe Don » — prima culegere de nuvele și « Donul liniștit » și « Pământ destelenit » zugrăvesc schimbările aceleiași realități, sunt etape ale acestui drum al cazacilor spre revoluție. Șolohov a avut personal experiența timpurie a evenimentelor pe care le povestește — anii de copilărie petrecuți în Rusia țaristă, cei doi ani de adolescență când a luptat împotriva albilor. Dar, mai ales, a păstrat tot timpul legătura nemijlocită cu lumea pe care o zugrăvește. Cărțile lui sunt în primul rând rodul unei experiențe colective, viața satelor căzăcești înainte și după revoluție. Ele sunt hrănite de autenticitatea și bogăția acestei experiențe, ea le dă desimea și vigoarea epică. Bine înțeles că nu sunt numai atât. Nu sunt simple povestiri, sunt romane — mari romane. Șolohov nu se mărginește să înșiruiască întâmplări. El plămăiește personaje vii, le urmărește schimbarea, le zugrăvește drumurile, trasate de apartenența lor de clasă și de chipurile diverse cum reacționează fiecare din ele în fața evenimentelor. Personajele lui, create la un grad de generalitate ce le fac să exprime tipuri și categorii sociale sunt în primul rând oameni. Inafară de bogăția și varietatea tipurilor, această putere rară de a dărui cu viață cele mai neînsemnate figuri amintește stăruitor de Tolstoi. Ca și la creatorul lui « Războiu și Pace », nu există la Șolohov per-

sonaje existând numai cu numele. Câteva trăsături rapide, câteva replici dau viață unui personaj de al treilea plan, care poate că nu va mai reapare în decursul romanului.

Șolohov e mai ales un realist socialist. În vârtoarea evenimentelor, în asprimea neînduplecată a luptei, el știe să deschidă ferestre asupra viitorului. Acțiunea comuniștilor se proiectează pe ecranul acestor perspective de viitor. Fiecare perioadă e astfel zugrăvită, încât închide în ea posibilitatea perioadei viitoare. Lupta crâncenă a comuniștilor în războiul civil, a lui Bunciuc, a lui Ivan Alexeevici, a lui Mișca Koșevoi și a tuturor celorlalți — cuprinde germeii miilor de Davidovi din «Pământ deștelenit». După cum în acțiunea pentru colectivizarea agriculturii, Davidov e mereu conștient de țelul socialist. Căci eroii lui sunt revoluționari care privind prezentul cu ochi atenți și lucizi, știu să și vadă în prezent viitorul.

*

Există o problemă, în poziția estetică marxistă, pe care n'o înțeleg nu numai cei ce nu vor — din motive precise — să înțeleagă. Se ciocnesc de ea chiar și acei critici cărora nu le lipsește buna credință, dar care sunt deprinși cu canoanele rigide ale esteticii burgheze. E vorba de atitudinea «anti-obiectivă» a marxismului.

Pentru estetica metafizicianilor obișnuită să considere că *a* este în eternitate *a* și să excludă noțiunile contradictorii cu migala pedantă a unor dascăli de logică formală, lucrurile sunt simple. Negarea obiectivismului în artă e incompatibilă cu realismul. Antiobiectivismul înseamnă — potrivit sacrului principiu al contradicției — subiectivism, deci parțialitate, deformarea realității.

Raționând astfel, esteții asociali nu știu sau nu vor să știe că pentru marxism combaterea obiectivismului înseamnă îndepărtarea unei iluzii la fel de goale ca și cea a omului înafara claselor.

Scriitorul nu poate fi obiectiv pentru că el exprimă totdeauna *ceva* și pe *cineva*. Pentru că societatea e împărțită în clase în luptă, iar arta oglindește ideologiile antagonice ale acestor clase. Numai că arta burgheză a făcut-o și o face adesea inconștient și de cele mai multe ori nemărturisit, pe când revoluționarul marxist, pentru care arta este și ea un mijloc de acțiune asupra naturii, desvăluie limpede acest caracter de clasă al artei. Desvăluie faptul că încercarea de a fi cu orice preț «obiectiv», înafara claselor, echivalează cu o anumită și precisă poziție de clasă.

Inseamnă aceasta că anti-obiectivismul implică deformarea? Dimpotrivă. Interesul de clasă al artei revoluționare este să zugrăvească exact și minuțios realitatea, după cum interesul de clasă al artei burgheze este s'o ascundă sub formele variate ale anti-realismului. Dar realismul revoluționar nu se mărginește la contabilitatea de fapte ale naturalismului. El zugrăvește realitatea în adâncime, în frământare, în schimbare. Poziția de clasă a scriitorului apare

în luminarea sensului acestor schimbări, în descrierea drumului eroilor săi și a zării spre care ei se îndreaptă. Dar anti-obiectivismul nu înseamnă de loc schematizarea personajelor, care reprezintă dușmanul de clasă, transformarea lor în marionete. Arta revoluționară respinge hotărît o asemenea interpretare a anti-obiectivismului, care ar anula realismul și deci arma de luptă pe care el o reprezintă.

Din nou opera lui Șolohov reprezintă cel mai greu argument. Vom vedea că opera lui este fățiș și organic literatură de clasă, literatură de partid. Dar cu totul împotriva perspectivei estetiste, nu este operă puternică, *cu toate că e literatură de partid, ci pentru că e literatură de partid*. Poziția de revoluționar a lui Șolohov îi dă puterea de a-și sintetiza și organiza materialul de fapte, de a sugera sensul adânc al conflictelor în care sunt opuse personajele. Revoluționarul cuprinzând realitatea prin perspectiva limpede a luptei de clasă, dă realismului un conținut mai adânc, obține un realism superior.

Să facem o comparație cu un caz din literatura noastră. Un exemplu de literatură obiectivistă: « Răscoala » lui Rebreanu, în sensul ei general — cu toate incontestabilele elemente realiste. Chipul cum accentul cade în egală măsură, — fără a deosebi semnificațiile — pe atrocitățile săvârșite de țărani sau de autorii represiunii, oglindește poziția burgheziei, care se voia arbitru între țărani și moșieri și condamna miop și imparțial excesele de ambele părți.

În « Donul liniștit » numeroase pagini zugrăvesc execuții de albi sau de ostași roșii. Faptul că împușcările contrarevoluționarilor nu se pot asemui cu măcelurile săvârșite asupra prizonierilor roșii corespunde strict adevărului istoric. Se știe că e vorba de bandele albe cu hădă faimă — ale lui Petliura și ale altora — vestite pentru masacre în masă și pogromuri. Totuși, unii dintre albi sunt arătați murind curajoși, ca și revoluționarii prinși. Și războiul se poartă crâncen de amândouă părțile. Dar realismul acesta nu dă nicio clipă impresia de obiectivism. Pentru că cititorul are permanent conștiința sensului luptei pe care o duc cele două tabere. Atrocitățile albilor nu fac decât să adauge la caracterul atroce al sistemului pe care ei îl apără. Iar asprimea luptei revoluționare se arată ca o etapă necesară în neînduplecata luptă de clasă, un mijloc în calea progresului, a eliberării sociale.

Mai mult, pentru fiecare cititor, figura centrală a romanului, Grigore Melehov, se păstrează caldă și apropiată în toate cotiturile vieții lui. Totuși, la capătul celor patru volume, Melehov rămâne unul dintre eroii pierduți, care și-a greșit viața, pentru că n'a priceput sensul revoluției, n'a putut să-și primenească firea de vechile păcate, de legătura cu vechea orânduire. Deși cazac sărac, Melehov ajunge fruntaș de bandă albă, fără ca nici el să înțeleagă încotro duce calea pe care a apucat-o. Ultimele pagini îl arată întorcându-se în sat, pentru a se preda autorităților revoluționare, vlăguit și stors de orice nădejde. « În soarta lui Melehov, spune L. I. Timofeev, Șolohov a arătat drumul tragic al omului care s'a rupt de poporul său și de aceea și-a distrus viața, fără să realizeze bogatele posibilități cu care era înzestrat ».

Nu e vorba de o încheiere pesimistă. Realismul socialist cuprinde ca notă esențială încrederea în acțiunea, în putința de a transforma realitatea. Grigore Melehov, care n'a știut să vadă și să aleagă, este svârlit în lături de către istorie. Cauza căreia Bunciuc, Stockmann, Mișca Koșevoi și-au închinat toate puterile, pentru care a fost măcelărit Ivan Alexeevici crește, biruitoare. În acest sens, «Donul liniștit» se încheie luminos».

*

Am spus că întreaga operă a lui Șolohov poate fi privită drept epopeea cazacilor dela revoluție la socialism. Ultimul său volum «Ei au luptat pentru patrie», din care au apărut numai fragmente, îi arată în marele războiu împotriva fascismului. Este firesc că o asemenea operă, care zugrăvește diversele etape ale luptei revoluționare, să cuprindă în centrul ei Partidul, avangarda muncitorimii. Dela prima la ultima operă, elementul acesta trece ca un fir roșu, grupând faptele și lămurindu-le.

Partidul nu apare numai prin zugrăvirea câtorva pregnante figuri de revoluționari. Romanele lui Șolohov cuprind fiecare o etapă din lupta Partidului, indisolubil legată de întreaga luptă a proletariatului sovietic.

Faptul apare din operele de debut. În «Povestirile de pe Don», «Comisarul», una dintre cele mai semnificative dintre nuvele, povestește jertfa unui comunist, care, urmărit de albi, găsește pe drum un băiețandru înghețat și — ca să-l salveze —, îi dă calul său, el rămânând să înfrunte moartea.

Cele două opere centrale surprind două mari faze ale vieții Partidului. În «Pe Donul liniștit» acțiunea Partidului începe să se facă permanent simțită odată cu Revoluția, dar adesea indirect, prin chipul de a reacționa al eroilor față de lupta comuniștilor.

În viața molcomă dinaintea războiului a satului căzăcesc se ivește un meseriaș. Acesta strânge serile pe câțiva țărani muncitori, le citește, le vorbește. Un judecător venit dela oraș îl arestează.

Începe războiul. Rănit, Grigore, cunoaște în spital pe un alt ostaș, care se străduiește să-l lumineze.

Odată cu ridicarea apelor, odată cu furtuna revoluționară, în locul figurilor răzlețe de bolșevici apare în roman acțiunea unei forțe puternice, active, organizate. Căzăcimea e mereu conștientă de prezența acestei forțe, care schimbă fața societății. Chiaburii și bătrânii blestemă și vorbesc de Antehrist. O parte din țărănimea muncitoare se înrolează în trupele roșii. În șovăielile lui, Grigore Melehov e mereu ros de gândul că totuși comuniștii au dreptate. Chiar când conduce pe albi, gândul acesta îl turbură adesea și-l face să întrezărească zădărniciia sbaterii sale.

«Pământul deștelenit» vorbește de o fază cu totul deosebită. Suntem în 1930, în toiul luptei grele pentru colectivizarea agrară. Lupta Partidului apare acuma direct în centrul cărții. După cum observă Timofeev, construcția

este și ea alta. Nu mai avem episoade și ramificații. Problemele personale ale eroilor trec pe al doilea plan, umbrite de blocul central al operei: colectivizare într'un sat căzăcesc.

Romanul povestește chiar mersul unei acțiuni de Partid. În 1930, un număr de 25.000 de militanți, dintre cei mai ridicați, au fost trimiși la sate, ca să organizeze acțiunea de deculacizare. «Pământul deștelenit» povestește activitatea unuia dintre ei, muncitorul Davidov. În satul unde a fost trimis, culacul Ostrovnev, strecurat în colhoz, organizează o acțiune contra-revoluționară, împreună cu doi foști ofițeri albi, care stau ascunși la el. Romanul redă această luptă cu niște dușmani ascunși, redă chipul cum acțiunea comunistilor izbutește să schimbe mentalitatea și firea oamenilor. În centrul cărții stă transformarea țăranului mijlocaș, Kondrat Maldanikov, odată cu intrarea lui în colhoz.

Nu există nimic schematic, nimic convențional în cartea aceasta, care cuprinde probleme ce ar putea părea abstracte. Tocmai pentru că problemele de Partid nu sunt abstracte pentru Șolohov. Viața de Partid este viața lui proprie. Cartea aceasta închinată colectivizării este în primul rând un poem epic. Nimic nu e scris la rece. Realismul lui, ca și în «Donul liniștit» este străbătut de un larg curent subteran de poezie. Scene ca cea a semănatului — în care Davidov izbutește să atragă pe țărani în cea dintâi întrecere socialistă — sau ca cea a răzmeriței femeilor, izbutesc acea trăsătură de preț a realismului socialist: dau realismului aripi, avânt romantic și valență poetică, fără a-i schimba caracterul.

Faptul că pentru Șolohov problemele de Partid sunt probleme de viață, din carne și sânge, e ilustrat și printr'o altă izbitură rară. Anumite trăsături, care ar putea părea esențial abstracte, anumite greșeli în munca de Partid, sunt concretizate în personaje izbitor de vii. Nagulnov aduce în activitatea lui sinceritate dar și excese stângiste, gafe; Razmietnov e dimpotrivă prea slab, neînsta e să facă față împrejurărilor. Prin opoziție — tot atât de viu, lipsit de schematism, apare personajul central, Davidov, în același timp avântat și chibzuit, greșind uneori, dar în stare să-și vadă greșelile și să le îndrepte.

Toate acestea arată cât se poate îmbogăți un scriitor, când izbutește să reflecte în adâncime ideologia și spiritul clasei muncitoare și a Partidului ei revoluționar. E pe deplin cazul cu Mihail Șolohov.

CRITICA LUI «48»

Am văzut ¹⁾ cu ce mijloace a încercat Junimea să discrediteze revoluția pașoptistă, trecând asupra ei răspunderile strigătoarelor neajunsuri ale regimului social și politic în care trăia România la 1868. Am văzut, anume, că efortul lui Maiorescu nu putea să dea roade decât la adăpostul unor formulări ambigue, capabile să acopere sofismul și să-l salveze dela discuția critică. Trebuia escamotată diferența dintre o revoluție democratică și un regim de exploatare burghezo-moșieresc: întreaga elaborare a lui Maiorescu urmărește acest rezultat, — și tocmai de aceea ea folosește cu atâta dărnicie ceața artificială și decoruri de carton. În acest sens, teoria «*formeii fără fond*» reprezintă punerea în sistem a confuziei doctrinare.

III

O singură idee clară se poate distinge în zestrea ideologiei junimiste: teza potrivit căreia pașoptismul ar fi constat în simpla «*imitare*» a unor modele politice apusene. Să recunoaștem acestei teze, în lipsa altor însușiri, o... simplitate desăvârșită, bine scoasă în relief de comparația cu procedeele obișnuite ale criticii sociale maioresciene. Privilegiul de care se bucura în economia internă a sistemului îi garanta teoriei «*imitației*» o carieră norocoasă; și succesul pe care ea l-a avut de atunci încoace, în ideologia românească, a fost într'adevăr enorm, stimulat fiind de altfel și de o serie întregă de alte condiții favorabile. (Nu se proclamau oare, unii dintre pașoptiști înșiși, elevii entuziaști ai marilor gânditori politici din Occident? ²⁾).

¹⁾ v. *Critica lui 48*, în *Viața Românească*, Nr. 2, Iulie 1948, p. 223 și urm.

²⁾ I. C. Brătianu și C. A. Rosetti li scriau lui Edgar Quinet la 26 Iunie 1848, anunțându-i revoluția din Țara Românească: *Scumpe Maestre, vă trimitem primul act al civilizației noastre. El vă aparține, căci este lucrarea dumneavoastră* (în *Anul 1848 în Principatele Române*, t. II, p. 134). Despre semnificația reală a unor asemenea declarații, ce se pot de altfel cita cu grămada, vom discuta pe larg mai jos.

Chiar adversarii Junimii au primit aprecierea pe care a dat-o Maiorescu importanței « influențelor » apusene. Se despărțeau de el numai prin atitudinea pe care a adoptau față de rodul, folositor sau ba, al acestor influențe, dar le acceptau și ei ca pe un fenomen obiectiv și capabil să « explice » desfășurarea istoriei noastre sociale... Astfel, când Șt. Zeletin a întreprins prima critică sistematică a junimismului făcută în numele burgheziei noastre liberale și pentru « salvarea » prestigiului acesteia, — el a socotit că cea mai bună apărare a pașoptiștilor ar consta în aserțiunea, evident absurdă, că *orice* burghezie se naște pe baza unor influențe străine ¹⁾. Iar Ibrăileanu credea că-l va putea birui pe Maiorescu, generalizând valoarea explicativă a « imitației » și aplicând-o întregii noastre istorii culturale: pentru el, « *e o copilărie aerul țâfnos cu care conservatorii privesc... «pervertirea» mentalității românești de către cugetarea străină»* dar asta pentru că « *toată istoria culturii românești dela sfârșitul veacului de mijloc până azi e istoria introducerii culturii străine în țările române... și a asimilării ei de către Români... »* ²⁾.

Așa s'a întâmplat că, dominând despotic în gândirea sociologică, « teoria » imitației a bătuit și în științele sociale speciale, fiind folosită în legătură cu toate problemele dezvoltării României și pentru toate epocile ei. Orice fenomen social, fie că era vorba de o revoluție politică, fie că era vorba de o manifestare literară, era socotit « cunoscut » dacă se puteau identifica izvoare ideologice străine: invocarea lor ținea loc de explicație cauzală...

Consecrând această orientare, A. D. Xenopol a periodizat însăși istoria Românilor după criteriul culturii străine sub a cărei influență a stat (slavonă, grecească, etc...); iar I. Peretz, studiind procesul de dezvoltare al vieții noastre juridice, începe « Istoria Dreptului Românesc » cu un prim volum (intitulat « *isvoarele* »!...) în care cercetează legislațiile slavone, ungare, grecești, poloneze și apusene... În sfârșit, E. Lovinescu merge până la a pretinde că « *datorăm influenței apusene... însăși formația limbii noastre literare* »!... ³⁾

Urmările devastatoare ale acestei obsesii se pot observa cu ușurință din exemplele citate. Dar s'a întâmplat și un lucru mai grav și el ne obligă să cercetăm problema cu toată seriozitatea: căci el dovedește cât de primejdios se poate insinua o asemenea « teorie » în rândurile intelectualilor, abătând dela drumul drept chiar pe unii care sunt sincer legați de cauza proletariatului și de concepția științifică a acestuia. Este vorba despre cazul lui C. Dobrogeanu-Gherea.

La sfârșitul carierei sale ⁴⁾, discutând problemele legate de construirea socialismului la noi în țară, Gherea reia punctul de vedere junimist preci-

¹⁾ Șt. Zeletin, *Burghezia română...*, p. 27, passim.

²⁾ G. Ibrăileanu, *Spiritul critic în cultura românească*, pp. 2—3.

³⁾ E. Lovinescu, *Istoria civilizației române moderne*, t. I, p. 16.

⁴⁾ v. M. Roller, *23 ani dela moartea lui Gherea* (în *Studii*, Nr. II, Aprilie—Iunie 1948)

zând, chiar, că « *societățile înapoiate adoptă și imitează mai întâi acele forme care sunt mai ușor de adoptat și imitat* ». El proiectează apoi această greșită apreciere a istoriei și asupra viitorului muncitorimii, formulând o teză dintre cele mai periculoase politicește: « *Această lege de dezvoltare a societăților înapoiate, care prezidează la transformarea lor în țări capitaliste, va prezida și la transformarea lor în țări socialiste* »¹⁾. Astfel, Gherea își imagina procesul de creștere al puterii politice a proletariatului și, deci, transformarea revoluționară a societății noastre, tot ca un simplu produs al influențelor externe, minimalizând rolul muncitorimii române și descurajând-o, răpindu-i perspectiva unei lupte la care trebuia să participe cu puterile sale proprii. Prin aceasta, ideologii regimului burghezo-moșieresc își atinseseră măcar în parte scopul: ei îl împinseseră pe Gherea pe « *o poziție potrivnică intereselor proletariatului* »²⁾, — atrăgându-i gândirea în interiorul unui tipar construit cu dibăcie și prefăcut în axiomă a oricărui sistem sociologic românesc. Necesitatea reluării atente a desbaterii rezultă dela sine: ea va trebui să năruie consensul tăcut organizat în jurul tezei maioresciene și pe baza căruia s'a falsificat atâta vreme înțelegerea rolului social adevărat al « influențelor străine »...

Analizând una din condițiile unei revoluții muncitorești, Lenin spunea: « *Mișcarea ce începe într'o țară tânără se poate desvolta cu succes numai cu condiția ca ea să-și asimileze roadele experienței celorlalte țări. Pentru o atare asimilare, însă, nu-i deajuns numai simpla cunoaștere a acestei experiențe sau simpla copiere a ultimelor rezoluții. Pentru aceasta e nevoie să știi să apreciezi critic această experiență și s'o verifici tu însuși* »³⁾. Ne vom raporta mereu în studiul nostru la această luminoasă definiție a internaționalismului revoluționar, căci ea este dată în termeni destul de generali pentru a putea fi folosită, sub anumite condiții, și pentru aprecierea mișcărilor burgheze din sec. al XIX-lea și deci, deasemeni, pentru pașoptismul nostru. Va trebui să vedem dacă interesul pe care l-au manifestat Românii la 1848 pentru ideile revoluționare din toată Europa, se însoțea, și în ce măsură, de această « *apreciere critică* » de care vorbește Lenin. Numai dacă răspunsul e negativ se va putea trage încheierea că avem de a face cu o « *imitație* » servilă, în sensul pe care ni-l sugerează Junimea cu atâta stăruință.

Există, însă, o importantă diferență între o revoluție burgheză și una proletară, de care trebuie să ținem seama pentru a avea dreptul de a utiliza concluziile celor formulate aci de Lenin: ea este în legătură cu gradul conștiinței de sine pe care-l pot atinge mișcările revoluționare. Intr'adevăr,

¹⁾ Dobrogeanu-Gherea, *Socialismul în țările înapoiate* (ed. II-a, București, 1945), pp. 9—10.

²⁾ M. Roller, *loc. cit.*

³⁾ Lenin, « *Ce-i de făcut?* », trad. rom. edit. P.C.R., — București, 1946, — p. 61.

muncitorimea este prima clasă care își face istoria în mod conștient, pentru că ea este și prima clasă care stăpânește un instrument de cunoaștere capabil să descopere, după cum spune Stalin, « nu numai cum și încotro se mișcă clasele în prezent, dar cum și încotro să se miște ele în viitorul apropiat »¹⁾). Toate clasele care au străbătut înainte de proletariat drumul spre cucerirea puterii politice, au trebuit să înainteze pe dibuite, lipsite fiind de călăuza unei înțelegeri teoretice a procesului la care participau. Voința conștientă a indivizilor ce compuneau acele clase nu putea determina direct mersul însuși al istoriei: dezvoltarea mișcării avea, de aceea, caracterul unui fenomen natural, adică orb și inconștient ca toate fenomenele naturii²⁾). Personalitățile puternice care se ridicau până la perspectiva exactă a raportului de forțe în luptă, rămân încă niște cazuri excepționale.

Din această pricină, teza lui Lenin asupra condițiilor internaționalismului unei mișcări revoluționare « *dintr'o țară tânără* », trebuie să capete un înțeles mai larg când ea urmează să fie aplicată pașoptismului. Asimilarea experienței revoluționare internaționale nu se putea face aci în forma conștientă și clară în care ea are loc astăzi în mișcarea muncitorească: ea nu se putea face decât « spontan », potrivit cu caracterul pe care-l avea întreaga mișcare de acum un secol. Cu prea puține excepții, pașoptiștii și-au făcut și ei istoria în mod « inconștient », participând, fiecare cu intențiile sale, la un proces în care aceste contribuții individuale se însumau neutralizându-se reciproc și dând naștere la o rezultantă « *oarbă* » din punctul de vedere al voințelor lor particulare. « *Aprecieră critică* » a ideologiilor revoluționare străine a fost unul din elementele acestui proces natural, — și ea s'a realizat în cadrul pașoptismului *considerat ca totalitate*, fără a fi fost deplin conștientă în capul fiecărui revoluționar român luat în parte³⁾).

¹⁾ Stalin, *Problemele leninismului* (București, ed. P.C.R., f. a.), p. 23.

²⁾ Engels spune în legătură cu aceasta, despre procesele sociale ce s'au desfășurat până în vremea lui: *Numai arareori se întâmplă ceea ce este voit ; în cele mai multe cazuri, majoritatea țărilor dorite se încrucișează și se zădărnicesc reciproc, sau aceste țări sunt din capul locului irealizabile, sau mijloacele pentru atingerea lor sunt insuficiente. În chipul acesta ciocnirile dintre nenumăratele voințe individuale și acțiuni individuale produc în domeniul istoriei o stare de lucruri care este în totul analoagă aceleia ce domnește în natura inconștientă. Acțiunile au scopuri voite, dar rezultatele ce decurg în realitate din aceste acțiuni nu sunt intenționate.* (Engels, *L. Feuerbach și sfârșitul filosofiei clasice germane*, București, edit. P.C.R., 1945, p. 52). În faimoasa sa scrisoare către Joseph Bloch, din 1890, Engels își precizează din nou ideea: în mișcarea socială, spune el, *sunt nenumărate forțe care se contracarează reciproc, o grupă înfinită de paralelograme de forțe din care ia naștere o rezultantă — rezultatul istoric — care iarăși poate fi privit, la rândul-i, ca produsul unei forțe activând ca o totalitate în mod inconștient și involuntar. Căci ceea ce fiecare în parte vrea, e zădărnicit de un altul, iar ceea ce rezultă de aci este ceva ce n'a fost dorit de nimeni* (scris. e publicată și în volumul: K. Marx, *Scriseri alese*, t. I, București, edit. P.C.R., 1945, p. 454).

³⁾ Există de altfel nuanțe în această participare *oarbă* a oamenilor la un fenomen pe care totuși ei înșiși îl pun în mișcare: vom vedea că Bălcescu era incomparabil mai « conștient » de necesitatea acestei « asimilări critice » decât C. A. Rosetti, de pildă.

Să urmărim acum procesul în desfășurarea lui istorică concretă. Prima problemă pe care o pune această analiză este identificarea așa-ziselor « modele » ce ar fi fost « imitate » de pașoptiști; este în același timp și prima dificultate pe care o întâmpină interpretarea junimistă consecventă a « influențelor » străine. Căci vom fi puși în fața unei mulțimi de « influențe » contradictorii și va trebui să ne explicăm criteriul după care pașoptiștii le-au triat pe acestea, alegând numai pe unele din ele, sau numai unele aspecte ale lor.

Vom constata dela început că nici măcar faimosul lor « franțuzism » nu era atât de exclusivist pe cum se pretindea. Încă de prin 1836 se legaseră solide relații, ce aveau să-și verifice curând trăinicia, între unii revoluționari români și emigrația *polonă*¹⁾. De aceea, în chipul cel mai firesc, când guvernul provizoriu dela 11 Iunie va simți nevoia unor tehnicieni străini și în special a unor militari care să reorganizeze apărarea națională, Ioan Ghica, reprezentantul român la Constantinopol, va angaja de acolo în numele țării pe un polon recomandat de către conducătorul emigrațiilor, principele Czartoryski: contractul vorbește despre prietenia celor două popoare și despre solidaritatea celor două revoluții, afirmând că actul se săvârșește în numele lor²⁾. Pe de altă parte, Ioan Ghica se consulta pentru toate demersurile sale diplomatice cu Mihail Czajkowski, conducătorul agenției polone din Constantinople, și îi adresa acestuia rapoarte detaliate asupra desfășurării evenimentelor din Țările Române³⁾.

Legăturile dintre revoluționarii români și poloni au avut un caracter și mai adânc, căci îi vedem procedând la un adevărat schimb de experiențe și la un efort pentru a atinge unitatea ideologică. Agenții poloni primesc instrucțiuni precise recomandându-le să determine pe pașoptiști a recunoaște superioritatea formei *monarhice* de Stat asupra celei *republicane*⁴⁾; deasemeni ei se străduiesc să facă pe Români a înțelege că problemele *naționale* trebuie să primeze asupra celor *sociale*⁵⁾. Orientarea reacționară a « influențelor » polone este cât se poate de instructivă din punctul de vedere al preocupărilor noastre; căci *în eșecul lor*⁶⁾ noi putem distinge tocmai prezența acelei « verificări critice » de care vorbea Lenin și care preface așa-zisa « imitare » într'o adevărată asimilare a experienței revoluționare internaționale. Pașoptiștii au primit din ideologia emigranților poloni numai ceea ce era acceptabil din unghiul condițiilor interne românești, adică idealul unității naționale.

¹⁾ P. P. Panaitescu, *Emigrația polonă și revoluția română dela 1848*, București, 1929, p. 3, passim.

²⁾ *Op. cit.*, pp. 7—8.

³⁾ *Op. cit.*, p. 16; un asemenea raport e publicat în anexe, p. 121 și urm.

⁴⁾ *Op. cit.*, p. 79.

⁵⁾ *Op. cit.*, pp. 21—22.

⁶⁾ Principalul agent polon în Principate îi raportează lui Czartoryski, după înfrângerea revoluției, că misiunea lui nu a putut avea rezultatele dorite din pricina convingerilor republicane și democratice ale pașoptiștilor (*op. cit.*, p. 102).

Este neîndoios, totuși, că frământările sociale din Franța au interesat *cu precădere* pe revoluționarii noștri. Dar această împrejurare este la rândul ei manifestarea unei «aprecieri critice» a istoriei: căci *acum un secol*, Franța era într'adevăr teatrul celei mai semnificative experiențe revoluționare a vremii. În prefața la lucrarea lui Marx: «*Luptele de clasă în Franța (1848—1850)*», Fr. Engels spune: «*În momentul în care a izbucnit revoluția din Februarie, ne găseam cu toții, în ce privește concepțiile noastre despre condițiile și desfășurarea mișcărilor revoluționare, sub impresia experienței istorice de până atunci, mai ales a aceleia a Franței. Căci tocmai aceasta dominase întreaga istorie europeană de după 1789*»...¹⁾ Ce era de mirare dacă pașoptiștii priveau și ei cu mărturisită simpatie într'acolo, căutând să-și lămurească propriile lor probleme la lumina marilor desbateri ce frământau Parisul?

Dar această simpatie a avut oare drept urmare «imitarea» servilă a «modelului» francez? —Aceasta este întrebarea principală, —și Junimea, străduindu-se să răspundă afirmativ, a trebuit să treacă sub tăcere un fapt pe cât de simplu, pe atât de important pentru discuția noastră: faptul că nu exista *UN singur* «model francez», ci *mai multe*, și că «imitarea» lor nu se putea face devalma, căci ele reprezentau idealuri sociale net antagonice!... «Imitatorii» noștri nu aveau încotro: ei erau *obligați să aleagă*, —și deci să facă un act de «apreciere critică»... De altminteri, despre această obligație aveau să-și dea seama foarte bine pașoptiștii când, după înăbușirea revoluției, ei băteau drumurile Europei în căutare de aliați: experiența concretă a pus atunci cu toată vigoarea problema alegerii între cel puțin «*două Franțe*», aceea a guvernului lui Ludovic-Napoleon și aceea a poporului revoluționar, —două «puteri politice» între care diplomații români trebuiau să opteze căci prietenia uneia o excludea pe a celeilalteia. Și optarea aceasta a însemnat încă o «apreciere critică»...²⁾

Tocmai procesul revoluționar a aruncat în scenă straturile societății franceze, obligându-le pe rând să se despartă din «nebulosa primitivă» pe care o ilustra beția fraternității dulcele din Februarie. Astfel ele au apărut tuturor, distincte, cu un program social, o ideologie politică și în cele din urmă și cu un partid, definindu-și fiecare individualitatea și verificând-o în ura ce și-o purtau reciproc... Analizând forțele sociale ce și-au disputat întâietatea în timpul procesului, K. Marx distinge patru grupuri mai importante: mica burghezie republicană (condusă de Ledru-Rollin și având ca port-drapel ziarul *La Réforme*), —burghezia apărută de Thiers și de

¹⁾ K. Marx, *Luptele de clasă în Franța* (trad. rom., edit. P.M.R., București, 1948), p. 12 (v. în același sens, Len'in «*Ce-i de făcut?*»).

²⁾ În timp ce Ioan Ghica insista pentru «recunoașterea faptului împlinit» (adică a creșterii valului contra-revoluționar) și deci cerea să se trateze numai cu deținătorii puterii guvernamentale, oricât de reacționari ar fi fost, —Bălcescu rămânea intransigent pe poziția luptei alături de popoare și în consens cu fruntașii democrați.

ziarul « *Le National* », — opoziția dinastică (Odilon Barrot) și cea muncitorească (Blanqui, Cabet, Louis Blanc)¹⁾. Și este de cea mai mare însemnătate pentru noi faptul că *toate* aceste grupuri au avut prilejul să « influențeze » pe pașoptiștii români!...

În adevăr, când Fuad-Efendi, « jandarmul ordinei împărătești », avea să înștiințeze poporul român la 13 Septembrie că a primit ordin să lichideze revoluția, el nu ezită să califice mișcarea ce avusese loc drept « o rebeliune izvorâtă din acel duh al comunismului... »²⁾. Fuad exagera aci, de sigur, din dorința de a « discreditat » pașoptismul în ochii proprietarilor creduli, asimilându-l în mod greșit cu o ideologie de care era de fapt străin. Nu este însă mai puțin adevărat că această calificare devenise verosimilă, datorită în primul rând circulației de care s'au bucurat la noi, încă înainte de 1848, ideile lui Fourier, Proudhon și ale altor teoreticieni socialiști pre-marxiști cu care unii dintre Români au avut și un contact personal destul de strâns³⁾. Este de ajuns să cităm deocamdată prezența unor cărți de Louis Blanc în catalogul, destul de modest altminteri, al cabinetului de lectură ținut de Rosetti și Winterhalder⁴⁾; sau faptul că un dicționar, alcătuit în 1848 pentru tâlmăcirea termenilor străini care circulau în mod curent la noi, înscrie și definește noțiuni ca « falanster », « fourierism » (sic) etc...⁵⁾.

Legăturile pașoptiștilor cu republicanii radicali ai lui Ledru-Rollin au fost mai strânse și mai durabile⁶⁾ decât toate celelalte. În timp ce Ioan Ghica prefera relațiile cu grupul zis « moderat » dela *Le National*⁷⁾, — majoritatea celorlalți români se îndreptau hotărât spre *La Réforme* având în cap pe Dumitru Brătianu⁸⁾; acesta a putut ajunge atât de intim acolo încât e invitat la 10 Martie 1848 să participe la discutarea candidaturilor pentru garda națională republicană din Paris⁹⁾. Apoi, când revoluția începe și în Mun-

¹⁾ K. Marx, *op. cit.*, p. 46, *passim*.

²⁾ *Anul revoluționar 1848...*, t. IV, p. 319.

³⁾ Un material vast asupra acestei chestiuni a putut fi strâns de d. prof. D. Popovici: « *Santa Cetate* ». *Dela utopie la poezie* (București, 1935). Păcat numai că lucrarea e slujită de confuziile autorului în legătură cu problemele socialismului teoretic.

⁴⁾ D. Popovici, *op. cit.*, p. 73, nota 3. « Cabinetele de lectură » țineau locul unor biblioteci publice și erau organizate pe baza unor împrumuturi consimțite de unele librării în schimbul unor cotizații lunare. Era singurul mijloc, în condițiile vremii, prin care se putea difuza cultura; e cu atât mai semnificativă prezența unei asemenea cărți în cabinetul Rosetti—Winterhalder, care, fiind cel mai bogat aprovizionat din București, nu posedă totuși mai mult de 971 cărți în total, în 1848! (Cf. Barbu Theodorescu, *Istoria bibliografiei române*, București, 1945, p. 28).

⁵⁾ Popovici, *op. cit.*, p. 39, nota 1.

⁶⁾ D. Boitoș « *Raporturile românilor cu Ledru-Rollin și radicalii francezi* ». (București, 1940) *passim*.

⁷⁾ Era de fapt partidul reacționar al burgheziei, condus de Thiers, preocupat înainte de toate de menținerea « ordinei », adică a exploatării de clasă.

⁸⁾ Boitoș, *op. cit.*, p. 14.

⁹⁾ *Op. cit.*, p. 16.

tenia, ziarul « La Réforme » îi va acorda tot sprijinul publicând regulat știri și articole prin care, elogiind efortul pașoptiștilor, încearcă să mobilizeze opinia publică franceză pentru ajutorarea României: la 17 Iunie 1848, ziarul publică un lung articol de propagandă românească al lui Alex. G. Golescu ¹⁾.

Important pentru noi este însă faptul că, în ochii revoluționarilor francezi și români, rațiunea de a fi a legăturilor lor era de natură *ideologică*; nu era pentru ei vorba de un simplu pact politic oportunist determinat de împrejurări trecătoare, ci de o adevărată recunoaștere reciprocă a comunității idealurilor lor. Când revoluționarii români exilați ajung la Paris în toamna anului 1848, ziarul radicalilor îi întâmpină cu un articol ²⁾ în care își reafirmă solemn simpatia pentru cauza românească, întemeind această atitudine pe caracterul *liberal* și *democrat* al programului pașoptist și pe superioritatea românilor, din acest punct de vedere, asupra revoluționarilor italieni, austriaci și chiar germani ³⁾.

Să acceptăm acum, pentru o clipă, interpretarea junimistă a acestor fapte: să socotim că avem de a face cu « *influențe străine* » de fiecare dată ce dăm peste o asemenea atmosferă de caldă prietenie revoluționară, în care se confruntă experiențele și se edifică, treptat, programele.

Totalizând diferitele « *influențe* » de acest fel pe care le-am trecut în revistă, ajungem la un rezultat monstruos care face imposibilă tocmai *explicarea* pașoptismului... Căci noi aflăm în revoluția românească un sistem coerent de idei, formulat de bine de rău în proclamația dela Islaz, — când, pe baza teoriei « *imitației* », ar fi trebuit să găsim un haos de principii contradictorii: se știe că în saloanele lui Ledru-Rollin, D. Brătianu participase la discuții în care se batjocoreau ideile socialiste ⁴⁾ (idei care stârniseră însă interesul lui C. A. Rosetti, Bolliac și chiar Eliade-Rădulescu ⁵⁾); și că agenții poloni se războiau împotriva amintirii lăsate de « *nemernicii de democrați* » cu care se împrieteniseră unii revoluționari români ⁶⁾. Ce putea ieși din jocul liber al tuturor acestor « *influențe* »? ... Rămâne de neînțeles, dacă n'am recurge decât la ajutorul lor în explicarea ideologiei pașoptiste, pentru ce proclamația dela Islaz nu cuprinde printre revendicările sale nici monarhia ereditară a partizanilor lui Czartoryski, nici « *organizarea muncii* » după planurile lui Louis Blanc... Intr'un cuvânt, devine inexplicabil *criteriul* după care au « *copiat* » revoluționarii români aspecte disparate din « *modelele* » ce li se ofereau...

¹⁾ Reprodus în anexe de O. Boitoș, *op. cit.*, p. 108 și urm.

²⁾ Republicat în O. Boitoș, *op. cit.*, p. 53 și urm.

³⁾ Spre deosebire de « *Viena, Berlin și Neapole* », spune ziarul, « *aci* (adică la București) n'a fost o luptă între popor și rege, ci lupta liberalismului împotriva despotismului » (*op. cit.*, p. 55).

⁴⁾ Boitoș, *op. cit.*, p. 13.

⁵⁾ Popovici, *op. cit.*, passim.

⁶⁾ P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 12.

Este vădit că la aceste nedumeriri nu putem afla răspunsuri *înlăuntrul* sistemului junimist. În realitate, tot «imitând» mereu formele străine, pașoptiștii au elaborat o ideologie la fel de originală ca și însăși experiența lor revoluționară, înfăptuită în condițiuni istorice care nu s'au reprodus nicăeri în integritatea lor. Și dacă unii dintre ei au avut credința că transpun pe pământul românesc soluțiile sociale și politice «descoperite» de cutare cutetător străin, — faptul nu trebuie să ne turbure și nici măcar să ne mire.

Nu trebuie să ne turbure, fiindcă o justă îndrumare metodologică elimină dela sine asemenea izvoare de apreciere a fenomenelor sociale. Vorbind despre epocile revoluționare ale istoriei, K. Marx spunea: «*La cercetarea unor asemenea prefaceri trebuie să se facă totdeauna deosebire între prefacerea materială a condițiilor de producție economică ... și între formele juridice, politice ... cu un cuvânt ideologice sub care oamenii devin conștienți de acest conflict pe care ei îl soluționează prin luptă. După cum un individ nu este judecat după ideea ce și-o face el însuși despre sine, tot astfel nici o, asemenea epocă de prefacere nu poate fi judecată după conștiința ei, ci această conștiință trebuie, dimpotrivă, explicată prin contrazicerile vieții materiale*»¹).

Aplicată la problemele puse de revoluția din 1848, această teză fundamentală a materialismului istoric ne cere să găsim condițiile *interne* românești care, provocând nașterea ideologiei pașoptiste, au determinat în același timp aparența ei de «copie» a unor modele străine. Este, de altfel, o problemă pe care au pus-o și alte împrejurări istorice și pe care o analiză științifică marxistă a soluționat-o de fiecare dată în același sens. Intreaga Renaștere «credea» că imită formele civilizației antice: dar legiștii care își imaginau că «imită» canoanele dreptului de proprietate roman nu făceau decât să redescopere condițiile juridice cele mai potrivite sub care se poate desvolta economia de schimb²). În același chip «descoperirea» cutare revoluționar român la cursurile lui Michelet, soluțiile unor probleme sociale care se pun oricărei burghezii, în Franța ca și în Principatele Române; iar cutare altul găsea în ideologia principelui Czartoryski întemeierea teoretică a propriilor sale aspirații naționale... Într'un caz și într'altul, «împrumutul ideologic» este forma sub care se manifestă prezența unor cauze sociale analoage, rămase însă, în parte, necunoscute oamenilor care le-au pus în mișcare.

Faptul, după cum am spus, nu trebuie nici să ne mire: oamenii își comunică rezultatele experienței lor sub forma principiilor teoretice, adică sub forma răsturnată în care se oglindesc motivele reale ale gesturilor lor³). Ne-

¹) K. Marx: Prefața la «*Contribuții la critica economiei politice*» (în Marx «*Opere alese*», t. I, p. 423).

²) v. Fr. Engels: «*Über den Verfall des Feudalismus und das Aufkommen der Bourgeoisie*» (Verl. für Fremdspr. Lit., Moskau 1941), p. 8—9.

³) Engels li scria lui C. Schmidt: «*In lupta dintre guvern și opoziție se oglindește (... în mod) nejust, lupta claselor care existau încă de mai înainte și cari se combăteau, se oglindește nu direct, ci indirect, nu ca luptă de clasă ci ca luptă pentru principii politice, se oglin-*

cunoașterea acestor motive reale dădea pașoptiștilor, ca și tuturor premergătorilor lor, iluzia unei situații în care faptele hotărâtoare se petrec pe planul comunicărilor de idei; și dat fiind caracterul *internațional* al experienței revoluționare, ei percepeau aceste false determinări sub forma unor influențe ideologice exercitate din afară. De aceea până și opoziția dintre interesele de clasă se exprima în conștiința lor prin conflictul dintre « influențele străine », fără a împiedeca de altminteri antagonismul real să se rezolve potrivit cu condițiile sale organice de viață.

Așa se face că Ioan Ghica găsea în ziarul lui Thiers formulele în fond conservatoare ce conveneau propriei sale atitudini de clasă; și că D. Brătianu se complăcea mai degrabă în mediul lui Ledru-Rollin, unde micaburghezia își ascundea teama de revoluție în dosul unor excese verbale lipsite de riscuri. *Dar aceasta este însăși forma « spontană » sub care pașoptismul a asimilat experiența revoluționară internațională.* Căci proclamația dela Islaz nu reproduce nici programul lui Thiers și nici pe acela al lui Ledru-Rollin; el realizează o sinteză istorică originală, la a cărei formulare au putut numai indirect să contribuie unele ideologii străine și anume prin intermediul acelor ideologi *români* în a căror poziție socială se reproduceau o parte din condițiile de naștere ale teoriilor respective mijlocindu-le acestora o « traducere » aproximativă în românește... La rândul lor, acești ideologi au contribuit la rezultanta finală care a fost sinteza pașoptistă; dar au « contribuit » numai prin încrucișarea în luptă a intențiilor lor contradictorii fără ca sinteza însăși să fi fost propriu-zis « voită » de către toți cei ce luau parte la mișcare.

În *acest* sens, « verificarea critică » de care vorbea Lenin s'a făcut fără participarea conștiință a fiecărui pașoptist în parte. Oameni ca Ioan Ghica și D. Brătianu reprezentau simple vehicule (la fel de puțin conștiente de rolul lor ca și trăsurile cu care ei veneau în țară) prin mijlocirea cărora se transportau în lăuntru frământărilor românești ideile politice născute din experiența revoluționară europeană. Dar pașoptismul a măcinat toate aceste idei în însuși procesul revoluției¹⁾, confruntându-le între ele și punându-le la încercarea vieții, în focul luptei de fiecare zi. Iar rezultatul final al acestui proces, reprezintă o verificare a teoriilor politice străine.

Cu alte cuvinte, critica acelor « modele ideologice » s'a făcut, după ce ele au fost introduse în interiorul pașoptismului, prin practica revoluționară care a legat și deslegat contradicțiile manifestate în sânul mișcării. Ceea ce nu înseamnă decât că baza criticii lor se găsea pe terenul realităților sociale românești; sau, mai precis vorbind, că *experiența istorică a claselor ce compuneau societatea românească* a furnizat criteriul după care pașoptiștii au

dește nejust într'o atare măsură, încât a fost nevoie de mii de ani până să ne fi putut da seama de aceasta » (în Marx « Scrieri alese », t. I, p. 456—457).

¹⁾ Înțelegem aci prin « procesul revoluției » toată activitatea prin care pașoptiștii au urmărit transformarea societății românești, — deci atât *pregătirea* cât și *înfăptuirea* revoluției, — și, de asemeni, *criticarea* rezultatelor ei în cadrul certurilor emigrației.

eliminat unele dintre teoriile politice străine, iar pe altele le-au primit în mod parțial, contopindu-le într'o structură nouă. Dar această încheiere, de îndată ce este primită, ruinează toată «critica lui 48», dela teoria «imitațiilor după străini» și până la sistemul așa-ziselor «forme fără fond».

Este momentul să invocăm aci două mărturii istorice prețioase care vorbesc în același sens, potrivit Junimei: pe de o parte N. Bălcescu, singurul care s'a ridicat la o clară înțelegere *teoretică* a acestor împrejurări, — și pe de altă parte poporul, actorul anonim, care a recunoscut cu ajutorul experienței sale *practice* natura adevărată a revoluției, însușindu-și, entuziasmat, țelurile ei.

Încă dela începutul exilului Bălcescu proiectează scoaterea unei reviste, al cărui țel, mărturisit către prieteni, era pregătirea ideologică a unei noi revoluții, prin discutarea critică a eșecului celei dintâiu ¹⁾. Când, în fine, va apare «România Viitoare», Bălcescu va publica acolo studiul intitulat: «*Mersul revoluției în istoria românilor*». Cuvintele cu care începe sunt un model de clar-viziune, rar printre contemporanii lui: «*Revoluția română dela 1848 n'a fost un fenomen neregulat, efemer, fără altă cauză decât voința întâmplătoare a unei minorități sau mișcarea generală europeană. Revoluția generală fu ocazia, iar nu cauza revoluției române ... Uneltitorii ei sânt optsprezece veacuri de trude, suferințe și lucrare a poporului român asupra lui însuși* ²⁾. Puțină vreme înainte îi scria lui Alex. Golescu, precizându-și ideile: «*Revoluția din Iunie nu a fost inventată și nici fabricată, nici de către mine, nici de către voi și nici de către domnul Eliad ... Ea nu este decât dezvoltarea acelei lucrări neîntrerupte și providențiale, începută în societatea noastră ca în toate societățile, dela originea ei ... Ce trebuia deci să fie programul revoluției dela 1848? Era desoltarea progresivă a revoluției dela 1821. Era organizarea democrației și eliberarea țaranului, făcut proprietar. Era într'un cuvânt, o revoluție democratică și socială*»... ³⁾.

Masele au manifestat cu prisosință adeziunea lor la această apreciere generală prin care Bălcescu stăruia asupra caracterului *romănesc* al revoluției pașoptiste, «revoluție democratică și socială»: căci ele au alergat la fiecare primejdie, închipuită sau reală, gata de jertfă pentru apărarea Constituției și a guvernului provizoriu. Nimic nu ilustrează mai bine eroarea Junimei decât compararea atitudinilor respective ale masei și ale acestui guvern provizoriu (de două ori răsturnat și de două ori repus în funcțiune de popor): este de ajuns să amintim ziua de 19 Iunie, în care «oamenii simpli» ai Bucureștiului s'au ridicat pentru a zădărnici complotul reacționar al coloneilor Solomon și Odobescu, — în timp ce, în palat, A. G. Golescu se precipita dela prima amenințare să asigure pe ofițerii răsvrățiți că «*ne lăpădăm bucuros de*

¹⁾ v. scrisoarea către Ghica, din 26 Oct. 1849, în N. Bălcescu: «*Opere*» (București, 1940), t. I, partea II-a, p. 248.

²⁾ Bălcescu, *op. cit.*, p. 99.

³⁾ *Op. cit.*, p. 252—253.

toată puterea provizorie ce ni s'a încredințat... »¹⁾). Tabloul este dintre cele mai sugestive: dacă pașoptismul ar fi constat într'adevăr, așa cum repeta Maioreescu, într'o simplă și juvenilă înfierbântare a minților câtorva studenți proaspăt întorși dela Paris, — cum s'ar putea explica faptul că *masele erau mai devotate principiilor pașoptismului decât mulți dintre cei cari le enunțaseră?*... Orice analiză cinstită va trebui să recunoască în această împrejurare dovada unei solidarități intime între programul revoluționar și interesele claselor celor mai active ale organismului nostru social. « Tabacii » și micii meseriași și negustori pe care-i vedem în stampele vremii, înarmați cu ce se putea improviza la repezeală, alergaseră sub steagul pe care scria « Dreptate-Frăție » fără să fi fost purtați de niciun fel de « învățătură franțuzească »: erau inculți și nu puteau, adesea nici să citească buchile lor de acasă. . . . Ei erau în schimb maturizați de experiența revoluționară pe care o trăiau și erau, astfel, în măsură să aprecieze dacă pașoptismul corespundea năzuințelor lor. Revoluția pe care ei o apărau cu atât avânt de luptă se dovedea, prin însăși participarea lor mereu sporită, un fenomen *organic* crescut din realitățile noastre cele mai vii.

BARBU T. CÂMPINA

¹⁾ Cf. propria declarație a lui A. G. Golescu, în fața comisiei care-l judeca pe col. Odobescu (« Anul revoluționar 1948 . . . », t. II, pp. 88—89).

LITERATURA RUSĂ ȘI SOVIETICĂ IN TRADUCERE ROMÂNEASCĂ

Literatura rusă a fost multă vreme cunoscută la noi prin intermediul traducerilor străine, mai cu seamă franceze. Traducerile românești erau rare. Și chiar din aceste puține traduceri românești, numai un număr foarte mic erau făcute de-a-dreptul din rusește. De aici, două neajunsuri. De cele mai multe ori însăși traducerea franceză era aproximativă, cu tăieturi, adausuri și potriviri făcute de traducător. Chiar în Franța, multă vreme, până acum vreo douăzeci-treizeci de ani, traducerile în general și cele din rusește în special nu se făceau întotdeauna cu suficientă fidelitate. Erau însă, cel puțin, bine scrise, deoarece în Franța scrisul corect, chiar frumos, este o însușire națională. Altfel se înfățișau traducerile germane. Germanii au excelat întotdeauna prin traduceri fidele. Dacă traducerile franceze, începând cu acelea, vestite pe vremuri, ale d-nei Dacier din Homer se puteau numi *des belles infidèles*, frumoase într'adevăr dar și necredincioase față de original, în schimb traducerile germane au fost întotdeauna remarcabile, în primul rând prin fidelitatea față de text. Abia după 1920 traducerile franceze au început să fie pe lângă frumoase, și credincioase față de original.

Traducerile românești din literatura rusă fiind făcute de obicei după traduceri franceze (cele germane erau folosite mai rar pentru că germana era mai puțin cunoscută) este lesne de înțeles de ce aceste traduceri nu prezentau nicio garanție de fidelitate față de text.

Pe lângă asta, româneasca lor era și ea destul de precară. Nu întotdeauna traducătorii erau pregătiți. De multe ori știau prost amândouă limbile. Rezultatul era detestabil. Nu se făcea un serviciu nici literaturii ruse, nici literaturii române. Știut este că o traducere bună este o îmbogățire a literaturii. O literatură nu trăește numai prin opere originale, trăește și prin traduceri. Unele opere de bază ale marilor literaturi sunt traduceri. La începutul marilor literaturi stau întotdeauna și traduceri. Traducerea lui Amyot din Plutarh, în secolul al XVI-lea este o operă literară franceză. Tot așa, traducerea lui

Shakespeare făcută de Schlegel și Treck este prețioasă pentru literatura germană ca și o operă originală.

De sigur, se traducea pe vremuri, la noi, și de-a-dreptul din rusește. Încă de prin 1880—1890, în *Contemporanul* lui Ion Nădejde au apărut traduceri din literatura rusă făcute după original. *Furtuna* lui Ostrovski a apărut încă de pe atunci. Dar traduceri de acestea erau rare excepții. În marea lor majoritate traducerile din literatura rusă făcute înainte de 1944 sunt cu totul mediocre. E destul să amintesc un singur exemplu: *Război și pace*. Romanul lui Tolstoi a apărut, acum vreo douăzeci de ani, într'o traducere prescurtată, dureros de infidelă, lamentabil executată din punct de vedere literar. Aceeași soartă au avut-o toți marii clasici ruși.

Se cuvine ca în acest tablou sumbru să notăm și rarele luminișuri. După 1920 au început și la noi să se facă traduceri din literatura rusă direct după original, de oameni ei înșiși talentați. Unul dintre acești puțini a fost Axente Frunză. Traducerile lui din Cehov pot fi luate de model.

O traducere literară bună nu poate fi făcută decât de un om care este însuși scriitor. Sunt scriitorii care nu figurează în istoria literaturii decât numai ca traducători. Citam mai sus pe Amyot. În orice istorie a literaturii germane se găsește numele lui Iohann Gries. Dar nu se pomenește nimic de vreo lucrare a lui. Gries este prețuit ca scriitor german numai prin traducerile lui din Bojardo, Ariosto, Tasso și care sunt capodopere ale artei de a traduce.

Există într'adevăr o artă a traducerii. Nu orice om care știe perfect două limbi poate traduce bine și frumos din una în cealaltă. Pe lângă știință trebuie aici și o îndemânare, o vocație chiar, un talent. E drept că aceste calități nu se găsesc așa de des împreună. Totuși, măcar una din ele trebuie să fie prezentă iar cunoașterea perfectă a limbii, în deosebi a limbii în care traduci, este absolut necesară.

Din nefericire traducătorii noștri de literatură rusă n'aveau niciuna din aceste calități. Nu cunoșteau bine nici limba din care traduceau, nici limba română. Despre îndemânare, nici nu mai vorbim. Se poate spune, fără frică de exagerare, că, în afară de rari excepții, literatura rusă a fost rău tradusă în românește, în primul rând din pricină că traducătorii nu știau limba rusă și se foloseau de traduceri străine, care și ele de multe ori erau departe de-a fi bune.

Aceste dificultăți existau și în toamna anului 1944, când s'au ivit împrejurările prielnice pentru ca literatura rusă să fie tradusă și cunoscută în chip sistematic. Se adaugă acum și un alt fapt. Dacă de bine de rău din literatura clasică rusă se traduseseră câte ceva, în schimb din literatura sovietică nu se traduseseră absolut nimic. Din pricina unei inepte prohibiții, literatura unui stat vecin, care număra atunci douăzeci și cinci de ani de existență, și ale cărei opere de seamă fuseseră traduse în principalele limbi ale lumii, era la noi perfect necunoscută de cititorii care nu știau decât românește (și care erau fără îndoială cei mai mulți).

Această absurdă stare de lucruri trebuia să înceteze. Dar, cum am spus, greutatea în ce privește traducerile din rusește, existau mereu. Se găseau oameni care cunoșteau limba rusă dar puțini dintre ei puteau fi folosiți ca traducători, fie din pricină că nu aveau obișnuința scrisului literar, fie din pricină că nu știau românește destul de bine.

La înființarea editurii *Cartea rusă*, la începutul anului 1945, chestiunea care a trebuit să fie cea dintâi lămurită și rezolvită a fost tocmai aceasta, a traducătorilor. Totul trebuia făcut dela început. Era vorba de-a face cunoscută publicului românesc o cultură despre care acest public n'avea nicio informație sau avea informații false și tendențioase.

Pentru aceasta trebuiau traducători în mai multe domenii: literatură, știință, istorie. Sarcinile de îndeplinit erau mari, mijloacele puține.

S'a căutat atunci să se întrebuițeze un procedeu potrivit împrejurărilor. Din pricină că nu se găseau traducători care să cunoască perfect amândouă limbile s'a căutat în primul rând să se obție traduceri integrale și fidele. Aceste traduceri erau date după aceea unor oameni care aveau obișnuința scrisului literar și care dădeau o formă literară. Procedeu acesta se întrebuițează și azi la *Cartea rusă*. În general el a dat rezultate bune. În orice caz el se perfecționează tot mai mult în sensul că, pentru fețuirea stilistică, sunt chemați tot mai mulți scriitori. Cu timpul chiar este de dorit ca numai scriitori încercați să se ocupe cu aceste stilizări. Mai mult chiar. *Cartea rusă* a început să îndemne pe scriitori să colaboreze direct cu traducătorii care știu numai bine rusește dar nu sunt literați. Un exemplu excelent în această privință îl oferă traducerea marelui roman al lui Mihail Șolohov, *Pe Donul liniștit*, tradus de Cezar Petrescu în colaborare cu A. Ivanovschi.

Arun când ochii în urmă, se poate vedea că în trei ani și jumătate s'a ajuns la niște rezultate cu totul remarcabile în ce privește cunoașterea culturii ruse și sovietice. În acest interval destul de scurt s'au tipărit la diverse edituri câteva sute de lucrări din diferite domenii în câteva milioane de volume. O cultură care până mai ieri era la noi foarte puțin cunoscută a început să devie familiară unui mare număr de cititori.

Lăsând traducerea operelor de ideologie pe seama altor edituri, în deosebi a editurii Partidului muncitoresc român, *Cartea rusă* își consacră activitatea, în primul rând, traducerilor de opere literare ruse și sovietice, precum și lucrărilor de informație în toate domeniile: istorie, geografie, drept, artă, filosofie, etc.

S'a procedat sistematic, înființându-se mai multe colecții. În colecția Clasicilor ruși au apărut până acum —ca să cităm doar câteva opere importante —câteva romane de Turgheniev, *Război și pace* de Lev Tolstoi, *Demonul* și *Un crou al timpului nostru* de Lermontov, mai multe povestiri de Gogol, *Domni Golovlia* de Saltâcov Șcedrin.

Procedeu traducerilor revizuite de scriitori asigură, în majoritatea cazurilor, o formă literară onorabilă, dacă nu chiar de mare valoare artistică, așa

cum s'a întâmplat, de exemplu, cu traducerea *Povestirilor unui vânător* de Turgheniev apărută sub semnătura lui Mihail Sadoveanu.

Datorită unor confruntări minuțioase cu textul original, traducerile sunt, de obicei, fidele, ținându-se seama că lucrul important este să dai întotdeauna gândul autorului și nu numaidecât expresia lui. Expresia tradusă aidoma, literal, poate uneori să contrazică spiritul limbii, în care se traduce.

Literatura pentru copii și în special poezia pentru copii au o dezvoltare deosebit de mare în Uniunea Sovietică. Traducerea poeziei pentru copii nu e de loc lucru ușor. De aceea, la început, încercările făcute în această privință n'au fost prea izbutite. Procedeu colaborării dintre un scriitor și un traducător conștiincios dar neliterat a dat și aici rezultate bune. Poezia rusă pentru copii și-a găsit în sfârșit un interpret de talent în Otilia Cazimir.

Colecția cea mai bogată este alcătuită din traduceri din literatura sovietică. Este și firesc. Aici totul a trebuit făcut dela început. Înainte de 1944, în ce privește traduceri din literatura sovietică, nu exista la noi literalmente nimic. Azi, după patru ani, toate operele literare sovietice de valoare se găsesc în traducere la îndemână cititorului român. Același procedeu arătat mai sus a fost folosit și aici.

Traducerile au descoperit cititorului român existența unei literaturi bogate despre care acum câțiva ani el nu știa nimic. Am pomenit mai sus de *Donul liniștit* al lui Șolohov, un roman care pentru epoca revoluției din 1917 este ceea ce este *Război și pace* pentru epoca napoleoniană. O altă revelație, a fost Alexei Tolstoi cu romanele sale istorice realiste, de-o mare vigoare epică. Dar de obicei, scriitorii sovietici, un Gladcov, un Fadeev, prelucrează actualitatea imediată, în opere interesante și puternice. Un excelent roman de războiu, scris memorialistic dar cu ton epic, este *In tranșeele Stalingradului*, al lui Victor Necrasov. Din Gorki s'a tradus până acum prea puțin. Este o lipsă care va fi de sigur în curând reparată. Gorki, care este ultimul dintre clasici și primul dintre sovietici, trebuie să-și găsească în românește un traducător de primă calitate, adică, după procedeu indicat, un scriitor de talent mare și un traducător cultivat și conștiincios care să realizeze împreună ceea ce au făcut traducătorii lui Șolohov.

Trebuie pomenită de asemeni, ca un lucru vrednic de prețuit, colecția *Știința pentru toți*, excelentă pentru popularizarea descoperirilor științei și mai ales pentru răspândirea spiritului științific în marele public.

Nu e rostul acestor însemnări să înșiruie toate realizările în ce privește cunoașterea la noi a culturii ruse și sovietice. Sunt numeroase, variate și sistematic făcute. Am scos la iveală câteva din cele mai caracteristice și mai frapante. Un cititor român, astăzi, nu mai duce lipsă de informație, atunci când este vorba de cultura rusă și sovietică, așa cum se întâmpla în trecut.

Faptul că tot mai mulți scriitori colaborează astăzi la traduceri din literatura rusă și sovietică este de asemeni de notat ca un fenomen cultural interesant, de importanță generală. Traducerea începe să fie socotită și la noi nu ca o îndeletnicire subalternă ci ca un lucru care cere, pe lângă cunoștințe serioase în ce privește limba, și o îndemânare specială, de multe ori chiar talent. O traducere bună a unei opere literare bune este o lucrare tot atât de merituosă ca și una originală.

AL. PHILIPPIDE

DRAMATURGIA SOVIETICĂ ȘI TEATRUL ROMÂNESC .

Teatrul românesc ia contact direct cu teatrul sovietic numai după 23 August 1944, dată, ce reprezintă pentru țara românească, momentul de eliberare de sub dominația fascistă. Până atunci, grosul producției dramatice răsăritene, pe scenele noastre, îl forma literatura dramatică clasică rusă, în cadrul căreia făceau o atmosferă mai aparte câteva piese a lui Gorki: (« Azilul de noapte », « Mama »).

În privința felului cum se muncește în U.R.S.S. și a stilurilor pe tărâmul regiei, cunoașteam superficial pe Stanislavski, Tairov, Vahtangov și Meyerhold, ultimii sub aspectele lor impresioniste. După cum aveam cunoștință de o serie de școli și școlițe, născute în străinătate, imediat după primul război mondial, luând exemplul în domeniul teatrului dela devierile din epoca timpurie de frământare revoluționară din U.R.S.S.

Un lucru e cert. Noțiunea actorului cetățean, a actorului luptător pentru o societate fără clase, n'o cunoașteam. O literatură dramatică ce încredința o armă puternică în mâna spectatorilor, arma ideologică, o literatură în care se dădea o cruntă bătălie pentru socialism împotriva imperialismului, noi n'am cunoscut-o. Aveau grijă regimurile burgheze să nu pătrundă nimic la noi din aceste aspecte revoluționare. Ceea ce putea, totuși, să fie citit, — cărți sau gazete, — circula pe ascuns din mână în mână, ca material ilegal, a cărui citire era pedepsită de legile antidemocratice de atunci.

Pentru o mai bună cunoaștere a influențelor pe care le-a exercitat în ultimul timp și le exercită astăzi teatrul sovietic la noi, e bine să vedem cum a fost primit teatrul rusesc la noi, teatrul care, fără să ducă la capăt ideile revoluționare, le avea în germene și înfățișa aspecte ale unei societăți, unde plutea în aer strigătul de luptă. Piesele acestea, critic burgheze, au creat, în vremea când s'au jucat, o anumită atmosferă, în jurul lor. Burghezia nu le iubea și din pricina asta presăra în repertoriile teatrelor și o literatură dramatică rusă obscurantistă, formalistă, oglindirea păturii burgheze și moșierești în fuga lor de realitate (Leonida Andreev), sau literatura creată de ruși

burghezi, dușmani ai socialismului, aflați în străinătate (Evreinov, Arțibașev). Aceste piese erau impuse de burghezie pe primul plan și erau mode trecătoare după exemplul Parisului care îmbrățișase, la un moment dat, ca fiind foarte « șic » pe scriitorii ruși, burghezi și nobili, refugiați din fața revoluției din Octombrie.

Teatrul românesc, care-și ia avântul în privința literaturii dramatice și a spectacolelor, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, se afla sub influența puternică a teatrului francez, prin melodramele și dramele burgheze aduse de acolo. Se adaptează piese, după modele mince franceze și numai rareori și pe alocuri apar lucrări ale marilor dramaturgi ai lumii ca Shakespeare, Molière, etc.

Cunoașterea dramaturgiei clasice rusești vine în România atât prin câțiva critici și luptători sociali, dar și pe calea ocolită a occidentului, odată cu prețuirea acolo a lui Tolstoi, Turgheniev, Gogol, Necrasov. Piese sunt luate nesistematic, amestecându-se, în mod voit, piesele critic burgheze cu piese formaliste sau obscurantiste. Astfel, în repertoriul Teatrului Național din București figurează în stagiunea 1879—1880, piesa « Danicheev » de Pierre Newski, în traducerea actorului și animatorului Grigore Manolescu, care probabil că s'a ghidat în traducere, după un text franțuzesc. După această încercare cu o piesă ne semnificativă, Teatrul Național din București nu va mai juca piese rusești o bună bucată de vreme. De abia în stagiunea 1915—1916 se reprezintă « Azilul de noapte » a lui Gorki, care produce o adâncă impresie asupra publicului, bucurându-se de o distribuție excepțională: Notara, Sturza, Radovici și Ana Luca. La Iași, unde exista o vie activitate socialistă și un nivel cultural superior și unde, datorită « Vieții românești », cetitorii români vor cunoaște capodoperele literaturii rusești, prin mijlocirea unor critici și luptători sociali, care desvoltă curentul social și literar « poporanist », înrâurit de frământările rusești, — teatrul rus va cunoaște o prețuire mai timpurie.

Pe la 1875, apăruse la Iași un tânăr de 20 de ani, venind dela Harcov. Era luptătorul socialist și criticul de obârșie rusească, dar devenit cetățean român, C. Dobrogeanu-Gherea. Acesta scoate la Iași, împreună cu Ion Nădejde, revista « Contemporanul », în amintirea revistei animate de Cernîșewski. Mai târziu, tipărește alte două reviste împreună cu același animator al cercului socialist ieșean și anume: « România socială » și « Critica socială ». În aceste reviste, publică Gherea studii de urmat pentru mai multe publicații românești.

După revoluția din 1907, curentul poporanist se desvoltă mai mult la Iași, unde își stabilește, de fapt, un centru neoficial. Acest curent grupează în jurul « Vieții românești », o serie de scriitori care vor cunoaște bine literatura rusă și se vor lăsa inspirați de ea.

Un exemplu de frunte dintre acești scriitori îl reprezintă Mihail Sadoveanu.

Intr'un astfel de mediu, frământat din ce în ce mai mult de problema exploatării omului de către om, era firesc ca Teatrul Național din Iași să re-

prezintă încă în stagiunea 1897—1898 piesa «Floarea de pădure» de A. Ostrowski și Soloviev, pe care o reia și în stagiunea următoare, când se mai joacă și «Intâmplarea de necrezut» după N. Gogol. «Azilul de noapte», în traducerea ziaristului ieșean C. Săteanu se joacă acolo în stagiunea 1903—1904, deci cu 12 ani mai de vreme decât la București. Tot în stagiunea 1903—1904 se joacă și o dramatizare a actorului State Dragomir după «Crimă și Pedepsă» de Dostoewski, precum și piesa lui Ostrowski «Furtuna», tradusă din limba rusă de către luptătorul socialist și criticul literar Dobrogeanu Gherea. Această traducere va fi utilizată și mai târziu, în 1945, de Teatrul Comedia din București, când reprezintă această piesă. În 1912—1913, se joacă, tot la Iași, o dramatizare după «Ana Karenina» de Tolstoi.

Iată superioritatea Iașului față de București în privința frământărilor progresiste, care în capitala Moldovei erau cu mult mai avansate tocmai pentru că acolo contactul cu Rusia era mai direct și mai strâns.

Urmează o pauză în prezentarea pieselor rusești, tocmai pentru că exista teama că ideile înnoitoare ale acestei literaturi, valorificarea omului și a luptei lui în societate, satira și germeul revoluționar să nu submineze regimul burghez, speriat de revoluțiile rusești din 1905 și 1917 și de răscocalele țărănești din România din 1907.

Dacă în nuvele și povestiri, ca și în critică, caracterul progresist, oglindind influența realităților rusești, apare continuu, la noi, revistele și scriitorii neputând fi întotdeauna opriți să-și manifeste opiniile, în schimb teatrele naționale, conduse de oficialitate, ocolesc piesele rusești. În acest timp, aristocrația și marea burghezie românească recurg mai ales la repertoriul melodramelor și dramelor bulevardiere pariziene, cu frivolitatea și conflictele lor false, perimate, formale, înregistrând constatativ toate spleenurile mării burghezii.

După primul războiu mondial, teatrele naționale încep să reprezinte un repertoriu amestecat de piese rusești: lângă «Pescărușul» de Cehov și «Căsătoria» de Gogol, «Comedia fericirii» de Evreinov; alături de «Azilul de noapte» de Gorki și «Ana Karenina» de Tolstoi, «Profesorul Storișin» de Leonida Andreev și «Nyu» de Osip Dymov, etc. Această împerechiere arată, pe de o parte, lipsa de discernământ a publicului burghez; pe de altă parte, intenția precisă a conducerii artei românești de pe vremea aceea, de a induce în eroare spectatorii, programând alături de piese critic burgheze, piese formaliste și obscurantiste din aceeași literatură.

În același spirit, teatrele particulare joacă mai târziu tot de Leonida Andreev «Omul care a primit palme» și «Ecaterina Ivanovna», alături de «Frații Karamazov» și «Crimă și pedeapsă» după Dostoewski.

Regisorul german Karl Heinz Martin pune în scenă în București «Nyu» de Dymov, în timp ce actorul de limbă germană Moissi joacă în turneu «Cadavrul viu» de Tolstoi. De asemenea, trupa idiș din Vilna joacă, în frunte cu Bulov, la București și în provincie «Cântărețul tristeții sale» de Osip Dymov.

La celelalte teatre naționale, adică la Craiova, Iași și Cluj, aspectul repertoriului este același. Amestecat și lipsit cu totul de piese oglindind realitatea sovietică.

În general, până spre terminarea celui de al doilea războiu mondial, literatura dramatică rusească se introdusese pe scenele românești și a fost prețuită chiar de publicul burghez, deși adevărurile pe care le înfățișa aveau de multe ori un caracter criticist.

Datorită valorilor sociale și artistice, deci a nivelului ideologic, piesele rusești, în care înaltul umanism, după cuvintele criticului sovietic T. Motileva « s'a manifestat nu în resemnare, ci în protest, nu într'o compătimire pasivă, ci în luptă », au avut mare căutare și, în ciuda faptului că oficialitățile de odinioară nu încurajau cunoașterea acestei literaturi, autori ca Gorki, Tolstoi, Gogol, Cehov, deveniseră familiari spectatorilor noștri.

Printre dramaturgii clasici, mai puțin cunoscuți au rămas Ostrowski și Griboedov, a căror satiră nu convenea de loc burgheziei.

În privința realizării acestor spectacole, mulți s'au bucurat la noi de bune interpretări. Concepția regisorală și scenografică era însă retrogradă. Ori aveam de aface cu o concepție naturalistă, ori se sărea, cu o tendință pseudo-revoluționară, la o regie constructivistă sau expresionistă. Progres în privința concepției regisorale se va realiza de abia după 23 August 1944, când România se eliberează de jugul fascist și începe lupta pentru socialism.

*

După luarea precisă de poziție a țării noastre, în urma actului dela 23 August, viața teatrală românească ia un mare avânt. Repertoriile teatrelor românești încep să pună o bază foarte serioasă pe literatura dramatică înnoitoare a scriitorilor sovietici și, pentru realizare, pe învățămintele regiei sovietice. De altfel, reformele lui Stanislavski și ale urmașilor săi fuseseră și mai înainte cunoscute și chiar uneori aplicate la noi, dar nu în mod sistematic și cu înțelegerea cuvenită.

Aceste reforme regisorale, familiare în toată Europa, se făcuseră simțite și la noi, dar pe calea ocolită a Franței și a Germaniei anilor 1920—1932. Numai după stabilirea legăturilor de prietenie și colaborare, firești între țara noastră și marea vecină din Răsărit, legăturile culturale cunosc calea directă și rodnică, atât de folositoare vieții teatrale românești.

Piese sovietice au venit la noi, la început, în număr mic. Apoi, numărul lor a crescut și astăzi putem spune că aproape pentru tot ansamblul de probleme principiale, care se ridică în fața noastră, avem lucrări dramatice. Începând cu « Platon Krecet » și terminând cu « Pentru cei de pe mare », piesele sovietice au deschis ferestre noi în teatrul românesc, dând naștere la mari transformări. Revistele, gazetele și cărțile de teatru sovietice, în măsura în care au fost răspândite la noi, i-au pus pe gânduri pe actorii, regisorii și directorii de teatre și le-au deschis perspective noi.

Mentalitățile au început să se schimbe, iar publicul, foarte sensibil la orice transformare, s'a bucurat de fiecare moment, în care influența sovietică s'a făcut simțită.

Acest progres, care s'a realizat sub influența binefăcătoare a teatrului sovietic, îl putem împărți în patru mari categorii. Impărțirea nu e mecanică, analiza problemelor fiind mai ușoară în felul acesta.

1. Teatrul sovietic ne-a adus prin literatura sa dramatică, în primul rând *bogăția de idei* pe care n'a avut-o nicio altă literatură dramatică contemporană. Aceste idei noi, rupte din frământarea uriașă a poporului sovietic, plină de miez, de orizont, de vigoare, au adus actorilor, regisorilor și spectatorilor noștri, o nouă înțelegere a teatrului, căpătând semnificații temeinice. Dela piesele burgheze cu soți înșelați și neveste adultere, cu teme obscurantiste pline de resemnare, cu conflict dramatic făcând apologia banilor, la aceste piese noi, simple, situând personagiile pe o poziție de luptă pentru mai bine, pline de încredere în viitor, trecerea nu s'a făcut treptat, ci printr'un șoc. Lumea românească a fost sguduită; teatrul românesc s'a trezit deodată cu totul alte perspective.

Care au fost aceste idei mari, centrale, care au putut turbura lumea teatrului?

Literatura dramatică sovietică nu ne-a adus piese cu teme oarecare, nu a pus problema aspectelor de-o minimă importanță, ci a luat în mână temele hotărâtoare pentru viitorul omenirii. *Experiența realismului socialist* se reflectă în fiecare piesă. *Atitudinea critică față de trecut* este o problemă de bază. *Confirmarea combativă a tot ce e nou* intră în caracterul fiecărui personaj pozitiv și *perspectiva revoluționară a viitorului* este obiectivul fiecărei lucrări. În genere, arma ideologică, pe care ne-o oferă literatura sovietică, este cel mai ascuțit instrument de luptă împotriva dușmanilor socialismului.

Aceste idei mari, izvorâte din uriașa experiență a Uniunii Sovietice, au fost pentru noi îndreptar. Autorii dramatici români consacrați, obișnuiți, până mai ieri, să scrie după calapodul pieselor burgheze, au învățat din teatrul sovietic un lucru important: nu poți scrie o piesă situată pe o poziție de luptă, fără să fii tu însuși un luptător.

Piese care aveau floricele și efecte de teatru nu mai corespund. Vechiul public burghez pe cale de dispariție este singura pătură care mai gustă acest gen, însă noul public cere, în mod categoric, piese cu conținut pozitiv, piese a căror idee să fie pentru el un îndreptar în bătălia pe care o are de dus. Constantin Simonov spune într'un articol că o armă, atâta vreme ce ți-o ții în casă, ca podoabă, poți s'o înfrumusețezi cu fildeș și armătură de aur, dar, când o iei din cui și pornești să dai lupta cu ea, trebuie să tragă bine.

Așa că zorzoanele și efectele de scenă, lipsite de conținut, au început să fie înlocuite în noua literatură dramatică românească cu frământările actualității. Și asta e o învățătură sovietică. Aproape fiecare piesă, care se naște azi la noi, poartă pecetea influenței pe care-o exercită teatrul sovietic. Autorii

dramatici români încearcă, și de multe ori reușesc, să nu separe de realitate piesele pe care le scriu. Piesele tind din ce în ce mai mult a fi rupte din frământările oamenilor muncii dela noi.

Totuși, noi n'am trecut încă de faza literaturii dramatice constatative (« Omul din Ceata », « 1 % fatal », « Michel Angelo », etc.). Perspectiva revoluționară a viitorului rămâne încă un obiectiv de atins. Suntem îndreptățiți să credem, însă, că în curând și această trăsătură fundamentală a literaturii sovietice va fi însușită de scriitorii români.

2. Pe tărâmul regiei și interpretării, teatrul sovietic ne-a adus, în același spirit, ca și în literatură un suflu nou. Prin revistele, gazetele și cărțile sovietice, precum prin filme și ansambluri sovietice care ne-au vizitat țara, slujitorii scenei noastre s'au văzut în fața unei categorii de spectacole nu întrutotul, dar parțial necunoscută lor. Aceste spectacole, analizate mai adânc, nu aduceau, în fond, altceva nou pe scenă, decât faptul că ideea centrală a piesei predomina, legând fiecare moment scenic de viață. Și aici este, de fapt, greutatea realizării unui spectacol care să nu fie rupt de realitate. Forma este pe planul al doilea; conținutul trebuie să treacă râmpan din plin. Formalismul convenționalului, al expresionismului, al impresionismului, al simbolismului și al altor curente, este înlăturat. La spectacolele sovietice ai pe scenă viața sub forma ei cea mai scenică, fără să fie o copie fotografică, dar ieșind cât mai mult la iveală, în fiecare moment, firul roșu ideologic, care călăuzește spectacolul. Față de teatrul burghez, care pune accentul chiar și în critica pe care-și permitea să și-o facă, pe formă, pe aspectul exterior, — spectacolele sovietice, sau acelea pe care le-am realizat și noi, sub această influență, îmbogățesc sufletele spectatorilor prin conținutul piesei.

Realismul socialist a dat regisorilor și actorilor români, posibilitatea să realizeze spectacole ca « Tânăra Gardă », « Chestiunea Rusă », « Un flăcău din orașul nostru », « Guvernatorul Provinciei ». Dar tot cunoașterea realismului socialist a ajutat mult la reconsiderarea lui Caragiale sau la realizarea spectacolului « Romeo și Julieta » de Shakespeare. Pe temeiul acestor învățături, spectacolele noastre se adâncesc din ce în ce mai mult, timpul pentru repetiții crește (« Romeo și Julieta », s'a repetat șase luni) și ideea motrice din spectacolele, care se joacă în fața publicului, e bine pusă în valoare.

3. Dar teatrul sovietic n'a influențat numai literatura noastră dramatică și făurirea spectacolelor pe cale profesională. Prin ideile înnoitoare pe care le-a adus, a schimbat mentalități și a dat un nou stil în muncă.

Din ce în ce, se pune mai mult accentul pe ansamblu, pe spectacolul realizat de o echipă, vedetismul fiind combătut cu vehemență peste tot.

Tineretul este promovat și i se dă posibilitatea să se afirme din ce în ce mai mult. Ca și în teatrul sovietic, accentul cade pe acest tineret din lumea teatrului, pentru ca, luminat de ideile noi aduse de teatrul din Răsărit, să ducă mai departe, peste câțiva ani, făclia unui teatru românesc într'o lume socialistă.

Conducerea teatrelor, precum și pregătirea spectacolelor iau aspecte de muncă colectivă. Individualismul feroce, care domnea până la 23 August, începe să dispară. Teatrele, tot după modelul sovietic, au ședințe nenumărate cu discuții, la unele participând chiar oameni dela alte teatre, cronicari dramatici și muncitori. Aceste ședințe de producție tind să aducă spectacolelor în fază de elaborare, ajutorul întregului colectiv al teatrului românesc. De unde s'a luat acest stil de muncă? Numai după felul cum se muncește în Uniunea Sovietică, unde, peste tot, munca în colectiv este forța de căpetenie.

În această muncă colectivă, care se duce în teatre, poziția actorilor, a regisorilor și a celorlalți participanți din afara teatrului, este critică și autocritică. Pentru a se putea obține acest rezultat, față de atitudinea individualistă și mic-burgheză pe care-o aveau actorii cu ani în urmă, ajutorul teatrului sovietic a fost de neprețuit. Putem spune că, fără acest ajutor, n'am fi reușit să obținem rezultatele de acum.

Regia românească pășește pe drumul cercetărilor științifice în legătură cu spectacolele pe care le realizează. Nu se mai lucrează după ureche și după ochi, ci în mod sistematic. Pentru prima oară, se înființează, după modelul sovietic, institute superioare de artă la noi, cu catedre de regie, mimică, istoria muzicii, etc. Adâncirea tehnicii scenice și a disciplinei profesionale a fost întreprinsă la noi, tot după exemplul sovietic.

Astăzi cărțile și revistele sovietice de teatru sunt căutate, traduse și citite. Învățătura sovietică pe tărâmul teatrului este introdusă din ce în ce mai mult, între actorii și regisorii români.

4. Ca un rezultat al marelui munci duse în teatrul românesc, într'un ritm și într'un stil nou, avem schimbarea publicului și aducerea la teatru a unei categorii noi de spectatori.

Publicul muncitoresc, doritor de spectacole bune, are foarte dezvoltată puterea de discernământ, tot în urma vizionării spectacolelor sovietice cu un înalt nivel ideologic.

După cum se vede, teatrul sovietic a reușit să ajute, în mod temeinic, în acești patru ani, saltul înainte al teatrului românesc. Nu putem vorbi, însă, numai de influența teatrului sovietic. E vorba mai mult de *ajutorul dat efectiv* de către teatrul din U.R.S.S. teatrului nostru. Fără acest ajutor, progresul teatrului românesc nu s'ar fi putut realiza.

Vom strânge din ce în ce mai mult legăturile cu teatrul sovietic, ca să folosim cât mai mult experiența sa și astfel, îndreptând lipsurile teatrului nostru, să-l călăuzim pe calea socialismului.

ACTIVITATEA CREATOARE IN CURSUL VACANȚEI

A devenit aproape o banalitate, constatarea că noua structură socială, noua organizare politică a țării, a schimbat fundamental condiția scriitorului. Constatarea e aproape banală, fiindcă e impusă de starea de fapt, de evidența, de claritatea unei situații care poruncește concluzii la fel de limpezi și de hotărâte ca ea însăși. Și suntem înclinați să luăm drept normal, drept dela sine înțeles, ceea ce este evident și imperativ în realitatea ce ne înconjură, ceea ce alcătuește cadrul în care ne mișcăm, coordonatele activității noastre. Iar această atitudine de a lua drept firesc ceea ce e important, vital de important, nu e decât la un pas de uitarea pură și simplă. Ori — nu trebuie uitat nicio clipă că a fost nevoie de o schimbare revoluționară în însăși alcătuirea și funcționarea societății românești, pentru ca să se schimbe — tot atât de temeinic, tot atât de revoluționar — condiția scriitorului, liniile și planurile pe care se desfășoară, relația scriitorului față de oameni.

Fosforescență a unei putrefacții: iată arta în societatea burgheză pe cale de-a se descompune. După cum noaptea anumite substanțe produse de procesul putrezirii răspândesc o ușoară lucire spectrală, tot astfel, artiștii care exprimă concepția de viață burgheză, creează — în ciuda talentului real și mare al unora din ei — valori false, fără rădăcini adânci în vreo realitate socială ascendentă.

Scriitorul român nu făcea excepție dela această regulă. Orizontul său era același: mărginit la anumite laturi (erotism, angoasă, instinct) ale psihologiei individului desfăcut de istorie, desfăcut din devenirea societății omenești. Determinat de întreaga atmosferă culturală a momentului istoric, el refuza, sau se temea, sau n'avea mijloacele, de a se sluji de metoda marxistă, de-a vedea lumea dialectic și istoric. Ca și scriitorii burghezi din alte țări, el se lipsea, cu voie sau silit, de orizontul mai larg, de înțelegerea mai adâncă, unitară, rodnică, pe care o oferă marxismul. Crezuri nenumărate își făceau concurență la noi (ultimul — de penibilă amintire — a fost existențialismul german împământenit sub numele de trăirism), și intelectualii burghezi le primeau cu un eclecticism imparțial și nepăsător, care era de fapt semnul con-

vingător al unui fond comun tuturor acestor doctrine: fondul idealist, expresie a reacțiunii, expresie a atitudinii burgheze de clasă. Numai marxismul rămânea tabu, și orice urmă a concepției sociale pe care o implică era un semn infamant pentru proza epică sau critică, pentru știință sau artă.

Totuși, a existat o pleiadă de intelectuali, și, printre aceștia, de scriitori, care au militat pe poziții progresiste, întemeiate pe marxism sau apropiate de el. Ea alcătuește miezul mișcării de înnoire, de deștelenire de ogoare mănoase și nouă, în literatura noastră, mișcare inițiată și îndrumată de Partidul Comunist Român, și apoi de Partidul Muncitoresc Român. În jurul acelor câtorva s'au strâns, din ce în ce mai mulți, scriitorii tineri și cei pe care politica «culturală» a regimurilor trecute îi ținuase încătușați în limitele strămte ale modelor literare, ale bisericuțelor și cafenelelor. Se poate spune că astăzi, masa energiilor și talentelor s'a îndreptat cu încredere și curaj pe drumul cel nou. Dovezile există, semne îmbucurătoare ale unei veri bogate nu numai în roadele pământului, ci și în ale spiritului.

Mai ales după marile acte politice ale anului ce se scurge, au devenit evidente și orientarea nouă a scriitorilor, și noua lor demnitate umană, noul lor rost social. Alăturarea hotărîtă a celor mai buni dintre ei la acțiunea de clădire a unei societăți socialiste în țara noastră i-a situat foarte departe, și mult mai presus, față de rolul de barzi-măscărici ai monarhiei sprijinit pe oamenii mării finanțe. Cronicar și cântăreț al unei năvale epice către viitor, scriitorul e azi un om al muncii. El nu e valorificat în funcție de cantitatea de plăcere sau de uitare pe care o procură, ci în funcție de calitatea realistă, sinceră, dinamică a operei sale: în măsura în care oglindește înaintarea de neînving a istoriei și contribuie la ea.

De sigur, cu greu vom putea arăta, fără a recurge la mijloacele artei, toată plinătatea faptului viu, toată căldura relațiilor umane, izvorite din noua situație a scriitorului, alături de mase. Numai cine a asistat, de pildă, la lectura «Imnului pentru anul 48» de Radu Boureanu în fața țăranilor din Bălcești, sau a văzut entuziasmul, prietenia, încrederea, cu care scriitorii au fost primiți în uzine sau pe șantiere, a simțit nemijlocit că aici poate fi rădăcina unor nouă valori literare. Dar în curând, fiecare om care va lua o carte în mână, va ști acest lucru: fiindcă din noua condiție a scriitorului, au și început să se nască lucrări pătrunse de un alt spirit, implicând concepții nouă, mai adânci, mai temeinice, mai vitale, și apte de a avea în mase, cu totul alt răsunset decât orice s'a scris la noi până azi.

La încheierea aceasta se poate ajunge, după o examinare a activității scriitorilor în vara aceasta. Tot anul precedent fusese un an de discuții aprinse în jurul fenomenului literar, și în jurul rolului social al scriitorului. S'au făcut pași însemnați către lămurirea problematicei respective, s'au îndrumat talentele, forțele creatoare, spre făgașurile unei literaturi, unei arte, unei culturi a poporului. În direcția aceasta, trebuie spus că activitatea presei noastre a adus un aport neprețuit. În primul rând, exprimând linia ideologică a Parti-

dului clasei muncitoare din România, ziarul *Scântea*, prin cronicile sale literare și artistice, prin articolele sale de idei, — în general prin critica sa constructivă făcută fenomenului cultural românesc, a condus acțiunea presei noastre progresiste spre țel — care era crearea unei temelii ideologice solide, crearea unei baze de plecare pentru creația artistică. Acest țel a fost atins în bună parte. Coordonatele mari ale viziunii creatoare nu mai sunt acum pentru scriitorii noștri niște fire de fum, mișcătoare și vagi. Ele sunt perspectivele pe care le deschide, spre viitor și spre trecut, marxism-leninismul. Orientați în felul acesta, scriitorii, în tot cursul verii 1948, au muncit cu spor.

Ceea ce a fost caracteristic pentru vara aceasta, este faptul că pentru prima dată scriitorul n'a mai jucat rolul destul de amar al desmoștenitului, al părăsitului, al singuratecului. Rolul acesta a fost jucat de toți marii noștri scriitori, respinși de articulațiile nemiloase ale mașinăriei relațiilor capitaliste. Scriitorul? Un producător, deci un exploatat. Vilele dela Snagov, de pe malul mării sau din munți nu-i aparțineau și nu-l primeau ca oaspete, valorile create de el nu prezentau destul interes, destinul său nu trezea decât o nepăsătoare dare din umeri.

Dar în 1948, piaza rea care atârna deasupra scriitorului, s'a destrămat și a pierit. Curatele orizonturi țărănești ale Argeșului au primit, între dealuri și păduri, între ogoare și vii, pe scriitori în liniștea aproape mănăstirească dela Bălcești. S'a zis că există un duh al locurilor. El nu este decât în amintirea gândurilor oamenilor. Iar în ce privește locul copilăriei lui Bălcescu, amintirile trecutului și gândurile prezentului împing spre faptă, spre zidirea viitorului, spre ruperea lanțurilor. Nu se putea găsi un loc mai potrivit pentru odihna creatoare a scriitorilor noștri, decât căminul S.S.d.R., în fostul conac al Bălceștilor, casa celui mai mare savant și a celui mai mare revoluționar al generației dela 1848. Dar nu numai la Bălcești, ci și în stațiunile climatice dela munte sau dela mare, scriitorii au cunoscut zilele însorite de răgaz, clipele de tăcere și de izolare necesare muncii scrisului. Iar pe de altă parte, un număr și mai mare a avut prilejul să se folosească de lunile de vară, spre a cunoaște sutele de mii, milioanele de oameni, care alcătuiesc poporul, poporul adevărat, trupul istoriei. Scriitorii au ieșit dintre cei patru pereți ai camerei de lucru, și dintre cei, și mai înăbușitori, ai biseriței literare cu clopotniță de fildeș. Au strâns mâna aspră a turnătorului dela Reșița și au primit în inimă surâsul biruitor și tineresc al brigadierului dela Salva-Vișeu. Înălțimile muntoase ale Maramureșului și peisajul metalic de furnale înalte dela Hunedoara sau Reșița, și oamenii acestor locuri, i-au primit deopotrivă pe scriitori.

Aceste vacanțe atât de pline și totodată atât de liniștite sub dublul lor aspect — strângere de material sau creație propriu zisă — au fost organizate cu grijă de Uniunea Sindicatelor de Artiști, Scriitori, Ziariști, de Societatea Scriitorilor din România și de Ministerul Artelor și Informațiilor, sub îndru-

marea Partidului Muncitoresc Român. Ele s'au desfășurat după un plan cumpănit, limpede, care ținea obiective precise: strângerea legăturilor scriitorului cu masele, sprijinirea creației și trezirea unei cât mai bogate experiențe umane din care creația să se hrănească.

Vacanțele acestea petrecute de scriitori pe șantiere sau în regiunile industriale, la țară sau în marile porturi, și în jurul cărora s'a făcut atâta șgomot în presă, au avut într'adevăr o importanță extraordinară în măsura în care au pus la îndemâna scriitorului materialul brut, viața adevărată, umanitatea cotidiană pe care el o va organiza în sutele de pagini ale unui roman, în cele câteva versuri ale unui poem, sau în dialogurile unei piese de teatru. S'a ținut seama de foamea de concret a artistului, de nevoia de a transforma în operă de artă un sector al societății până acum virgin — sectorul ei central de altfel: viața maselor muncitoare.

În organizarea vacanțelor s'a păstrat destulă suplețe, pentru a hărăzi fiecărui scriitor în parte o soluție cât mai potrivită nevoilor sale. S'a evitat în măsura posibilităților orice rigiditate, orice înregimentare mecanică, astfel că nu puțini sunt scriitorii care n'au lucrat nici la Bălcești nici la munte sau la mare, ci în cutare sat din Bucovina, sau în cutare localitate din împrejurimile Bucureștilor.

În raport cu scurtul răstimp al unei veri, activitatea desfășurată de scriitori și roadele muncii lor sunt de-a-dreptul îmbucurătoare. Ele reies din evidența activității scriitorilor, ținută de către Direcția Literară din Ministerul Artelor și Informațiilor, de forurile sindicale respective, de Societatea Scriitorilor din România și, parțial, de edituri, în frunte cu Editura de Stat. Datele ce pot fi culese pe aceste căi, nu pot fi expuse în cadrul restrâns al unui articol. Din ele reies însă cu evidență ritmul în care s'a muncit și caracterul de masă al creației pe nouile căi ce s'au deschis scriitorilor, atât în ce privește tematica, tipologia, sau întemeierea general-filosofică, cât și în ce privește posibilitățile practice, concrete, de inspirație și de muncă propriu zis scriitoricească, la masa de scris. O bună parte din aceste roade ale verii, se află sub tipar, sau vor intra în curând sub teascuri. Așa sunt, de pildă, piesele *Clownul care gândește*, de Ion Călugăru, și *N. Bălcescu*, de Camil Petrescu, *Bătălia*, nuvele de Laurențiu Fulga, *Luptăm pentru libertate*, roman în 3 volume de Petre Bellu, *Focul Negru*, roman de Laurențiu Fulga și un roman de Marin Preda. În curând apare volumul de nuvele *Evadare* de Alexandru Jar, iar *Viața Românească* a început în Nr. 3—5 publicarea romanului *Negura* de Eusebiu Camilar. Cât despre literatura pentru copii, ea e reprezentată prin *Copilul negru* de Dimitrie Stelaru, și *Piatra din poartă* de Dan Deșliu. Titlurile citate sunt numai câteva alese la întâmplare din câteva zeci de manuscrise aflate în lectură fie la Direcția Literară a Ministerului Artelor și Informațiilor, fie la diferitele edituri, în cursul toamnei acesteia. Și nu trebuie pierdut din vedere faptul că e vorba aici de lucrările terminate până la sfârșitul verii, nu de cele pentru care vara 1948 a fost mo-

mentul gestației sau al primelor pagini. Operele de mare respirație, începute sau concepute în cursul verii, sunt încă și mai numeroase, sub pana celor mai de văză reprezentanți ai literaturii noastre, și sub aceea a scriitorilor din generația tânără.

Astfel, o operă de mari proporții, și care va însemna un moment deosebit de important în evoluția marelui prozator, este romanul *Lisaveta* de Mihail Sadoveanu, din care au apărut fragmente în *Viața Românească* și în *Contemporanul*.

Descult, masivul roman al d-lui Zaharia Stancu, va cuprinde perioada 1900—1917 din viața unui sat lângă Dunăre. E vorba doar de primul volum al unui ciclu ce-și va urmări eroii și destinele lor până în clipa de față. De asemenea, d. Zaharia Stancu pregătește un volum de versuri.

Frământările politice și sociale de după primul războiu mondial, vor face obiectul romanului 1920 (*Anul grevei generale*) de Ion Călugăru, amplă frescă a luptelor muncitorimii noastre. În cadrul ciclului *Neamul Vardarilor*, d. Cezar Petrescu lucrează la o evocare a momentului social-istoric 1848; fragmente din acest roman au apărut în *Viața Românească*.

Destinul nenumăraților luptători pentru libertate, care au sângerat pe pământul Spaniei în Brigăzile Internaționale, este evocat în romanul la care lucrează d. Petre Iosif și din care revista *Contemporanul* a publicat un crâmpeiu.

D. Liviu Bratoloveanu a lucrat în timpul verii la romanul *Reptila*, din care au apărut fragmente în revistele noastre, și la un volum de nuvele; intenționează însă să reia firul întrerupt al trilogiei *Oameni la pândă*.

Poetul Cicerone Teodorescu lucrează la volumul de poeme « *Calea Griviței* », iar Eugen Jebeleanu pregătește un volum de poeme inspirat de șantierul de muncă voluntară, un « *Jurnal de șantier* », și un volum de traduceri din lirica revoluționară a lui Petöfi. Radu Boureanu scrie un volum de poeme, și adună material pentru un roman. Nina Cassian alcătuește un poem de mare respirație, din care fragmente au apărut în revistele noastre. Victor Tulbure, autorul plachetei *Vioara Roșie*, scrie *Cântarea Republicii*. *Evghenii Oneghin* și *Poltava* de Pușkin vor fi tălmăcite în versuri de George Lesnea.

Șirul prozatorilor însă e departe de a se fi încheiat cu numele amintite la început. Astfel, Alexandru Jar a lucrat în vara aceasta la o operă masivă încă neterminată, un roman a cărui acțiune se petrece în atelierele Grivița, în momentul luptelor eroice ale muncitorilor ceferiști. Scriitoarele Cella Serghi și Ioana Postelnicu pregătesc câte un roman, d-na Ticu Arhip scrie volumul 3 din ciclul *Soarele Negru*, iar d-na Stefania Zottovicianu-Rusu, în afară de traduceri din lirica sovietică — în special Maiakovski — lucrează la un roman și o piesă de teatru. Maria Banuș a terminat un volum de versuri.

Caracteristică pentru activitatea scriitorilor din vara aceasta este tendința, care se poate observa la mulți dintre ei, de a susține un efort statornic, o con-

tinuitate a creației, în elaborarea unei opere de lungă durată și de vastă respirație. Este aici și o oglindă a realității sociale revoluționare, în care s'au deschis perspective atât de vaste, atât de epice. Dar mai este, de sigur, și expresia încrederii scriitorului în situația sa în mijlocul societății, securitatea de care el se bucură și care îi îngăduie să facă planuri pe multă vreme și să întreprindă opere tinzând spre monumental. Lucrul e vădit și reiese mai ales din marele număr de lucrări de proporții importante, amintite mai sus. D. Ion Marin Sadoveanu intră și d-sa în această rubrică: *Sfârșit de veac în București* va cunoaște un al doilea volum.

Din generația tânără, Dimitrie Stelaru a început în cursul verii un roman din viața muncitorilor din port; iar Ben Corlaci, după o perioadă de muncă voluntară la Salva-Vișeu, lucrează, de asemenea, la un roman. Petru Vintilă, întemeindu-se pe documente aflate în Ardeal, scrie o evocare a luptelor dela 1848 în Ardeal.

Scriitorii de limbă maghiară, Astalosz, Horvath, Tamas, au petrecut o vacanță spornică, roditoare, la Bălcești.

De sigur, numele amintite de noi în această fugară trecere în revistă, nu sunt decât câteva, cele mai cunoscute, din zeci și zeci care, sub impulsivitatea celor trăite în vacanțele organizate în vară, sau cu prilejul lunilor de odihnă oferite de SSdR, USASZ sau Minister, au scris sau au început să scrie. Ceea ce vor produce va fi o literatură plină de substanță, tocmai fiindcă vara 1948 a dat multor prizonieri ai turnului de fildeș, elementul care le lipsea: experiența umană, cunoașterea masei, căldura întovăririi cu muncitorul și țăranul, entuziasmul acțiunilor de construire a unei industrii, a unor mari opere ale tehnicii. Schimbarea, îmbunătățirea condiției scriitorului a adus astfel cu sine și schimbarea structurii operei literare, a sensului ei, a menirii ei, a izvoarelor ei de inspirație.

Din această analiză sumară a condițiilor în care scriitorii noștri au creat și creează în vara și toamna acestui an, din examinarea determinării operelor lor, credem că se poate trage de pe acum încheierea că ele reprezintă un stadiu nou în istoria noastră literară, un factor nou, pe care nu-l vom cunoaște pe deplin decât în timp, dar pe care-l bănuim sănătos, plin de perspective de viitor. Și este sigur că opera fiecărui scriitor în parte va reprezenta în evoluția acestuia din urmă un moment crucial: momentul unei deschideri de orizonturi, momentul când un vânt proaspăt și viu începe să bată.

Pentru scriitorii care ajung acum la maturitatea artei lor, pentru aceia care erau dinainte în deplina stăpânire a mijloacelor lor artistice și pentru acei care abia acum se formează, ea a fost deopotrivă momentul unei răscruci hotărâtoare. Pe unii i-a ajutat tocmai în clipa unică a maturizării, celorlalți le-a dat un sprijin bine venit pentru dezvoltarea tuturor posibilităților lor, iar celor mai tineri le-a dăruit avântul, inițierea în viața adevărată a muncii. Această vară de odihnă și de muncă deschide un drum nou, arată valoarea unei metode de organizare și de muncă pe ogorul literelor. Grija de care s'au bu-

curat scriitorii din partea organizațiilor de mase și a organelor de Stat, — grijă care e un rezultat al atitudinii Partidului Muncitoresc Român față de cultura noastră — e un element nou, o modificare hotărâtoare a condiției scriitorului. Vara 1948 este cea dintâi care să însemne pentru scriitorii noștri muncă spornică, creație liniștită, bogată, plină de încredere în viitor. S'a pășit, în vara aceasta, la drum către o cultură demnă de țara înnoită, o cultură a poporului, o cultură care să oglindească marșul spre Socialism.

DUMITRU CHIFA

„PO STAROI I NOVOI MOSKVE”¹⁾

Este o lucrare jubiliară, tipărită anul trecut la Moscova și Leningrad, cu prilejul celui de al 8-lea centenar al capitalei Uniunii Sovietice, fostă capitala Rusiei vechi până la începutul veacului XVIII. Sub auspiciile Ministerului Culturii al Republicii rusești, în condițiuni tehnice deosebite, cu 202 figuri și câteva planșe colorate hors-texte, lucrarea se ocupă de « cartierele istorice, străzile principale și piețele marelui oraș » — cum se arată în subtitlu.

Moscova este unul din cele mai vechi orașe din Europa. Inceputurile sale sunt fixate către anul 1147, deoarece atunci este pomenit pentru întâia oară numele său într'un document dela cneazul Jurii Vladimirovici, care domnea peste statul Vladimiro-Susdalia.

Istoria acestui oraș este lungă și bogată în evenimente: în 1612, populația ei, în frunte cu Minii și Pojarski, alungă pe ocupanții polonezi; în 1812, ea se transformă în mormântul armatelor lui Napoleon I; în 1905, greva generală a lucrătorilor moscoviți se transformă în răscoala armată; iar în Octomvrie 1917, odată cu lovitura din Petrograd, este cel dintâi oraș care recunoaște și întărește Puterea Sovietelor, în 1918 devenind capitala noiei Republici Socialiste.

Câteva din clipele de vitejie și demnitate ale acestui oraș, care astăzi este centrul cel mai important industrial, politic și spiritual al Uniunii Sovietice, se împletesc cu o

desvoltare continuă comercială urbanistică, politică, religioasă și artistică, la început sub conducerea șefilor noului Stat rus, deveniți în sec. XVI țari (dela « cezari »).

Situația centrală a Moscovei îi permite să se ridice către finele Evului Mediu, după desființarea statului Kievian dela Sud și a principatului Vladimiro-Susdalian vecin, prin loviturile date acestuia de mongolii crotropitori. Prinții moscoviți se folosesc de oarecare viclesug față de hanii oardelor tatar — pentru a crește pe nesimțite puterea lor. Importanța crește după victoria lui Dimitrie Donskoi la Culicovo-Pole, unde zdrobește pe Tătari în 1380; în sec. XV, Moscova devine nucleul noului stat rusesc. Sub Ioan al III-lea și fiul său, Vasile al III-lea, Moscova supune diferite teritorii rusești și devine capitala unui stat unitar al « tuturor Rușilor ». Ioan cel Groaznic desăvârșește opera prin cucerirea hanatelor tătare din Kazan și Astrachan.

Câte fapte mărețe și tragedii n'a cunoscut apoi acest oraș, dela Boris Gudunov și până la Petru cel Mare, când pierde calitatea de capitală, dar nu și importanța ei — cum s'a petrecut cu alte orașe în cazuri similare (istoria bietului Iași, de pildă).

Una din faimele Moscovei a dăruit-o istoriei așezarea cea mai importantă din cuprinsul ei, Kremlinul — cel mai frumos din Kremlinurile slave (Wawel din Cracovia și Hraciani din Praga, între altele), sau

¹⁾ P. V. Sătin: « Prin vechea și noua Moscova », Moscova 1947, p. 236 + 202 figuri.

kremlinurile rusești — cel dela Rostov pe Volga, între altele.

În istoria arhitectonică a Kremlinului se disting trei epoci: cel primitiv de lemn, Kremlinul Renașterii italiene și Kremlinul din epoca Ecaterinei a II-a și a lui Nicolae I.

Monumentele artistice vechi cele mai cunoscute sunt numeroasele biserici și mănăstiri, dela catedrala Adormirii din Kremlin, a lui Ioan Kalita, la construcțiile «frazinilor» italieni: Buna Vestire, Arhanghelul Mihail, Vasile Blaženoi — o aglomerare de clădiri, ca cristalele unui madrepor, — operă votivă a lui Ioan cel Groaznic, — Clopotnița - turn Ioan cel Mare, biserica din Ostankino de o bogată decorație și până la biserica din Fili, zidită de socrul lui Petru cel Mare. Sunt catedrale unitare și singu-

lare în arta creștină, căci, deși pornesc dela baza bizantină, au un stil propriu, caracterizat, între altele, prin cupola în bulb de ceapă, înălțată la unele prin «cocoșniki», o avalanșă de arcaturi suprapuse.

Arhitectura civilă veche s'a păstrat în puține opere: «Granovitaia Palata», cu faimoasa sală de recepție a țarilor, Palatul Teremelor și câteva case boierești de mai târziu.

Moscova s'a dezvoltat pe malul a trei ape, din care două au dispărut de mult și în jurul a trei cartiere, afară de Kremlin, Kitai-Gorod și Belai-Gorod, de asemeni dispărate.

Lucrarea lui Sătin ne introduce în adâncul vieții unui mare oraș, cu date precise și cu farmecul unei romanțări.

P. CONSTANTINESCU-IAȘI

VERA PANOVA: «TOVARĂȘI DE DRUM»¹⁾.

Problema esențială pe care și-o pune aici Vera Panova — este aceea a relațiilor dintre oameni. Există perioade (lungi, câteodată extrem de lungi) în care oamenii se salută, își strâng mâna, se bârfesc, se mint, se ajută. În general, legăturile dintre ei sunt corecte sau incorecte, dar reci, convenționale. Ura, meschinăria, minciuna nu se pot contopi cu omul și un organism sănătos, le elimină totdeauna. Trebuie însă timp și suferință.

Vin câteodată vânturi mari, incandescente, care spulberă orice miasmă și transformă impuritățile în scrum.

O astfel de furtună, a fost Revoluția rusă. Oamenii au ieșit din ea, purificați.

Cu anii însă, unii, puțini, — mai slabi — n'au putut rămâne în bătaia vântului proaspăt, în aerul tare, ci, s'au retras într'un ungher unde și-au țesut din iluzii, complexe și comodități — o viață tihnită.

A venit războiul. Istoria a pus fiecăruia, orbitor, reflectorul în față.

Pentru Danilov, fiu al revoluției, aflat permanent în plină bătălie a producției, a fost relativ ușor. Lupta continua, cu alte metode, cu altă intensitate, dar în fond era aceeași. Danilov, comisarul politic al trenului sanitar, va străbate cartea, adică va străbate războiul, cu un eroism reținut, cu o umanitate demnă. Și ca el, milioane de cetățeni sovietici, milioane de eroi. Pentru că (spune d-l N. Moraru în prefața cărții): «de 30 de ani pe meleagurile vechii Rusii, «obișnuitul» a devenit eroismul revoluționar, constructiv, călăuzitor al maselor. Obișnuitul, adică cenușiul cotidian, a pierdut de mult în U.R.S.S. semnificația burgheză a cuvântului. Cotidianul este viața. Iar viața cetățeanului sovietic este neobișnuită, în obișnuitul ei».

Le era relativ ușor dar, unor oameni a căror existență era excepțională, eroică, să se transforme, pe front, într'o armată de eroi.

Cartea Verei Panova, pune însă o problemă mai dificilă. Nu e vorba despre soldați care luptă pe linia întâia a frontului și nici de populația care — în spatele

¹⁾ Ed. «Cartea Rusă», Buc., 1948.

frontului — muncește din răspuțeri pentru apărarea patriei. Acțiunea se desfășoară aici într'un tren sanitar, care ia răniți din prima linie și-i transportă departe, în Răsărit.

Contactul permanent cu războiul, cu răniții, cu moartea — ține personalul trenului într'o mare încordare. Dar în zilele de răgaz, când trenul sanitar se întoarce gol spre linia de foc, «chestiunile personale» sunt iarăși pe primul plan. Apoi, prin însăși componența lui, personalul este ales dintre oameni care nu sunt de primă necesitate pe front. Exceptându-l pe Danilov (comisar politic și organizator de talent), se mai găsesc în trenul sanitar mai întâi, femei — apoi doi doctori în vârstă.

Pe fiecare, războiul îl prinde cu o problemă neresolvată și pentru fiecare, războiul este o școală gravă, drastică.

E de subliniat delicateța cu care Vera Panova vorbește despre rănile acestor transportatori de răniți.

Conducătorul trenului este doctorul Belov, cetățean pașnic al Leningradului, om în vârstă, cu doi copii și tabieturi. Își iubește soția — încă, la vârsta lui — cu o tandrețe pasionată. Și pe fată, pe Lialia, o iubește mai mult decât pe băiat. Băiatul, un răsfățat. Dar acum, se teme: ce va scoate războiul din el?

Intreaga viață a omului acesta bun este construită în jurul căminului. Dar o bombă nemțească, sparge căminul. Soția și fata sunt ucise. Durerea doctorului Belov este mută. Inchis în compartimentul său, tace. Apoi face bolnavilor obișnuita vizită medicală. Războiul i-a sfârșit doctorului Belov temelia fericirii. Colectivitatea socialistă i-a dat însă o nouă rațiune de a trăi.

Doctorul Suprugov este și el un om cumsecade.

S'a strâns într'un ghioz muced. Trăiește singur. Și-a ales o specialitate (nas, gât și urechi), în care nici disperarea, nici moartea nu pătrund. Suprugov este egoist. E fricos. În primul bombardament, însă, se poartă cu demnitate. Este școala războiului. Cât va reține din învățăturile lui, în întorcându-se acasă?

Faina este o infirmieră frumoasă și cochetă.

Iulia Dmitrievna este o fată bătrână, pedantă, muncitoare, uscată (ajutoare de chirurg).

Amândouă își îndeplinesc serviciul în mod corect. Mai mult chiar. Ingrijind răniți, Faina își găsește un soț, iar Iulia Dmitrievna își pierde ultima iluzie matrimonială. Dar cazul cel mai complicat este acela al Lenei.

Cu zece luni înainte de izbucnirea războiului, Lena îl cunoscuse pe Dania. S'au căsătorit. Copilăria Lenei fusese rece. N'avea părinți. N'a trăit în mizerie; la orfelinat se trăia omenește, dar rece, totuși.

Și dintr'odată, dragostea. Prima dragoste. Prima iluzie. Lena știa că Dania nu va muri: «Nu-și putea explica lipsa de scrisori, dar asta n'o îngrijora. Dania trăia. Mirosul tutunului lui plutea în odaie... Mureau numai acei a căror viață avea vreo spărtură: prin spărtura aceea se strecura moartea. La el, moartea n'o să găsească nici cea mai mică spărtură ca să intre. Viața lui era minunat de plină».

Întâlnit între două trenuri, Dania îi mărturisește: a găsit o altă femeie. Atunci, în Lena se frânge ceva:

«Cu mâinile în buzunare, mergea cu pași rari, greoi, care nu mai erau a ei.

«Nu mai avea putere să umble. Dragostea care-i dăduse puterea, sănătatea, fericirea, o apăsa acum pe umeri ca o cruce grea. Și o să poarte crucea asta, până în ziua când va prinde puterea s'o arunce de pe umerii săi».

Iluziile se risipesc totdeauna. Războiul grăbise numai, un proces firesc. Lena putea pătrunde acum în realitate, maturizată. Nu trebuie s'o uităm pe Vaska. Vaska, fetiță de țărani, rămasă fără părinți, fără casă. Satul ei arsese. Angajată în trenul sanitar pentru curățenie. Vaska ajunge, prin istețimea ei, infirmieră. Și nu numai atât: viața își deschisese larg, poarta, în fața ei. Aceasta nu se putea întâmpla, însă, decât într'un stat socialist.

L-am lăsat la urmă pe Danilov, care este de fapt, primul. Altfel decât ceilalți. Om

întreg, matur, capabil, curajos, uman. Danilov este comisarul politic — «zampolitul». Danilov este un exemplu. Viața lui conține totuși o iluzie și o nedreptate. Iluzia sa este o dragoste veche. Fata aceea a plecat. N'a mai întâlnit-o niciodată.

Danilov s'a căsătorit. Are un băiat.

Toată dragostea lui s'a concentrat asupra muncii. În casă e corect, dar numai atât.

În acești ani duri însă, vechea iluzie se spulberă și Danilov, pentru prima dată, se gândește la soția lui, ca la un prieten apropiat.

La sfârșitul cărții, la sfârșitul războiului, Danilov, acest model de om, nu ține un discurs, ci rostește cuvinte simple, calde:

«Atunci Danilov vorbea cu duioșie, cu glasul plin de remușcări și de oboseală:

— «Haide, Dusia, povestește-mi cum ai trăit tu...»

După ce fusese erou, soldatul se pregătea acum, pentru sarcina mult mai grea, de om.

Războiul distrusese sate și orașe, ucisese cetățeni pașnici și soldați.

Dar efortul comun împotriva dușmanului i-a unit pe oamenii sovietici, i-a ridicat deasupra propriului lor nivel, i-a oțelit. *Au rezolvat problemele lor personale, numai aceia care au depășit planul individual, crescând până la cel colectiv.*

Vera Panova a descris cu sobrietate și înțelegere dramele complexe ale unor oameni obișnuși care au suportat cu eroism vremuri excepționale. Le-au suportat și le-au învins,

Pau I Georgescu

V. V. VERESAEV: «IN TREACĂT»¹⁾.

Opera lui V. V. Veresaev e prea puțin cunoscută la noi. Și lucrul e regretabil. Pentrucă fără a fi pătruns atât de adânc

¹⁾ Ed. *Cartea Rusă*, col. «Literatura pentru toți», Buc., 1948.

în miezul realității sociale a timpului, cum au făcut-o contemporanii săi Gorki și Cehov, Veresaev prinde, sub înfățișarea lor de document al cotidianului, aspecte semnificative din Rusia prer evoluționară. Aceasta pentru cea dintâi perioadă a activității lui literare. Căci Veresaev, care a trăit aproape 80 de ani (1867—1945) și a cărui operă îmbrățișează o epocă de jumătate de veac, a putut să cunoască izbânda Revoluției și să-i închine ultimele sale nuvele.

De aceea e binevenit începutul pe care îl face culegerea de trei nuvele, apărută într'o bună tălmăcire a d-nei Olga Monta în colecția «Literatura pentru toți» a Editurii «Cartea Rusă». Primele două, «In treacăt» și «Steaua» au fost scrise în 1902 și 1903. A treia, «Concursul», datează din 1919.

«In treacăt», cea mai interesantă dintre cele trei povestiri este vizibil rodul perioadei de apogeu a realismului critic. În preajma primei revoluții ruse, limpezirea pozițiilor de clasă se făcea vertiginos. Intellectualitatea era pusă în fața unei severe obligații de a alege. Realismul și critica socială lucidă își cereau drepturile. Și în această epocă, regăsim în literatura rusă o trăsătură ce poate fi socotită drept unică. Aproape unanimitatea marilor scriitori a luat poziție împotriva autocrației țariste, alături de mișcarea revoluționară în creștere. În toate cărțile epocii, dela «Azilul de noapte» la nuvelele și piesele lui Cehov — căruia boala nu i-a mai îngăduit să vadă Revoluția — răsună hotărît protestul împotriva atmosferei înăbușitoare a vieții burgheze.

Protestul acesta stă în centrul nuvelei lui Veresaev.

Tonul și ideile ce le închide amintesc mult de Cehov — un Cehov mai puțin poet, mai puțin pătrunzător, dar însuflețit de aceeași revoltă generoasă. Iar sensul operii nu e întunecat. Căci din contactul cu cenușul unei existențe sdrobite de mesclînăria și îngustimea vieții burgheze, eroul lese oțelit, hotărît să se împotrivescă, să schimbe.

Nuvela e făcută din fapte mărunte. Un student îndrăgostit se izbește de mizeriile zilnice ale unei familii de intelectuali. Soția

a trebuit să renunțe la năzuințele și preocupările trecutului. Viața grea, cu zări închise, cu necazuri și griji mărunte i-a secat elanurile, li hrănește o veșnică amărăciune. Soțul s'a adaptat, a renunțat de mult la o viață împlinită, se mulțumește să-și scuze abrutizarea, filosofând asupra neputinței de a schimba ceva. În fața acestei lente otrăviri, provocate de viața conjugală burgheză, reacțiunea studentului Siraiev e de revoltă vagă, dar hotărâtă. El înțelege viața care începe pentru el să se scurgă altfel, să și-o creeze altfel. Și e limpede cât de departe suntem de naturalism în nuvela aceasta închinată cotidianului. Pentru că Veresaev își socotește eroii în stare să ia poziție împotriva realității social¹⁾, în stare s'o transforme.

Celelalte două nuvele au în comun folosirea mitului. Dar nu sunt mituri cu vagi rezonanțe filosofice. Amândouă pornesc dela viața oamenilor și sensurile ce se desprind din ele sunt închinare oamenilor lor. Mitul păstrează nuvelele în vag, dar nu le răpește conținutul omenesc.

«Steaua» reia tema prometeică într'un spirit nou. Într'o țară legendară, un grup de tineri pornesc să aducă pe pământ o stea. Unul singur izbutește. Dar când se întoarce, lumina stelei desvăluie toate în adevărul lor crud. Și oamenii nu sunt în stare să sufere lumina prea tare. Viața lor trecută, mărunță și hădă, li se pare preferabilă. Aducătorul stelei piere, lumina se stinge. Și abia atunci, oamenii încep să prețuiască lumina. După ce au cunoscut-o, nu mai pot trăi în întuneric.

Mai interesantă este ideea cuprinsă în «Concursul». Doi pictori concurează cu aceeași temă: portretul unei femei. Unul zugrăvește o creatură ideală, celălalt își pictează iubita. Și privitorii, care la început se arată indignați pentru că pictorul a avut îndrăzneala să-și ia un model cunoscut de toți, încep treptat să vadă o nouă frumusețe în chipul atât de familiar. Arta îi ajută să cunoască mai bine realitatea. «Păzitorul de asini» începu să plângă și cu mâna lui murdară își ștergea lacrimile din ochii urduroși. Și i se păru deodată că n'a știut să prețuiască ceea ce a avut și că numai din propria

lui vină viața i-a fost searbădă și lipsită de bucurie».

Zugrăvirea credincioasă a realității trebuie să-i smulgă sensurile care pot înfrumuseța viața oamenilor. Și arta trebuie să se adreseze celor mulți. Sunt cele două idei, pe care le învâluie mitul din «Concursul». Ele pot fi considerate drept ideile călăuzitoare ale operei lui Veresaev.

Silvian Iosifescu

VALENTIN KATAEV: «O ZI DE ODIHNĂ»¹⁾.

Dramaturgia sovietică marchează o nouă eră în istoria artei teatrale. Scriitorii societății socialiste, astăzi în drum spre comunism, urmând calea indicată de Comitetul Central al Partidului Comunist (bolșevic) din U.R.S.S., au creat o artă constructivă care reflectă gigantică frământare a lumii sovietice în voința ei dărză de a duce mai departe cuceririle Revoluției din Octomvrie. Arta și deci teatrul sovietic, împlinește un rol activ, transformator și mobilizator, în lupta clasei proletare, condusă de avangarda ei, Partidul, pentru înfăptuirea planurilor economice staliniste, care asigură ridicarea economiei statului, și împotriva rămășițelor mentalității vechiului sistem. Eroul creat de dramaturgia sovietică este omul socialist, eroul muncii colhoznică și a întrecerilor din fabrici și uzine, luptătorul de partid și cel din partizanat, apoi combatantul însuflețit de pe frontul anti-hitlerist. Conflictetele teatrului sovietic au fost luate din actualitatea imediată și ele intrupează marile elanuri ale clasei revoluționare, patriotismul ei, spiritul ei de abnegație în lupta pentru construirea societății viitorului.

Stilul de viață militant al societății socialiste a determinat deci o artă militantă, alimentată de freământul maselor, proiectând aspectele esențiale ale luptei pe care clasa

¹⁾ Valentin Kataev: «O zi de odihnă», Editura de Stat, Buc., 1948.

muncitoare o duce pretutindeni împotriva reacțiunii, împotriva frontului imperialist și antidemocratic.

Dramaturgia sovietică se situează deci pe un teren propriu, ne mai păstrând nimic din tradițiile teatrului burghez. Un exemplu elocvent ni-l oferă piesa lui Valentin Kataev: « *O zi de odihnă* » (tradusă în românește de d-nii Sică Alexandrescu și Aurel Baranga), care a inaugurat actuala stagiune a Teatrului Național-Modern.

Piesa lui Kataev e o farsă și, evident, ea nu reprezintă aspectele mari, eroice, ale vieții din patria lui Lenin și Stalin, așa cum apar ele în opera lui Gorki, Alexei Tolstoi, Simonov, Fadeev, Leonov sau Korneiciuk. Grupând o serie de situații pline de haz, piesa lui Kataev nu e totuși o glumă gratuită. Ea întreprinde un examen critic și satiric al societății, combate formalismul și biurocrațismul, vehiculează idei sănătoase, recomandând conștiinciozitatea în muncă și răspunderea în îndeplinirea datoriilor cetățenești.

Farsa burgheză de moravuri avea un singur obiectiv: să amuze. De fapt conflictul farsei, mobilul ei, adulterul, era și conflictul dramei burgheze, cu singura deosebire că drama trata « *serios* », rezolvând cu inevitabilul foc de revolver sau cu efectele paharului cu otrăvă, pe câtă vreme farsa era genul facil, cultivând burlescul, caricaturizând personajii și situații, escamotând gravitatea conflictului și sfârșind prin împăcarea tuturor.

Personajul central al farsei lui Kataev este sexagenarul Zaițev, responsabil cu aprovizionarea la un leagăn de copii. Zaițev sosește într-o Duminecă, la casa de odihnă « *Intre Brazi* » unde se află directorul Miusov, ca să obțină o aprobare a acestuia, fără de care nu se poate inaugura la timp leagănul. Casa de odihnă are un regulament, care interzice intrarea streinilor pe bunul motiv că protejează odihna clienților săi. Ca să-l poată găsi pe Miusov, Zaițev se dă drept soț al unei personalități cunoscute, tractorista Clava Ignatine. De aci o seamă de încercături care transformă casa de odihnă într'un adevărat infern. La capătul celor trei acte lucrurile se lămuresc, Zaițev

obține semnătura directorului Miusov și e fericit că poate deschide la timp leagănul, pentru care a renunțat la ziua de repaos, a călătorit cheltuind bani care nu i se vor deconta și a riscat să fie dat pe mâna poliției ca impostor.

Zaițev este deci un personaj pozitiv, un cetățean conștiincios și hotărît să înfrunte orice pentru a-și duce sarcinile la bun sfârșit. Rădem copios de toate încercăturile în care intră, dar ne înduioșează perseverența și tenacitatea lui puse în slujba colectivității.

Noua societate socialistă e clădită pe morala lui Zaițev, pe simțul răspunderii și al datoriei, pe devotamentul lui. Criticul sovietic E. Holodov, examinând într'un eseu producția dramatică a ultimilor ani în lumina scopurilor pentru care milizează societatea socialistă, scria: « *Construirea comunismului cere dela popor o muncă încordată, iar o muncă atât de încordată nu poate fi decât conștientă și bazată pe convingere. Comportarea față de muncă este aceea pialră de încercare pe care se verifică gradul de educație comunistă a fiecăruia. Comportarea comunistă față de muncă se afirmă în lupta cu rămășițele moralei egoiste capitaliste, rămășițe foarte vii și, ceea ce este foarte important, schimbătoare și adaptabile la condițiile luptei* ». Zaițev dă piept cu aceste rămășițe ale moralei egoiste burgheze și le învinge.

Farsa lui Kataev ridiculizează pedanteria și formele goale, care-l disperează pe Zaițev și-l aruncă în vâltoarea celor mai paradoxale și mai comice situații, persiflează lipsa de modestie, curiozitatea și indiscreția gurativei directoare, frica și felul distrat al lui Miusov, candoarea și zăpăceala lui Dūdkin, mitomania și bovarismele Dudkinel, rămășițe pe cale de lichidare ale lumii vechi.

Pe de altă parte autorul notează trăsăturile caracteristice, pozitive, ale lumii sovietice: dragostea pentru muncă, interesul tineretului pentru întreceri și pentru îmbogățirea cunoștințelor tehnice, lupta pentru asigurarea unei vieți fericite, ilustrate prin Clava Ignatiuc, Costia Galușkin și Zaițev.

Vlaicu Bârna

PAVEL BAJOV: «FLOAREA DE PIATRĂ»¹⁾.

Basmelor din Urali ale lui Pavel Bajov, cuprinse sub titlul «*Floarea de piatră*» în volumul pe care ni l-a oferit de curând Editura de Stat, au darul de a propune o lectură încântătoare cetitorilor de toate vârstele, dar și cel de a deschide probleme importante. Ne-am deprins a considera miturile și înfrunghiările fantastice care populează literatura populară ca niște produse ale unei mentalități primitive. De aci cel care cedează raționamentelor simplete au tras concluzia că o literatură inspirată dintr'o ideologie raționalistă, materialistă trebuie să-și interzică sborul în imaginație, să usuce fantezia, săucidă basmul. Pentru aceștia, poveștile lui Bajov vor fi o sursă de surprize, un temei de nedumeriri. Pentru că miracolul este climatul firesc al «*Floarei de piatră*»: întrăm aici într'o lume de voinici uriași de piatră care ascund comori neprețuite, vedem pietre prețioase care zboară, stânci care se deschid magic ca niște buze enorme, lăsând să treacă furnici care cresc mereu depășind dimensiunea vițelilor și care-și îmbracă cu grație opinci grele de aur. Poloz cel mare, stăpânul aurului, se preface după voie într'un șarpe enorm și bărbos sau într'o față roșcovană care-i ademenește pe muritori. Fiica lui Poloz are cozi care cresc până la dimensiunea de douăzeci de stânceni și pe care bătrânul vraci le poate trage după voce în pământ. Prin această țară minunată a basmelor circulă căpriori cu copite de argint, care indică muritorilor locul comorilor, se deschid peșteri tănuite, lăsând să strălucească tezaure ca în o mie și una de nopți.

Și totuși aceste feerii încântătoare, care se desfășoară în cadrul clasic al basmului, ascund o semnificație nouă, în care poate fi recunoscut umanismul profund al culturii sovietice, preocuparea de a oglindi sub haina legendei, realități sociale specifice. În evantaliul de fantazie pe care ele îl deschid, respiră sufletul străvechi al poporului rus, imaginația sa produsă de o vitalitate să-

nătoasă, străină oricărui misticism, darurile, aspirația sa arzătoare spre libertate.

Trebue observat, în primul rând, că filințele miraculoase care populează «*Floarea de piatră*», nu țin de tărâmul misterului, de transcendent. Ele sunt un fel de «*spirite ale pământului*», din familia acelor «*Erdgeister*» romantic. În ele recunoaștem ușor elementele naturii cărora poporul le-a comunicat viață, și odată cu aceasta, concepțiile sale morale, aspirațiile sale. Astfel, «*voinicii de piatră*» care nu sunt decât munții Urali și care-și ascund cu strășnicie bogățiile de oameni lacomi. Ei așteaptă pe «*omul cel adevărat*» pe care-l vor recunoaște atunci când acesta le va spune că râvnește «*ceva bun pentru norod*», și-i vor deschide taina comorilor lor nesfârșite. Un suflu profetic parcurge poveștile lui Bajov. În simbolurile conturate de minunile pe care le cuprind, se poate ușor citi dragostea pentru libertate, speranța că dreptatea pentru mulțimi nu poate să nu vină, acel dor nestins după dreptate care a clocotit întotdeauna în sufletul poporului rus. Aceasta este semnificația viziunii pe care o are Vasionka, fetița sărmană, în hruba cu nestimate din fundul pământului: imaginea fantastică a belșugului pe care o naște piatra destinată «*pentru acela care va duce norodul pe drumul cel bun*», nu este decât imaginea Uniunii Sovietice fecundată de spiritul creator al partidului lui Lenin și Stalin.

Feeria care înflorește în basmele din «*Floarea de piatră*» nu transformă în idilă viața oamenilor care se mișcă într'însa, nu ascunde realitățile sociale așa cum se întâmplă cu nenumărate povești culese (și deformate după optica lor specifică) de scriitorii burgheziei. Eroii lui Bajov sunt lucrători în minele din Ural, într'o perioadă de cruntă exploatare. Scriitorul subliniază cu ascuțime condiția lor mizeră. Vasionka din «*Cheia Pământului*», suferă împreună cu ceilalți muncitori, samavolnicile «*mai marilor minei, împodobii cu fireturi, cu galoane*», ea suferă de foame și de frig, în timp ce pietrele prețioase pe care le găsește trec granițele țării, îmbogățindu-i pe proprietarii minelor care trăiesc în huzur. Iar

¹⁾ Ed. de Stat, Buc., 1948.

puterile naturii, iau partea celor necăjiți și sărmani, ajutându-i să descopere nestemate, și pedepsesc pe cei răi și lacomi, personificând astfel simțul pentru dreptate al poporului.

Este important de semnalat că, până și în basmul « *Fata cu părul de aur* », în care substanța fantastică și miraculoasă este mai stufoasă ca în celelalte, rolul cel mai important în determinarea cursului acțiunii îl au, în primul rând, calități specific omenesti: Ailp o cucerește pe fata cu părul de aur cu ajutorul unei vulpi năzdrăvane (care se metamorfozează foarte des într'o bătrânică, un fel de guvernantă a fetei — intrupând astfel un personaj clasic în poveștile de dragoste), dar mai ales, prin propriile sale puteri: prin perseverența sa, prin răbdarea cu care o așteaptă ani de zile, prin muncă. E semnificativ că Ailp o obține până 'n cele din urmă pe fata cu părul de aur pentrucă își taie un drum până la dânsa prin pădure, muncind din greu. Și în munca sa nu este ajutat de nicio putere supranaturală.

Acesta este sensul basmelor lui Pavel Bajov: lauda muncii omenesti și dragostea pentru popor, aspirația spre mai multă dreptate între oameni. « *Floarea de piatră* » ne dovedește că nu e nevoie să renunțăm la încântarea pe care ne-o comunică plâsmuirile fanteziei, atunci când vrem să cuprindem în literatură liniile realității sociale și valorile morale ale noului umanism, ale ideologiei marxiste. Dimpotrivă, ele dovedesc că sufletul sovietic îmbogățește și mai mult și umanizează culorile tradiționale ale legendei.

Traducerea d-lui Kernbach reușește, în mare măsură, să transpună în limba noastră, sfătoșenia și desinvoltura povestitorului popular pe care o bănuim în original. Dorința de a sublinia caracterul popular al narațiunii, îl face însă uneori pe traducător să alunece în întorsături folklorice căutate și în expresii de un autohtonism strident, care ar fi putut să lipsească. Cu atât mai mult cu cât versiunea pe care ne-o oferă are merite literare incontestabile.

J. Popper

PE MARGINEA UNUI DISCURS ACADEMIC

Discursul d-lui Prof. Traian Săvulescu, președintele Academiei Republicii Populare Române, rostit în ziua de 18 octombrie 1948, cu prilejul deschiderii primei sesiuni de lucru a Academiei, merită o atenție deosebită ¹⁾. Pe lângă prețioasele indicații asupra programului de lucru al acestei înalte instituții culturale, discursul conține pagini de usturătoare critică la adresa fostei Academii Române.

Parcureându-le, cititorul poate reconstitui imaginea fostei Academii, reprezentantă a unei mentalități de clasă, intolerantă, rasistă, surdă la nevoile reale ale țării, izolată într'un egoism feroce, convinsă de nemurirea reprezentanților săi, de intangibilitatea și de infabilitatea ei.

Organ al Societății burghezo-moșierești, recrutându-și membrii, de cele mai dese ori, din clientela mai marilor zilei — cu excepții onorabile, indicate în mod expres de orator —, Academia Română apare ca reprezentanta tipică a societății noastre în faza precapitalistă, cu toate păcatele și scăderile ei.

D-l Prof. Săvulescu insistă cu dreptate asupra politicii culturale a fostei Academii care se rezuma în izolarea în turnul de fildeș și dezinteresarea de mersul literaturii și artelor. Amintim, cu acest prilej, zecile de pagini de maculatură « științifică », publicate de această instituție « culturală », de publicațiile fără prestigiu și fără căutare, care zăceau, în vrafuri, uitate prin ungherele librăriilor și depozitelor din țară.

¹⁾ *Știința, literatura, arta și slujitorii lor în Republica Populară Română*, București, 1948; — 8°, 32 p.

Nu putem uita — și astăzi, în zilele de eliberare și de izbândă a socialismului, amintirea e picantă — prigoana rasistă patronată de Academia Română, prin 1936, explozia de bucurie a unui pretins mare scriitor, membru cu vază al acestei instituții, care se lăuda în fața redactorilor unei reviste, că depusese la Parchet o plângere împotriva unui scriitor democrat, acuzat de « pornografie », și arestat mai târziu în baza acestui denunț.

Precum nici ieșirile furibunde prin viu graiu și prin scris, întovărășite de gesturi spectaculoase, ca, de exemplu, înapoierea decorațiilor primite, ale altor corifei ai coaliției obscurantiste, campaniile de presă din « Universul » lui Stelian Popescu și « Neamul Românesc », regisate, din culise, de birourile Academiei Române, și alte manifestări rasiste sau legionare de același fel.

D-l prof. Traian Săvulescu, în excelentul său discurs, dă rămadă toți acești idoli hidoși. D-sa nu ne lasă, însă, sub această penibilă impresie, ci are grijă să traseze programul de lucru al Academiei celei noi, încât trebuie să-i fim recunoscători atât pentru curajul de a biciui fără milă moravurile oamenilor de ieri, cât și pentru imaginea luminoasă ce ne-o dă a zilelor de mâine, când Academia Republicii Populare Române se va consacra întru totul muncii științifice plănificate, în slujba poporului.

Al. Roselli

MOMENT CULTURAL.

Guvernul a acordat un credit de 16 milioane de lei pentru imprimarea unui dicționar tehnic, care a fost realizat de un

colectiv de ingineri și urmează să apară, masiv, în anii care vin... Se face astfel un pas fără precedent la noi, în opera de promovare industrială a țării și în același timp se pune la dispoziția tehnicienilor români, ingineri și meseriași, un instrument intelectual menit să le organizeze și să le sporească, cu eficacitate, cunoștințele sau să le ajute să-și poată verifica, fără ocol și fără pierdere de timp, informația... Dacă mai adăogăm că se pregătește și un mare dicționar al limbii române, nu atât de mare cât cel care a paralizat în germene inițiativa răposatei academii române, ci unul util și utilizabil, alcătuit prin grija și truda unui colectiv de erudiți ai filologiei, arătăm că sunt perspective îmbucurătoare ca o lacună, în structura de temelie a culturii românești, să fie umplută... E aproape penibil să constatăm că nu se găsește în limba română nicio enciclopedie sub formă de dicționar, care să înlesnească munca și studiul temelor românești... Dacă vrei să scrii despre un act istoric al unui popor strein, enciclopedia lui națională (dacă o ai acasă) îți dă posibilitatea ca în două trei minute să verifici orice dată, orice presupunere în legătură cu subiectul tău. În cazul cel mai rău o găsești la o bibliotecă publică. În orice caz te consacră miezului lucrării fără grije... Dacă tema ta este o temă românească, ești condamnat să consulți răsfoind băbește atâtea volume câte nume și referințe conține lucrarea ta... Sau să te condamni la periferica performanță de a fi un fenomen al memorizării... Dintre încercările mai vechi, onorabilă pentru timpul și condițiile ei, singura de menționat este aceea a lui Diaconovici Loga, astăzi piesă de muzeu... Celelalte sunt de o precaritate, care te rușinează ca român... Epuizarea lor dovedește numai câtă nevoie a fost în viața culturală a României de un dicționar enciclopedic. Veche nevoie, simțită încă de la început de doi dintre ctitorii culturii românești, pe care timpul îi aduce tot mai mult în primul plan. Iată ce propunere făceau încă din 1846, Nicolae Bălcescu și M. Kogălniceanu singurului for de cultură atunci

la noi, « *Asociației Literare* » din București.

« Una din cărțile care ar contribui foarte mult la răspândirea gustului citirii și mai ales a cunoștinții istoriei naționale, ar fi neprețuit un dicționar biografic, care să cuprindă viețile celor mai însemnați Români, din toate țările și din toate veacurile. O asemenea carte, singura scriere istorică, ce după starea de atunci a istoriei se poate face, ne îndatorim a o prelucra, după modul și mărșă ce însuși acel comitet ne-ar prescrie.

Din parte-ne însă ne îndatorim ca această operă să nu cuprindă mai puțin de două tomuri în 8° (materia fiind bogată) și a o scrie până în termen de un an, dela încuviințarea comitetului.

Manuscrisul va fi trimis în patru rânduri. Șederea noastră în Paris precum și scumpetea traiului nu ne iartă ca să prelucrăm această scriere fără onorare. De aceea, dacă cinstitul comitet socotește că scrierea propusă poate să răspundă la scopul societății, atunci noi ne îndatorim a o compune cu condiții de a ni se da o sumă de patru sute de galbeni pentru toată opera, fie că ea să cuprindă două tomuri, fie și mai mult. Iar banii asemenea să ni se răspundă în patru termene, adică după primirea a unei părți de manuscris să ni se trimită o pătrime din sumă.

(ss) N. Bălcescu, M. Kogălniceanu

« *Societatea Literară* », o întovărășire de particulari filantropi, nu a găsit se vede suma necesară și cei doi fruntași ai epocii au fost siliți să renunțe la inițiativa lor. Dar ceea ce nu putea realiza o societate particulară la 1848 ar fi fost firesc să realizeze o asociație patronată de stat sau de-a-dreptul statul în suta de ani care a urmat. Un dicționar enciclopedic este o cheie culturală semnificativă pentru viața de stat, o modalitate culturală a cărei carență stigmatizează o civilizație. O Românie nouă trebuie să-și facă o condiție de existență reală din alcătuirea și punerea la dispoziția poporului a unor asemenea opere colective.

Camil Petrescu